

(2)

Iodoci Lommij Medici olim Bruxellensis celeberrimi,

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM

LIBRI TRES,

QUIBUS OMNIUM MORBORUM signa, & quæ de his haberi possunt, præsagia, accuratissimè pertractantur.

OPUSCULUM AUREUM,

hactenus desideratum, nunc postliminiò ab interitu vindicatum, & emaculatiùs quàm antè luci datum;

Ex Musæo,

Bernh. Rottendorff Reipubl. Monast. Archiatri, &c.

FRANCOFVRTI

Impensis JOHANNIS DAVIDIS ZUNNERI.

M.DC. XLIII.

AMPLISSIMO ORDINI SENATORIO REIPUBL. BRUXELLANÆ.

JODOCUS LOMMIUS S. D.

CUM omnes artium Professores liberalium has ipsas pro virili quisque sua diligenter versare, & in vsus accommodare hominum, tum præcipuè Medici debent. Hi enim salutarem illam ac propè divinam agitant artem, præsidem sanitatis humanæ, sine qua nihil in vita suaue, ne magnis quidem esse Regibus potest. Id ego institutum viri ornatissimi & spectaui semper maximè, & fui nauiter secutus, tum curationibus ægrorum meorum, tum in publicum euulgatis scriptis, hinc adeò futurum arbitratus, vt ipsos etiam posteros, non tantum superstites meo mihi beneficio demerear. Ergò modò (quoniam sanitatis tuendæ præcepta abundè alias tractaui) ægrotantib⁹ consulere hoc opere proposui, eam amplexus Medicinæ partem, quæ notas morborum omnium, itemque prædictiones, atque censuras, quæ

de his haberi possint, continet. Videtur pi fectò ea meditatio potissimùm, cum ad ægr salutem, rectamque curationem, tum a Medici fidem atque dignitatem spectar. Primùm enim, quia nouisse morbum proximùs est ad sanitatem gradus, nemo san hanc aut præsagíre, aut reddere affectis rectè potest, qui non animaduertere genu ægritudinis quod sit, non eius euentum omnem prænuntiare, certis indiciis norit. Contrà verò prudenter curationem instituet, & admirabilis apud omnes homines gloriam consequetur, sed & ægri vtetur in omnibus obsequio, quisquis signorum instructus adiutusq; cognitione, primò morbum noscere, atque ægris, si videtur exponere; dein eius prædicere durationem, omnemq; euentum potest: sic, vt si conualescere posse homo videtur, reddita curationibus sanitate, laus Medico comparetur: sin minus, præsagio vitetur calumnia. Sed est ea magni operis res, & ab vno, puto, Hippocrate ex professo literis agitata. Itaque fit, vt quemadmodum libenter ea negligimus omnes præcepta, quæ sedulitatem exigunt: sic huic Medicinæ parti quam proponimus, minimum propè laboris à nostris hominibus detur. Nam multis satius est compendia quædam medendi quærere, & his cumulare opes, atque miserorum cædes miscere, quàm

longe ſudoribus, indefeſſaque mentis intentione morbos ſtudere cognoſcere, atque æſtimare, ac tum primùm his ipſis incolumi conſcientia auxiliari. Fit adeò ex ignoratione rerum harum, vt temerè illi vel in rebus deploratis ſalutem promittant, vel in ſecuris omnia metu terroreque compleant. Memini ego complures me videre haud infimæ notæ Medicos, qui per acutam febrem, etſi multa eſſent virium infirmarum, atque exitij ſigna veriſimilia, magnificis tamen ſalutis promiſſis, (quoniam id fortè temporis vrina vtcumque maturuerat) miſeros conſolarentur. Verùm pòſt vt morbi exitus ægro calamitoſus, ita ignominioſus Medico erat. Plures his ſunt, qui cùm febricitantem vident ſub grauiſſima acceſſione deſipere, & loqui aliena, ſimulque brachia & pedes nudare, ac variè ſpargere, tum è cubili magno impetu, magniſque vocibus exilire, verberare proximos quoſque, neque neceſſarios, neque familiares agnoſcere, caloribus extorreri, acutiſſimis doloribus affici, ac ſiti propè enecari, hæc, inquam, cùm vident, concocta quantumvis naturæ viribus ea vnde morbus eſt materia, exterrentur, & more pauidarum muliercularum ad extremum rem rediſſe omnem, pronunciant. Verum faceſſentibus per iudicationem (κρίσιν Græcè dicunt) turbis his illico reſolvi morbus

incipit, ac vani metus leuari, magno falsi præsagij contemptu. Atqui hinc sciri potest, nullum operæ precium in curationibus morborum fieri à Medico posse, sine hac tam necessaria tamque plausibili prædicendi arte. Eam nos, Viri amplissimi, tribus Libris qua potuimus breuitate, compræhendimus, vt communem rem ægrotantium, ac præcipuè Ciuium vestrorum, hac in parte, iuuaremus. In quo negocio quanta vsi simus diligentia, atque industria, aliorum esto iudicium. Nos certè, quod licuit, præstitimus. Nec diffitemur clarorum scriptorum ingenijs, maximè verò antiquissimi Hippocratis multum nos adiutos esse. Quæ res adeò vicio verti non potest, vt etiam dignitatem, fidemque nostris monumentis pleniorem sit allatura. Sed quoniam morem apud scriptores sæculorum omnium obtinuisse video, vt magnorum virorum patrocinium scriptis adsciscant suis, eũ ego ipsum quoque secuturus morem, haud aliunde rectius opem secuturus morem, haud aliunde rectius opem mihi hanc præstari posse iudicaui, quàm ab amplissimo spectatissimoque consessu atque Ordine vestro, sic sanè vt quorum commodis hic meus seruiet liber, eorum is fultus autoritate atque fauore in lucem, & in manus hominum exeat. Quos enim ego potius exoptem mihi nunc, qui-

bus hoc opus nuncupem, dari? Vestri nominis dignitas atque splendor Ciuitatis, sed & priuata alioqui quæ mihi cum multis vestri Ordinis Viris Doctissimis intercedit amicitia, fecere, vt ingens mihi incesserit cupiditas, imò animus exarserit, lucubrationes has sub Vestri Nominis auspicijs euulgandi, sempiternæque (vti spes est) posterorum cõsecrandi memoriæ. Quamquam veniam mihi cupiam à vobis dari, si fortè nimium confidenter, ne dicam licenter, tenuia hæc, ac parum speciosa attulisse videbor. Quis enim nescit non nisi maxima consecrari tantæ Reip. oportere, quanta nihil est illustrius atque splendidius.

Dico hoc, Patres conscripti, summo iure, meritoque Ciuitatis vestræ, cuius ornamenta nunquam æstimare animo pro dignitate, si velim, possim, nedum oratione consequi Attamen cùm vndique hic quadam occasione ingens sese ingerat laudis materia, non potui temperare egomet mihi, quin pleraque sequerer scribendo tantæ Reip. decora. Et quidem laudes mittam, quæ ab antiquitate ciuitatis, à robore, à legibus, atque institutis duci maximæ possunt. Id enim non huius esse loci, sed ad aliarum artium attinere professores existimaui. At quod nostri magis instituti est, id sequar, commoditatem & salubritatem loci huius, ipsamque a-

mœnitatis decorisq; plenam faciem scripto celebraturus. Toto Oriente atque Meridie montibus, non nimium altis, ciuitas insidet, sensimque in Occasum sese, & in Septẽtrionem, donec tota fiat humilis, explicat, amœnissimum contemplantibus aspectum præbens. Nam altioribus locis, quæ vndequaque videre est molimina ædificiorum atque templorum. Stat præcipiti colle magnifica D. Gudulæ ædes, duabus in fronte superba turribus.

Paulò altius, ad Meridiem, Regis eminet palatium: quod ipsum omni dehinc parte turritis Principum ædificijs longè lateque ad ipsam vsque Ciuitatem humilem cingitur: vbi huc oculis ventum est, ante omnia sese spectantibus offert publicâ ciuium domus. Ea modis omnibus ita absoluta est, vt nullam tota provincia habeat secundam. Quid! quòd lympidissimis numerosissimisque fontibus non solùm foris antè poneq; circundatur, sed interius etiam alijs inferius positis, alijs iuxta Procerum cœnaculum ad triginta quasi pedum altitudinem euectis, adornatur. Iam autem medijs domus tectis turris exurgit prodigiosæ excelsitatis, saxis ad ipsum vsque pyramidatum fastigium artificiosè laboratis iunctisque firmata. Huic fastigio æneus insistit Michaël, Vrbis Patronus, quem nemo sine stupore (tantæ molis

cùm

cùm sit) vento verti inconcussum aspicit. Opus apprimè arduum, & ingenijs hominum nostrorum propè superius. Porrò hinc circumcirca conspicari est ingentia Diuorum templa operosis eminentia turribus. Mediæ inter hæc cernuntur confertissimæ Ciuium domus, splendoris operisque plenæ. Post has qua parte Occasus atque Septentrio est, in prata lætissima oculis adusque mœnia decurritur, ea vbique obiecta rerum facie, qua nihil cerni iucundius atque venustius potest. Liceret modò interiora Vrbis propius intueri, atque ex his ducere laudes, nisi ea infiniti operis res esset. At invitat imò cogit scribentem me, quod (missis cæteris) maximè memorabile reticere nullo modo possum. Cunctam prope Civitatem saluberrimis fontibus irrigari, perenni scaturigine manantibus, non modò his qui in publico numerosi sunt, verumetiam priuatis, qui infiniti. Iam verò vt intra mœnia splendoris omnia esse plena demonstrauimus, ita extra quoque nihil est, quod in summa voluptate afficiat spectantem. Hîc in omnem penè regionem montes non nimium alti, neque vllis molesti crepidinibus excurrunt, frumentorum omnis generis feracissimi, lætissimarum vallium interstitio latè diffiti. In his vallibus armentorum greges, & piscibus referta stagna, vt contemplantibus faciem volu-

ptatis plenam, ita summos oppidanis vsus præbent. Quid verò sylvam commemorem, quæ medio à Ciuitate miliari ad Meridiem vastissima densissimaque occurrit. Summa hîc ciuibus lignandi facultas, summa venandi Principibus aulæ datur. At contraria parte, quæ extra muros ad Septentrionem est, quanta amœnitas pratorum, passo æquore ad ipsius vsque Viluordiæ portas, sese explicantium! Medius in his humili alueo Zinna labitur fluuius, & iuxta hunc nouarum visuntur fossionum molimina, firmo vtrinque septa aggere. Pulcherrimum me hercle spectaculum, virentissimam planiciē duplicibus aquarum ductibus intersectam adornatamque videri. Hæc ista ciuitatis vestræ ornamenta non sine causa iam inde ex tam longo æuo primùm impulere Brabantiæ Duces, atque hinc Imperatores, potentissimos orbis monarchas, vt hunc sibi locum, totius Belgij nostri amœnissimum, atque commodissimum, commorandi causa, delegerint. Simulque suum hîc quoque esse Cancellarium, supremum Brabantiæ Magistratum iuris dicenda causa voluerint, vt quæ modis omnibus est florentissima, hoc quoque nomine florentior Ciuitas esset. At vna res vobis Patres, conscripti, ad cunctam felicitatem visa est defuisse. Nam cùm Antuerpiæ, nominatissimi Europæ Emporij,

fre-

frequentatio penitus sit necessaria, constat tamen hanc nequaquam facilem esse posse. Scilicet vestri fluminis nimium anfractuosi, ac magnis locorum spacijs hàc illàc se intorquentis causa factum est, vt non nisi pluscu-lis diebus, molestissimoque itinere vltro citroque liceat nauigare. Itaque cùm cæteris partibus floreatis omnibus, hac sola laboratum à vobis fuit. Ergo ingens opus, & apud omnem posteritatem memorabile aggressi, iter vobis ad ipsum Schaldim, altissimis latissimisque fossionibus, incredibili sumptu, atque solertia, quinque grandium miliarium longitudine patefecistis: quodq; negare natura loci videbatur, vixque absolui magnorum Regum thesauris posse, id vos industria vestra, vestrisque opibus prudenter incepistis, constanter promouistis, fœlicissimè jam totum propè confectum dedistis. Sentiunt profectò virtutum æmuli vestrarum, sentiunt, inquam, & oculis iam nũc cernunt rectis consilijs institutas has fossiones esse. Reputate, quæso, nunc, Patres conscripti, apud animos vestros crescentem ex hac re opulentiam celebritatemque Civitatis huius vestræ, quam brevi videmus mercibus frequentari ab omni Oceani nostri littore aduectis posse. Quantæ verò voluptati omnibus fuerit nauibus has aquas onerarijs & ratibus perpetuò sollicitari, & intra & ex-

tra mœnia cernere. Ergo vestri facti huius sempiterna in animis Ciuium fuerit collaudatio, dulcisque memoria, florebuntque eminentissima hæc vestri nominis insignia, quæ adeò non poterunt vlla vetustate oblíterari, vt spacio maius indies incrementum apud posteritatem sint consecutura. Sed modum finemque facio viri amplissimi vestræ Ciuitatis atque virtutis commemorandis ornamentis, quæ sic iam laudibus florent suis, vt nostra prædicatione parum videantur acceptura splendoris, disertioribus hominibus, à quibus plenè celebrentur, digna. Quapropter vestræ etiam fuerit humanitatis condonare, si parum pro tanti Ordinis dignitate præstitisse videbor. Æquitas animorum vestrorum valebit, nostramque boni consulet tenuitatem, magna animi erga vos fretam promptitudine. Quod si factum, vti confido, à vobis erit, maiorem nobis alacritatem, studiumque scribendi majus inijcietis. Nam vt modò notas atque præsagia proponimus morborum, ita forte & causas horum, & curationes olim dabimus. Valete.

Bruxellæ, 26. Maij.

V. CL.

V. CL.

GVILHELMO ERNESTO SCHEFFERO, Philosopho & Medico Excellentissimo, Poliatro Francofurtano ad Mœnum celeberrimo,

S. P. D.

Bernh. Rottendorff D.

SEmeioticen, Clarissime Scheffere, nobilissimam esse, Medicinæ partem, nemo est qui inficiabitur; vtpote cuius tanta ad hanc rectè faciendam vis est, vt illâ sublatâ, divinæ illius artis fundamenta identidem collabascant, ac protenus euertantur necessum sit: Illa infallibilibus argumentis in morbi cognitionem nos manuducit, & quicquid vel in præsens ad illius diiudicationem, vel fausti infaustivè eventus prædictionem in futurum spectat, graphicè nobis præfigurat, ac ob oculos ponit; sine qua ipsa etiam Therapentice non claudicat tantum, sed nullius penè frugi est aut vsus: Subter habitâ quippe signorum doctrinâ, quid in morborum curatione Medicus cum laude præstare possit nondum video. Ille solus sibi benè conscius est Medicus, neq; vllâ pallescit culpâ, qui rectè illam calluerit, ac ex pathognomicis illis indiciis, vniuersâq; symptomatum syndrome, affectus qui humanum corpus pessundant, prudenter interstinguit; singulorum causas & naturas, acri iudicio investigat; in quem

quem quiq; exitum (quod humanæ mentis angustias penè egreditur,) inclinent, circumspectè pronunciat; ac tandem omnibus salutarem curam, convenientibus & ex arte dispensatis remediis, decernit. Quisquis ab illis neglectus, & ignoratâ morbi constitutione, solo remedij paradigmate instructus, Medicus titulo passim insolescit, nūquam securus is, ast dubius semper, & in utramq; partem fluctuans, medicinam factitat; vel potius, quod subvereor, temerario prorsus ausu hominū animas negotiatur, & experimenta per mortes agit, incolumi minimè conscientia Cum porrò tantâ iam ad Therapeuticen rectè & methodicè instituendam, Semeiotices sit necessitas, subijt sæpiusculè mirari, mi optime Scheffere, principem illam medicinæ partē, pro dignitate minus à Neotericis esse excultam: sparsim pleriq; eam, veluti dilacerata, ac hîc illîcq; proiecta Virbij membra nobis reliquerunt: Sed qui ex professo catholicā & accuratam illius doctrinam nobis traderet, inter recentiores præter Iacobum Lominum Reipubl. Bruxellensis olim Medicum clarissimum, vix reperi quenquam: Is equidem omnia pleraq;, quæ ad Signorum indolem attinent, & elegantem Medicum scire æquum est, exactè satis & eruditè pertractavit, ac posteris impertivit. Sed non est vt hoc Te loco diutius morer, Doctiss. Scheffere, Protogere siquidem nemo melius de lineis appellæis iudicium feret. Verum cum nec memoria tanti Auctoris in Bibliopoliis amplius superesset, ac eruditi frustrâ in illum passim inquirerent; Operæpræcium me fa-

ctūrum ratus ſum, ſi in Philiatrorum gratiam aureas illius de ſignis obſervationes, denuò ad incudem revocarem, ac emaculatiores, quam antè vſibus publicis poſtliminiò tranſcriberem; hocq; potiſſimum ſub clariſſima nominis Tui tutela, vt hac ratione Auctor, qui antè quidem publicam meruerat gratiam & fauorem, nunc tanto munitus patrocinio, iterum in lucem anguſtior & quodammodo plauſibilior excurreret. Accedebat altera cauſſa, veteris videlicet amicitiæ noſtræ recordatio, quam ante annos quinq; & viginti Helmſtadij in Inclyta Iulia feliciter auſpicabamur, cùm vteremur in arte medica addiſcenda, communi Præceptore Henningo Arniſæo V. CL. cuius cum, vt Lyricus ait, vellem extare monimentium ære perennius; promptiſſimè hoc ipſum ſuccurrebat, quod proindè nulli alteri putabam iuſtius dedicandum conſecrandumque. Acceptabis ergò ſolitâ benevolentiâ, & Tui uſque ad memorem redamare perges. Erit ſpero poſthac per literas crebrius conueniendi occaſio, quàm hactenus non locorum ſolum intercapedo, ſed & temporum iniquitas, quæ cum Germaniâ iam longûm miſerè conflictauit, intercîderunt, quando expectatione illâ pleni ſumus, fortè vt in hac Patria noſtra, in qua antè annos fatalis ille Cometes horribilibus radiis candâq; ignitâ, minax omnium oculos animoſque terrificabat; deſideratæ ac tot lacrumis & ſuſpiriis exoratæ Pacis nouum iubar ſeu Lucifer quidam, poſt tam longam & ſqualentem calamitatum noctem primûm oriatur;

quò

quò tandem dißidiorum ac dissensionum seminariis funditus recisis, Christiani Orbis Proceres perpetuâ concordiâ inter sese conglutinentur; Ipsaque pax & amicitia solidis vel potius adamantinis nexibus adstringantur. Quod Deum Venerabundus & supplex rogo. Vale feliciter & salve plurimum cum collega Tuo Petro de Spina V. CL. Dabam Monasterij VVestphalorum $\frac{I}{II}$. Iulij, qui dies ad solemnißimum illum ibidem Pacis vniuersalis tractandum congressum, à præcipuis Europæ Principibus vnanimiter determinatus est. CIↃ.IↃC.XLIII.

Iodo-

Iodoci Lommii Medici Clariss.

MEDICINALIVM OBSERVATIONVM LIBER I.

QVO MORBI, QVIBVS TOTA OCCVPANTVR CORPORA, ANIMADVERTVNTVR.

OBseruationes scripturus medicinales innnoscendis æstimandisque morbis necessarias, rectè ab ijs incipere vicijs posse videor, quæ totis corporibus inhærescunt. Ex horum ordine viciorum frequentissimum, & generi hominum inimicissimum, febris est; adeò, vt quorundam literis proditum sit, nunquam quenquam, nisi violenta morte raptum, sine eo morbo vitam amisisse. Ergo à prima origine rem aggrediar, primumque id genus febris ponam: quæ, quia vno die finitur, Græcis ἐφήμερα nobis diaria appellata est. Ea autem his sese notis profert.

Mitis toto in corpore calor est, qualis in iratis hominibus percipi, aut vino fartis so- **Febris diaria.**

let. Pulſus arteriarum (quod profectò huic febri proprium eſt) protinus à magnitudine incipit, idemq; vt modicè celer ac frequens, ita æqualis & mollis, & iuſti ordinis pro modo naturæ eſt. Nihil etiam aut certè parum vrina demutatur. Ipſum verò morbum non cibi antecedit faſtidium, non ſpontanea corporis laſſitudo, ſed neq; grauior ſomnus multáve oſcitatio, neque horror: verùm repente totus ſemel is accedit, nulloque grauiore incommodo, ubi iam eſſe cępit, moleſtus eſt, dolorem intelligo capitis atq; ventriculi, itemque nauſeam, æſtum, corporis inquietudinem, & huiuſmodi. Soluitur malum interdum latenter ſine ſenſu manifeſtæ inanitionis, ſępius per copioſos tum halitûs, tum madores, aut certè per ſudores vt ſuaues, ſic minimè multos. Scire etiam licet diariam febrem ſemper ferè à cauſis moueri euidentibus, vigilia, ſollicitudine, mœrore, ira, æſtu ſolis, laſſitudine, temulentia, inedia, & ſimilibus, eandemque vnico finiri die conſueſſe, quem diem ſi tranſit, tertiumque ſuperat, iam tum diariam eſſe deſinere, in putridamque, quæ mox proponetur, abire. Sub eo caſu ſi vehementer corpus ſiccum eſt, timeri etiam hectica febris poteſt. Diariam omnem curaſſe quàm noviſſe facilius eſt. Itaque ferè ſequitur, vt hæc ipſa prius nocere poſſit, quam ſciri. Eadem bilioſum homi-

hominem negocijs deditum, & promptius, & maiore periculo afficit.

Ad hunc quoque locum pertinere ea febris videatur, quæ diariæ seruans naturam propter sanguinis non putrefacti feruorem, multum ardoris, ruborisque corpori exhibet. Græcorum nonnulli σύνοχον dixerunt, nos continentem non putridam. Hæc quidem easdem quas putrida notas, at paulo euidentiores exhibet. Quanquam hîc etiam caput vel dolet, vel graue est, corpusque omne, ac præcipuè facies vehementer rubet, caletq;. Adhæc altior occupat somnus, multum arteriæ in temporibus mouentur, ipsa spiratio molesta est, pulsusque magnus, & plenus, & frequens, & velox, totum deniq; corpus segnescit, & quadam veluti lassitudine occupatur.

Febris cō-tinens, nō putrida.

Venio nunc ad eas febres quæ succorum implicitæ sunt putredini, ex quibus primum ea proponetur, cui causam putrefactus sanguis dedit. Græcis ea perinde atque superior σύνοχος nobis autem continens putrida appellata est. Signis quidem hæc febris, quibus ea quam proximè dixi, ijsdem, sed manifestioribus sese profert. Verùm acrior subest calor putredinis comes, guttur, & quę juxtà sunt loca exturgescunt æstuantque, vnde præpedita ægro oratio est: adhæc oculi calentibus implentur lachrymis, venter-

Continēs putrida.

que nonnullis intumeſcit, & percuſſus, vt tympanum, ſonat. Ipſe pulſus, magnus, vehemens, celer, & frequens, vt in priore Synocho eſt, at hic etiam eſt inæqualis, in priore non eſt. Vrina craſſa meitur, rubra, turbida, ſedimento carens. Non raro etiam exanthemata per corporis ſumma efflorescunt, vt aliàs alia, ſic frequentiſſimè vel liuida, vel nigra. Id malum ferè poſt quartum diem eſſe deſinit; & ſi quidem continenter increſcit, periculum afferræ vitæ poteſt, vtique ſi iam aſpera lingua, nigraque eſt, ſi refugiunt oculi lucem, ſi vrina vt nigrum vinum obſcura eſt. In quo hæc non ſunt, ipſaque febris magis magiſque decreſcens miteſcit, is potius eſſe in tuto videtur. Quum autem morbus æquali ſemper impetu fertur; ſecurior quidem is erit, eo qui increſcit, grauior autem eo qui declinat. Quæ obſeruatio in continente etiam febre non putrida habenda eſt. Scire autem licet vtramque Synochũ, non niſi temperatæ naturæ hominibus, & ſanguine non malo plenis, ſimulque carnoſis accidere cõſueuiſſe. Facilis quoq; à continente non putrida in putridam, & ab hac rurſus in continuam tertianam tranſitio eſt.

Febris cõtinua. Sequitur id genus putridæ febris quæ Græcis συνεχὴς nobis continua dicitur. Synocho putridæ acceſſionum continuatione affinis, ea tamen re diſſimilis, quòd hæc ab

al-

alterutra bile aut pituita profecta est, quodque pro horum natura atque motu humorum circuitus habet, quibus etsi non omnino cessat, remittit tamen, & quietiora tempora afflictis præstat. Synochus verò ex sanguine oritur putrefacto, nec vllam remissionem ad morbi vsque iudicationem præbet. Porro continuam febrem neque horror aliquis, neque rigor, neque frigus antecedit, sed tota ea repente calore hominem adoritur, quamquam non raro rigorem aut horrorem corruptus humor circa præcordia consistens, tantisper mouet, donec totus quoque à febre incensus sit. Semper autem calor acris atque asper est, idque magis increscente accessione atque consistente. Ipsa respiratio, itemque pulsus inæqualis est. In eo enim velox contractio, distentio tardior est. Idem pulsus, modò celer, modò tardus est: itemque modò validus, modò languidus: vt primùm incipit accessio, velox is atque parvus: in vigore supra velocitatem etiam, egregiè magnus est. Vrina initio crassa, rubra, ac turbida est, ac neque nubem, neq; suspensum quid, neque sedimentum habet. Eadem interdum tenuis quoque, sed rubra, & minimè perspicua est. Quicquid denique aliqua parte corporis vacuatur, sive sudor id fuerit, siue alui proluvies, vel vrina, fere graui odore molestum est. Continua, tum coti-

diana, tum quartana ferè incerta, atque ordinis expers esse solet, sic vt alio die bis, ter'ue efferuescat, alio id non nisi semel, aut certè prorsus non incidat. Continua quartana rarissima est, hac minus rara cotidiana. Tertiana quæ nobis ardens febris Græcè καῦσος dicitur, omnium est frequentissima. Ea his signis noscitur. Summo incendio corpus extorretur, idq́ue intus magis quàm foris. Accedit pertinax vigilia, & profundior interdum somnus. Lingua arida, & crassa, & aspera, subnigraq́ue & amara est. Spiritus difficilimè trahitur, incipit affici morsu stomachus, cibique cupiditas perit, vehemens tum sitis, tum æstus præcordiorum est. Aluus alijs soluta, alijs compressa est. Ipse æger penitus inquietus morbum malè sustinet, frequentiq; subinde delirio perturbatur. Hoc febris genus quoniam summè vehemens est, brevi finitur. Itaque si protinus ab initio signa exhibet bona, plerisque omnibus quarto die solvitur, nullis post septimum manet. Tum verò aut vomitio fit, aut aluus profluit, sudorúe ex omni corpore, aut sanguinis è naribus fertur. Senibus hic ipse morbus, vt infrequens, sic apprimè perniciosus est. Tutius & sæpius iuuenes sic laborant. Febris ardens non rarò in pulmonis vertitur inflammationem, idq́ue vbi sit in propinquo exitium. Tum in hoc morbo, tum in alijs con-

Febris ardens.

tinuis

tinuis febribus graue esse periculum significatur, vbi aurigo ante septimum diem oritur, aut vbi quis ante materiæ concoctionē inhorrescit, magisque si vis corporis admodum infirma est, vbi post rigorem æger non recalescit, vbi continua vigilia. vel sopor, vel delirium est, vbi vox intercipitur, aut aures obsurdescunt, aut collum vehementer dolet, præcipuè in his quibus procliuis insania est, vbi æger quid accepturus manibus tremit, vt vehemens sitis, simulque ingens corporis squalor est, aut vbi lingua nigricante, totoque ore præsicco, nulla hominem sitis vrget, simul os præter consuetudinem malè olet, vbi singultus incidit, præcipuè post citam aluum, aut post sanguinem sine modo effusum, vbi puero venter nihil reddit, nullusque accedit somnus, sed & colorem is ipse sæpe mutat, continenterque plorat. Siquidem huic proxima distentio neruorum est. Vbi cum acuto capitis dolore præcordia reuelluntur, neque tum sanguis è naribus fertur, aut vbi hunc casum biliosa aluus, aut tormina, itemque coxarum, vel genuum dolor, neque comitantur, neque tollunt. Scilicet sub vtraque re promptissimum delirium est, vbi viscera grauis dolor fatigat, simulq; nervorum oritur distentio. Vbi simul præcordia dolent, simul somnus profundus tenet, aut vbi vētriculo grauis ardor, aut mor-

Periculi signa in continuis febribus.

ſus moleſtus vtrique eſt, ſi tum quoque aluus bilioſa eſt. Vbi deiectio penitus retinetur continuo dolore caput exercente. Vbi vrina aquæ ſpeciem repræſentat, quo ferè tempore delirium comitatur. Hæc vrina exitium etiam, ſi diu talis fertur, portendit.

Idem periculum eſt, vbi vrina rubra, craſſa, confuſaque, & mali odoris eſt, eademq́; parvo temporum intetuallo ſæpe pauca & cum difficultate meitur, aut vbi ſine ratione matura eſt, aut præter voluntatem elabitur. Vbi vim febris ægrotus homo non ſentit, mentis errore præpeditus. Vbi prima febris acceſſione protinus vber ſudor erupit, aut viciari mens cœpit, parsúe aliqua corporis reſolui. Vbi denique acceſſio tertio quoque die vehementiſſimè inualeſcit. Proximum nunc eſt ea ſigna ponere, quæ in acuta febre certam denunciant perniciem, quam ſcire licet in propinquo eſſe, ſi ſub magno morbo vltima corporis infirmitas eſt, magiſque ſi tum quoque vel delitium, vel rigor incidit, ſi is qui mentis vſu caret taciturnus eſt, utiq; ſi voce alioquin priuatus non eſt. Si infirmis viribus labra, vel ſupercilia, vel oculi, vel nares peruertuntur, ſi æger tum quoque neq; videt, neque audit, aut ſi voce amiſſa, conniuentibus oculis iacet, neque eo tempore è naribus profluit ſanguis, neque vomitus incidit, vnde id mali tollatur. Quod incom-

Exitii nota.

com-

modum eo quoq; fuerit grauiùs, quo simul spiritus difficilius trahitur. Æquè horrendum est, si oculi illachrymant, aut vehementer subsederunt, aut foras prominent, si caligant, si incerti huc illuc vertuntur, contraúe immobiles obstupescunt, aut denique distorquentur, si alba eorum grandescunt, nigra minuuntur, aut si vbi hæc sub superna conduntur palpebra illa rubescunt, atque in ijs pallidæ venæ, nigræúe cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum, totis oculis innascitur, vel innata pituita, nouissimisque angulis inhærescit, si per somnũ palpebræ penitus non coëunt, eædemque vehementer pallent, nisi id tamen fusa aluus fecit, si oculorum denique alter minor altero est. A hæc si in aurem acutissimi doloris tormentum incidit, maximeque in iuuene, quem sanè is casus ferè intra diem septimũ occidit. Verum senior aliquis quia non æquè grauiter aut dolet, aut febricitat, magis in tuto esse creditur.

Si caussa febris dentes strident, itemque liuidi, nigri, aut vehementer aridi sunt, simulque lingua per morbi principium sicca, deinde aspera; post etiam nigra, crassaque est. Si æger ore hians iacet, & assiduè dormit, aut si is subito strangulari videtur, ac neque potum devorare, neque saliuam suam potest, nullo tamen substante in faucibus

tubere. Si collum difficillimè vertitur, aut idem ſic diſtorquetur, vt moleſta inde ſit deglutitio. Si frigidus efflatur ſpiritus, ſi pulſus obſcurus, denſus, & interciſus eſt. Si ſitis antè vehemens, nunc penitus aboletur, febre tamen æquè graui, ipſaque lingua æquè ſicca atque nigra. Si vomitus cruentus incidit, aut varius multorumque, qui boni non ſunt, colorum, & fœtens. Si digiti floccos in veſte legunt, vel fimbrias diducunt, vel aliquid in adiuncto pariete carpunt: ſi horum vngues extremaque liuent, vel nigreſcunt, quanquam nigra ea fieri haud iuxtà periculoſum ſit, vtique ſi validæ vires morbū non difficillimè ferunt, aliaque ſalutis ſequuntur ſigna veriſimilia. Nempe tum quidem bona valetudo redit, ſed nigræ partes corruptæ decidunt. Perniciosum inſuper eſt ventrem in tumorem attolli, magiſque vbi datum medicamen purgans fuit. Aut hunc ipſum flatibus diſtentum, hos emittere non poſſe. Ad hæc per initia febris bilem atram ſuprà infráue prodire. Aluum liquidam ſimulque nigram, vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris eſſe. Hanc ipſam cum ſubita palpitatione cordis, atque ſingultu eſſe compreſſam. Vrinam intercipi cœpiſſe, aut nigram mei, & craſſam, & fœtentem, aut vrinam quæ antè fuit bona, repente notas exhibere non bonas, aut per omne morbi tempus nihil

hil ab vrina diſſidere hominum ſanorum. Tum etiam ipſum mictione reddi ſanguinē, aut veſicam dolere duramque eſſe. Æquè mortiferum eſt per initia morbi extrema refrixiſſe, maximeque hæc ipſa non recaleſcere potuiſſe, aut extremis frigeſcentibus interna caloribus extorreri, atque ſitim multam facere. Adhæc ſubitò ſine cauſa manifeſta febrilem ardorem conquieuiſſe. Ortos ſub infirmis viribus eſſe ſudores, ſimulque animam defeciſſe. Ipſum etiam ægrum ſupinum cubare, genuaque contrahere, & deorſum ſubinde ad pedes deuolui. Brachia item & crura nudare, diſpergereque, quæ calida tamen non ſunt. Adhæc qui inferiora loca corporis tenebat dolor, repente eum ad viſcera translatum deſiſſe. Vlcus quod antè, & in ipſa natum febre eſt, ſiccum ac liuidum eſſe. Puſtulas item toto corpore erumpere, modò tamen abſceſſus aliquis purulentus non exoriatur. Quin orto etiam iuxta aurem abſceſſui nullam accedere maturitatem potuiſſe, neque è naribus cruorē fundi, neque vrinam craſſam, multamque ferri. Præterea frigidum ſudorem moueri, ipſumue ægrum quarto die, itemque ſeptimo multum affligi, neque vllam vndecimo experiri iudicationem, aut diebus hunc iudicialibus inalgeſcere, non ſubſequentibus ſudationibus. Rigorem etiam incidere, ſæpe-

peque redire, neque ex eo tamen morbum levari. Porro ad extrema ventum est, si tempora collabuntur caussa febris, naresque acutæ fiunt, & oculi concaui, & frigidæ, languidæque aures, & imis partibus leniter versæ, si cutis etiam circum frontem dura & intenta est, ipseque homo cadaueri similis perpallida aut nigra planèque corrupta propter morbum facie est.

Proxima mortis indicia.

Ex continuarum febrium ordine ea quoque esse censetur, quæ, quoniam omnium mitissima est, Lenta appellatur: ea scilicet quæ latentem putredinem humoris visceribus impacti, aut ipsorum etiam viscerum sequitur corruptelam. Vix ægrotare homo videtur, nullumque quod graue sit incommodum pati, corpus tamen sumpto alimẽto non proficit, sed paulatim consumitur, atque liquescit. Ipsum sic imbecillum fit, vt ægrè loco moueatur. Pulsus est frequens, celer, & inæqualis, non tamen magnus. Vrina interdum putredinis notas habet. Hic morbus ferè malum habitum corporis comitatur, & fœdos virginum colores, estque maximè diuturnus, sæpe quadragesimum longè excedens diem. Sed est quoque multo periculosior, cùm non humoris obstruentis vitium, sed ipsius etiã visceris sequitur corruptionem, iecinoris scilicet, vel pulmonis, vel cerebri, vel lienis, & interdum renis partium-

Febris lenta.

tiumque longius ſitarum. Tum ſuprà ea omnia quæ modò propoſui, hæc quoq; contingunt. Multo longoque tempore morbus gignitur, paulatimque creſcit, alios ferè ſecutus morbos, curatione, maximeque vacuantibus remedijs non lenitur, ſed interdũ etiam exaſperatur. Facilè ſyncopen accerſit, corpusque ſenſim, & nonnunquam ſine ſenſu mali huius debilitat, & marcore conſumit. Hoc ipſum profectò genus febris eſt, quod in ijs animaduertitur quos tabes male habet.

Sequar nunc eas febres, quę quieta aliqua tempora intermiſſionesque ægrotis præſtãt. Harum alia tertiana, alia quartana, alia cotidiana eſt. Tertiana his ſignis ſeſe prodit. Protinus ab initio, perque omnem febris decurſum cum ipſa acceſſione rigor tertio quoque die inuadit pungens & corpus quaſi vulnerans, tametſi ſola interdum ſit refrigeratio, vbi leuior ſcilicet morbus eſt. Sub rigoris finem bilioſus ſequitur vomitus, vel certè ſoluta aluus. Tum calor toto corpore accendi incipit, ſitque æger, ac præ vehementi æſtu corpus nudat, varieque deſijcit. Idem difficulter ſpirat, & capite dolet, nec rarò etiam delirat. Pulſus, vt primùm incipit acceſſio, contractus paruusque eſt: mox vehemens & validus, & celer, nequaquam tamen inæqualis, niſi id fortè parum ſit. Vrina ſub-

Tertiana intermittens.

ſubtenuis, flaua, aut flammea eſt, malique odoris. Acceſſio copioſis ortis ſudoribus finitur, ſeptem ferè horis abſoluta. Sed diſcrimina quædã ponere operæprecium eſt, quibus diſcriminibus diſſidere hæc febris à cæteris intermittentibus ſolet. Ergo vbi ardens febris orta eſt, aut continuarum demũ aliqua, ſentit vtique iniecta corpori manus, magis magiſque calorem increſcere : at in tertiana non ſentit, hic enim æqualis calor ſubeſt, qui interdum quoque ſub ipſa miteſcit manu Quinetiam tertiana intermittens ſingulis acceſſionibus primò rigorem, dein ſudorem exhibet, continua verò vtroq; hoc (niſi cum iudicatione ſoluitur) caret. Adhæc in tertiana intermittente rigor, & vehemens eſſe incipit, & citò ceſſat, primis acceſſionibus maximus, ſequentibus autem magis ac magis miteſcens, contrarium autem quartanæ accidere mox oſtendetur. Circuitus etiam acceſſionum maximè ad conſtituendũ febris genus valet. Pergam itaque, vt cœpi, de tertiana dicere, quæ tuta eſſe ſolet, & ſpacij minimè longi. Vbi ea exquiſita eſt, diebus quatuordecim abſolvitur. Eſſe autem exquiſita ſolet, in iuuene, cuius natura calida & ſicca eſt, quique media fortè æſtate ſub feruido cælo vigilijs, vel laboribus, vel curis, alijsúe ærumnis exercitus multum fuit. Vbi hæc deſunt, ibi notha conſit tertiana, quæ lon-

Tertia

longior eſt, neque æquè vehementes habet ardores, neque ſudores æquè copioſos, vt exquiſita, fundit. In notha etiam nullus eſt anticipantium, aut cũctantium acceſſionũ certus ordo, rigor item minus quidem vehemens, at diuturnior eſt, non æquabiliter totum occupans corpus: quælibet acceſſio multò longius horis quatuordecim tenet: ipſe morbus, nunquam ſeptimo circuitu, rarò quarto decimo, ſæpe longiore ſpacio ſoluitur.

notha intermittẽs.

Quartana autẽ febris ſic obſervatur: Primis acceſſionibus, horror quarto quoq; die incidit, qualis naſci magno ex frigore ſolet. Hic horror interpoſito tempore tantiſper indies creſcit, donec in vehementem rigorem abeat, ſub quo corpus intremit atque concutitur, dentes ſtrident, ipſaque oſſa quaſi tundi, atque obteri profundo põdere videntur. Decedente rigore ferè vomitus ſequitur, moxque calor exoritur, frigoris quodam ſenſu circa intima oſſa miſtus: pulſus invadente acceſſione languidus, rarus, & tardus eſt, poſtea validus fit, magnus, frequens, celer, magisque, quàm alijs in febribus, inæqualis. Vrina etſi non rarò in hoc morbo incerta, fallaxque eſt, primis tamen diebus tenuis, alba, aquoſa, poſterioribus varia meritur. Calor, ſitis, capitis dolor, vigilia, minus quidem quàm in tertiana ſollicitant,

Quartana.

citant,magis autem quàm in cotidiana.Productior etiam hic quàm in vtraque alia accessio est, eademque copiosis sudoribus finitur,quare exacta etiam succedit febris intermissio. Quartanæ longissimum quidem malum,aut satis tutum est. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. Qui enim sic laborant, hi neq; in mania,aut melancholia,neque lepra,neque orta propter repletionem distentione neruorum tentantur.Quinetiam eadem hæc si antè fuere vicia, accessu finiri quartanæ consuerunt. Quibusdam etiam placuisse video neminem à quartana extingui, nisi ægri aut curantis culpa posse. Scire tamen licet non quiescere solere hunc morbum ,nisi vicio aliquo visceribus illato. Rarò etiam idem sine lienis obstructione,vel dolore, vel duritie visus est. Quare tuta quoque inprimis ea quartana est, quæ integro liene hominē tenet. Eadem intra annum(nisi si error aliquis incidit)absolvitur. Sæpius post mensem sextum, & interdum post tertium conquiescit. Sæpissimè autem sic fieri obseruatum est,vt quæ Autumno, totaque hyeme rectè curata quartana remedijs fuit, ea proximo vere soluatur. Idem morbus si vel cum tumido liene est, vel nimium inueterascit, hydropi corpus exponit; fereque æger his casibus oppressus perit. Quartana maximè au-

autumno graſſatur, magiſque ſi *lienis* tumet, vel continuæ, vel incertæ febres fuerũt, non ex toto ſolutæ, magiſque ſi corpus frigidum, & ſiccum, & glabrum, ſi ætas declinans, ipſeque homo craſſæ materiæ alimentis vſus, mœrore ac ſollicitudinibus confectus eſt.

Quæ æſtate oritur quartana, brevior eſt. Longior Autumnalis, præcipuè ſi in proximo hyems eſt. Sæpe cruditas ex quartana cotidianam fecit, magno exitij metu. Quorundam etiam obſeruatione compertũ eſt, diſcuſſum à longa quartana morbum comitialem fuiſſe. Quartana etiam poſtquam ex hac aliquis conualuit, facilè revertitur, vtiq; ſi quo die febris eſſe ſolebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel laſſitudo inciderint.

Cotidianæ quoque febris proponenda obſeruatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cuius ſenſus (vt in cæteris quoq; fit intermittentibus) primum ferè à ſummis digitis manuum ac pedum, itemque à naſo incipit. Vomitus ſi quis incidit, pituitoſus eſt. Inde calor paulatim lenteque naſcitur, creſcitque, hebes, humidus, fumoſus, vapore miſtus, idemque vigente iam acceſſione aliquantulum fit mordax, atque acer, ſemper autem inæqualiter is ipſe percipitur: frigoris interdum permiſtum ſenſum exhibẽs. Accedit dormiendi penè inexpugnabilis

Cotidiana.

necessitas, nihilque primis diebus sititur, nihil sudatur, nihil penè de febricitatione intermittitur. Incipiente accessione quibusdã vel anima deficit, vel (quod grauius est) syncope incumbit, itemque pulsus inordinatus est, & magis quàm in alijs febribus inæqualis, itemque tardus, paruus, ac debilis. Is ipse vix magni fieri, increscente accessione potest, quanquam tandem creber esse incipit, sed minus quàm sub alijs febribus, æquè tamen atque in quartana velox. Ventriculus assiduè dolet, aluus liquida, cruda, pituitosaque est. Vrina initio vel alba tenuis, vel crassa ac turbulenta; post rubra, crassa, turbidaque est, totum corpus hebescit, atque graue redditur: ipsa accessio magna ex parte horis octodecim, pauculo sudore finitur: totus morbus quatuor & sexaginta dieb. Hoc genus febris rarissimè incidit, rectiusq; fortè est, cum cotidie aliquis febre conflictatur, duplicem hanc tertianam, non cotidianam esse putare. Magis autem cotidiana pituitosis insidiatur hominibus, quieti, cruditati, ac somno deditis: vtique si senex quis, vel puer, vel fœmina est: si tempus hybernum cœlumq; nubilum est: si sæpè è capite pituita in ventriculum destillat: si denique cùm primùm febris hominem adoritur, tumida præcordia vel inflata intentata sunt, si principum accessionis in vesperam incidit, si antè, &

tè, & in ipſa febre facies ſubliuida, ac ſubtumida eſt, ſtomachus diu imbecillus, cibi faſtidium,& frequens ructus fuit. Omnis autem cotidiana ægerrimè remedijs cædit, tædij,ac periculorum plena.

Tutior eſt ea quæ incipiente acceſſione, pituitæ vomitum vltro ciet, & declinante plurimum ſudorem fundit, & poſthæc ex toto intermittit.

Febrium implicationes.

His ita animaduerſis implicationes quoque febrium inter ſe mutuas obſeruare non inutile eſt. Scire itaque licet, rariſſimam duplicem cotidianam eſſe, tertianam autem duplicem frequentem, cui principium ferè ſimplex præbet. Vna etiam conquieſcere manente altera ſolet: acceſſiones cotidie,ſed non ijsdem horis fiunt,quæque paribus diebus incidunt,inter ſeſe ſunt ſimiles, & his diſſimiles quæ imparibus. Æquè frequens duplex, atque etiam triplex quartana eſt, vtraque è ſimplici naſcitur,acceſſioneſq; rarò pares habet.

Semitertiana.

Magna quoque dignum obſeruatione id genus compoſitæ febris eſt,quam nos Semitertianam, Græci ἡμιτϱιταῖον appellant. Ea incipiens horrorem movet, & ſudorem declinans,neque poſthæc tamen integra eſſe à febre corpora ſinit. Quoniam verò ex tertiana confit intermittente & cotidiana continua, vno die aſperior horrorem, ſæpeque

aliquid etiam rigoris exhibet, itemque bilis vomitum quendam vel deiectionem: adhęc magnum ardorem, madidique vaporis halitum: altero autem die frigus potius quàm horror incidit, ac neque sitis, neque ardor multum infestant. Pulsus contractior est, totaque mitior febris. Quinetiam altero die duarum exhibetur febrium species, altero vnius duntaxat. Rara profectò febris semitertiana est, ac graue periculum, vbi occupat, minatur. Est autem ea exquisita, vbi paribus ferè portionibus & intermittentis tertianæ, & cotidianæ continuæ subsunt materiæ. Vbi autem non sunt, ibi pura esse semitertiana non potest, tùmq; facilius remedijs curari posse malum volunt.

Communis in febribus animaduersio.

Sed cùm obseruationes proposuerim singulis generibus febrium proprias: nunc eas quæ omnibus, aut certè quàm plurimis cõmunes sunt, sequar. Fuerint autem hæ quidem istiusmodi, vt vel metu terreant, vel spe miseros consolentur. Ergo febrem satius est distentioni superuenire nervorum, quàm distentionem febri. Corpus quoque pro febris vel spacio, vel acumine parum emacruisse, aut rursus præter rationem, præterque modum extenuatum esse, malum est. Illud enim indicium morbi longioris, hoc imbecillitatis est. Si sub acuta febre caput repente ac vehementer dolet, ipsaque tamquàm re-

reuulsa præcordia sunt, insaniæ ostendunt metum, nisi si sanguis è naribus fertur. Per eandem febrem aures obsurduisse, pestiferum atque furiosum est, nisi id quoque cita aluus, vel certè cruor è naribus fusus soluit, frigidi sudores in acuta febre, mortis nuncij: in mitiori, longæ invaletudinis sunt. Magnam quoque febrem inesse, dentes testantur, lenta sorde onerati. In febribus spiritus offendens, malum, itemque ex somno pauor, aut neruorum distentio. Mali etiam morbi notæ sunt, sopor, vigilia, caligo oculorum, singultus, lassitudo, exudatio, nouusque post hanc exortus calor, inquietudo diebus nata iudicialibus, simulque ex rigore citra sudorem iudicationemque refrigeratio, aut rigorem exiguus secutus sudor. Malæ item sunt sanguinis stillæ pusillæ, & atra bilis per initia febris sursum vel deorsum erumpens. Sed & vultum intueri oportet, qui si in acuta febre nimium toruus est, aut minus, quàm par sit, pro acumine morbi fœdatus, aut præter rationem benè habitus, tutus nõ est. Malus etiam censetur esse vomitus sinceræ vel pituitæ, vel bilis, magisque si viridis humor aut niger prodit.

Periculosa febris nota

Nocet etiam aluus ex toto suppressa, & rursus adeò soluta, vt conquiescere ægrum in cubili nõ patiatur, maximè si eadem hæc perliquida, aut albida, aut pallida, aut spu-

mans est. Mala etiam iudicatur exigua, tenax, leuis, alba, vel quæ liuida est, aut biliosa, aut cruenta, aut pinguis, aut insueti fætoris. Eiusdem notæ aluus est varia, quæ strigmentum, cruorem, bilemque viridem fundit. Aut quæ post longam ægritudinem sincera est. Lumbricos quoque per febres deijci, tutum non est, præcipuè ante morbi declinationem. Sed sub acutis febribus viuos eos excludi haud iuxtà periculosum est, potissimum ad meliorem iam valetudinem inclinante homine; at vitæ cassos exisse, prorsus inutile est, idque declinante morbo. Per principia tamen febrium mortuos eos esse præstat: vivi enim pestilentiæ inijciunt suspicionem. Mala quoque in febribus potissimum acutis vrina diluta, atque alba est, vt quæ periculum insaniæ præsagit. Æquè inutilis est ea, in qua quod subsidet, subrubrum, aut liuidum est: aut tenuibus filamentis furfuribusúe quid simile repræsentat. Non bonum quoque signum est, post appetentiam, postúe longas febres, cibum fastidiri cœpisse, aut multos sudores esse, maximeque frigidos, aut eos ferri non toto corpore æquales, sed circa caput, & circa ceruices. Adhæc sudoribus febrem non finiri, aut post hos horrorem incidisse. Auriginem denique febre exceptam esse, vtique si dura præcordia sunt. Æquè horren-

dum

dum eſt febricitantem multum atque crebrò ſpirare, itemque ſexto die cœpiſſe inhorreſcere, difficulter ferre morbum, prætérque rationem ſine vaſorum inanitione imbecillum eſſe, immorantéq; febre inſudare, aut modò frigidum, modò calidum eſſe, varijſque ſæpe coloribus affici. Tum etiam quod aliqua parte corporis abſceſſit, id non matureſcere, ſanitatemque non cõſequi, aut ipſum inter hæc ægrum paſſis manibus, pedibuſque ſupinum cubare, ſomnũ totis noctibus non videre, quãtumuis interdiu is accedat, peiuſq; eſt, neq; per noctẽ, neq; de die requietẽ eſſe vllã potuiſſe, ſed continuã vrgere implacabilemq; vigiliam, aut contrà iugi ægrum ſomno ſopiri. Atque hæc quidem ſunt quæ terrere metu periculoſæ febris poſſunt. At longam fore hanc exiſtimandum eſt, vbi tumida præcordia ſunt, præſertim, ſi dura quoque hæc & dolentia, & inflammata, & intenta ſunt. Talia enim non modò longum vitium, ſed periculo quoque eſſe opportunum, denunciant. Febris etiam inueteraſcit, vbi tubercula, aut labores incumbunt in articulos. Vbi dolor inguina & glandulas exercet. Vbi frigidus ſudor in febre non acuta circum caput tantum oritur, & circum ceruices. Vel vbi aliquis ſudor alius febrem neque leuat, neque finit. Vbi exortus abſceſſus non

Longa febris nota.

ſaneſcit. Vbi vrina aliâs alia meitur. Vbi corpus variè, modò calore, modò frigore, modò hoc colore, modò alio afficitur. Vbi idem pro morbi ſpacio, parum emacreſcit. Vbi multo tempore poſteriores acceſſiones eadẽ qua priores hora incipiunt, æqueque ſunt, & vehementes, & durabiles. Ac his quidem notis cognoſcere longas febres licet, quæ ſi iam diutius ſecuræ trahunt, neque vitam adimunt, ſcire licet expectari abſceſſum oportere, eumque in articulorum aliquem, præcipuè inferiorum, cum tumore, atque dolore decubiturum. Id tamen iunioribus tantum accidere conſueuit, & per febres non intermittentes quæ iam vigeſimum diem ſuperauerunt. Porrò ſenioribus autem & febre occupatis intermittente, & incerta, non quidem abſceſſus, ſed ferè incidere quartana ſolet: vtique ſi in proximo quoque Autumnus eſt. Vt enim ijs qui infra trigeſimum ſunt annum, potius abſceſſus fiunt, ita quartana eos magis excipit, qui eum gradum ætatis ſuperauerunt. Noſſeque oportet abſceſſum magis hyeme conſueſſe fieri, longiuſque durare, & minus reuerti. Hactenus ea ſigna poſuimus quibus malæ febris pericula, vel longæ tædia ſignificantur. Itaque proximum eſt eas modò notas ſequi, quibus ſalus promitti ægro poteſt. Ergo hanc expectare quam dico ſalutem,

Abſceſſus præſagia.

tem,

tem, non ſine cauſa licet, ſi aurigo vel ſepti-ma febris die, vel nona, vel vndecima, vel decimaquarta mollibus præcordijs oritur: ſi æger morbum facilè ſuſtinet, nulloque conflictatur incommodo. ſi mente con-ſtat: ſi neque ſomno, neque vigilia nimium vrgetur, noctu dormiens, & vigil interdiu: ſi poſt ſomnum firmior eſt: ſi non difficul-ter ſpirat, quod certè ſignum omnibus in febribus quæ intra diem finiuntur quadra-geſimum, principem inter bona locum ha-bet. Si denique conſtat appetentia, vel ab initio ſeruata, vel etiam poſt cibi orta faſti-dium. Si præcordia ſine vllo ſenſu doloris æqualiter mollia, parte dextra, ſiniſtraque ſunt. Iam etiam vbi vomitus incidit: ſi mi-ſtus is ex bile, & pituita fuit: ſi id quod in vrina, vel ſubſidet, vel in medio ſuſpendi-tur, vel ſuperius innatat, album, leue & æ-quale eſt: præſtabiliuſque fuerit nubeculas ad imum matulæ conſiſtere. Si inſuper de-iectio alui mollis eſt, & probè figurata, & ruffa, neque ſupra modum fœtens, eiuſque moles modo aſſumpti cibi reſpondet, & e-ruptio eodem penè fit tempore quo per ſe-cundam valetudinem: Si totum corpus æ-qualiter molle & calidum eſt, æqualiterq; inſudat. Si ſudore febris conquieſcit: ſi æger facilè convertitur: ſi decubitus ei naturalis eſt: ſi ea quæ corpore efferuntur, ſine multa

Salutis in febribus præſagia.

molestia, & post concoctionem efferuntur: Si post eandem concoctionem, labra, nares, aut linguæ extremum leuiter finduntur, pustulisque minutis exulcerantur: si deniq; concoctio citò fieri incipit cum pulsu constanter bono.

Tempora etiam febrium sic ex modo accessionum distinguuntur. Quum plures accessiones æquè vehementes, & æquè sunt diuturnæ eademque hora repetunt, scire licet principium febris nondum transisse. Quod si sequens accessio tempora solita prioris anteuertit, eademque magis, & diutius affligit, iam tum esse febris incrementum cœpit. Status autem ferè esse solet, cùm accessio vehementissima est, neque anteuertit tempora prioris, neque post sequitur: verùm omnia ex toto penè sunt æqualia, quæ ad duos circuitus pertinent. At verò quoties hîc cunctari accessionem dico, aut etiam anteuertere, magis id ita intelligo fieri, quàm exigat circuitus febrilis proportio. Qui enim sic non fiunt motus, ferè naturam febris sequuntur, non tempora definiunt. Id quod haud rarò contingere solet tertianæ febri, & cotidianæ, & quartanæ, quæ semper donec ex toto soluerentur, anticipauerint. Cæterùm, si cunctaretur accessio, breuiorque ac mitior superiore est, constat vtique tum febrem cœpisse de-

Principiū febris.

Declinatio

declinare. Pro materiæ quoque ratione vnde febris ſit, tempora eius captantur, itemq́ue ex ijs caſibus quæ præter naturam incidere per febrem ſolent ,συπμτώματα Græci vocant, Siquidem principium febris cruditas materiæ facit: incrementum, fieri cœpta concoctio: ſtatum, eadem abſoluta: declinationem, concoctæ materiæ vacuatio, vel tranſlatio. Caſus etiam quos modò dixi , omnes per principia febrium atque declinationes mitiores ; per incrementa, perq́ue ſtatus atrociores ſunt. Illud etiam his addi quæ hactenus comprehenſa ſunt, aliquo modo poſſe videatur. Quæ febris die non iudiciali ſine bonis ſignis ſubitò finita eſt, ea ferè revertitur, multoq́ue magis, ſi commiſſus aliquis in victu error eſt. Sed ne hoc quidem etiam præteribo, mitiſſimas febres, notiſq́ue fretas ſecuriſſimis, quarta die vel antè ſolere conquieſcere : prauiſſimas autem & caſibus terrentes horrendiſſimis, eodem ſpacio temporis, vel antè occidere.

Febris peſtilentialis

His ita animaduerſis, proximum eſt febris peſtilentialis obſervationes proponere.

Vbi autem ea nondum quidem eſt, verùm vt ne incumbat, metuitur, talia contingũt. Ver atq́ue æſtas calida, humidaq́ue, auſtros ſine ventis exhibent, cœlum frequenter eodem

dem etiam die mutatur, fitque modò calidum id, modò frigidum, modò nubilum, modò serenum: sæpius tamen nubilum, pluuioque proximum, at nihil pluens tamen. Accedit multa insectorum animalium copia, multusque quadrupedum interitus. Insueti etiam ignes per noctem in aëre cernuntur, ortique subinde cometæ calamitosam hanc portendunt luem. Vbi raptus aliquis iam morbo est, hæc incidunt. Bubones sine caussa manifesta, vel ponè aures, vel sub alis, vel frequentius in inguinibus, aut certè carbunculi varijs corporis locis, purpureaúe exanthemata subitò exoriuntur. Inter hæc febris inuadit continua, atque acuta, sub qua extimũ corpus vix incalescit, & sensu interdum frigoris afficitur, interiora autem graui incendio vruntur, ipse homo cum animo mœsto ac pleno malæ spei lassus, segnisque fit, & ineluctabili dormiendi vrgetur necessitate. Eius ferox vultus, & qualis temulentorum esse solet incertus, atque turbidus est, spiritus malè olet, ac difficulter trahitur, deijcitur cibi cupiditas, os amarescit, ingens oritur sitis: Fitque frequens & nausea, & vomitus, quo optimi etiam alimenti speratus fructus corrumpitur: Pulsus exiguus, languidus, celer, frequens, & inæqualis est: Aluus fœtida atque graue olens: Vri-

na aliàs ſicut iumentorum turbida, cruda, craſſa, fœtidaque eſt, alias qualis in homine ſano ſine vitij nota meitur. Siquidem vbi ſimplex hæc febris è ſublimi mundo mortalibus immiſſa eſt; neque putridæ implicatur, ferè obſcuris innititur ſignis, ſic ut neque vehemens vel incendium, vel ſitis, vel inappetentia afficiat, ſed & vrina concocta, omnibuſque abſoluta numeris ſit. Etenim homo ad ſpeciem non admodum æger crebra animi defectione, vomituque labefactatur, ac tandem, ſubita raptus ſyncope, inopinanter extinguitur. Porro omnis peſtilens febris, vt per ſe ſemper tota pernicioſa eſt: ſic tum demum, & celerem, & certam mortem affert, cum oppreſſo intus corde, nihil foris, vel bubonis, vel carbunculi ſummo corpore effloreſcit: aut ſi quid effloreſcit, inde tamen neque morbus, neque æger leuatur. Quinetiam æquè mortiferum eſt ſemel natum bubonem, vel carbunculum rurſus intrò delatum, repente delituiſſe, iterúque fœtente ſpiritu, ac frigeſcentibus extremis creberrimum vomitum, atque ipſam ſyncopen incidiſſe. Illud quoque nouiſſe non inutile eſt, ſatis incerta ſub hoc morbo ſalutis eſſe præſagia, adeò vt propter bonas notas plenum ſpei atque promiſſi medicum mors ſæpè inopinata decipiat.

Quo-

Quoniam acutis magniſque morbis pleriſque omnibus febris iungitur putrida, adeoq́ue iudicatio accidit ea quam κρίσιν Gręci dicunt, (longi enim morbi itemq́ue alij febris expertes, & parui paulatim ſine iudicatione ſoluuntur) non abs re facturus videor, ſi febribus obſeruationes quoque iudicationum addidero.

Signa iudicationis.

Vt cœli variæ tempeſtates, ſic etiam morborum iudicationes ſignis quibuſdam (κρίσιμα Græci dicunt) præmonſtrantur. Ea quidem hæc ſunt, Delirium, ſopor, vertigo, obliuio ſenſuum, inuiſitatus error, dolorq; capitis, ceruicis, ſtomachi, præcordiorum, aliarumúe partium inſignis; adhæc aurium ſuſurrus, falſi oculis obiecti ſplendores, inuitæ lachrymæ, frequens nauſea, æſtus, ſitiſq́ue ſolito vehementior, pulſus repente ordinis redditus expers, & inæqualis, vrinæ ſuppreſſio, alui inſueta murmura. Inter has turbas ipſe æger totus angitur, & in omnē partem corporis ſeſe variè iactat, idemq́ue vociferatur, exilit è cubili, omnia furioſo ſimilis. Id temporis acceſſio febris vehementiſſima eſt, ferè horæ ſpacio priorem anteuertens, inciditq́ue magnus & inſolens quidam ipſa cum acceſſione rigor, hinc ſubito (ſi quidem bona futura iudicatio eſt) profuſus erumpit ſudor, aut ſanguis vbertim è naribus fertur, aut vomitus multi humoris

moris incidit, aut aluus multum soluitur, post quæ febris incipit tota conquiescere. Horum autem signorum aliqua præbetur significatio superiore nocte, quum postridie febris iudicatione soluetur, idemque de die fit, si proxima nox finem morbo aliquẽ imponet. Inquietam enim esse noctem oportere, quæ eum antecedit diem, quo die futura accessio, omnisque absoluenda iudicatio est, vetustissimus autor Hippocrates proposuit. Illud quoque nouisse licet nocturna signa diurnis esse atrociora, itemque ipsorum adeò signorum alia esse iudicationum duntaxat, alia harum, & signa, & causas putari. Sub his sudationes, vomitus, deiectiones alui, mictiones, & sanguinis profluuia sunt: sub illis deliria, vigiliæ, sopores, lachrymæ & huiusmodi. Vtrisque signis ita comparatum est, vt post notas concoctionis salutem promittant, substante cruditate perniciem minentur. Quare bona ea esse non nisi vigente morbo, aut paulò antè possunt. Scilicet eo tempore humoribus maturitas accessit. Itaq; non sine causa Hippocrati placuisse video, iudicationum celeritatem concoctionibus significari. Eadem signa incipiente morbo, penitus exitiosa sunt, increscente autem eoque maligno morbo, mortem quoque minantur, at sub leuioris morbi incremento, imperfectam fore

fore iudicationem ostendunt. Natura enim corporis, vbi ex morbo quis penitus conualescet, iudicationem omnem tantisper linquit, differtque donec absoluta materiæ sit concoctio. At si morbo fractus homo succumbet, semper multò antè tentare natura iudicationem conatur, eiusque exhibet non obscura indicia. Adeò apparet semper bonas notas concoctionis esse, certæque nuncias salutis: verùm iudicationis signa parùm firmi habere, diuersaque (prout cruda, concoctaúe morbi materia est) ab ijs & significari, & effici. Porrò obseruare operæ precium est, quo demum genere vacuationis, quaúe via futura febris iudicatio sit, vt hac quoque parte instructum, probatumque sit medici iudicium. Ergo si febris acuta est, propterque celerem concoctionem, primis iudicatio fiet circuitib. scire licet excretionem potius aliquã quàm expectari abscessum oportere. Primùm itaque vbi futura aliqua vacuatio est, incidere fluxus sanguinis è naribus solet, si præcordia, vel dextra, vel læua sine dolore intenduntur, simulque spiritus fit difficilis, & caput pulsante, atque distendente affectum dolore exardescit, & facies tota, potissimũ oculi, nares, ac malæ rubescunt: si hebes fit visus, vel obiectis quasi splendoribus eluditur: si collum dolet, & tinniunt vel obsurdescunt

Signa è naribus fluxuri sub iudicatione sanguinis.

deſcunt aures: ſi illachrymant repente oculi, & rubeſcunt: ſi venæ in temporibus vehementer agitantur: ſi nares velut extenuantur, & pruriunt: magiſque, ſi dolor iuxta faciem atque tempora, tum quoque grauis verſatur: adhæc, ſi pulſus præterquā quod vt in omnibus vacuationibus altus & vehemens, ita hic etiam vndoſus eſt, Frequens hæc vacuatio febribus eſt ardentibus, & ei inſaniæ, quam græcè φρενῖτιν dicunt, itemque acutis, continuiſque, vel ſine febre etiam capitis doloribus, præcipuè ſi frontem hi atque tempora occupauerunt, adhæc omnibus quæ ſub præcordijs fiunt, calidis & acutis inflammationibus, maximèque iecinoris, & lienis. Cuius rei certior fuerit euentus, ſi æſtas eſt, ipſeque ætate florens homo nondum quintum & trigeſimum annum ſuperauit. Vt verò acutis maximè febribus, atque ei quam proximè dixi inſaniæ, ſanguinis è nare profuſio familiaris eſt: ſic minimè aut lethargo, aut pulmonis inflammationi, quam περιπνευμονίαν Græci vocant. Inter hos morbos anceps, mediaq; eſt lateris inflammatio, πλευρῖτις græcè dicta, minus quidem quàm priores profuſioni ſanguinis opportuna, magis autem quàm poſteriores.

Cæterùm expectari vomitus debet, ſi toto capite gravi, ac vertiginoſo, oculiſque *Signa vomitionis.*

D cali-

caligantibus, afficitur doloris morſu ſtomachus,& crebro nauſeat, idque cum ore ferè amareſcente,& multæ,tenuiſque ſaliuæ ſputo,& labri inferioris tremore. Tum quoque hypochondria anterius, veluti ſuſpenſa tenduntur,ſpiritumque premunt, ipſe pulſus contractus, atque durus eſt. Certior autem vomitus erit ſi febris tertiana ſubeſt, homoque quintum & trigeſimum ætatis annum exceſſit,ſi æſtas eſt,ſi rigor incidit,ſimulque loca inferiora præcordijs refrigeſcunt. Iam verò aluus profluet, ſi humor ad interiora corporis movetur, neque tamen vomitus aliquis ſequitur, aut plenior vrina fertur, magiſque ſi aluus tum & bilioſior, & fuſior eſt, quàm antè iudicationem fuit : ſi denique æger rarò cruorem per ſecundam valetudinem è naribus fudit, raroque inſudavit, ſæpè aluo cita fuit, & potare frigidam aquam conſueuit. Vbi iam autem in propinquo deiectio eſt, venter murmure quodam fluctuat, rugitque & pungitur: mox grauitas, vel dolor intus oritur, primùm circum lumbos, hinc ad imam partem ventris delapſus. Hoc ipſum non malè obſeruaſſe Hippocratem conſtat, qui per febres in dolore præcordiorum ſubmurmurante, ſi lumborum dolor ſupervenit, aluos vt plurimum humectari ſolitas eſſe ſcripſit. Cæterùm ſudores erum-

Signa profluuii alui

Sudoris nota.

erumpunt aluo & vrina sub firmis viribus compressa: maximè si tum etiam nulla vomitus nota antecessit, quæ si est, tum eo ipso vomitu, tum sudationibus iudicatio perficitur. At etiam certior fuerit sudor, si cum superioribus signis increscens accessio (vt in febri ardente, similibusque grauibus morbis incidit) delirium intulit, simulque summa corporis magis incalescunt, atque rubent, vaporemque quendam emittunt calidum, qui antè non fuit. Tum pulsus simul vndosus, & insigniter mollis fit, vrinaque crassior, & penitus biliosa. Firmior quoque sudoris prædictio fuerit, si æger sub iudicationem balneis sese prolui sub insomnio putat, id quod mihi quoque per acutam febrem sudaturo contigisse memini. Sudores omnibus febribus familiares sunt, maximèque acutis perurentibus. Insania etiam, quam græcè φρενῖτιν appellari dixi, sudores, si boni sunt, expetit. Bonos esse sciendum est, qui ex capite vberes calidique feruntur, reliquo simul insudante corpore. Non inutiles quoque sudores esse (si boni sunt) perhibentur omni acutæ inflamationi quæ sub præcordijs consistit. Porrò vtrum fusis, vel hæmorrhoidibus, vel fœminarum mensibus iudicatio futura sit, ex vtriusq; affectionis proprijs signis innotescet.

Abscessus præsagia.

At verò abſceſſu quoque nato, ſolui febris poteſt; vbi is generabitur, hæc ferè incidunt. Morbus diu trahens, paulatim non ſoluitur, ſed permanet eodem febris & doloris tenore: ita tamen vt alia ſalutaria ſigna aſſint, nihilque de ægri vita dubitetur. His accedit; quòd nulla euidens facta vacuatio ſit, quòd cunctentur concoctiones, quòd ſubitus dolor, & laſſitudo, & debilitas, & ſudatio alicuius fuerit particulæ vilioris, quòd ipſe morbus non lethalis, tardè moveatur, vigeſimumque iam egreſſus diē ſit, quodque pulſus ſit bonus, & virium robur non infirmum. Inter hæc autem certior etiam futurus abſceſſus eſt, ſi cruda diu vrina atque tenuis fertur. Sub his autem caſibus abſceſſus metū detrahit vrina multa, craſſa, alba, in qua quod reſidet, perquā multum eſt. Scilicet tum malum paulatim concoctione ſoluitur, tandemque ſine vacuatione alia euidente, ſiue abſceſſu conquieſcit.

Παρῶτις.

Qui iuxta aurem abſceſſus inhæreſcit Græci παρώτιδα vocant) his notis futurus eſſe cognoſcitur. Spiritus repentè, nec tamen diu difficilis eſt, hinc protinus capitis ſequitur grauitas, atque dolor, altuſque ſopor, & ſurditas.

Eſt hic caſus febribus acutis, atque non valde longis frequens, ſoletque interdum, & le-

& lethargum, & insaniæ genus, quod φρενῖτιν dicunt, similiaque capitis vitia iudicatione finire. Quum verò morbus multa occupatur vetustate, & certis de causis expectatur abscessus, notæque desunt parotidis, quæ tum profectò penè nunquam incidit: sed & in partibus corporis inferioribus dolor aliquis, vel grauitas, vel tonsio, vel ardor est: scire licet abscessum his locis oriturum ad articulum esse. Illud quoq; hîc repetere, quod superioribus locis dixi, operæ preciũ est, protinus de abscessu haberi opinionẽ oportere, vbi vicesimum diem febris exegit: tum hunc magis hyeme fieri, tardiusque cessare, & minus reverti consuesse: adhæc frequentiorem iunioribus esse nondum annos triginta natis, senioribus autem minus sub febre quantumuis longiore accidere, sed his quartanam potius sub huiusmodi casu imminere, vtique si quæ vrget febris, non continua, sed vago, incertoque intermittens circuitu, diu ad Autumni vsque tempus traxit. Hoc etiam rectè notatur, febrem etsi diuturnam, quæ tamen ab rigore incipit, & sudore soluitur, qualis tertiana, aut quartana est, rarò in abscessum desinere. Purgatur enim singulis accessionibus morbi materia. Huc adde abscessum omnem parte corporis inferiore tutiorem esse, qui lentam, longamque febrem sequitur, quam is qui in su-

Abscessus in inferioribus locis.

periore corpore ponè aures emergit. Talis enim ferè proprius morbis acutioribus est. Iam verò si orto abſceſſu, aliqua febris manet, iſque foras non reſolvitur, ſcire licet, hunc non ante vigeſimum diem, ſed totum intra eum ipſum, & ſexageſimum ſuppuratum iri. Quodſi illud quoq; incidit, vt priuſquam ſuppuret abſceſſus, immorãte etiam ſolita febre ſubſederit, periculum facit primum furoris, deinde interitus, vtique ſi is pone aures fuit. Tutiſſimum autem existimare abſceſſum oportet, qui inferiorem partem corporis occupans, quàm longiſſime à morbo, & à vitæ abſiſtit penetralibus, & qui amplo incluſus loco, materiam morbi omnem continet, quique maximè foras emergens, non ægrè erumpit. Talis enim minimè reverti priorem morbum ſinit. Bonus quoque eſt acutus & faſtigiatus, & æqualiter matureſcens, deorſum vergens, non obdutus, non bifidus. Peſſimus is eſt qui interius tendit, ſic vt hinc nullus exteriori cuti accedat color. Iam ſi foris quoq; prominet abſceſſus, ſcire licet peſſimum eſſe qui maximus quiq; planiſſimus eſt. Aliquid etiam affectus animi facere ad iudicationis modum ſolet. Metus enim proclivem alui deiectionem, aut vomitum, aut vrinam reddit. Lætitia contra, magis ſudores fundit. Illud quoque

Abſceſſus optimus.

ob-

obſervatione dignum videatur ſæpe iudidicationem pluribus vacuationibus, non ſemper vnica perfici conſueſſe, vt ſi ea fortè per febrem fieri ardentem, ſanguine è naribus fuſo, cœperit, quam mox effuſi ſudores complent, abſoluuntq;.

Optima iudicatio.

Porrò iudicationem perfectam eſſe decet, & fidam, & certam, & ſecuram, & euidentem, itemq; prius indice die nũciatam, bonam denique & ſalutarem. Hanc profectò concoctiones comitantur, potens dies iudicialis, & quod morbo conuenit, excretionis non obſcuræ genus. Proximè autem antecedit pulſuum inæqualis motio: in qua plures ictus ſunt magni, quàm parvi: plures celeres, quàm tardi: plures moderati, quàm crebri: plures vehementes quàm languidi, cum rythmis paribus moderatis, vel celeribus. Sequitur autem melior vultus, expeditiorque ſpiratio, & maior in convertendo levandoque corpore vis, & pulſuum ad iuſtam mediocritatem, æqualitatem, ordinemque reditio. Bonam quoque ſperare iudicationem facit genus morbi, quod ſæpius, faciliuſque per eam ipſam finitur, qualis febris eſt ardens, qualis tertiana, & huiuſmodi.

Vtrũ futura ſit iudicatio, nec ne.

An verò per febres futura omnino iudicatio ſit, nec ne, ſic habetur. Si magnus eſt morbus, multumque ſemper, & anticipan-

tibus,& increſcentibus acceſſionibus mo-
uetur, ſi inter hæc viribus natura valet, &
concoquitur promptè morbi materia: ſi
denique ætas, & natura hominis, & ipſum
tempus anni, & morbi genus futuris iudi-
cationibus conſentiunt: ſcire licet ingentē
morbi mutationem fore, idque eò citius,
quò hæc iſta fuerint potentiora. At ſi ſub
infirmo corpore magnus eſt morbus atque
prauus, huiuſque diu perſiſtit cruda mate-
ria: reliquum eſt oppreſſa natura mortem
ſine iudicatione ſequi oportere. Ferè autem
ſic incidit, vt vbi notæ iudicationis aſſunt,
ibi iudicationem ſeu bonam, ſeu malam fi-
eri neceſſe ſit. Has notas dico, non eas qui-
dem omnes, quæ morbo ſuccedunt, ſed quę
incipiente iudicatione, vel paulò antè ap-
parent. Quòd ſi hoc etiam fit, vt cùm ſigna
iudicationis exiſtunt, ipſa tamen non pro-
tinus ſequatur iudicatio: ſcire licet, vel hāc
poſt inſtare difficillimam, vel hominem in-
teriturum. Magna verò ex parte futuræ iu-
dicationis bonæ certiora præſagia ſunt, ma-
læ non perinde firma, vtraq; in acutis mor-
bis ſemper dubia. Quinetiam ſignis bonis,
vbi morbus viget, tutò licet fidere, malis
non item, niſi corpus viribus caret. Nemo
profectò morbum acutum ſine iudicatione
evaſit, multi repentè ſine hac interierunt.
Vtque iudicatio ſalutaris non niſi iuxta vi-

In quæ tē-pora, iudi-catio, itēq; ipſa inci-dat mors.

gorem

gorem morbi est: ita mors incidere,& incipiente,& increſcente,& conſiſtente morbo poteſt. Declinatio autem mali cuiuſq; nulli vnquam exitium, aut iudicationem attulit, quoniam qui morbus ſemel vigorem ſuperauit ſuum, is ſine iudicatione permanet, ſenſimque (niſi quis incidit error) ſoluitur. Moritur autem aliquis interdum incipiente febris acceſſione, vt per mortiferas internarum partium inflammationes, perque febres è craſſa natas pituita, oppreſſo intus, præfocatoque naturæ calido, tumque refrigeratus æger non recaleſcit, pulſus vermiculans fit, totuſue deficit, ipſeque æger profundo oppreſſus ſomno, exanimatur. Interdum etiam increſcente (quod rarò fit) acceſſione, interitus accidit, frequentiſſimè eadem conſiſtente: ſcilicet magno morbo naturam ſuperante: delirat autem id temporis æger, animo ac manibus violentus, exilitque cum impetu,& maximo æſtu extorretur: hiſque magnis victus malis, accedente tandem animi defectione atque ſyncope extinguitur. Rarò aliquis declinante febris acceſſione moritur, quod tamen vbi incidit, anima deficit, toto naturæ calore cum febrili vnà expirante. ipſe æger pauco, ac tenaci exorto ſudore ſurgens, vel etiam quieſcens, protinus emoritur. Illud vbique perpetuum eſt, eo tempore acceſſionis, æ-

grum mori consuesse, quem omnium est difficillimum.

Videar modò omnem iudicationem absolvisse observationem, nisi dierū superesset explicanda animadversio, quibus vis obtigit febres iudicatione finiendi. Vnde ipsi etiam ab Hippocrate (quorum is author est) κρίσιμοι nominantur. Sunt autem hi qui sequuntur, tertius & quintus, & septimus, & nonus, & vndecimus, & quartusdecimus, & septimus decimus, & vicesimus. Explent hunc numerum vicenarium tres septimanæ: sic vt dies octavus secundæ septimanæ principium, quartusdecimus autem terminus secundæ, exordiumque tertiæ (sic iudicante Hippocrate,) habeatur. Iam quoque hi septenarij dies per quaterniones digeruntur: estque quartus dies primi quaternionis nouissimus, & secundi primus. Tertius autem quaternio à septimo orsus die, clauditur vndecimo, quartus hinc incipiens, quaternio quarto decimo finitur die, hic ipse dies initium quinti quaternionis est, & decimus septimus finis, ab hoc sextus quaternio incipit, & vicesimo terminatur: adeò apparet huncipsum vicesimum, & sexti quaternarij, & tertij septenarij novissimum esse. Porro eadem proportio dierum est iudicialium in secundo vicenario: hoc est, à vicesi-

Dierum iudicialiū ratio.

cesi-

cesimo die ad quadragesimum, quæ in primo fuit. Post exactum autem quadragesimum diem, vt non sunt ampli⁹ morbi acuti, ita nec amplius etiam imparibus diebus, sive quaternarijs, sive septenarijs, sed omnino partibus iudicatio perficitur, singulos dico vicenarios, sexagesimum, scilicet, octuagesimum, centesimum, & sic deinceps. Illud quoque novisse oportet, non eandem diebus iudicialibus vim esse omnibus. Etenim septenarij omnium sunt efficacissimi, post hos quaternarij, qui singulis septenarijs sui sunt: inde illi, qui in medio sunt vtrorumque, Medici intercurrentes vocant. Ex iudicialibus autem boni hi sunt. Septimus, decimus quartus, nonus, vndecimus, vigesimus, septimusdecimus, quintus, quartus, tertius, Mali autem, & parum tuti, minimèque iudiciales sunt, sextus, octavus, decimus, duodecimus, sextusdecimus, vndevigesimus. Tertiumdecimum quidam ancipitem esse, mediumque inter bonos & malos volunt. Iam verò, etsi non æquè potenter, omnes tamen iudicare acutum morbũ impares dies possunt, qui primo continẽtur vicenario, quoniam eo spacio morbus vehementius movetur: pòst autem is ipse magis remittitur, mitescitq;. Ex quo incidit, vt in secundo vicenario vix vlli dies prẹter septenarios, puta

vige-

vigesimum septimum, & trigesimum quartum, & quadragesimum, iudicare aliquid possint. Porrò iudicialium dierum, alij aliorum sunt indices, quos ideo contemplatorios Hippocrates vocat, quoniam hi quid proximis iudicialibus futurum sit, certis antè notis ostendunt, prænunciantque. Itaq; indicem septimi quartum esse, is autor obseruauit: itemque decimi quarti vndecimũ & vicesimi septumdecimum. Ergo si primo die sine vlla periculi suspicione protinus acuta febris est, & vrinæ euidens accessit cõcoctionis nota, extendi iudicatio non supra quartum diem potest. Vt contrà, si multa primo statim die concurrunt exitij signa verisimilia, æger vtique infra quartum succũbit. Rectè enim Hippocrates iudicauit, ijs qui breui perituri sunt, maxima quæque ab initio accidere oportere. Iam etiam si septimo die iudicatio futura est, rubram vrina nubeculam quarto exhibet, cæteraque pro ratione signa sequuntur bona, nisi tamen errore aliquo, vel medici, vel ægrotantis, iudicatio cunctetur, cadatque in nonum, vel in vndecimum. Propter errorem enim, in iis quidem morbis, quibus periculum deest, iudicatio tardatur: in lethalibus, constitutnm anticipat diem. Adhæc, si nihil etiam iudicatum die vndecimo est: fieri iudicatio ante vigesimum non potest: sin modera-

ratio-

ratiora, ad ſeptimum vſque contingunt, poteſt. Qui verò morbi ad decimum vſque quartum omnino cruditatem habent, & lentè admodum mouentur, non ante quadrageſimum iudicatione finiuntur. Quemadmodum enim dies iudiciales potentiores ſunt, ita & indices. Illud quoque notare nō inutile eſt, ad quartum vſque decimum magnos eſſe morborum impetus, minores his à decimo quarto ad viceſimum: morbos autem qui ab hoc die ad quadrageſimum immorantur, paulatim vim omnem remittere, vt qui quadrageſimum ſuperauerunt, prorſus langueſcere, longaque potius concoctione, vel abſceſſu, quàm ſolui iudicatione poſſe. Poſtremò Hippocrates poſt diem centeſimum, alios quidem morbos conquieſcere dixit ſeptem menſibus, alios totidem annis, alios, vt veriſimile eſt, binis annorum hebdomadis & ternis.

Febris hectica.

Proximum eſt poſt febres quæ humorũ vitio fiunt, earum quoque proponere obſeruationem, quas ἑκτικάς Græci dicunt. His præſiccus, ſqualidus, & perennis calor eſt, ſineque dolore conſtante & æqualis: ſic vt ne in febri quidem eſſe ſe, æger exiſtimet. Tametſi increſcere aliquo modo calor hora vna, aut altera poſt ſumptum cibum ſolet, quo concocto, ad priſtinam æqualitatē febris redit: vt primum iniecta corpori ma-

nus

nus est, calor occurrit obscurus: sed tandem sub longiore mora acris fit; atque mordax. Pulsus debilis, parvus; ac frequens: sed sumptis epulis, altior atque maior est. Ferè etiam arterijs plus caloris (si has tangas) quàm proximis locis subest. Cutis vehementer arida, corpus ipsum imbecille, & languidum est. Atque hic quidem primus esse gradus hecticæ febris censetur, quæ curationem non difficillimam habet: verùm haud ita facilè cognoscitur. Secundus esse gradus potest, vbi siccitas maior corpori dominatur, sic vt vehementer id liquescere, consumiq; incipiat.

Tum vrina pinguitudinem habet, telis araneorum persimilem: Pulsus durus tensusque est, debilior tamen atque minor, quàm primo febris gradu: Cutis quoque corporis magis dura, aridaque est. At verò vltimi gradus hæ notæ sunt: Cavantur oculi, &, quæ juxta sunt ossa, prominent. Idem oculi arida sorde onerantur: palpebræ ægrè moventur, crebroque, ac si homo dormiret, sine somno tamen connivent: cutis in fronte sicca, duraque est: tempora collapsa sunt: ipse vultus vividi coloris gratiam amisit: capilli celeri incremento inaugescunt: hypochondria sursum videntur ad thoracem convulsa: venterque

totùs contractus, & inanis, sicut, eo denudato, neque intestinum superesse vllum, neque viscus existimetur. Pulsus maximè durus est, itemque debilis, & frequens; Vrina velut oleum suprà pinguis: Ipsum corpus adeò contabuit, vt ossium vbique extrema, maximè autem in scabulis, promineant, ac veluti grandescant; Cutis instar corij dura est, non mollis atq; rugosa, qualis eorum esse solet, qui alijs de caussis extenuantur. Ferè etiam pediculorum per hunc morbum molesta copia est. Huius ordinis hecticam vt facillimè quidem noscere, ita verò nunquam sanare est. Ea enim planè est marcida (μαρασμώδης græcè appellata) certamque perniciem afflictis affert. Raro autem simplex esse hæc, sic vt alteri febri non misceatur, solet. Sæpè ab acuta febre incipit incendio humorem corporis insitum depascente: fitque tum id genus febris, quam colliquantem dixerunt. Repentè autem satis ea & nascitur, & occidit, id quidem breui efficiens, quod simplex sensim, longoque spacio: Lente enim hæc ipsa movetur, pervenitque lentè ad summum. Itaque ægrè quoque per initia, antè quàm huc ventum sit squaloris, cognosci solet. Ferè autem quibus hectica infesta est, calida, siccaque natura obtigit: multique vel mœrores, vel labores,

vel

vel inedia, vel sitis antè fuerunt. His enim ferè causis leuioribus, febris ephemera: vehementissimis, hectica mouetur.

ἡ τοῦ σώματος ἀτροφία.

Proximum hinc malum est τῆς ἀτροφίας, sub quo, quia homo sumpto alimento non alitur, summa oritur macies, sensim, ac fine euidentibus causis corpore exarescente. Id vitium inqrimis graue est, & quia vires vehementer atterit, tandem tollere etiam hominem, nisi curatione occurritur, potest. Ferè autem hecticæ iungitur febri, & cordis affectibus, & pulmonis exulcerationi, itemque grauibus, ijsque calidis ventriculi, lienis, aut iecinoris vitijs.

Facilè tum ex hoc ipso morbo, tum ex hectica, in corporis transitur marcorem, quem græcè μαρασμόν appellant, quod vbi incidit, nulla curationis reliqua via est.

Malus corporis habitus.

Vt verò in hoc isto maciei vitio, prorsus non alitur corpus: ita in alio, quod Græci καχεξίαν, non prauum habitum dicimus, malè alitur. Idem corpus subtumidum, laxum, molle, graue, segneque est, & viuidi coloris gratia caret, virore quodam albicans: ipsum adeò impotens est, vt crura etiam interdum eundo vacillent. Incipiente morbo vitiatur cibi concoctio, incolumi etiam appetentia, spacio tamen hæc quoq; offenditur. Spiratio debilis ac rara, aluus varia, & inæqualis est. Suntque hæc signa

ei

ei ferè cachexiæ propria, quæ à ſubſtante humore, cruda, ſeu pituitoſa nominatur, quæque ſæpiſſimè id hydropis genus antecedit, venturumque prænunciat, quod λευκοφλεγματίαν Græci nominauerunt. Hoc ipſo vitio maximè capiuntur pueri, & ſenes, at verò adoleſcentes, & iuvenes, rarius ſic laborant, & citius curantur. Magis autem ita afficiuntur hi, qui ex longo morbo convaleſcunt: vtique, ſi id quoque temporis, duro tumore, quem σκιῤῥόν Græcè dicunt, viſcus aliquod, maximèque ieçur, aut lienis obſidetur. Idem morbus non raro etiam longa excidere tormina, & leuitatem inteſtinorum, & hæmorrhoides, menſtruaque fœminarum, vel fuſa nimium, vel compreſſa ſolet. Eſt autem præter hanc crudam, alia inſuper ex corrupto ſanguine, melancholica cachexia, quæ ferè elephantiam, tum antecedit, tum præſagit. Alimentum quod aſſumitur, intus vitiatur, indeque tum ſpiritus, tum os, tum alui, & veſicæ excrementum, itemque ſudores, grauem odorem habent: fœdus, ſqualiduſque toto corpore, maximèque in vultu color eſt. Quibuſdam etiam cutis per aſſiduas puſtulas, aut vlcera exaſperatur. Totum corpus infirmum eſt, & interdum tubera quibuſdam partibus habet.

Magni lienes.

Ex hoc profecto cachexiæ genere, eum

esse morbum iudico, quem expressisse Hippocrates sub magnis lienibus videtur. Siquidem interdum bilis atra ita pestilens fit corruptione, vt cùm in corpus extra lienem diffunditur, plane eius habitum vniversum corrumpat. Id vitium his signis sese prodit: Os, ipseque spiritus malè olet, gingivæ vitiantur, subliuidæque, & nonnunquam subatræ redduntur, ac digito, vel leviter pressæ, atrum cruorem emittunt: Eædem sic laxæ sunt, vt à dentibus discedant, facilèque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque præcordijs dolor est, vrgetque cibi fastidium: Crescente morbo, hæc quoque crescunt, & maculæ quædam liuidæ, tanquam vestigia suggillatorum, variis corporis locis efflorescunt, in brachiis scilicet, in coxis, in cruribus, sæpèq; per vniversi corporis cutem, adeò, vt hæc quasi atquato nigro videatur fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipueq; in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potissimum iunioribus, crebrò sanguis è naribus fertur: quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi, & interdum vlcera fiunt. Is morbus Batavis, alijsque populis, qui humiliora, atque palustria loca incolunt, frequens est, vtique si his quoque alimenta crassæ, duræque materiæ sumuntur. Rarissimus

ſimus ſiccis regionibus atq; æditioribus eſt. Omnem ætatem quolibet anni tempore nullo diſcrimine impetit: Senibus tamen gravior, ſed frequentior iuvenibus eſſe creditur: Quibuſdam tamen locis frequentiſſimus pueris eſt: Idemq; Autumno, atq; Vere maximè recrudeſcit.

Graue inprimis, & horroris plenum vitium Elephantiæ eſt: vt primum id inuaſit, ſum̃a pars corporis crebris maculis inſpergitur, crebroſque tumores, maximè iuxta ſummam frontem, ac mentum habet: Maculæ modò ſubnigræ ſunt, modo ſubflauæ, modò ſubalbidæ: Cutis inæqualiter craſſa, horrida, duraque, qualis anſerum eſt, eademque quaſi ſquammis quibuſdam exaſperatur, potiſſimum in facie, in manibus, & in pedibus. Pili rariores omnibus locis corporis fiunt, ſpiritus difficulter trahitur, & malè olet, vox obſcura, atque ſubrauca eſt, craſſeſcunt malæ, mentum dilatatur, amboque ruborem exhibent, non floridum quidem illum, ſed livore quodam turpem: vrina, qualis iumentorum, craſſa, turbidaque eſt. Mores denique accedunt, & ſomni, & inſomnia melancholicis familiaria: Quidam etiam ſeſe præfocari inter dormiendum rati, cum impetu expergiſcuntur, atque exiliunt. Plerique Veneris quoque ingenti deſiderio capiuntur.

Elephãtia

Increſcente autem morbo, hæc iſta etiam increſcunt, ipſumque corpus malè fœdum emacreſcit, os, ſuræ, & pedes intumeſcunt, hique vt plurimum frigidi, torpidique ſunt. Varicoſæ venæ, ſubnigræ, ceu verrucæ quædam, aut grandines; in linguæ radice, ſub palpebris, poneque aures cernuntur. Vbi vetuſtatem morbus accipit, eroditur narium media cartilago, tandemque aliquibus corrupta partibus decidit, ipſæ nares reſimæ ſunt, & alarum craſſamento obſtructæ. Itaque per has ſic impeditas, ipſe ferri ſpiritus verbaque proloquentis hominis videntur. Labra etiam craſſa ſunt, & inverſa, oculi iuxta angulum interiorem rotúdiores ſunt, & quod in ijs album eſſe oportuit, flaveſcit, craſſumque fit, ac quaſi vngue obtectum. Ex ſupercilijs autem prædutis illis, ac penè calloſis, itemque ex palpebris, & mento pili decidunt, alijq; horum loco longè quàm antè rariores, ac tenuiores exurgunt. Aures etiam per hæc ferè tempora acutæ fiunt, extenuantur, & eroduntur. Manuum, pedumque digiti ſiccis fiſſuris dehiſcunt, atq; non rarò ſic attolluntur, vt ſub tumore condantur. Muſculi toto corpore conſumuntur, maximèq; iuxta pollicem: ipſe vultus horridus, ac, qualis Satyrorum eſſe fingitur, deformatus. Ad extrema ventum eſſe vox docet ſummè rauca, & caua, virulentaque manuum,

uum, ac pedum vlcera, quibus ſubinde hæ artes vitiatæ cadunt. Eodem penè tempore cutis quoque ſenſu propè in extremis edibus caret, adeò, vt ne doleat quidem, ſi quis hanc, vel intromiſſa acu pupugit, vel erventibus vndis aduſſit. Noviſſimè febricula oritur, quæ facilè tot modis obrutum hominem tollit. Signa hæc alia in alijs, non omnia tamen obſeruari in omnibus ſolent. Scire tamen licet, inueteraſcentem morbũ hunc depelli remedijs non poſſe: Neque enim ſola cutis, ſed totum etiam corpus intus, foriſque afficitur, ſic vt ipſa quoque vitiari oſſa credantur. Contagione etiam id malum contrahi, non ſolum ſponte, intimoque corporis vitio poteſt, idemq; à parentibus tranſire ad natos, vel ab ipſo etiam natali ſolet.

Morbus venereus.

Haud multis ante noſtram memoriam annis, horrendum, atque novum genus morbi mortalium valetudini, tot alioqui caſibus opportunæ, cœpit inſidiari: quod, quia conſuetudine Veneris contrahitur, venereum appellari poſſe videatur. Primùm, iuxta naturalia cruſtoſæ puſtulæ oriuntur, hæque lentam ſaniem reddunt, & malignè exulcerantur. Accedit venereum ſeminis profluvium, vel inguinum venenati bubones. Hæc omnia niſi altius intrò ad viſcera ſubeunt, nondum cœpiſſe morbum, at in

proximo esse testantur: Vt primùm verò is ipse incipit, tum leuissimus est, cùm solummodo pilos, caput, ac mentum remittunt, cætera rectè habent. Paulo gravius est, summa corporis maculis frequentibus, ijsque more lentiginis exiguis, aliàs rubris, aliàs flavis imbui, quæ maculæ non nisi resoluto quoque morbo tolluntur. Id vitium tum quoque maius est, certumq; sui argumentũ præbet, cùm in fronte, & in temporibus, & pone aures, maximè circa radices capillorum, dein in capite, vel etiam in vniuerso corpore, malignæ pustulæ, tumoresque non vnius coloris efflorescunt, quæ sponte sine medicamento saniantur, iterumq; passim expullulant. Pustulæ modò flavæ, modò rubræ sunt, rotundæ omnes, siccæ, puris, expertes, & aridam crustam habent, ex his deinde in ambitum serpentibus pustulis, cutemq; cauantibus, vlcus oritur virulentum, & sordidum. Quibusdam etiam tum manuum, pedumq; causa finduntur siccitate, & squamas remittunt. Eoque propè tempore palatum, atque intimum anguli oris, nigris, fœtidisque pustulis impeditur, adeò subinde vlcere cauatis, vt eius rei causa, potio per nares reddatur. Qui casus tamen rarissimus incipienti morbo, frequens tum veteri, tum bis terúe reuerso est. Exulcerantur quoque & lingua, & fauces, &

par-

partes quæ ad nares , & ad podicem sunt. Tum quoque caput prægrave esse incipit, ceruicibus, humerisque dolor inest, qui interposito spatio ad brachia, & ad crura peruenit, noctemque molestam magis, quàm diem exhibet: maximè à tertia noctis hora ad nonam infestus. Idem medijs artubus profundè inhærescit, in quibus sæpè tumores oriuntur, qui ægrè vel dissolvuntur, vel suppurant. Interdum etiam in tophos vertuntur hi, maximèque in fronte, in capite, in clauiculis, in medio humeri osse, itemque in cubiti radio, & in parte tibiæ priore, & iuxta alia nonnunquam ossa, quę pessimis inde ortis vlceribus corrumpuntur. Tum profectò grauissimum id malũ esse iudicatur: Nam solidæ quoq; partes labefiunt, ossa, vincula, membranæ, nervi, circa quæ coëunte maligno humore, immanissimi doloris tormenta, maximèq; per noctẽ incidũt. Atq; his quidem ærumnis, mistisq; vigilijs, ac febri oppressus, subinde homo perit. Cęterùm meminisse convenit, nõ omnia semper in omnibus ægris signa, verùm alia in alijs depræhendi. Modò enim solæ pustulæ, modò dolores, vel nodosa tubera, vel exulcerationes sunt. Sub solis pustulis expeditior curatio est, sub alijs nulla, aut certè difficillima: præcipuè si his multa vetustas accessit. Porrò constat morbum hunc penitus

contagiosum esse, ac solo vitiati corporis adhæsu contrahi, tum à parentibus quoque ad liberos more Elephantiæ transire, eique contagioni fœminas opportuniores, quàm viros esse. Recens morb. nõ difficillimè curatur, vetus vix vnquam. Æquè inanis medicina est, si sub hoc vitio corpus marcore occupatur, aut orta Anhelatio, quam Græci ἆσθμα vocãt, fuit. Post morbi curationẽ alii mirè corpulenti fiunt, alijs raucitas infesta est, alijs fœdæ cicatrices manent, profundorum, turpiumq; vlcerum vestigia.

MEDICINALIVM OBSERVATIONVM

LIBER II.

QVO VITIA SINGVLARVM PARtium corporis proponuntur.

Dolor capitis.

VIX vlla pars corporis humani æquè doloribus opportuna, vt caput est: Huc enim facilè aliquid ex inferiore corpore aspirat. Ipsa quoque pars, propriæ constitutionis, atque temperamenti occasione impotens, non difficillimè doloris causam in sese tum admittit, tum gignit. Ergo si multis iam annis crebrò, leuique de caussa caput dolet, scire licet aut cæphalæam, aut hemicraniam esse: sub ilia pro-

prio

prio caput affectu labefactatur, ipſumq; vniuerſum, aut certè maxima eius pars dolet. ſub hemicrania autem, alterum tantum capitis latus conſenſu præcordiorum, ſubditarumque partium dolor afficit, fereque à temporum oritur pulſatione. Vterque dolor, vt quivis etiam alius, ſub appellatione τῆς κεφαλαλγίας continetur. In dolore autem capitis omni eo periculum vertitur, qui continenter excruciat, & ſomnum tollit: Quòd ſi vomitus etiam accedit æruginoſus, & ſurditas, in proximo inſaniam eſſe ſignificant. Iam etiam vbi ingentem capitis dolorem diſtentio nervorum comitatur, vel inflammatio iuxta oculos, aliamúe corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut ſubverſio, ſummum periculum oſtenditur. Illud quoque veterum obſeruatione conſtat, vehementem dolorem capitis, qui curatione non ſaneſcit, ſed magis etiam exaſperatur, aſſidueque tenet, periculum inſaniæ per febrem minari: ſine febre autem, cùm hanc quoque inſaniam, tum magis cæcitatem prænunciare. Per acutos capitis dolores, ſi ſonitus incidit aurium ſine febre, & vertigo, & impeditus tarduſq; ſermo, & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitialem, vel lethargum poſſe non alienum eſt. Ad hæc ſi vetus in capite dolor eſt ex frigida natus

materia, difficillimè ſaneſcit, maximèque in ſenibus. Quum caput parte aliqua, aut circum circa dolet, ſi pus, vel aqua, vel ſanguis, naribus, ore, aut auribus exit, ſcire licet malum ſolvi.

Nunc ea capitis vitia ordine ſequar, quibus mentis error iungitur, incipiamque à delirio, quod Græci παραφρένεσιν dixerunt. Maioris ferè id terroris, quàm periculi eſt, ſcilicet per acutarum febrium vigentes acceſſiones, ſæpè contingit deſipere ægros, & loqui aliena, verùm levato acceſſionis impetu, protinus mens redit. Nouiſſimè tamē oportet, illud penitus nō leve eſſe, neq; incidere, niſi in vehemēti febre poſſe. Ferè autē hoc repreſſo, gravis profunduſque ſomnus obrepit. Sed imminentis quoq; delirij non ambiguæ notæ ſunt. Expeditior ſermo ægrotanti eſt, quàm ſano fuit, ac ſubita oritur loquacitas, eaque ipſa ſolito impudentior. Stridor quoq; dentium, firmo etiamnum corpore incidit, & geſtus incontinentior eſt, & oculi frequenter moventur, hiſq; dolente vehementer capite, quaſi tenebræ offunduntur, vel ſine dolore ſomnus nō accedit, fitq; continuata per noctem, perque diem vigilia. Spiritus rarus, mireq; vehemens eſt, & pulſus citatus, ipſumq; corpus proſtratum in ventrem iacet, niſi ſi hūc decubitum tamen aliquis ventris dolor fecit.

Delirium.

Hor-

Horroris autem, periculiq́ue plenissimum id genus insaniæ est, quod inflammato cerebro, eiusúe membranis excitatur, Græci Φρενῖτιν vocant. Id his signis notescit: Febris viget acuta, atque continua, continuisq; mentis error, modò his, modò alijs animæ vitiatis actionibus: expeditus in omnem audaciam homo est, & vicissim tum vigilia, tum somno difficili, turbulentoq́ue impeditur, sic vt interrupta quiete protinus cum impetu è cubili prosiliat, vociferetur, ferociat, ac modò ploret, modò cantet, verbaque sine sensu, sine ordine certo proferat, interrogatus ab alio omnia aliena respondeat. Quæ quidem omnia eò plus ostendunt periculorũ, quò quis initio morbi (vt ferè fit) pacatior fuit. Sub eodem vitio oculis insolita mobilitas accessit, hiq́ue cruenti, flammei, squalidique sunt, quos æger crebrò perfricat, modò siccos, modò lachryma perfusos, lingua autem aspera, & nigra est, dentes stridore quatiuntur, sæpèque cruor è naribus aliquis fertur, & interdum posteriora capitis dolent. Adhæc vehementer sitit æger, & multum garrit nugarum, atque altè quidem, verùm rarò tamen spirat. Idem manibus tremit, digitisq́ue floccos vellit, & festucas è stragulis legit. Vrina huic tenuis flammea, interdum etiam (quod pessimum esse iudicatur) tenuis, albaque est. Hoc istud genus insaniæ

Φρενῖτις.

longè acutiſſimum eſt, breuique hominem, niſi maturè tollitur, tollit. Mortiferum id eſſe teſtatur continua, tum dementia, tum vigilia, aluus & vrina pertinaciter compreſſa, aut vrina prius abundè colorata: pòſt, alba, tenuiſq; reddita, itemq; diſtentio neruorum, difficilis crurum extenſio, atq; contractio, ſyncope.

Melancholia.

Sequitur tertium inſaniæ genus, quo diu aliquis ſine febre deſipit, Græci μελαγχολίαν vocant. Triſtitia, metus, atque vigilia longo tempore afficiunt, itemque humanæ conſuetudinis odium, idque perpetuo cum luctu, atque lachrymis, quanquam nonnulli etiam continenter rident. Omnes autem exercent vanæ, intentæque animi cogitationes, adeò vt perſæpè humi fixis oculis, veluti ſtupidi conſiſtant, ſubitoque falſis imaginibus exempti, celeriter cum ſuſpirio procedant. Qui grauius laborant, ſeſe vel pecudes eſſe, vel teſtaceos, vel etiam vita defunctos credunt, quare alij gallinacei cãtum voce imitantur, alij occurrentibus cedunt, veriti ne (teſtacei cùm ſint) diſtringantur, alij epulas pertinaciſſimè recuſent, amiſſam eſſe vitam rati.

Qui hoc morbo laborant, vt mortem quàm maxime pertimeſcunt, ſic hanc tamen ſibi ipſi quàm ſæpiſſimè deſponſo animo conſciſcunt. Omnibus autem caput, oculi,

culi, totaque facies calet: Somnus vt præcipuè necessarius, ita maximè difficilis est. Ex eodem genere morbi, melancholia flatuosa habetur, quàm Græcè ὑποχονδριακὴν appellamus. Est id malum affecti iecinoris magisque lienis soboles, modo cùm lienis tumore, modò sine eo, non solùm lienis, sed neque etiam mesenterij: Soletque tum sæuius esse vel exigua etiam adustæ bilis atræ, atque perniciosæ portione, omnia suo halitu labefactante.

Melācholia flatuosa.

Iisdem penè notis hic morbus, quibus prior, depræhenditur: nisi quod hîc præcordia sursum conuellantur, & interdum præter grauitatem calore ferueant. Sub his arteriæ vehementer, & molestè pulsant. Accedunt capitis vertigines, aurium sonitus, cruditas, acidi ructus, multa tenuis saliuæ sputatio, qua de causa nihil etiam sititur, vomitus pituitæ, modò bili permistus est, modò acidus, ex quo dentes etiam stupent. Dum epulas stomachus concoquit, medio loco scapularum dolor inhærescit, qui illis concoctis, protinus conquiescit: Venter sæpè astrictus est, & intus rugit, flatibusque turbatur. Quinetiam subinde cordis fit palpitatio, & quædam quasi suffocatio. Cruditate maximè crescit morbus, concoctione summè leuatur, estque eo morbo, quem priore loco posuimus, longè mitior. Nonnulli

nulli autem, quibus huius mali vis cerebrum penitus occupavit, in furorem aguntur, febremq; patiuntur hecticæ non absimilem, & quæ in marcorem promptè vertatur. Melancholia omnis familiarior viris & senioribus, deterior fœminis est. Raro quisquam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo rapitur. Si vel hæmorrhoides, vel varices, vel (vt quibusdam placet) aqua inter cutem accedit, soluitur malum: versam etiam melancholiam in morbum caducum fuisse, & rursus hunc in illam, quorundã observatione compertum est. Ferè autem sic incidit: vt, quæ melãcholia recens est, curationem non difficillimam habeat: quæ inueterauit, vix vnquam remedijs tollatur.

Furor. Sequitur modò ea insaniæ species, quam nos furorem, seu rabiem, Græci μανίαν appellaverunt. Assunt quidẽ delirationes eorum quos Melancholia exercet, at his tamẽ insuper iungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, torvo oculorum intuitu, violentoque corporis impetu formidabilis. Si sanguis magis subest, assiduus, & dissolutus oritur risus, iocundis ante oculos obiectis imaginibus. Si verò magis in causa bilis est, omnia inusitatæ temeritatis, atque crudelitatis plena contingunt: Adeò constat rectè iudicasse veterem Hippocratem, insaniam quæ cum risu sit, tutiorẽ esse,

quæ dato ſtudio, peiorem. Vt plurimum autem hic morbus ſine febre eſt, tametſi ea quoq; interdum accedere, atro humore putreſcente, ſolet. Salutem promittunt, fuſi mẽſes, aut hæmorrhoides, aut natæ varices. Non tuta ſunt vlcera in facie & in pedibus orta, aut amiſſa prorſus appetentia.

Aquæ morbus.

Huic furoris vitio id finitimum eſt, quòd à morſu rabioſi canis infertur, Græci ὑδροφοβίαν, nos aquæ metum appellamus. Miſerrimum genus morbi, quod hominem rabie, & ſiti, & aquæ formidine cruciat. Ergo vt primum morſus aliquis eſt, moderata omnia pro vulneris modo fiunt: ac interpoſito ſpatio, dolores ingraveſcunt, ipſaq; incipit vitiari mens alienis cogitationibus impedita. Homo autem moroſus fit, ferox, atque iracundus, multum ſecũ obmurmurat, & quaſi ab alio interrogatus, crebra reſponſa reddit. Poſt hæc conſpectũ metuere aquæ incipit, canemq; in ea oculi exiſtimans, metu exclamat, atque inhorreſcit.
Ipſi adeò mens errat, vt ne familiares quidẽ agnoſcat. Tum perfecta oritur rabies, atque alijs morſu nocendi cupiditas, inter quæ alij ſicuti canes latrant, alij ſemen ſine deſiderio Veneris emittunt, alij cũ quid biberint, præfocati moriuntur. Omnibus autem ſomnus turbulentus, horroris, furoriſque plenus eſt. Accedit nervorum diſtentio,

ſin-

ſingultus,ſitis implacabilis,& (quæ ferè extrema eſſe ſolent)frigidus ſudor, & syncope: quanquam non rarò prius ſiti homo enectus ſit, quàm hæc iſta eueniant. Porrò hoc genus inſaniæ, vbi confirmatum ſpatio eſt, adeò ſanari non poteſt, vt neminem conſtet inde vnquam fuiſſe expeditū: Confirmatum eſſe dico, cùm ſimul mentis vſus non eſt, ſimul timeri aqua cœpit. Quos caſus accidere alijs poſt quartumdecimum à morſu diem, alijs poſt quadrageſimum, alijs poſt ſextum, aut ſeptimum menſem obſeruatum eſt.

Nec deſunt authores, quibus placuit, ſeptem etiam annis occultari id vitium poſſe. Illud quoque conſtat, multos ita morſos, factum id à rabioſo cane eſſe neſciſſe, vulneriſque curatione, ac nimia ſecundæ valetudinis fiducia, huius ſibi calamitatis autores extitiſſe. Itaq; vtilis etiam experimento locus eſt. Nam accipitur panis fruſtum, imponiturque vulneri, id hinc detractum, alterique integro vorandum exhibitum cani, ſi rabiem ei non moverit, ſcire licet, qui momordit, eum non fuiſſe canem rabioſum. Ferè autem qui ſic eſt, hæc habet: Famet, ſitit, nihil tamen cibi vel potionis ſumit, oculos flammeos, truceſque habet, auriculas demittit, linguam exerit, multum ore ſpumat, vmbræ ſuæ oblatrat, ſæpè ſine omni la-
tra-

tratu tristis, atque anxius discurrit, crebrò tanquam cursu fatigat⁹ spirat, caudã gestat intortam, nullo discrimine in quasq; obvias animantes impetu, ac morsu fertur, præcipiti atq; incerto oberrans cursu. Integri canes, & conspectum, & latratum eius qui fu-rit exhorrescunt, ac fugiunt.

Nunc ea capitis vitia proponam, quæ frigidis innixa causis, mentem etiam vitiãt: incipiamq; à Lethargo, cuius hæ notæ sunt: *Lethargus* Marcor, & penè inexpugnabilis adest dormiendi necessitas, febrísque lenta, neq; caloris admodum mordacis. Accedit dementia, rerum que omnium tanta oblivio, vt quũ oscitant ægri (quod ipsis perfrequens est) claudendi oris obliuiscantur: aut cùm meiendi causa matulam petunt, manibusq; tenent, mictionis tamen omnem amittant memoriam. Adhæc clauduntur oculi, ijdemque vbi voce compellatur æger, palpebris ægrè diductis, vix adaperiuntur, rursumque protinus coëunt, ac pristino sese sopori dedunt. Is sopor interdum adeò pertinaciter immoratur, vt æger vulsis etiam capillis non doleat, sed totus stupore oppressus, veluti truncus cubet. Vniversum ipsi corpus segne, graveque est, & ante omnia caput. Nonnunquam singultus etiam incipit. Ipse pulsus æquè magnus, mollisque, vt inflammatis pulmonibus est: at tar-

dior tamen,& rarior,& min⁹ inæqualis, magis autem intermittens,quàm intercurrens, interdum bis pulsans,semper,vbi sopor dominatur,vndosus,Spiratio rara,& imbecilla est. Alusq; alijs liquida,alijs compressa. Vrina,qualis iumentorum esse solet, turbida meijtur.Ipse æger supinus cubat, & ab aliis in latus conversus,vltro in dorsum revolvitur. Hoc certè genus morbi acutum est. & cùm parum in tempore succurritur, propè interficit. Summi periculi nuncius tremor est:itemq; vigente malo frigidus circum caput sudor. Qui ex hoc morbo convalescit, huic ferè in pectore suppuratio nascitur.Sæpè lethargus, abscessu pone aures exorto solvitur.

Caros. Caros notis lethargo persimilis, febrim non facit,sed sequitur,eamq; non levē:quãquã etiam,& cõpresso cerebro, accessionibusq; comitialibus succedit, Lethargus ipse per se morbus,propria quadam nititur cõsistentia.Neutrum vitium repentè accedit. Iã quoq; in lethargo, etsi sit molestè, fit tamē omnino ad interrogata respõsio. In caro spiritus illæsus est. Nihil verò istorum in attonito observatur morbo. Solutum quoque Carum,ferè secunda valetudo excipit attonitum morbum,resolutio nervorum.

Catalepsis autem,quam detentionem in-*Catalepsis,* terpretantur,sic cognoscitur.Homo repen-

tè

tè mente, ac ſenſu, motuq́ue corporis deſti-
tuitur: itaque in ea quoq; figura, qua percel-
lebatur, manet, ſive ſederit: ſive cubuerit,
idque vel clauſis, vel apertis oculis. Qui hoc
morbo rapiuntur, niſi maturè curantur, ſtu-
pidi, ac velut frigore quodam enecti mori-
untur.

Κῶμα autem, quod Soporem, & profun- *Κῶμα.*
dum ſomnum appellamus, hic notis obſer-
vatur: Æger demiſſa inferiore mandibula
obdormit, & expergefactus, rurſus in ſo-
mnũ repentè delabitur, ideoq; Græci id ὑπ-
νῶδες appellauerunt, Quod ſi ad ſomni pro-
clivitatẽ, vigilia ſimul accedit (ἄγρυπον κῶμα
græcè dicunt) mens, ſenſuſq; omnes ſopitã
omnem actionem oſtendunt: homo tamen
vigilantis formã, figurãq; retinet. In eo ma-
lo impeditus ſermo, & ſpirantibus auditũ in
gutture murmur, & difficilis poculorũ de-
glutitio, & pituita tenuis à narib. ſtillans, &
vrinæ, aluiq; retentio, promptaq; reſupina-
tio, periculum in proximo eſſe denunciant.

Incipiam nunc de morbo dicere comi- *Morbus*
tiali, quem Græci ἐπιλεψίαν dicunt. Is tum *comitialis.*
maximè timeri poteſt, cùm caput grave eſt,
& dolet, præcipuè permoto ad irã homine,
cùm mẽtis error incidit, & ſenſuum ſtupor,
ſimulque vertigo oritur, & tenebræ oculis
obijciuntur, & horrenda inſomnia ſunt, &
lingua ſine ordine orationis movetur, eãq;

loquens æger commordet, cùm vultus interhæc pallet, spiritus difficulter trahitur, venter flatibus tumescit, vrina præter solitum tenuis & cruda, cùm aliâs, tum si quis etiam dolor, aut convulsio summũ humerum, aut ceruices, aut caput occupet, aut torpor corporis, aut turbulentum insomnium accedat. Vt primum verò morbus inuadit, homo subitò convulsus concidit, vociferatur, stertit, spumat, interdum circũagitur, & tremit: dein interposito tempore ad se redit, perque seipsum consurgit. Quibusdam stercus, aut vrina, aut semen præter voluntatem in ipsa accessione elabitur. Si à ventriculo vitium fuit, mordetur is antè, magisque per inediam, idemque palpitat, & fluctuat: quumque in propinquo accessio est, nausea oritur, & stomachi dolor, aut animi defectio, qua finita, vomitus incidit, modò pituitam, modò bilem trahens, inter quæ frequens sibilus aurium est. Porrò si ab aliquo loco corporis exteriore malum oritur, inde fieri raptus velut auræ cuiusdam frigidioris per continuatas partes ad caput sentitur. Morbus autem comitialis tum pessimus est, cùm continenter recurrit, atque interualla accessionũ habet quàm minima, diuque, vbi inuasit, immoratur: præcipuè si simul multa vertigo est, & difficillima spiratio, & vehemens, longaq; cor-

po-

poris agitatio, & post hanc succedens alta, plurimaq; ue quies catochæ similis, sub qua amisisse homo quasi vitam credatur. Quòd si inter hæc nihil iuvare etiam videbuntur remedia, quæ movendis sternutamentis vtilia sunt: sciret licet, in pessimo rem statu esse, magisque vbi ab ore detersa spuma sæpius redit, simulque vehemens tremor, & vociferatio, & stertor est: neque finita accessione meminit quicquam æger, pudorúe mouetur factorum. Idem morbus magna ex parte esse longus solet, ad diem hominis supremum, neque vitæ tamen periculosus, tametsi interdum, cùm recens est, hominem tollit crebris, gravibusque accessionibus.

Quomodocunque autem incidit, magis familiaris esse viris, quàm fœminis consueuit: magis pueris, ac præcipuè nuper in lucem æditis, quàm adultioribus, minimèq; senibus, atque ætate confectis. Nihil æquè ad depulsionem vitij huius, atque processus ætatis facit. Nam pueris ferè post fœminæ consuetudinem soluitur, & puellis post orta menstrua. Quod si annum aliquis vicesimum quintum iam superauit, ægerrimè, aut certè nunquam sanescit, per omnem vitam morbo opportunus, magisque si comitialibus natus parentib, aut cõceptus fluentibus menstruis fuit. Illud etiam non perperam

animadverſum eſt, prægnanti fœminæ ſi morbus acceſſit comitialis, hunc, facto partu, ſolvi: & ſi quid inde vitij fœtus traxit, id magna ex parte conquieſcere, vbi, æditus in lucem, protinus evomuerit, multumq; eiecerit aquoſi excrementi: ſin minus, manere morbũ. In eodem ipſo Alphos albus in capite natus, pueriſq; cruſtoſa ſcabies, ſpẽ curationis aliquam facit, maximè ſi morbus non ita diu traxit, & vitæ ſolumodo ſecutus intemperantiam eſt: aut ſi ab vna parte corporis, ſenſus venientis acceſſionis incipit, idq́; à manibus, vel à pedibus potius, quàm à lateribus, aut ab ipſo (quod peſſimum eſt) capite. Nam contrà, vbi totum ſimul afficitur corpus, neque antè in parte aliqua accedentis mali ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cuiuſcunq; is ætatis ſit, vix ſaneſcit. In eodem morbo ſi mens læſa eſt, & nervorum facta reſolutio, medicinæ locus non eſt. Illud quoq; conſtare iudicio quorundam video, prorſus pro valetudine eſſe, ſi morbo comitiali, longa febris, ac præcipuè quartana acceſſerit.

Incubus. Incubus, quem ἐφιάλτην Græci dicunt, his notis cognoſcitur. Per ſomnũ mole aliqua ſeſe opprimi homo, & ab alio vrgeri credit: ipſe totus torpidus, ac difficulter mobilis, imaginatione præfocationis ædere vocem non poteſt, aut eam certè admodum incertam,

am,exilem,& malè diſcretam ædit,tandem
hoc caſu vehementer anxius, perrupto ſo-
mno,repentè expergiſcitur. Malum hoc
familiare eſt hominibus crapula, & multa
ſæpè cruditate oneratis. Deterius eſt, vbi
per noctem etiam vigilantibus incumbit.
Si verò vbi idem dormientes occupat, poſt
expergefactionem frigidi oriũtur ſudores,
& cordis tremor peſſimum eſt. Vix vnquam
incubus accidit in latus cubantibus. Qui
hac ægritudine multo iam ſpacio tempo-
ris,ac frequenter occupantur,huic grave a-
liquod capitis malũ,puta vertiginem,mor-
bum tum attonitum,tum comitialem ,ma-
niam,nervorum diſtentionem, aut ſubitam
mortem impendere ſciendũm eſt. Scilicet
hoc modo repertos mortuos, in ipſo etiam
cubili,multos eſſe conſtar.

Morbus attonitus.

Attonitũ morbum,qui græcè ἀποπληξία
dicitur,etſi interdum nulla ferè ſigna præ-
currunt:magna tamen ex parte antecedunt
capitis ſubitus,acutuſq; dolor,& vertigo,&
oculorum caligo,& dentium in ſomno ſtri-
dor,& totius corporis, maximeque extre-
morum frigus. Tum repentè homo, velut
attonitus,cum clamore corruit, moxque
clauſis oculis ſtertit, & magna ſpiritus orta
difficultate tantum non præfocatur, perin-
de laborante pectore,ac ſi vinculo quodam
aſtrictum , attolli prohiberetur : adhæc

ſenſus motuſque omnis perit, vnica miſeris à ſpiritu ſpes vitæ reliqua. Is ſpiritus prout aut facilè, aut moleſtè trahitur, morbi modum, omnemque magnitudinem oſtendit. Quare etiam peſtiferum eſſe ſciendum eſt, ſi vel intermittitur multum ſpiritus, aut ſumma difficultate trahitur. Minus horrendus caſus eſt, vbi cum ſpiritu non difficillimo, ſumpta pocula non reſiliunt per nares, ſed penitus deſcendunt.

Quicunque verò morbus attonitus magnus eſt, ſanari non poteſt: qui levior, ægrè poteſt. Idem raro ſine altero corporis reſoluto latere, conquieſcit, idque ferè primis fit quatuor diebus, quod ſpacium ſi morbus tranſit, occidit. Sæpè tamen adeò leuiter aliqui ſic laborauerunt, vt ſolo diſtorto ore, ſenſuque, ac motu lapſo, neq; ſpumaverint, neque ſterterint, remedijſque curati, nulla orta neruorum reſolutione, convaluerint. Morbus autẽ attonitus ei magis familiaris eſt, qui annum iam quadrageſimum, nondum ſexageſimum exceſſit, vtique ſi idem frigidæ naturæ homo eſt, crebraque gravitate capitis, & ſopore, & oculorum caligine afficitur, ſi breui & anguſta ceruice eſt, ſi ipſe totus ſine negocio deſes, potationibus, atque ingluvie perditam vitam ducit Adoleſcens autem, & eo ætate paulò grandior, ſic laborare, non niſi maximis de cauſis poteſt

test, aut quiuis etiam alius, quum tempus æstivum est. Sub his enim casibus ferè mors sequitur. Opportunior morbo hyems est: vtique si præfrigidi venti spirant, densæque nebulæ cœlum obsident. Cæterùm vtile est in hoc morbo hæmorrhoides patefieri: inutiles sunt frigiditates, & torpores: mortiferi propter impeditum spiritum orti sudores. Per eundem morbum sæpè, quod multis videtur extinctum corpus, vitam habet, præcipueq; fœminarum, & horũ quoque virorum, quibus frigidior est natura. Rem omnem pluma detegit corã naribus, atque ore suspensa, aut certè vasculũ aquæ plenum, atque sic supra pectus impositum. In his si motus fieri aliquis videtur, superest æger: si summa immobilitas est, perijt. Minimè alienum id videatur quod Hippocrates memoriæ prodidit: sanum hominem subito dolore capitis raptum mutumque redditum, ac stertentem, intra septimum diem interire: seruari autem, si ante eũ diem febris venit, posse.

Proxima modo videatur observatio, quæ nervorum debetur resolutioni, Grȩci παράλυσιν appellant. Ea autem, cum morbo attonito successit, παραπληγία græcè dicitur, ac modò omne corpus, quod capite inferius est, occupat, modò alterum eius latus duntaxat. Cum autem nullo antecedente mor-

Resolutio neruorũ.

bo incipit, interdum & comprӕhensa quoque loca tenet, interdum vnam quampiam partem, vt linguam, vt oculum, vt maxillã, vt labrum, vt brachiũ, vt crus, vt huiusmodi. Huius itaq; resolutionis nuncius stupor est, ex quo scilicet sensim crescente illa nascitur. Prius autem genus plus periculorum habet, sӕpèque in morbum attonitum revertit, posterius hoc etsi ӕquè ferè diuturnum, longè tamen esse mitius solet. In vtroque aliàs sensus integro motu perit, alias illӕso sensu motus, nec rarò (vbi consummatum id vitium est) simul vtrunque. Vbi hic morbus alterum latus affecit, id nonnunquam frigidũ deprӕhenditur, altero, quod integrum est, ardescente. Oculus quoque, è directo lateris eius, quod morbum sustinet, minuitur. Per eundem morbum pulsus languidus est, & parvus, & tardus, & rarus, & mollis: interdum etiam creber, inӕqualis, sed nõnihil sine certo ordine intermittens. Vrina tenuis ferè, atque diluta est, tametsi nonnunquam propter imbecillos renes rubea sit. Idem malum semper longum esse solet, sępèque, alios morbos excipiens, finit: puta morbum (vt proximè dixi) attonitum, itemque longas febres, coli dolorem atque ab vtero factum strangulatum. Crebrò etiam per hyemem incidit, ӕgerrimèque in sene tollitur, prӕcipuè si iam in vetustatem inci-

incidit. Idonea ad medicinam tempora ſunt, primum æſtatis, dein veris: vix quicquam ſperari hyeme, vel autumno poteſt. Quæ verò pars reſoluta eſt, ea facilè refrigeſcit, graviſque eſt, mollis, & laxa, tandemque vbi morbus inveteravit, macie conſumitur. Tum profectò vix vnquam ad priſtinum ſtatum revertitur, præcipuè ſi motu penitus caret, ſimilemque colorem reliqui corporis non exhibet. Quælibet autem nervorum reſolutio mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Eadem vbi ex rupto nervo, aut trãſverſim inciſo nata eſt, non curatur. Pro valetudine eſt, febrem accedere, vel tremorem fieri.

Diſtentio nervorum.

Quoniam de vitijs agere cœpi nervorum, non videtur omittenda eorum diſtentio, quæ Græcis σπασμός appellatur. Membrũ ſic contrahitur, vt reduci ad priſtinum habitum non poſſit, nervis, muſculiſq; verſus ſuam originem, præter voluntatem, cõvulſis, idq; cum vehementiſſimo dolore, qui vires ſubinde hominis conſumit. Quod ad pulſum attinet, arteria tẽditur, & vndequaque ſeſe colligens coit, eademque veluti chorda, quæ ſtringitur, & laxatur rurſum, deorſumq; fertur. Hic morbus rarus quidẽ, at multum acutus eſt, citoque adeò occidit. Quum repentè ſanum hominem adoritur, repletionis ſequitur cauſſas, vtique ſi ne-

necessariæ vacuationis facta suppressio est, si intermissa exercitatio, & continuata pocula fuere: vbi verò magna febris, aut superflua vacuatio, aut nimius labor, maximèque vigilia, atque inedia antecesserunt, scire licet id ipsum vitiū ab inanitione proficisci, atque inprimis horrendum esse, vixque vlla medicinæ ope sanabile. Itaq; rectè id ab Hippocrate animaduersum video, post acutas febres, & effrenatas, præcipueq; veratro tentatas purgationes, & post grauissima vulnera, aut post quamuis aliam sanguinis profusionem, semper mortiferā nervorum distentionem esse. Scire autem licet, sæpè hunc morbum febricitantibus subitò, sine vllis præcurrentibus signis, accidere, factoque bilis vomitu, protinus conquiescere: proin eius causa ad stomachi affectū, non ad febrem referenda est. Porrò est etiam levis quędam nervorum, musculorumque distentio, quæ à flatibus oritur, græcisque σπασμὸς φυσώδης appellatur. Nam etsi maximum dolorem, eum tamen perbrevē, ac non magis hora durabilem exhibet, sola frictione mitescentem. Id vitium sæpè manuum, pedumque digitos, interdum & crura tentat, summo ea cruciatu extendens, vel in sese contrahens. Iis autem familiare est qui crapulæ dediti desidem vitam agunt. Distentio nervorum semper in pueris, præ-

cipuè

cipuè nuper natis frequentior, & curatu facilior esse consueuit: quanquam interdum in iis ipsis periculum habet, maligna febre captis. Scilicet post septimum ætatis annum, nemo puer distentione afficitur nervorum per febrem, nisi hanc acutissimam, & malignam.

Opportunus autem dum febricitat, huic morbo is puer est, cui aluus diu compressa est, cui vigilia, & terror, & coloris mala mutatio accesseruut. Novisse autem oportet, eundem morbum aliàs vni membro infestum, vt oculo, cuti quæ in fronte est, linguæ radici, maxillæ, labris, brachio, manui, cruri, sed eum gravissimum in cervicibus esse: aliâs loca omnia capite inferiora obsidere: aliàs tota corpora convellere. Priora genera duo, τετάνου appellatione Græci comprehendunt, quem Latini rigorem nervorum vocant. Novissimum genus in morbo comitiali est, sub quo, quia caput quoq; ægrotat, simul & mens, & sensus vitiantur, fitque non cõtinuata, vt in superioribus, afflictio: sed ex temporum recurrens intervallis. Ergo, quoniam huiusce morbi observationes suo loco proposuimus, rectè modò de rigore nervorũ agemus. In hoc flecti cervix vel corpus non potest, sed rectà intenditur, id τέτανον dicunt: quum in priorem curvatur partem, sic vt mentum pectori iungatur, tũ

Rigor nervorum.

græ-

græcè ἐμπροσθότονος esse dicitur: quum autem in posteriora convellitur, caputq; committitur scapulis, ὀπισθότονον vocant. Præter has notas aliæ etiam sequuntur. Nam facies rubet, atque dolet, maxillæ, ac si ligneæ essent, obrigescũt, os vix patefit, oculi distorti illachrymant, riget dorsum, vix contrahuntur crura atque manus, præcipuè in tetano. In opisthotono autem vociferatur etiam æger, & ingentibus doloribus excarnificatur: crescentibus his exilit è cubili, & magnas nugas dicit: mitescentibus, melior mens, & tranquillitas redit. Idem pollicem pugno includit, neque crura contrahit, neque manus extendit: interdum etiam accedente morbo, vocis vsum amittit, & omnia similis homini furibũdo redditur: sub quo casu certum exitium est, magisque si viribus æger caret. & insudat, & pocula per nares reijcit. Rigor nervorum omnis hominem intra quartum diem tollit, quem si is transit, convalescit. Vbi moritur aliquis, potionem, & sorbitionem, & pituitam per nares extundit.

Destillatio Nunc de destillatione loquar, quam Græci communi nomine κάταῤῥον appellant. Leve est, è capite humorem in nares labi: peius, in fauces, & in asperam arteriam, pessimum in pulmonẽ. Si in nares materia fertur, eaq; frigida, & ignava est: tenuis per has

pi-

pituita ſtillat, caput leviter dolet, ſed multũ grave eſt: ex ſomno oculi caligãt, frequẽtia ſternutamenta ſunt, extima pars narium friger, ſæpè gravedo has intꝰ obſtruit, vocẽq; offendit: Inter hæc ferè vrina cruda, atq; turbida eſt. Si materia a. in fauces, & in aſperã arteriã ruit, raucitatem, & tuſſiculã movet. Si in pulmonẽ, gravem tuſſim, ac ſpirãdi difficultatem: atq; hinc eam ſputo expurgari intra vigeſimum diem, obſervatione Hippocr: conſtat: quod niſi ſit, ferè in Anhelationem, quæ græcè ἆσθμα dicitur, tranſit. Porrò ſi caloris cauſa ſubeſt, rubet facies, humorq́; acris, ſalſus, & tenuis deſtillat, vehemens cibi faſtidiũ eſt, ſonant aures, arteriæ multũ moventur in capite: tumq́; magna ex parte febris oritur, ex qua malum tamen nihil levatur. Sæpè etiam eo tempore proclive periculum inflammationis laterum eſt, quem morbũ Græci πλευρῖτιν vocant, maximè ſi tum quoq; is ipſe paſſim in populũ graſſitur. Iã verò ſi in fauces, aſperamq; arteriã humor hic decumbit, præter tuſſiculã, & raucitatem, etiam hæc loca exaſperãt. Si in pulmonem irruit, præter ſternutamenta, & difficilem tuſſim, aſſunt capitis gravitas, ſitis, laſſitudo, æſtus, bilioſa vrina. Vt cætera genera deſtillationis ferè ſine metu, ſic hoc illud periculoſum eſt, itemque certò peſtiferum, vbi pulmonem exulceravit,

vnde

vnde gravis oritur tabes, quæ hominem spacio consumit.

Hunc tabem vel esse, vel instare, inter cætera indicat vrina oleacea, magisque id vitium timeri debet, si iam vetus destillatio, corpus tenue, atque procerum tenet. Nonnunquam autem & loca septo transverso inferiora humor impetit, nempe ventriculũ, cuius appetentiam concoctionemque subvertit, & quæ in eum ingesta sunt, corrumpit: nec rarò etiam vbi is acris est, ventriculi tunicas erodit, atq; alui profluvium movet. Interdum etiam & venas mesenterij, & Colon convellit. Destillationibus ij magis expositi sunt, quibus, cũ subiecto viscere intemperanter calido, puta corde, vel iecinore, vel renibus, caput natura imbecillum est. Idem, quem dixi, morbus ægerrimè in sene maturescit, itemque in eo, cui simul continuò caput dolet. Nullum anni tempus æquè opportunum destillationi, atque Autumnale est: tum enim variè, sæpèque cœlum mutatur, quæ res judice Hippocrate, maximè destillationes movet. In eodem morbo, pro valetudine est ad nares, vel ad os fluxionem verti.

Suffusio. Magnis & varijs casibus oculi nostri patent. Ex quibus magis in vsum venire medici consuêrunt suffusio, & lippitudo. Incipiam itaque à suffusione, quam græci ὑπό-

χυμα

χυμα nominaveruut. Visio paulatim hebescit, primumq́; assiduè observari oculis videntur quasi pusilli culices, vel muscæ, vel alia lucentia, caliginosaq́; rerum simulachra, incerto motu huc illuc acta.

Interdum veluti tenuia quædam filamẽta, aut tælæ araneorum offeruntur. Alijs lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obscuriores videntur : post hæc pupilla turbida esse incipit, & tenebrosa, & malè serena.

Denique pro suffusionis ob pupillam figura, variæ offeruntur rerum imagines : tãtisper autem hæc ista interposito tempore crescunt, donec crassescente materia, totus aliquis cæcus fiat. Ferè autem id vitium, neque incipit simul in vtroque oculo, neque simul, vel simili modo cernitur : Interdum alterum occupat duntaxat. Semper autem vbi natum est, immoratur, assiduis rerum simulachris oculos illudens. Quibus nominibus ab eo suffusionis differt genere, quod ab stomacho proficiscitur : id enim & intermittit, & remittit, si curata concoctione prospectum stomacho est : invalescit autẽ, vel revertit, si is cruditate labefactatur. Quinetiam eodem tempore, eodemq; modo ambos afficit oculos, quod si quis intuetur, nihil in sese habere obscuritatis, vel cõcreti humoris comperiet. Vera oculorum

ſuffuſio, ſi longa vetuſtate occupatur, curari non niſi acu poteſt: quod tamen auxiliũ, niſi eo quoque tempore adhibetur, quo id quod concrevit, ſatis firmum ſit, vt ſubiici acui poſſit, anceps eſſe ſolet. Ergo ſi quod accreſcit, perfrictum diducitur, & ſic manens, iterum non contrahitur: tum ſi æger quoque viſione penitus non caret, ſed quædam etiamnum rerum ſimulachra cernit, itemq́ue ſi malum nondum tertium annum, vel quartum, vel quintum ſuperavit, ſcire licet nimis recens id eſſe, & acui inidoneum. Propter vetuſtatem autem curationi reluctatur, ſemelq́; ablatum, protinus recurrit, quod clauſo oculorum altero nullis aut compreſſionibus, aut perfrictionibus dilatur, ſimulque omnem ſemel viſum abſtulit. Cæterùm id tutò curari poſſe videatur, quod vbi perfricatur diducitur, iterumq́ue rediens iungitur, coloremq; exhibet obſcurè album. Nam quod nigrum, vel lividum, vel vehementer flavum eſt, id neq; medicina curari, neq; acu poteſt. Porrò quæ ſuffuſio oculis propria, nihil vnquam concreſcentis materiæ intuentibus exhibet, ſed penitus ſerena eſt: ea perpetuam cæcitatem invehit, nullumq́; remedio locum præbet.

Lippitudo. Lippitudo autem, Græcis ὀφθαλμία dicta, ſic cognoſcitur. Vehemens oculos vrget

vrget inflammatio, cum multo dolore, & tensione, & tumore, & ardore, & rubedine: interdum tanta etiam cum punctione, vt oculi tanquam ab infixa acu, aut ſpina ſtimulari videantur. Iidem fervendi lachryma implentur, ſequiturque pituita modò paucior, modò vberior. Sed & ſordes quædam maioribus angulis oculorum inhæreſcunt, & vbi gravius malum eſt, vicina etiam loca ad malas vſque attolluntur, circumcirca arteriæ vehementer pulſant, ipſa inflammatio ex oculorum angulis in omnem adhærentem membranam diffuſa eſt. In hac tenues oculorum venæ turgent, cõſpicuæque redduntur hæ, quæ per ſanitatem in oculorum albo fuerant obſcuræ. Ferè autem quod toto oculo album eſſe debebat, rubeſcit. Hic morbus tum maximè metui ſolet, cùm ſecunda valetudine ſæpè tempora dolent, noctuq; corpora inſudant, & frons prurit. Principium autem morbi eſſe oſtenditur, quandiu tenuis ex oculo pituita fertur; vbi ea craſſeſcit, albaque fit, incrementum eſſe: vbi tota craſſa, multaque eſt reddita, perq; ſomnum oculos veluti glutino oblinit, veniſſe iam ſtatum ſignificat: declinatio eſt, vbi & pituita, & ſigna morbo propria minuuntur. Optimum autem eſt ſimul & lachrymam, & pituitam, & tumorem eſſe cœpiſſe, ſic vt lachryma non multũ

calens pituitæ albæ, ac molli permista sit, & tumor levis, non tamen prædurus. Tum namque palpebræ per quietem conglutinantur, neque dolores æquè afficiunt vehementer: ipse morbus tutus, ac minimè diuturnus est. Quod si autem lachryma multa, & fervida est, paucissimaque pituita, tumor tamen exiguus, vitiumq; in altero oculo est: scire licet dolore id, atque periculo multo carere, sed casurum in vetustatem esse, neq; solvi antè vigesimum diem posse, multis ad quadragesimum vsque durare, quibusdam etiam ad ipsum extendi sexagesimum consuesse. Itaque tanto spacio formidari etiam exulceratio solet. In omni autem lippitudine, pituitam, quæ fertur, albam esse oportet, & mollem, & lachrymæ perfusam, maximè vbi in propinquo iudicatio est. Pituita aridior dolorem quidem abundè movet, ac citius, nisi si quid exulcerauit, definit. Nullum verò habere periculum tumor magnus solet, si expers doloris, & siccus est.

Quum dolorem exhibet, malus est si siccus est, metusq; fit, ne exulceretur oculus, ac concrescat. Sed & malè securus tumor est, cui lachryma iungitur, atque dolor. Vbi enim lachryma fertur calida, ac salsa, periculum exulcerationis, & pupillæ, & palpebris affert. Iam si tumor quidem consedit, at copiosior diu profluit lachryma, scire licet

cet

cet eversionem palpebrarum viris instare, fœminis autem, atque pueris etiam exulcerationem. Lippitudine affectum, alui corripi profluvio, bonum. Si lippientibus caput assiduè, longoq́ue tempore dolet: futuræ cæcitatis metum denunciat. Interdum lippitudo ex vno oculo in alterum, quadam veluti contagione transit, idq; ominis non mali esse creditum est.

Sanguinis è naribus fusio.

Ab oculis ad nares descendam. Ex his cruor tanto impetu interdum fertur, vt hominem inanitione exanimet. Tum certè color corporis pallidus fit, aut lividus, aut subviridis, extrema vehementer refrigescunt, & mortis proximæ nuncia oritur syncope. Quibus sæpè è naribus sanguis fertur, his ferè aut lien tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum, suffusionesq; fiunt. Si pueris sanguis è naribus fluxit, dein fluere procedente ætate desijt, necessum est eos vel gravi articulorum exulceratione affici, vel aliquo demum morbo debilitari oportere. Cui fauces sanguine interdiu, noctuq; replentur, sic vt neq; caput, neq; præcordia doleant, sed nec tussis, nec vomitus, aut febricula antecesserit, huius in naribus, aut in faucibus vlcus est. Sanguinem ex contraria regione erumpere, malum; vt in liene magno, si dextra nare emanat: aut in iecinoris inflammatione, si sinistra.

Nunc de faucium morbis dicam, prímũque de tumore tonſillarum, qui deglutitionis moleſtia plus terroris, quàm periculi exhibet. Is tumor intuenti, tangentiq; intus obvius eſt, moleque ſua impedit, quo minus homo potionem, ſalivamque poſſit ſuam devorare. Qualiſcunque hoc loco rubor, aut nullus ardor eſt. Sæpè hic tumor inflammationem adſciſcit, tumque dolor & ardor, & maior rubor, & ſitis, quorum nihil in ſuperiore vitio animadvertitur, adſunt. Facta, ruptaque ſuppuratione, materia in os, & in fauces fertur, oriturque vlcus ſordidum, cuius putri nidore ipſe quoque ſpiritus fœtet.

Tonſillæ.

Columella etiam, vbi vel laxatur, vel (quod rarum eſt) inflammatur, animadverſione non indigna eſt. Ea è palati extremo propendet, inque fauces, & gulæ caput fertur. Itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuq; præfocationis ſollicitat. Creſcente inflammatione, ima eius pars grandeſcit, ſumma tenuis eſt, tumq; malo Hippocrates τῆς ςαφυλῆς, id eſt, vuæ nomen dedit. Rarò hic morbus, ſi protinus ab initio rectè curari cœpit, hominem tollit. Columellam ita, vti dixi, tumidam, & rubentem, magno periculo incidi Hippocrates ſcripſit: gravior enim hinc inflammatio, & ſanguinis profuſio ſequuntur, maximè ſi ſuccis ple-

plenum corpus eſt. Quibus præſecta eſt Columella, his pulmò facilè læditur, ferèq; eos homines tabes perdit.

Proximum eſt, obſervationes anginæ, quam Græci συνάγχην dixerunt, proponere. Sub hoc malo fauces, id eſt, extremæ gutturis, gulæq; partes, quibus cibus, ſpirituſque introfertur, inflammantur: fit ſpiritus hoc nomine difficilis, moleſtaque deglutitio, ſic vt interdum ſumpta pocula per nares reſiliant: accedit autem acutiſſimus dolor, tumor, rubor, calor, & febris, aërisq; frigidi cupida attractio. Leviſſimum malum eſt, vbi tumor tantummodo, & rubor in ſola cervice, eiuſque muſculis inſunt, cætera non ſæquuntur. Eò gravius eſt, tum in hiſce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremque verſari. Penè graviſſimum eſt, foris nihil horum eſſe, omnemque morbum intus conſiſtere, ibique (validè depreſſa lingua) ſpeciem ruboris, tumoriſque eſſe: ſemper autem vehementiſſimum dolorem, ac ſummum ſtrangulatus metum accedere. Porro mortifera eſt, atque omnium horrendiſſima angina, citiſſimeque incidit, & necat, quæ neque in cervice, neque in faucibus quicquam conſpicui, vel tumoris, vel ruboris exhibet, ſimulq; ſummi doloris tormentum, & vehementem

Angina.

febrem, atque tantum non præſentem ſuffocationem infert. Tum profectò oculi vertuntur, & rubent, & veluti ijs qui ſtrangulantur prominent: vox impedita nihil ſignificat, & qualis catulorum eſt, tenuis æditur: os apertum hiat, frigidi aëris cupidum, ex eoque ſpumans ſaliva movetur; lingua exeritur, crebroq;, vt in anhelis propter laboris impetum equis, agitatur; potui datus liquor per nares remeat; labra liueſcunt: cervices rigidæ contractæq; ſunt: ipſe æger totus inquietus eſt, crebrò è cubili exilit, moleſtè ſupra dorſum, commodius recto collo atque capite cubat, videt, auditq; obtusè, & præ ſuffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat, tandem verò ſtrangulatu, atque ſyncope oppreſſus, perit: id quod horis à cœpto morbo octodecim, integra mente atque ſenſu quibuſdam accidiſſe, doctorũ virorum obſervatione conſtat. Semper autem ſub hoc caſu, mors vel primo die, vel ſecundo, vel ad ſumum quarto occupat. Salutis in angina ſignum facilis ſpiritus eſt, faciliſq; ſalivæ, ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, ſomnus, levamentum doloris, cæteraq; ijs contraria, quæ ſuperius compræhenſa ſunt. Æquè bonum ſignum eſt, ruborem, tumoremque quàm maximè foris in collo, & in pectore conſiſtere. Tum namque extrà ferri

ri morbum ſciendum eſt. Pernicioſum autem eſt, tumores ſine bonis ſignis, ſine manifeſta cauſa deſiſſe, itemq; præcordij dolorem ſine iudicatione ſub infirmis viribus, atque corporis torpore coortum eſſe: ſiquidem tum latenter mors adoritur, tametſi per quàm rectè habere ſe æger exiſtimet. Omnia autem in eodẽ morbo peſtifera ſunt, quæ non manifeſtum dolorem exhibent, neque in collo (vt modò propoſui) neque in faucibus evidentem tumorem. Si autem tumor, atq; faucium rubor eſt, ingens quoque periculum oſtenditur; ſed morbus longior erit, vtique ſi maior rubor eſt. Morbus quoque producitur, vbi & fauces, & cervix, & pectus ſimul rubent; quem caſum ferè ſecunda valetudo ſequitur, modò rubóres non intrò recurrunt, id quod tum metuendum eſt, cùm ſubitò hi evaneſcunt, ſimulq; pectus grave fit, ac difficiliorem homo habere ſpiritum incipit. Tum profectò malum ad pulmonem vertitur, & deliriũ movet, & pulſum facit vndoſum, intraque ſeptimum diem occidit, aut certè aliqua parte ſuppurat, niſi ſubinde pituita tuſſi educatur. Suppuratio autem pectoris ex prægreſſa angina ita noſcitur. Faucium dolor ſine certa ratione ſubitò deſijt, febriſque multum remiſſa eſt, inſolita gravitas pectori iuxta ſeptum tranſverſum acceſſit, vehe-

mensetiam tuſſis , ac ferè per omnia ſine ſputo ſicca eſt. Aliud genus oritur febris, inordinatum, languidum, atque hecticum. Iam autem cùm in angina repente evaneſcit rubor, idq; die non iudiciali, ac neq; tumor extra vertitur, neq; pus tuſſi excreatur, æger autem quietus, ac ſine dolore eſſe cernitur, ſcire licet, aut mortem inſtare, aut reverſurum ruborem eſſe. Periculoſum etiam eſt, non citò concocta excreari, ſputũque violenter educi, idque viſcoſum, craſſum, vel valde album eſſe. Æquè malum eſt ſubaridum, multamq; tuſſim, ac lateris dolorem movens, & quod inter potandum per tuſſim ſubemergit. Angina omnis, per iudicationem alterius morbi orta, lethalis eſt. Obſervatur autem & aliud eſſe genus anginæ, quam notham dicimus, neq; acutorum accenſemus numero morborum. Ea frigidum humorem ſecuta, febris eſt expers, nullum autem neq; ruborem, neque ardorem, aut febrem, aliquem tamen dolorem exhibet. Illud vitium vt longius, ſic & tutius eſſe conſuevit,

Angina notha.

Vulneratio membranarum cerebri.

Vulneratis cerebri membranis, ſequitur bilis vomitus, & dolor incidit non levis, qui intento ſpiritu, & adductis maxillis creſcit. Ipſæ cruorem nares, & interdum aures fundunt: aliis trux vultus, alijs oculi, quaſi reſoluti, huc illuc moventur, ſenſuſque omnis,

mnis, velut attonitus, ſtupet : nec parum multis, nervorum accidit diſtentio. Accedente poſthæc inflammatione, febris oritur, itemq; delirium, ſub quo multi faſcias, quibus deligatum eſt caput, lacerant, & nudum vulnus frigori exponunt, omnia citæ mortis præſagia. Ipſo autem percuſſo quoque cerebro (quod facilius plena incidit luna) hæc ipſa, quæ propoſuimus, graviora ſunt omnia, oriturque ingens delirium, vel tertio, vel quinto die. Quinetiam ipſius interdum excidit cerebri particula. Quod ſi ad huius quoque partis ventriculos telum, maximèque per tranſfoſſos oculos penetravit, protinus homo vitam amittit. Nemo eorum quibus vulneratum cerebrum eſt, redire ad ſanitatem poteſt. Vbi alijs partibus caput ictum eſt, optimũ iudicatur febrem non eſſe, neque auribus cruorem, vel naribus, vel ore promanaſſe, neque inflammationem, neque vllum ſimul dolorem acceſſiſſe. Si autem quid horum inciderit, tutiſſimum eſt inter ipſa incidere initia, neque diu tamen immorari. Conducit etiam ſub acutis doloribus inflammationes apparere, & pus in ſanguinis eruptionibus ferri. Cæterùm peſſimum eſt ſtuporem, aut delirium acceſſiſſe: itemque lethale, febrem die quarto, aut ſeptimo, aut vndecimo eſſe cœpiſſe. Itaque

pereant plerique omnes: si quarto die febris orta est, ad vndecimum: si septimo, ad decimumquartum, aut ad decimumseptimum: si vndecimo, ad vigesimum.

Obseruationes in vitiis pectoris, & cordis vtiles.

PEctus lateribus cingitur, intus pulmo atque cor sunt. In his varia genera morborum fiunt, quæ nunc proponã. Incipiam autem à laterum inflammatione, quam Græci πλευρῖτιν dixerunt. Ea has notas habet: Pungens atque distendens dolor latus exercet, isque modò ad iugulum, & ad claviculam, modò ad præcordia, pro situ morbi, procurrit: febris adest acuta, & continua: & spiritus difficilis, frequens & parvus: accedit etiam tussis, initio quidem sicca, qua nihil expectoratur, sed mox ferè humida ea fit, ex locoque affecto ducere aliquid incipit. In primò flave coloratum, postea rubrum, ac cruentum, dein maturata inflammatione, purulentum est. Pulsus autem frequens est, & inæqualis, durus, tensus, neque nimis magnus. Hunc morbum (vt si quid aliud) sputa bona citò, facilèque reiecta, & salubrem fore, & brevem ostendunt. Itaque esse id malum in principio statuitur, dum nihil excreatur de latere affecto: sed tenuis solummodò è pulmone pituita,

Πλευρῖτις.

tuita,

tuita, vel crassum quid,& tenax, & rotundum, idque cum difficillima tussi fertur.

Incrementum morbi dicitur, vbi sputum iam vtcunque concoqui cœpit, maioreque copia, & facilius flavum educi, & ex liquido magis crassescere, & ex cruento magis album fieri.

Status autem ex plurimo cognoscitur, sputo, eoque albo, lævi & æquabili, quod & prompte reijciatur, & maximè dolorem levet. Declinatio deficiente dolore, & sputo, & febri, similibusque alijs animadvertitur. Sed sputi vbique intueri notas oportet. Optimum enim id esse iudicamus, quod modò in statu esse huius morbi propositum est. Proximum est id, quod statim flavo admodum mistum est. Quod si non protinus, at longè post dolorem educitur flavum, vel non mistum, multamque tussim movens, malum est. Flavum autem sanguine mistũ non multo, in principio quidem, salutare est, septimo verò die, aut pòst, minus tutũ. Subcruẽtum ab initio malum non est. Syncerum autem, vel cruentum, vel flavum, periculosum est, sic, vt hoc tamen deterius illo sit. Malum est etiam ex cruda pituita albũ: tum viscosum quoque & rotundum inutile est. Eò deterius est id, quod ex virore valde pallidum est itemque quod spumosum, & quod lividum, vel æruginosum est. Mu-

co-

coſum autem quod ad concoctionem citò colatur, idque intra quintum diem, tutius eſt. Vehementer autem cruentum periculoſum eſt. Sic autem ſe res habet: Omne ſputum quanto magis comiſtos, non inter ſe diductos colores habet, tanto deterius eſt. Et tamen nihil peius eſt, quàm ſyncerũ id excreari, ſive flavum eſt, ſive cruentum, ſive glutinoſum, ſive ſpumans. Quod ſi ita meracum eſt, vt etiam nigrum ſit, præcipueque ſi vnà etiam fœtidum, hoc ipſum omnium peſſimum eſt.

Omnia verò mala ſputa ſunt, quæ dolorem non ſedant: optima, quæ ſedant. Quicunq; incipiente hoc morbo ſputum excreat omnino purulentum, is tertia die, aut quinta perit: quod ſpacium ſi tranſit, haud multo melius valens ſeptima die, aut nona, aut certè vndecima, incidere in ſuppurationem poteſt: Etſi perquàm raró obſervatum eſt, quenquam ſupra diem duraſſe quartum decimum, qui purulenta ſeptimo, aut antè ſpuerit. In omni lateris inflãmatione, dolores magis ferè interdiu, quã noctu leviores ſunt. Eundem morbum in nervorum rigorem, vel diſtentionem (illum τέτανον dicunt, hanc σπασμὸν) verti, peſtiferum eſt: æquè vt in pulmonis inflammationem, quæ græcè περιπνευμονία vocatur. Ad cerebrum etiàm aſpirare materiã,

ibi-

ibique delirium,amentiamque facere, mortiferum est. Idem exitium denunciatur, si morbus dorso inhærescit. Tum autem rigor invadit, & febris, & molestissima tussis, ipsum dorsum, tanquam illata plaga verberatum, dolet, cumulataque fit cum suspirio respiratio: pauca autem tussiendo eliduntur, modò ex virore pallida, modò etiam subcruēta: dolor in inguina incidit: tertio quartoúe die vrina meitur cruenta, totum corpus velut ex itinere lassum est: mors occupat die quinto, aut certè septimo: quem diem si morbus (quod tamen rarò fit) superat, sanescit. Lateris inflammatio omnis senibus, & fœminis veterum ferentibus perniciosa est, itemque iis quibus secundò iam, tertioúe recurrit. Occidit autem hic morbus, aut magnis symptomatis, aut præfocatione, aut materiæ translatione ad alium locum, vnde inflammatio pulmonis, tabes, syncope, insania. Dixi sub quibus casibus certum exitium est, nunc, in quibus grave periculum vertitur, proponam. Ergo si sputum multum intus in pectore strepit, & tristior vultus est, oculi colore auriginis imbuti, ingens esse vitę discrimen significatur. Periculosum quoque est nihil expui, neq; quicquam à pulmone extundi, sed plenum fervere in gutturæ. Æquè malū est hominem antè probè spuisse,

ac dein ex toto ſpuere deſiſſe, ſic vt ſubinde neque gravitas in pectore, neque dolor ceſſent. Metum quoq; non levem facit pectus vehementer calens, extremis multum frigentibus, itemq; increſcens dolor, cùm in latus vel infirmum, vel ſanum, cubatur, ſic vt ſupinum eſſe ægrum neceſſe ſit: adhæc longè poſt morbi principia infirmis iam viribus fuſa aluus, ex qua non corporis inquietudo, non ipſe ſpiritus levetur.

Æquæ grave diſcrimen eſt, ſi morbus dolores ſupernè exhibet, aut in poſteriorem corporis partem, aut ſi ſiccus is, & ſine ſputo eſt: niſi ipſe tamen per ſe levis ſit, vt parum materiæ videatur expurgandæ. In ſiniſtro etiam latere plus periculi, quàm in dextro habet: verùm in ſiniſtro citius matureſcit, & ſolvitur. Omne verò morbi huius periculum, ferè maximum eſſe, vel ſeptimo die, vel nono ſolet. Atque hæc omnia terrere aliquo periculi metu poſſunt. At ſecuritatis indicia ſunt, protinus à primo die facilè expuiſſe, & flavum ſputo miſtum eſſe, eoque dolorem levari, non ægrè hominem ferre morbum, facilè reſpirare, ac ſine ſiti eſſe, itemque ſtrepitum in pectore non fieri: adhæc ſomnum, ſudorem, vrinas, aluũq; probè habere: totum deniq; corpus æquali calore temperatum, ac molle eſſe.

Vbi huius morbi dolores non conquieſcunt,

ſcunt, neque miſſo ſanguine, neq; ſputorum excreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis, & tamen non lethaliter affectus æger videtur, ſcire licet ſuppurationem, ſeu abſceſſum fieri. Qui caſus certiſſimus fuerit, ſi intra dies quatuordecim morbus ſputo non depurgetur. Orta autem ſuppuratione, ſi ea poſt ruptionem omnis intra dies quadraginta excreationibus tollitur, ſanitas redit: ſi non tollitur, tabes ſequitur. Quæ verò ſuppuratio ſputo etiamnum biliosa orta eſt, ſive id ſyncerè bilioſum, ſive vnà cum pure eſt, maius periculum minatur, præcipuè ſi quum ſeptimum iam diem morbus attigit, ſuppuratio ab huiuſmodi fieri ſputo cœpit. Metus enim eſt (niſi quid ſubinde intervenerit boni) mortem die decimo quarto ſecuturam. Verùm operæ precium videatur, notas, quibus incipere ſuppurationem quis intelligat, proponere. Nihil, aut certè parum tuſſi, cuius magna tamen cupiditas eſt, excreatur, ſimulque febres, & cum nova, inſolitaq; gravitate, dolores acrius vrgent, idq; cum alias ſemper, tum maximè per noctem: ſpiritus etiam admodum difficilis eſt: venæ ſub lingua inalbeſcunt: malæ rubent: perit cibi cupiditas: creſcit potionis deſiderium: vigilia exercet: iuxta claviculam, & collum ſudores fiunt. Quòd ſi fortè malum in vetuſtatem incidit,

oculi etiam cavi redduntur, & in manibus adunci vngues, ſummique digiti refrigeſcunt: multis denique ſudor toto corpore oritur, & in ped,bus tumor. Quod ſuppurat ea quam afficit parte, inflammationem, doloremque mover, multoq; quam proxima loca, calidius eſt: & ſi in partem aliquis non infirmam decubuit, onerare ægram, veluti pondere videtur. Confecto iam pure, paulùm quid & febris, & dolor remittunt, ſæpè etiam, prout ſenſus iudicat, deſinunt: verùm gravitas loci increſcit, tuſſis vehemens, ſiccaq; eſt, etſi ad hanc interdum humidum quid accedit, ex quo levari ſubinde homo videtur.

At verò vbi iam turgens abſceſſus perrũpit, horror fit, ac vehementior febris, cor intremeſcit, hominiſq, robur quaſi labi videtur, ſpiritus debiliter trahitur, ipſeque æger in ſermone conturbatur, offenſus inſpiratione: pulſus debilis fit, & tardus, & rarus. Sed ne hæc quidem, etſi horrenda videntur, terrere protinus debent, dummodo cauſa perrumpentis abſceſſus, non virium radicitus afflictarum contingunt: vtique ſi ſigna quoq; in ſputo & ſimilibus cernuntur bona. Ferè enim ſequitur, vt hæc iſta turba paulò poſt vltrò quieſcat. Quo autem temporis articulo abſceſſus rumpitur, tum transfluere aliquid profundo in pectore,

re, prout variè corpus reclinatur, apparet, atque hinc pus educitur modò purum, modò fæculentum. Ruptiones rarò fiunt decimo quarto post cœptam suppurationem die, rarissimè septimo, plurimæ in vigesimum incidunt, aliæ ad quadragesimũ, nonnullæ ad sexagesimum etiam perveniunt. Supputandum autem ab eo die est, quo quis gravitatem loci affecti pro dolore sensit, cæteraque suppurationis habere signa cœpit. Hæc signa (inter quæ præcipua potentissimaq; febris est, & post hanc spiritus difficilis, & dolores) quò plus exhibent afflictionis, hoc eruptio fuerit celerior: quò illa mitiora sunt, eò hæc ipsa fuerit tardior. Itaque ferè sequitur, vt si ab ipso principio, vehementior tum dolor, tum tussis, tum spiritus difficultas fuit, abscessus circa diem vigesimum, vel antè erumpat. Rarò quidem, at interdum tamen, abscessus tum lateris per intestina & aluum, tum pulmonis per vesicam cum vrinis expurgari visus est. Sæpissimè autem, ac tantùm non perpetuò sese inane exonerat pectoris spaciũ, ex quo materia intra diem quadragesimũ tussi reiicitur, quod ni fit, tabes, vt proximè dixi, succedit. Ex rupto abscessu maximè sine metu est is, cui febris, eodem quo ruptio facta est die, conquiescit: ægerq; appetere cibum incipit: & venter mollia, com-

pacta, ac probè figurata reddit: & pus facilè educitur, album, leve, inodorum, & eiusdem per omnia coloris, & pituitæ omnis expers. Contrà verò is perit, quem febris non defecit, aut quem cùm semel ea defecisse visa est, iterum crescens inuadit: item cui tibi cupiditas amissa est, sitis manet, aluusque ex toto liquida est, & pus extussitur ex virore pallidum, vel lividum, vel pituitosum, vel spumans. Quodcunque pus sub imbecillis viribus copiosum est. Æquè metuendum id quoque fuerit, quo specillum, veluti ab igne, coloratur. Atque hactenus veram lateris inflamationem secuti sumus, quæ ex sanguine, eoque potissimum bilioso inter costas, & has succingentem membranam, aut certè in musculis inter costalibus orta est. Verùm, non vt hæc genuina, sed notha est ea πλευρῖτις, quæ vel ex distillatione, vel ex flatibus, vel alioqui, etsi vera inflammatio quoq; vt prima est, musculos tamen occupat pectoris exteriores. In hoc morbi genere omnia insunt mitiora, quàm in vera lateris inflammatione. Verùm dolor externa compressione ingrauescit, molestè æger in partem sanam decumbit, in affectam facilius: pulsus quanquã frequens, & inæqualis, nequaquam tamen (quia non afficitur membrana) aut tensus, aut durus est. Porrò dolor lateris acutus, tum ex distillatio-

Pleuritis notha.

latione pituitæ, tum ex flatibus, quantum in se est, febre caret. Flatus immanissimi doloris tormentum excitat, quod tamen fomentis, atque frictionibus lævatur, & sæpius etiam discutitur. Is dolor non vni inhæreſcit loco, sed ferè huc illuc per latus vegatur. Vbi autem destillatio humoris frigidi causam morbi dedit, evidens causa prægressa est. Nam primum cervices, vel scapulæ doluerunt, hinc materia ad pectoris externos musculos delata, ibi dolorem, quem dico lateris, movet, qui & pressu crescit, neque, vt is qui ex flatu est fomentis auscultat. Non raro autem observatũ est, ex his quos fieri, dixi, tum ex destillatione, tum ex flatu doloribus, si nimium vel graves, vel diuturni sunt, ortam etiam veram lateris inflammationem esse. Dolere quoque latus tumidi vel iecinoris, vel lienis causa potest, horum scilicet viscerum pondere membranis retractis. Sed hæc vitia proprijs signis suo loco discernenda, æstimandaque sunt.

A costis ad pulmones veniam. Horum inflammatio Græcis περιπνευμονία dicta est, quæ his notis cognoscitur. Febris continua, atque acuta est, difficilis spiritus, frequens, & calidus, itemque tussis, & præcordiorum totiusque pectoris gravitas, atque distentio, idque sæpissimè sine dolore: malæ cum tumore rubent, in has subinde quidam vel-

Περιπνευμονία.

uti igneus fervor aſpirat ab inferiore corpore videtur: nares autem ſimæ in ſummo ſunt: venæ temporum grandeſcunt: oculi eminent: lingua ſicca eſt, prius ex flavo rubeſcens, dein procedente morbo, craſſa, nigraque redditur, tandem etiam finditur, digitoque admoto adhæreſcit: aliquis etiam medio ſpacio ſcapularum dolor verſatur: ingens cibi faſtidium, frigidique tum fontis, tum aëris hauriendi cupiditas eſt: pulſus vndoſus, mollis, magnus, celer, rarò bis pulſans, ſæpe intermittens, & intercurrens eſt. Si quid tuſſi reijcitur, ſpumoſum, id eſt, ac modò cruentum, modò flavum. Ipſe æger lubenter ſupinus cubat: nam in latus reclinatus, quaſi enecari præfocatione videtur. Vbi gravius malum eſt, continua oritur vigilia, ſimulque ſoporoſi, ſed tamen breves ſomni tenent, ſputum admodum cruentem, ac floridum ſequitur, incipiunt frigere extrema, vnguesque lividi, curvique fieri. Sub hoc caſu, ſi ſanguis è naribus vbertim fluit, ac fuſus venter, multa bilioſa, & ſpumoſa reddit, exſpectari bona valetudo poteſt: ſin minus, non poteſt. Quarto enim die, aut ad ſummum ſeptimo, certa mors venit. Ferè autem quæ in lateris, eadem & in pulmonis inflammatione, & mitiora eſſe ſigna, & graviora ſolent. Morbus tamen pulmonis plus pe-

periculi, quàm doloris habet: vtque aliàs semper, sic tum potissimum lethalis est, cũ insaniam movit. Idem si natus ex angina est, ferè intra diem septimum occîdit, aut transit in tabem. Destillationes autem, & sternutamenta tum antecessisse morbum hunc, tum secuta esse, periculosum est, multoque magis si subita inter hæc accesserit deiectio. Erectum sedere ægrum cupere, atque decubitum omnem odisse, vt in acutis morbis malum: sic pessimum in inflammatione pulmonis & lateris est. At verò tutius esse malum iudicatur, quod expeditam per sputa non mala purgationem habet. Neque inter initia terreri oportet, si protinus sputum ruffo quodam, & sanguine imbutum est, dummodo statim id excreetur. Quinetiam si sputo ipse levatur dolor, quamvis id purulentum est: æger tamen facilè spirat, facilè excreat, morbum ipsum facilè sustinet, potest ei secunda valetudo contingere. In eodem modo si abscessus ponè aures oritur, & ad suppurationem, maturitatemque pervenit, aut si ĩdem inferioribus in locis corporis enascitur, & in fistulam abit, spes esse multa vitæ debet. Iam verò vbi sputum pro ratione non prodit, & febris dolorque manent, neque aluus bilem multam profudit, neque vrina multa cum multo sedimento micta

eſt,& nullæ tamen exitij notæ ſunt, ſcire licet morbum ſuppurare. Ex quo caſu homo ſervatur ſi (quod rarò fit) trãſſumpta in venas materia, per vrinas, aut per aluum exturbatur, aut ſi (quod ſæpius incidit) diſrupto abſceſſu, pus in pectoris cadit ſpacium, indeque totum quadraginta diebus expectoratur. Huiuſmodi depurgatio niſi fit, alterutrum ſequi neceſſe eſt: aut vt exulcerato pulmone tabes occupet, aut vt pure acervatim in ſpiritus inſtrumenta ruente, protinus homo præfocetur; quod vbi incidit, ſemper æger difficilius indies ſpirat, tractoque ſpiritu ſtertit, tandem autem obturatur à ſputo, & moritur. Quòd ſi abſceſſus ne multo quidem diſrumpi tempore poſſit, ſive ſponte, ſive ope medica: conſumitur profectò æger, vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tuſſi, & febre debilitatus. Æquè verò etiam perit, ſi cùm ſic extenuatus aliquis eſt, abſceſſus in lectum reclinato erumpit. Iam verò ſi id quod ſuppurat, erumpit quàm citiſſimè, ex toto maturum, & plurima ſui parte ad ſeptum tranſverſum effunditur, protinus levatus eſſe æger videtur. Atque hinc ſanè vbi totum tuſſi reijcitur, ipſeque in quo pus erat ventriculus reſiccatus ſaneſcit, ipſe æger imbecillus non excreat: ſcire licet certo hunc ipſum periturum. Itaque tum etiam ſi vſtus

vel

vel ſectus fuit, pro tempore quidem moderatius habet: at nihilominus tamen interpoſito ſpacio extinguitur. Suppurationes à morbis pulmonum ortæ ferè ſenes tollunt, aliæ iuniores.

Ερυσίπελας pulmonis.

Eryſipelate etiam rapi pulmo ſolet. Tum febris oritur longè ardentiſſima, dolorque antè, & retrò acutus, maximè circa ſpinam, tametſi pectus non æquè grave & anguſtũ eſt: ſpiritus erecta cervice trahitur, & præ ardore æger veluti equus à curſu nares expandit, & linguam vt æſtuans canis exerit: vomitus fit modò ſubcruendus, modò lividus, idemque aliàs bilem, & pituitam trahit: adeſt etiam frequens (quod familiariſſimum huius morbi ſignum eſt) animi defectio: tuſſis vel ſicca eſt, vel flavum ſputum trahit non multo imbutum ſanguine. Illud malum citiſſimè ac ferè ſemper hominem tollit. Evadere aliquis poteſt, ſi deſertis interioribus, foras verſum Eryſipelas eſt.

Non omittendum autem id vitium pulmonis eſt: quod ex tenui, acri, multaq; deſtillatione è capite confectum in hunc ipsũ illapſa oritur. Scilicet hinc multus ardor, & febris excitatur, quæ febris quia lenta eſt, paulatim hominem conſumit. Ad hanc & tuſſis & ſpiritus difficilis accedunt, ſic vt nullum tamen vel vlcus pulmonis, vel ſputum cruentum aſſit.

Crudum pulmonis tuberculũ. Interdum etiam crudo tuberculo pulmo impeditur. Initio dolor exilis eſt, tuſſis ſicca, cum magna inſpiratione, ſubdifficilique ſpiritu, calores item oriuntur, doloreſque obſcuri antè & retrò fiunt. Ferè autem eadem hîc quæ in Aſthmate ſigna apparẽt, niſi quòd crudum tuberculum pulmonis ſenſim creſcit, non prægreſſa deſtillationis alicuius nota, quodque ſub hoc ipſo difficilis reſpiratio ſine vllo ſtertore, ac ſibilo eſt. Si altius intra pulmonem id vitium inſedit, pulſum exhibet varium, inæqualem, intermittentem, vel etiam interciſum, qualis in Antipatro medico fuit. Tum certè non ſine cauſſa (quia vitium lævibus arterijs inhæreſcens propius ad cor acceſſit) animi quædã defectio, & palpitatio cordis incidere conſueverunt. Itaque mortiferum eſt id malum, vbi ita promovit, ſolet. Expectari autem ſalus poteſt, ſi aſperis inſidet vitium arterijs, citoque matureſcit, & erumpit, ſimul pure excreato vniverſo penitus reſiccatus, quo id tenebatur, ventricul⁹ ſine vlcere manet. Quæ omnia, ni fiant interpoſito ſpacio, conſumptus homo perit.

Vomica pulmonis. Occultum profectò vitium, & quod ſæpè fiducia ſecundæ valetudinis fallit, vomica pulmonis eſt. Hanc abſceſſum dicimus exiguum, aliqua in pulmonis parte inhæreſcentem, atque arctè membranula clauſum

ſum ſua. Id malum tabidos maximè exercet, & eos, quibus patefacta, aut rupta in pulmonibus vena eſt. Spiritus autē, multo antè, quàm rumpitur vomica, malè olet: interdum cruor extuſſitur, ſemper grave corpus eſt, & tuſſis difficilis diu multumque tenet, quam nonnunquam ipſius etiam ſequitur vomicæ expectoratio: quod vbi fit, febris corripit non levis, ſputumque ſequitur cruentum, & ingens corporis perturbatio: quē caſum ſequi etiam bona valetudo poteſt. Non raro, vomica vbi ſubitò diſrupta, & in cordis arcem lapſa, & celere inopinatumq; exitium attulit.

Sanguinis ſputum.

Varij caſus, variaque pericula fieri à ſanguinis ſputo poſſunt, quod vitium Græcis αἱμοπτόησις appellatur, vtique ſi è pulmone aut pectore ſanguis fertur. Itaq; videre oportet, an ne is aliunde etiam ducatur. Ergo à capite hūc deſcendere credendum eſt, vbi titillatio in palato, frequenſq; ſcreatus eſt, vbi tuſſiendi quidē cupiditas, ſine multa tamen tuſſi eſt, ipſo cruore ad guttur illapſo, iterumq; ſurſum ſcreatu per os reiecto: ſi quidem is ſeſe in linguam protinus infert rotundus, ſubniger, ac ſatis multus, itemque lenis cum pure & pituita miſtus, cuius ſubinde pars per nares emungitur muco delibuta: magna autem ex parte capitis dolor, aut gravitas, deſtillantem inde cruorem

antecessit, levatio secuta est. Cæterum, qui ex faucibus & gurgulione sanguis fertur, is screatu pellitur: qui ex ipso ore, simplici sputatione: qui ex ventriculo, vomitu: qui ex gutture, tussicula: qui ex thorace & pulmone valida tussi: vbi de ventriculi teritur substantia, non multus vomitur. Abundantior esse is solet, qui ex iecinore, aut liene deductus in ventriculum est, tumq; spumare etiam, si horum aliquod viscerum inflammatione obsidetur, consuevit: estque is casus tum hîc, tum in quavis acuta febre lethalis. Iam si sanguis spumans tenuis, ac floridus, ex intervallo per tussim sine dolore educitur, hunc profectò è pulmone ferri sciendum est. Quod si factum à disrupta vena, præcipuè grandiori fuit, vbertim sanguis quasi vomitu quodam prorumpit, adeò, vt interdum pelues etiam implesse visus sit. Magna sanè pericula hic casus affert, vel enim nimia exanimare profusione hominem potest: vel, vbi intus cohibetur, etiam præfocare, nimiaque mole cor opprimens, inducta syncopa subitò occidere. Et vt quàm maximè hæc absint, vitaque maneat, gravissima tamen vlcera (nisi maturè succurritur) & insanabilia in pulmone facit. Quanquam recens ruptio non posse sanescere videatur: compertum est tamen, fuisse seruatos non paucos, quibus adhibita

curatio primo triduo fuit. Verùm vbi vetus malum eſt, medicina omnis inanis eſt. Minus crūentæ profuſionis, minuſque periculi ruptio parvæ venæ exhibet. Vbi ab eroſione contractum vitium eſt, eius euidentes cauſæ, atque notæ antè fuerunt: acris ſcilicet deſtillatio, febris, ſputum purulentum, aut aquæ perſimile, qua caro animantium, quæ recenter ſunt mactatæ, abluta eſt: his accedit, quod ipſius etiam pulmonis putrefacta particula, ſubinde tuſſi redditur: ipſe ſanguis paulatim ſputo miſcetur, iſque exiguus eſt pulmonis exeſis carnibus: vberior eroſa eius vena, quæ ſi, vt modò propoſui, grandis eſt, abundantiſſimus ſequi cruor ſolet. Eodem tempore quod expuitur, id pravi & coloris, & odoris eſt. Magnam intus eſſe eroſionem ſic licet animadvertere. Superioribus temporibus ſanguis particulatim modicis intervallis extuſſitur, ſequentibus hinc diebus cumulatior venit, ſic vt neque caſus aliquis, neque ſuperfluus aut curſus, aut quid aliud externæ acceſſerit iniuriæ. Porrò cùm neque eroſo, neq; exeſa pulmonis vena, ſed recluſa (Græci id ἀναστόμωσιν vocant) ſanguis fertur: is certè initio paucus reijcitur (quod diſrupta vena non fit) idemque ſpiſſior eſt, ac magis rubeus, quàm qui à pulmonis vulnerata ſubſtãtia, aut exeſa proficiſcitur. Siquidem hic tenuis eſt, ſuſ-

ſufflavus, floridus, ſpumoſus, atq; ei qui arteriis ineſt ſimillimus. Ferè autem ſic incidit, vt patefactam venam repletio corporis atque gravitas anteceſſerit, nullus comitetur dolor, agilitas effuſo cruore ſequatur. Etenim hæc vacuatio, ſæpè fœminis, quæ compreſſis menſtruis ægrotabant, levamẽ, auxiliumque mali attulit, ſine vllo vel vlceris, vel tabis metu. Sanguis quem pulmo fundit omnis ſpumam, vt proximè dixi, habet, & ſicuti multa tuſſi, ita nullo dolore effertur. Qui ab aſpera ducitur arteria, etſi interdum etiam ſpumat, dolore tamen non caret, idemq; exiguus eſt, & parva tuſſi, majoreq; ſcreatu pellitur. Multa ac vehemens tuſſis eſt, ſi ſanguis è locis trahitur pectoris profundioribus, vt in lateris & pulmonis inflammatione: minor autem, ſi à ſuperis. Iam etiam qui à ſubſtantia pectoris ſanguis venit, ſubniger eſt, craſſus, & grumoſus cum paucula ſpuma, isq; non abundanter, at ſenſim vehementi ſollicitatus tuſſi prodit: ipſe locus qui afficitur dolorem habet, qui dolor per ſomnum etiam increſcit. Minus iſte caſus periculorum, quam cruor à pulmone redditus, habet. Expeditior enim ſanatio eſt, quæ ſi non fit, vlcus inde non æquè malignum naſcitur: quod ipſum ſi in pulmone eſt, & tabem, & hecticam febrẽ, & marcorem, & mortem affert. Verùm ni-
gri-

gricans atq; grumosus sanguis tussi reiectus, nō semper proficisci à thorace videtur. Potest enim is vbi nuper è naribus in fauces, & hinc in pulmones lapsus est, formā hic grumi adipisci. Qui sanguinem spuit, is si in latus infirmum decumbit, impensius id facere consuevit. Vbi vena intus sauciata est, probeq; coaluit, sæpè iterum ijsdem caussis rumpitur, quibus rupta prius fuit: quod vbi incidit, protinus cruor prodit, isq; affatim sæpè veluti vomitu quodam profusus hominem repentè strangulat: aut certè in pus crassum atque multum putrefactione versum, tandem tabe occidit. Rectè enim iudicavit Hippocrates, si sanguis in superiorē funditur ventriculum, debere non necessariò in pus verti. Nullus medicinæ locus est, si sputum cruentum ab eroso esse pulmone cœpit: à venæ autem ruptione, si quidē inter principia occursum est, dum recens vulnus, & inflammatione & pure caret, observatum est secūdam sæpè valetudinem contigisse. Neq; enim simplex venæ ruptio tabem excitare (modò reliquus pulmo sit integer) potest. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in se sanguinem (vbi tamē facit) afficitur. Semper autem sanguinis sputū, si diu tenet, in tabem transit. Itaque rectè Hippocratem animadvertisse video, post sanguinis spacium, puris sputum sequi.

Pro-

Suppuratio.

Proximum est pectoris suppurationem; quam Græci ἐμπύημα vocant, proponere. Ea has notas habet. Febricula assidua, languida, incerta, sicca, ac verè hectica tenet, eaque interdiu levior est, noctu increscit: frequens tussis, validaq; est, qua nihil tamen excluditur: multus etiam sudor toto corpore funditur, post quem interdum æger inhorrescit: dolor item varia loca pectoris afficit: frequens spiritus, & vehementer impeditus est, sic vt præceps sermo, & multis partibus intercisus. Itaque nares etiam inter spirandum arctantur, fitque per has ducti aëris sibilus. Adhæc maxillæ rubent, manus pedesq; calent, & in his adunci vngues fiunt, summiq; digiti (vbi manum promovit) pallent. Semper autem cibi vrget fastidium, quo assumpto gravius esse corpus incipit. Tussis, vt proximè dixi, sicca est, nisi quod vbi suppuratio erupit, humida fiat, pusq; fundat modò purum, modò fæculentum. Talis esse etiam solet, vbi pus ab vlcere pulmonis intus colligitur. Pulsus incipiente suppuratione inæqualis est, & sine certo ordine, & per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulò æqualior. Rupta suppuratione, latior, tardior, rarior, languidior. Vbi verò sub hoc morbo ad extrema ventum est, totum corpus sudoribus diffluit, in pedibus tumores fiunt, ij similes, quos facere hydrops

drobs solet: aut certè toto corpore pustulæ oriũtur. Quæ suppuratio ab angina, vel à pulmonis inflammatione nata est, ferè vtrunq; pectoris sinum (qui mediastino distinguitur) occupat. Quam autem latus inflammatum fecit, ea illam solummodo quæ afficitur regionem præhendit. Sed quoniam de hisce suppurationibus abundè dictum suo loco est, nunc eas sequamur, quæ fieri etiam alijs de caussis possunt. Ergò siè capite pituita destillavit, & initia huic invaletudini prębuit: primum quidem, ea ferè latenter in pulmonem lata est, tenui cum tussi, & sputo liquido, præterque morem salsiore : inter quæ levis interdum iungitur calor. Interposito tempore exasperatur pulmo, & ab inhærente ac putrescente pituita exulceratur, simulque gravitas oritur in pectore, dolorque antè, & retrò, iamque magis corpus incalescit, totumque impotens fieri, & extenuari incipit. Spiritus etiam tum cum sibilo quasi per arundinem trahitur. Et quidem quò magis inueterascit morbus, eò pus sincerius excreatur, magisque febris invalescit, & tussis, sitisq; vehementior est. Interdum ingens cibi aviditas, interdũ vini meraci est. Nec rarò sudoribus æger diffluit. Tandem autem pedes intumescunt, aluus infernè turbatur, sputum retinetur, atq; homo moritur.

Qui ſic laborat, is ferè intra annum corruptus perit. Sub eo tamen caſu, expectanda bona valetudo eſt: ſi prius pituita, quam ad pus ventum ſit, expuitur; aut ſi intra vigeſimum diem (vt ferè fit) intus maturata tum quoque ſputo eliditur. Niſi enim hæc iſta contingunt, vel tabes exulcerato pulmone ſequi ſolet, ſi acris eſt humor, vel certè Aſthma, ſi ignavus atque expers mordacitatis eſt. Porrò fit etiam non rarò, vt pituita de capite illapſa ad latus, membranis intercluſa, adglutinetur, atq; ſuppuret. Quo caſus latus, vt plurimum, exardeſcit: ſpiritus multus eſt: vox rauca fit, qua parte corporis morbus eſt, ea pectus paulum incurvatur: tandem pedes, genuaq, intumeſcunt, interdũ horrores incidunt ſæpè copioſi ſudores: ſemper imbecillus homo eſt, & modò calidus eſſe, modò frigidus depræhenditur: vngues etiam contrahuntur, & aluus caleſcit: ortaq; præfocatione, vel certè viribus exhauſtis, mors incũbit, niſi rupto abſceſſu multò prius, quàm hæ notæ cernuntur, pus omne ſputo vacuetur.

Cæterùm ſi propter ruptam venam facta exulceratio pulmonis, atq; puris collectio eſt, hæc ſigna comitantur. Sanguis pars confeſtim ſpuitur, pars in pulmonem fuſa computreſcit, & in pus vertitur. Poſt ſanguinis namque ſputum, vt ſuperius retuli, puris

ctum eſt. Interpoſito ſpacio, aliàs pus ſin-
rum, aliàs cruore miſtum aliquo per tuſ-
n fertur. Quòd ſi autem grandior, reple-
rque vena eſt, ſanguis interdum magna
pia effunditur, atq; hinc craſſum pus ex-
eatur. Huiuſmodi caſus iuniores citius
ehēdit, gravius afficit, & citius tollit, quā
niores: tametſi vtroſque ſuccumbere iux-
neceſſe ſit: vtique ſi vetus iam malum eſt,
mulq; incipit affici caput, & corpus tabe
nſumi. Similis etiam ſuppuratio fieri à
lnere poteſt, quod aliqua parte in pectus
latum eſt. Sanguis enim in vacuū pectoris
apſus, non poteſt in pus non verti. Itaque
em incommodum non ſine cauſſa etiam
etuitur, vbi ſauciato pectore foris tātum,
on item interiore parte ſanatum vulnus
ſt. Haud ſæpè venę pulmonis atque lateris,
uibuſdam veluti varicibus occupantur,
umq; primū quaſi acutus quidam incidit
ractus, ad quem tenuis dolor & tuſſis arida
quuntur. Vbi iam diu vitium (vt fit) negle-
tum eſt, modicum ſanguinis, eiuſque ſub-
igri (ſi è pectore morbus eſt) expuitur:
inc idem maiore copia ſinceriſſimus ve-
it, & poſt hunc, pus ipſum, vnde tolli ho-
minem, vt in ſuperioribus caſibus mon-
tratum eſt, interpoſito tempore contingit.
Nunc in genere de ſuppuratis hæc addam.
Si eo qui ſic laborat concuſſo, multus intus

auditur strepitus, scire licet, hunc ipsum minus habere puris, faciliusque spirare, & melioris coloris esse. Cui autem nullus sit strepitus rupto iam pridem abscessu, verùm ingens spirandi difficultas est, & vngues livescunt: is pure scatet, ac brevi petit. Quod latus pus habet, id & grâvius, & calidius est: vbi in id quod sanum est cubatur, maior tussis, maiorq; angustia, & gravitas est: vbi autem in infirmum aliquis decubuit, tum hæc ista, quæ proposui, minuuntur, tum melior sequitur somnus, magisque materia & maturescit, & expuitur. Febres intermittentes suppurationem secutæ, cum multis esse sudoribus consueverunt. Suppurare dolores iuxta præcordia, & pulmones, periculosum est, Ferèque sequitur, vt cùm omnis lõgus tumor ad suppurationem spectet, tùm is maximè, qui his locis inhærescit. Si quum vritur aut secatur aliquis propter hũc morbum, aut vniversum, semelq; effluxit, certa mors sequitur. Quod si paulatim moderatis portionibus emissum, subcruentum est, vel lividum, vel viride, vel nigrum, itemq; cœnosum pariter ac fœtidum: æquè certum perniciei indicium præbet, magisque, si vnà etiam syncope comitatur. Sperare salutem id iubet, quod sub viribus non infirmis purum, album, & æquale est. Sollicitato in pectore per multam tussim pure, si nihil tamẽ

eius

ius redditur homine iam tum imbecillo, mortiferum est. Per eundem morbum, si cùm quis rectius habere videtur, sputum excreat graveolens, maximèque vbi carbonibus iniectum ignitis est, hunc mali reciiva occidit. A puris sputo tabes, & fusa aluus, mortifera sunt. Ferè autem qui reliqua parte anni traxerunt, eos Autumnus tollit.

Proxima his vitijs tabes est, ea scilic. quæ exulceratum sequitur pulmonem, & cruentis excreationibus succedit, Græci φθίσιν vocant: vbi ea incipit, frequens tussis est, & sputum sine dolore cruentum, idemq; pòst sordidum, ac mox verè purulentum redditur. Tum corpus extenuari incipit, assiduaque, atq; hectica febre affici, quæ sumptis cibis, & per noctem invalescit: per vehementes labores, aut tusses, vel iram sanguis nonnunquam inter puris sputa excreatur. Vbi crescit malum, perniciemq; propinquã minatur, summum vrget cibi fastidiũ, crescit potionis desiderium, oculi concavi fiunt, & nares acutæ, & tempora collabũtur: scapulæ foras veluti alæ prominent: summa pectoris gravitas est: pus iniectum carbonibus vel per se fœtet: curvi, pallidiq; vngues sunt: capilli excidunt: profluit aluus: pedes intumescunt: pars subinde aliqua putrefacti pulmonis exit: sputum penitus supprimitur, homoq; perit. Longum hoc malum

Tabes.

est, & certam ægrotis perniciem affert, ei-
que magis opportuna ea ætas est, quæ anno
decimo octavo, & tricesimo quinto inter-
cedit. Corpora autem citius afficiuntur
gracilia pressi pectoris, & colli longioris,
magisque si scapulæ macræ prominent, si
intortæ tibiæ sunt, si frequentes destillatio-
nes. Autumno id malum & nascitur maxi-
mè, & occidit. Pueri facilius cæteris libe-
rantur. Ex alijs minus convalescunt, & vir-
gines, & hæ fœminæ, quibus principiũ mor-
bi retenta menstrua dedere. Ferè autem
homo, de quo sub hoc morbo spes habe-
aliqua potest, sputum excreare debet albi-
per omnia æquale, tum substantia, tum co-
lore, simileq; etiam esse id debet, quod à ca-
pite in nares destillat. Optatissimum est
febrem non esse: secundum est, tantulam
hanc esse, vt neque cibum impediat, neque
crebram sitim faciat. Bonum itidem est, co-
actam indies deiectionẽ esse, atque ijs quæ
assumpta sunt mole respondere. Pestife-
ra contrà cita aluus est, itemque vomitus
frequens, ac præcipuè cruentus. Cùm
omnibus morbis incommoda tumida præ-
cordia, tum maximè horrenda in tabe sunt.
Signum quoq; esse solet non bonum, si per
lubricam aluum corpus prurigine afficitur.
Iam etiam sputum mistum purulentum-
demq; fœtidum, quod halitus etiam co-

tagione imprudentes alios labefactat, assiduaq; febris, quæ opportuna cibo tempora eripit, & multam sitim movet, in tenui corpore certum esse periculum ostendunt. Æquè pestiferum est pus aquæ, potissimum marinæ, non innatare, sed protinus ad imum sidere: aut id anteà expui solitum, nũc spui ex toto desisse. Tum enim errare mens incipit, ac primo ferè abhinc quatriduo mors occupat, peritque æger à cita aluo, ipso loquente, atq; res omnes intelligente. Quare satis anceps fallaxque in hoc morbo, novissimus vitæ articulus est. Idem malum magna ex parte à parentibus ad liberos transit: sic vt integras etiam familias veluti quodam hæreditario oppugnet. In his autem, alij prius cruentum expuunt, inde pus: alij humorem diu liquidum & sufflavũ, ac tandem sanguinem cum pure excreant: alij latenter etiam, sine sanguinis sputo, sine signis momentaneæ destilationis prægressis contabescunt. Tabe verò, vel post sputum cruentum, vel sine eo tandem consumitur, quisquis infirmos natura pulmones, mollesq;, & tenellos, & languidos, & vitiatos habet.

Aliqua etiam tussi debetur animadversio. Ea si ex illapsu fit humoris ex capite in asperam arteriam, pulmonemque ruentis, sentitur in ipsis faucibus quædam quasi ti- *Tussis.*

tillatio,& sæpè molestus ardor: ipse fit subinde difficilis spiritus: &, si quidem tenuis humor est, nihil aut certè quàm minimum tussi eliditur. Solet etiam eadem sicca esse compresso septo trásverso, alijsq; partibus, quæ respirarioni inserviunt; sequiturq; aliàs etiam affectum iecinoris, lienis, ventriculi, atque vteri: aliàs frigus externum, aut tuberculum, aut ictum pectori illatum. Vt autem humor præter modum tenuis, sic & nimium tenax, atq; crassus siccam tussim facit: estq; id deterrimum tussis huius genus, quod vitium sequitur infirmitatem. Permota enim intus materia, neq; educta tamen, nihil mirum hominem, sub imbecillis viribus labefactatum, mori. Quæcunque tussis modico fit conatu, celeriq; ac facili materiæ eductione, cum multo levamento, & sine dolore, sive oculorum rubedine, optima esse censetur: quæ contrà fit, pessima. Si cùm prius humida tussis fuit, nunc subitò sicca redditur, sic vt pectus grave maneat: scire licet febris vel putridæ, vel hecticæ, aut pulmoni exulcerationis periculum instare. Omnis tussis mala qua somnus aufertur. Inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, gravisq; hominem exercet, idq; cum destillatione. Hinc enim sanguinis sputum, & tabes sequi consuêrunt. Ferè vbi vitiosus pulmo, aut vetus intra pectus obstructio

est,

est,continua exercet tussis, nullis intermittens temporibus.

Quæ verò à destillatione est, ea quibusdam intervallis,prout humor irruit, bis terúe per annum molesta est. Si lentus intus humor est, vehementissima, eaque sicca fit tussis,qua nihil ferè reijcitur: spiritus difficulter trahitur, idq; cum quodam stertore ac sibilo, qualis audiri in ipsa anhelatione solet,de qua nunc agendum est.

Difficilis spiratio.

Difficilis spiratio multa sequi pectoris vitia potest,quorum observatio superioribus locis proposita est. Nunc notas eius affectionis sequar, quæ propter humorem pituitosum pulmonibus infartū, spirationem difficilem facit, Græci,vbi leve id vitiū est, δύσπνοιαν vocant: vbi vehementius est,& spirare æger sine sono ac sibilo non potest, ipsi ἄσθμα, nos Anhelationem dicimus. Quod malum si ita crevit, vt spiritum difficillimè, ac non nisi rectis trahi cervicibus sinat, rectè Ορθόπνοια dicitur. Ergo in Anhelatione pectus grave est, & crebra veloxque sine febre respiratio: quæ adeò molesta est, maximèq; inter laborem corporis, vt homo, ac ı cursu agitatus esset ob angustiā pectoris propè suffocetur, eiusq; rei metu, toto subinde recto corpore, rectaq; cervice nitatur,ad trahendum spiritum.Quinetiam is ipse spiritus, quoniam angustis itineribus

Anhelatio

effertur, quendam veluti sibilum tenuem movet. Præter hæc dolor aliquis in pectore, & in præcordijs versatur, interdum etiam in scapulis, isque modò intermittit, modò revertitur. Quibus omnibus tussicula etiam intervenit. Id vitium longa vetustate pulmones primum concreta in grandinem pituita, ac dein veris subinde calculis implet: quos tum secto corpore depræhensos, tum à vivis per exercitationes valida tussi prædur os rejectos, hordei, aut pisi magnitudine esse, quorundam observatione compertum est. Dispnœa sine omni incommodo trahere diutius potest. Anhelatio verò, atq; Orthopnœa, etsi longa quoq; sunt, gravia tamē esse possunt, sæpeq;, vbi inveterauerunt, subito strangulatu hominem tollere. Eadem quibusdam temporum interuallis graves accessiones habent, quæ magis cœlo fieri humido ac frigido, maximèq; inter multā crapulam solent. Quod si nova inter hæc quoque destillatio irruit, ferè hominem præfocatione occidit. Ex quo ipsa quoq; præfocans appellata est. Semper meliore vtuntur valetudine qui Anhelationem patiuntur, per quietem corporis, per ieiunium & sereno cœlo. Anhelationi magis expositi sunt hi, quibus frequens destillatio ac tussis est, præcipueq; si senes sunt, & angustos pulmones habent. Plerisq; etiam
alijs

alijs accidere hic morbus ſolet, maximè his qui vel natura, vel ocio, vel victus intemperantia redditi ſunt obeſiores. Anhelatio magna ex parte ſenes tollit: in alijs difficillimè ſaneſcit.

Periculoſa tremula ſpiratio eſt, & pulſus inæqualis, inordinatus, intermittens, deficiens: & quidem quò gravius malum eſt, eò magis fit languidus, & magis tardus. Peſſima inter hæc ſyncope eſt. Ad extrema ventum eſſe teſtatur ſpiritus parvus, tardus, & frigus: itemque pulſus ex tardo factus nimis creber, & languidus, cætera ei, quẽ mox retuli, ſimilis. Interdum obſervatum fuiſſe cõſtat Anhelationem in pulmonis inflam̃atio-nem tranſiſſe. Ex eodem morbo ſi factus aliquis gibboſus eſt ante puberem ætatem, perit.

Vulneratio pulmonis.

Ictus pulmo his ſignis innoteſcit. Sanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubeus fertur: ſpirandi cum ſono quodam difficultas eſt: commodius in vulnus ipſum cubatur: etenim tum nonnulli loquuntur, qui, in contrariam converſi partem, obmuteſcunt. Ex vulnere niſi quis primis temporibus extinctus eſt, febre atq; marcore ſenſim conſumitur, ac perit.

Vulneratio pectoris.

Transfoſſo pectore, cum quis expirat, flatus è plaga exilit: vulneri ſi indita aloë eſt, eius percipit os amarorem.

Nul-

Animi defectio. Nullum vitium terrere leviter debet, quod cordi accidit. Tolerabilis videri potest, modo brevis sit, animi defectio, quam Græci λειποθυμίαν dicunt. Scilicet non omnes semel (vt in syncope fit) vires collabũtur: sed spirituũ fit tantummodo resolutio, ipseq; ferè, qui sic afficitur homo, præsentes audit, videt, agnoscitque.

Gravior cordis is morbus est, quo ipsum veluti concussum intremit, & palpitat, Græci παλμὸν τῆς καρδίας, nos Palpitationem appellamus. *Palpitatio cordis.* Arteriæ toto corpore vehementer pulsant, nec raro etiam dilatantur, maximèque hæ, quæ supra iugulum sunt. Idem morbus frequenter, ac præcipuè per quietem corporis intermittit: at superfluis laboribus, meraciore vino, concubitu, balneis atque ira recrudescit. Palpitatio cordis si diutius trahit, periculum ostendit repentinæ mortis. Æquè ea horrenda est, si crebrò incidit, idque post solutos morbos, cũ multa nausea, & bilis vomitu, qui vomitus neq; nauseam, neq; palpitationem cordis finit. Quibus autem hic morbus post menses aliquot, vel etiam post annum recurrit, eos ante senectutem omnes morte præveniri observatum est: alios quidem febribus, fractos acutis. alios præcipite syncopa raptos. Idem vitium ijs familiarius est, qui intra quadragesimum annum & quinquagesimum

simum

mum ſunt, & quos flatuoſa melancholia fatigat, & quibus atrà bile ipſe lienis tumet. Syncopen autem palpitatio cordis, & antecedere, & in eam verti ſolet.

Syncope, quæ præceps eſt virium lapſus, pulſum aboler, aut certè ſummè rarum, & obſcurum, penituſque formicantem facit. In ea vultus, qualis hominis eſt emortui, fœdus ac pallens apparet; vis ſentiendi, movendiq; deficit, tempora, cervices, & pectus gelido ſudore madent, extremæq; corporis partes refrigeſcunt. Quæ ſyncope novam ſequitur ſtomachi, multamq; nauſeam movet tutior eſt, adeoq; ἡ στομαχικὴ appellatur. Quæ verò ſine cauſis manifeſtis, ſine ſtomachi vitio, ſed & crebra cum palpitatione cordis accedit, grave periculum minatur, & ipſi cordi primitus inhæreſcit, Græci συγκοπὴν τὴν καρδιακὴν nominaverunt. Hæc, & ſenibus, & convaleſcentibus, & quacunq; de cauſa vehementer debilitatis, familiarior eſt: ſoletq; mortem, ſi frequenter incidit, repentinam inferre. Quiſquis enim ſæpè, multumque ſine evidente occaſione animo deficit, hunc rectè Hippocrates ſcripſit ſubitò mori conſueſſe. In eo morbo præſentis nota exitij eſt. facies livida, viridis, aut nigra: vel ſi naribus acre inditum medicamentũ nullam movet ſternutationem; adhæc ſi ſpiratio, atq; ipſa arteria-

Syncope.

teria-

teriarum pulsus prorsus abolentur, simulq; caput in humeros, vel in pectus delabitur. Vt cordis palpitatio, si syncopē infert, mortifera est: sic multo magis syncope, si cordis secuta palpitationem est.

Vulneratio cordis. Vulneratio corde sanguis multus extra funditur, vtique si quæ maiores vel arteriæ, vel venæ in eo percussæ sunt: pulsus elāguescit, color fit, palidissimus, sudor frigidus ac fœtens oritur, extremisque multum frigidis protinus mors irruit. Si sola cordis icta substantia, non item interior sinus telo violatus fuit, vita modo diem, modò noctem durasse visa est. At si in sinum quoq; cordis adactus, mucro est, protinus refrigescentibus extremis, præceps mors incumbit.

Vulneratio septi transuersi Vbi septum autem transversum vulnus accepit, sanguis spumans fertur, spiritus fit difficilis, & rarus, præcordia sursum contrahuntur, spina dolet, sputum æditur cruentum, accedit delirium, & interdum tussis, novissimè febris, & tabes (vt fit saucijs pulmonibus) hominem (nisi is inter initia perijt) cousumit.

Obseruationes in ventriculi vitiis, & intestinorum vtiles.

Imbecillitas ventriculi. INfirmum ex calore ventriculum sitis arguit assidua, quâ frigida pocula expetuntur, itemque cibi fastidium, æstus, fructus

ctus nidorosus, & noxius calidorum; vtilis frigidorum vsus. Si frigiditas subest, contraria his quæ sunt comprehensa, incidunt. Humiditatis autē notæ sunt, nulla vel pauca bibendi cupiditas, multa saliva, commodus siccorum vsus.

Contrà res habet, vbi siccitas imbecillitatem fecit. Si vitiatus intus humor versatur, nausea vrget, & vomitus, & ructus, maximèq; sumptis epulis. Cùm flava intus coijt bilis, supra ea quæ inesse calido ventriculo dixi, os etiam amarescit, ipse eijcitur vomitu amarus humor, vētriculus roditur, maximeq; per inediam, vnde syncope etiā sequi stomachica potest, potissimum si os ventriculi acuti admodum sensus est. Quod si pituita molestat, nunquam ea ventriculū, nisi cùm salsa esse cœpit, mordet, neq; sitim facit, sed multum salivæ sine tussi screatum exhibet. Tum quoq; acidus fit ructus, & infirma concoctio, & inflatio, tensioq; ventriculi. Id profectò vitium, si multum increvit, magnas tensiones, gravesq; dolores, aliquot à cibo horis, ventriculo infert, & sæpè maximis valetudinibus initia, vt hydropi, & volvulo præbet. Iam autem, vbi atra intus luxuriat bilis, crescit cibi cupiditas, sputum malè piscem olet: palpitatio esse in mesenterio sentitur, ex qua modò morbus Melancholiæ, modo comitialis nascitur: somnus

item abſurdus ac vanis imaginibus turbatur, ſummoq; dolore ſurarum muſculi contrahuntur: animus deniq; triſtitia, atq; metu concutitur.

Cupiditas itemq; faſtidium ciborum. Aliqua etiam animadverti circa appetẽtiam, aut faſtidia ciborum poſſunt. Optimum ſignum eſt omnibus in morbis, benè ſeſe ægros, ad alimenta quæ offeruntur, habere. At cibum averſari cœpiſſe per longos morbos, & poſt eos, malum eſt: itemq; poſt cibi cupiditatem faſtidio eius affici. Nullũ leve malum timeri in longa appetentiæ amiſſione poteſt, maximè ſi contractũ à frigore id vitium fuit. *Canina appetentia* Æquè periculoſum eſt, boulimo aliquem, aut canina vrgeri appetentia cœpiſſe. In hac ipſa deſiderium plurium epularũ eſt, multumq; voratur: quod quia onere ventriculum gravat, iterum vomitu extunditur: atq; ſic levatus homo, vorare denuo nova cupiditate incipit, rurſumque vt canis, quod aſſumptum eſt, vomit. Sæpè hoc vitium boulimum, & altum ſoporem, & lævitatem inteſtinorum, & hydropen, & atrophiam, ipſamq; necem intulit. *Boulimos.* Cæterùm in boulimo, primùm ægri multa fame vrgentur, quæ tamen non omnino immoratur. Quin animus ſubinde ijs deficit, ſimulque concidit ſpiritus, extremaq; refrigeſcunt. Tũ profectò in propinquo ſyncope eſt, quam ipſa excipit mors.

De

De singultu etiam dici quædam possunt. Hic pueris familiarior est. In alijs quoq; ætatibus interdũ per acutos incidit morbos, & per febres ardentes, maximèq; pestilentiales, ac tum ferè esse lethalis solet. Idem post citam aluum, sanguinisq; profusioné, & post quamcunq; aliam gravem inanitionem periculum ostendit. Itaque post vomitiones etiam, præcipueque synceras singultum fuisse, grave est. Idem, si causa inflammati oritur jecinoris, periculum habet. Sternutamentum autem singultui accessisse, vtile est. Ab illo enim hic ipse absolvitur. Delirium autem intervenisse, aut nervorum distentionem, mortiferum est. *Singultus.*

Instante vomitu, crebræ sputationes, & nauseæ fiunt, stomachusq; subvertitur, præcordia tendũtur, & inferius labrum tremit. Is vbi fit, minimè molestus est, ex pituita & bile mistus, modò nimius non sit. Syncerus autem deterior est, magisq;, si simul vel singultus, vel distentio nervorum assunt. Prassinus item vomitus, & lividus, & niger malus est. Nigro peior est is, qui omnes colores fundi non bonos. Subitam perniciem denunciat niger malè olens, qui frequens in febribus pestilentialibus esse solet. Vomitus sine febre tum esse non malus potest, cũ robur sequitur naturæ, quæ id humoris, vnde gravatur, expellit: qui profectò humor *Vomitus.*

ex iecinore huc deriuari, vel ex liene, vel mesenterio, & intestinis, itemque è cerebro totoue denique corpore potest. Verùm eo tempore nullum iecinori, aut lieni (vbi hinc humor fertur) tumorem esse præstat. Quæ fœmina dum ieiuna est, biliosa vomit per multos dies, si neque vterum fert, neque febricitat; scire licet hanc lumbricos rotundos simul vomere, aut certè hos vomituram esse. Vomitus, si rarus est, iuuat valetudinem: assiduus, stomachum vitiat, & inducta imbecillitate, veluti lacunam proluuiei vniuersi corporis facit. Sæpè profectò vomitus præcipuè æruginosus, distentionem neruorum, & morbum comitialem, & profundum soporem, veluti quadam iudicatione finiunt. Vomitus spontaneus, si id in quo vitium est, reddit, confert & facilè fertur: sin minus, contrà. Vomitioni singultum, aut neruorum accessisse distentionem, malum est: maximè si sinceri humores reijciuntur.

Sanguis etiam vomitione extundi solet, quod nunquam fieri, nisi malè affecto homine, potest. Is sanguis cibo, vel potioni, vel pituitæ mistus fertur, estque crassus, ac iam concretione nigrescens. Huius subinde pars ex aluo etiã fertur, ita nigricans, vt pici similis videatur. Sub eo casu mirum non est à corrupto intus cruore crebram animi defectionem esse. Qui ab iecinore proficiscitur

..r sanguis, splendidior est, ac magis purus, ..uem autem lienis fundit, is turbidior, & ..bniger, & interdum acidus est. Cæterum ..i à ventriculi substantia detritus sanguis ..omitur, nunquam ferè dolorem aliquem ..on exhibet. Fœmina si sanguinem vomit, ..sis menstruis liberatur.

Inflãmatio ventrĩculi.

..Non sæpè ventriculus inflammatione ra..tur. Grauis & assiduus cum ardentissima ..ori incidit dolor, qui nullis fomentis mi..scit: locus ingentem, tactuq; circumscri..um tumorẽ, & interdum visu conspicuũ ..bet. Quicquid cibi vel potionis assumi..r, id protinus vomitu, aut deiectione ex..nditur: nisi tamen summa vel ima ventri..li pars tumore obsidetur, quo itinera sic ..ctantur, clauduntúrque, vt nihil elabatur. ..ccedit vehemens æstus, & sitis, & nausea: ..quum grauius malum est, delirium, cre..raq; animi defectio. Quòd si præter hæc ..tremæ partes membrorum inalgescunt, ..itium in propinquo esse significant.

..Vbi ex hoc morbo abscessus fit, is in vacuũ ..bdominis, vel in ventriculi spacium inter..um erumpit, moxq́ue ipsum pus vel ore, ..el aluo effertur. Quod si intus factum vl..us aliquod est, prorsus id lethale est. Tum ..rofectò lenta, assiduaq; febre homo cõsu..itur ventriculus, summè fit infirmus, & ..odò dolorem habet, modò eo caret; fre-

quens vomitus, frequentior liquida deie-ctio est: pulsusq; creber, ac frequens: totum deniq; corpus alimenti fructum non sentit, sed paulatim ad novissimum vsq; vitæ diem contabescit.

Χολέρα. Nunc de intestinorum vitijs loquar, quæ & acuta esse, & longa possunt. Omnium id penè atrocissimum est, quod χολέραν Græci dicunt. Bilis suprà, infraq; magno impetu prorumpit, primum liquidior, pallida, & subflava: dein crassior, maioremq; colorem exhibens, flavum scilicet, prassinum, cæruleum, aut etiam nigrum: acuti in intestinum superum dolores, & torsiones, & inflationes incidunt: ingens afficit bibendi cupiditas: pulsus celer, frequens, parvus atq; concisus est: sæpè sudores toto corpore movẽtur: vbi gravius malum est, pulsus propè totus concidit, crura manusq; contrahuntur, frigidæ sudationes fiunt, anima deficit: &, quum ad extrema ventum est, syncope accedit: quibus concurrentibus omnibus, mirum non est subitò aliquem extingui. Is morbus frequentior æstate, atque autumno est pueris familiaris. Senioribus, rarior, & formidabilior est. Vehemens in eodẽ morbo sitis, inutilis est, optimus accedens somnus. Pars sanitatis est, suppressum vomitum esse. Sæpè etiam versa in vesicam materia, ardor inde factus vrinæ fuit. Summo

in

periculo res vertitur, si syncope comitatur, aut si quod evomitur, malè olet, aut stercoraceum est. Quod autem non olet, id tutum est.

Alui profluuium.

Quum profluere aluus cœpit, fusis scilicet sincerioribus humoribus sine inflammatione sive exulceratione, vel sensu doloris vehementi, id vitium Græci διάῤῥοιαν nominaverunt, sub quo alius atque alius vacuatur humor, modò pituita, modò bilis vel flava, vel atra. Huius origo fluxionis varijs è sedibus manat. Si è cerebro pituita fertur in ventrem: ea per noctem magis, & post somnum fluit, tenuis, authore Hippocrate, atque spumans. Intervalla etiam fluxionis quædam fiunt, itemque destillatio, & capitis dolores antecesserunt: maximè si subitus calor atque frigus fuere. Idem humor si initio funditur intestinorum, mesenterij, aut ventriculi, crassus est, atque mucosus, isque magis de die sine certis intervallis prodit. Ubi flava bilis, aut cittina, ardens, nec rarò etiam spumans è iecinore, aut etiam (quod sæpè fit) è mesenterio in ventrem delabitur, id sine magno ventris dolore, sive torminũ opinione certis quibusdam intervallis, & per noctem incidit: sed brevior hic fluxus eo esse consuevit, quem affectus ventriculus movit. Idemque ferè sequitur si è liene, vel ab ipso fluere mesenterio atra bilis in

aluum cœpit. Verùm hic casus, quoniam p[illegible] iorem humorem sequitur, longè difficili[illegible] priore est. Sed discernere inter hunc co[illegible] venit humorem, & inter sanguinem co[illegible] cretum longa immoratione, longoq; duct[illegible] præassatum, nigricantem, ac liquidæ pici [illegible] millimum. Itaque si hic ipse, non autem melancholicus humor est, cruentus vel ad est, vel præcessit vomitus, quo tincta linte[illegible] rubescunt. Nihil verò horum in deiectione bilis atræ subest. Vno die fluere aluum, sæ pè pro valetudine est, atque etiam pluribu[illegible] diebus, modò intra septimum conquie scat, neque denuo turbetur, ac neque febr[illegible] hominem, neque vehemente siti afflictet. Verùm in spacio periculum vertitur. Inter dum enim, vt tormina ac febres concitat, vi resque consumit. Febrem autem accessisse aut semel quiescentem deiectionem rever tisse, eandemque diutius trahere cœpisse periculosum est: sive biliosa ea fuerit deie ctio, sive cruda, ac pituitosa. Æquè verò noxium est, inflammationem ortam esse ie cinoris, aut præcordiorum, aut ventris, itē que aluum variam, cum dolore diu proflu xisse. Cæterùm ante tempus compressam deiectionem esse, tutum non est. Incipit e nim affici stomachus, febresque oriuntur, & viscerum inflammationes. Quinetiam correpta sursum materia, dolores in caput inci-

incidunt, aut insania fit, aut lethargus: pro-
vt humor est, qui huc fertur. Quum liqui-
da deiectio hominem exercet, vtile est ne-
que stridere eam, neque nimis frequentem
esse, sed paulatim ferri. Crebro enim de-
sessu homo delassatur, & vigil manet. Iam
si copiosa simul frequensq; deiectio est, pe-
riculum ab animi defectione est. Cùm alui
profluvium in vetustatem incidit, tum, si vl-
trò vomitus accedit, idipsum conquiescit.
Alui fluxio sine vlla noxa est, si maturè de-
sinit: quod quidem fit, vbi contracto iam
ventre nullus amplius à superiniecta manu
motus eius percipitur, simulque novissi-
mam aluum flatus secutus est. Profluente
aluo mutari excrementa, sed non in deteri-
us, prodest. Biliosæ deiectiones accedente
surditate cessant: & contrà surditas, iisdem
deiectionibus finitur. Longum alui proflu-
vium balbis frequentius est, & vomitionis
interventu conquiescit. Ructus quovis in
fluxu ventris acidus qui quidem ab initio
non fuit, sed post accessit, prodest. Vbi plu-
ribus diebus nō descendit aluus, docet aut
subitam deiectionem, aut febriculam insta-
re. Malum est fusa aluo cibi cupiditatem
amitti, aut singultum fieri. Quibus propter
morbum vel acutum, vel longum, aut pro-
pter vulnera, aliaúe occasione extenuatis,
atra bilis ceu niger quidā sanguis aluo pro-

 fluit,

fluit, hi postero die tolluntur. Excrementa siquidem ventris more atri sanguinis nigra, quæ & cum febre, & sine hac vltrò deijciũtur pessima sunt: eoq́ue semper peiora, quo eorum colores plures repræsentantur non boni. Eadem vt medicamentum eduxerit præstat, idq; quando plures fuerint horum colores. Aluus vstam bilem fundens per morborum principia, mortifera est. Parque periculum ostenditur, si profluente ventre, nausea, vomitus, & delirium occupant: itéque si sic infirmus homo est, vt pulsus ipsi assiduè vermicularis, & formicans, qui ne sumptis quidem epulis invalescat. Quum subitò fluere aluus incipit, post longũ morbum, aut si is etiamnum manens nihil inde mitescit, ægerq́; hunc malè sustinet, in certo periculo esse sciendum est. Æquè horrendum censetur, etiam aluum hydropi initia præbuisse, aut post vlcus accessisse, melancholicum: itemque propter superiorum exulcerationem intestinorum ac præcipuè ieiuni incidisse: aut perseverante profluvio pustulas, quæ antè fuerunt, subitò delituisse: aut denique in sene fluorem inveterasse, aut hominem primo veluti aquam aluo excrevisse, deinde humorem more vnguenti pinguem. Hoc ipsum excrementum, quod quasi adipe aut oleo perfusum videtur, pestilentibus febribus, atque ardentibus, cor-

pus

pus colliquantibus, & hecticis,& tabi, & atrophiæ, & interdum viſcerum inflammationibus familiare eſt. Perſæpè tum à ſincero alui profluvio,tum à longo, nata fuiſſe tormina obſervatum eſt. Qui caſus prægnāti fœminæ exitioſus eſſe ſolet, vt & ipſa quā maximè convaluerit,partum tamen corrūpit, ac perit. Ferè autem fit,vt quem longa exercent alui profluvia, his pedes intumeſcant.

Non leviter ea quoq; terrere alui fluxio debet, qua non ſinceriores humores, vt in diarrhœa: ſed epulæ, potioneſque ſine dolore crudæ,inæquales, aquoſiſſimæ ſic citò deijciuntur,vt nihil ferè de forma amiſerint ſua, citra ſanguinis aliquem aut bilis complexum, Græci λειεντερίαν, nos lævitatem inteſtinorum appellamus. In hac ægri fructum alimenti non ſentiunt, & in malum incidunt corporis habitum: ardor totis hypochondrijs ineſt, & ingens vrget cibi faſtidium. Hic morbus ægros interdum trahit, interdum præcipitat. Facilius à teneris depellitur ætatibus, vtique ſi moveri abundantius vrina, & ali cibo corpus incipit. Difficilimus provectioribus hominibus eſt,maximè ſi longis torminibus inteſtinorum ſucceſſit. Sub eodem vitio periculum maius fit, ſi ita frequens deiectio eſt, vt venter omnibus horis noctu & interdiu fluens,

Leuitas inteſtinorum.

somni tempora corrumpat. Adhæc si cruda prorsus ea est, aut nigra , vel more bubuli stercoris levis & fœtida: si cibi amittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium : si pro modo sumptæ potionis æger non meit: si os ipsi exulceratur, rubetque facies , & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur: si venter emollitus, sordidus, & rugosus redditur. Sub his signis certa mortis adventatio est, si id vitium iam diu corpus senile traxit. Per longam intestinorum lævitatem acidum fieri ructum, qui antè non fuit, pro valetudine habetur. Pars speratæ sanitatis est vrinæ modum poculis respondere cœpisse, corpusq; nutriri, ac sine febre, sine pravis coloribus esse. Vt in omni penè ventris fluxione, ita in hac quoq; tum mali esse finis creditur, cùm nullum amplius intus fit murmur, & extremam deiectionē aliquis secutus flatus est. Quicunque autem diu hoc vitio exercitus, animalcula quędam aluo reddit, multis torsionibus atq; doloribus, is finitis, his intumescit. Ex eodē morbo si lateris oritur dolor, & spirandi difficultas, metus est secuturam tabem esse. Sæpè etiam hic morbus corrupto cœlo in populum grassatur, nec rarò longa invaletudine confectos tollit. Interdū etiam pulmonis vomicam, vel abdominis abscessum, vel pectoris aut renum suppurationē certo ægrotantis periculo secutus est. Quæ

Tormina siue Dysenteria.

Quæ cruenta alui deiectio, cum vlcere intestinorum, cum dolore & torsione est: hanc Græci δυσεντερίας, nos Torminum appellatione comprehendimus. Incipiente morbo primum biliosa est aluus, aut certè mucosam fundit intestinorum pituitam: inde subpinguis fit, modico cruore perfusa: post hæc strigmenta interioresúe tunicæ intestinorum prodeunt excrementis cruentis ac purulentis mistæ: novissimè, ipsa deteritur, proditq; cum purulenta intestinorum proluvie caro quę verã eorum complet substãtiam. Inter hæc autem omnia, cruor paulatim, & brevibus intervallis per aluũ manat, isq; modò cum stercore aliquo semper (nisi inferiꝰ vitium est) liquido, modò cum quibusdam, quæ proximè dixi, mucosis, & purulentis, & carnosis corpusculis excernitur: multus in ano dolor, múltaq; ac frequẽs desidendi cupiditas est: cum vtroq; hoc exiguum quid exit, protinusq; tormentum intenditur, ac rursus post paulum levatur: ipse æger quiete caret, & à somno interpellatur, deiectionibus & interdum febricula impeditus. Si tenuibus intestinis vera deteritur tunica, desperata vtique ægri valetudo est: verùm si crassa tantum sic afficiuntur, superesse spes vitæ potest. Sed certis quoque vti notis licet, ad loca, quibus morbus inhærescit, cognoscenda. Etenim si tenuia

inte-

intestina afficiuntur, dolor altius circum vmbilicum versatur; inter hunc plus interualli, & inter deiectionem ponitur: sanguis & quicquid intestinis detraditur, exactius alui excrementis miscetur: vehementius & crebrius delirium incidit: sitis vrget, & febris: ipsum autem stercus crudum profluit, malè olens, loturæ carnium simile, biliosum, porraceum, varium, non sine multa ventris torsione, ac multa virium infirmitate, quæ animi quoque defectionem minetur. Atque cùm quidem in ieiuno intestino vitium est, cruda magis apparet deiectio, cũ sanguine nigriore excrementis vndique misto, & cùm bile abundè flava. Plus etiam hic sititur, & nauseatur: sed & cibi magis afficit fastidium, & interdum vomitus oritur: dolor autem superior vmbilico est, isque malignam febrem movet: ipse æger vivido colore caret, & ad animi vsq; defectionem exudat: quibus concurrentibus facilè is ipse robore destituitur virium, ac perit. Cæterùm vbi crassa intestina morbũ sustinent (qui casus tutior faciliorque superiore est) stercus sincerum, multum, densum, cruentis respersum guttis, & cum flatu prodit, nonnunquam etiam spumosum: semper autem quædam huc pinguia miscẽtur, ipseque sic iungitur cruor, vt his particulatim supernatet, non autem totus totis
veluti

veluti immersus temperetur, idemq; vt primum quis doluit, protinus sequitur, prima propè aluo redditus. Quævis autem tormina longa & difficilia esse consueverunt: sub quibus, si firmus etiamnum homo est, rectèq; curatur, reddi pristinæ valetudini potest; si verò invalidus aliquis est, ac vehementer morbo extenuatur, ipsumque intestinum profundo vetereque vlcere labefactatur, scire licet medicinam omnem inanem esse. Vbi hæc res incidit, deiectio gravissimè olet, eaque cruda, levisq; est, & subnigri coloris: sæpè etiam inter hæc plurimus sanguis effunditur. Tormina si ab atra bile esse cœperunt, mortifera sunt, itemque si sub his quædam quasi carunculæ deijciuntur: aut si post lõgum morbum homine iam infirmo subito orta sunt. Æquè malum est, molestã ægro suppressionem deiectionis esse, à solutione non nisi paucissimo tempore malum levari, idque ipsum diutius incipere trahere. Non tuta quoq; tormina sunt, quæ cum febre adoriuntur, & cum vehementi dolore, variaque vel etiam crebra alui deiectione, tum etiam cum iecinoris, præcordiorum, aut ventris ardore, quæq; cibos intercipiunt, & multam sitim, & cibi fastidiũ inferunt. Par periculum est, si venter assiduè, & quiescentibus, & vigilibus profluit, similiterque noctu, & interdiu: si cibi amit-

titur

titur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modò sumptæ potionis æger non meit: si extenuato iam corpore repentè nigra aluus fluxit: aut si morbum hunc iam veterem lævitas intestinorum, aut hydrops excepit. Ferè vbi deiectiones alienis temporibus supprimuntur, abscessum iuxta costas, aut in visceribus, aut in articulis facit. Tormina modò non nimis diu trahant, vtilia lienosis sunt; vbi inveterascunt, nocent. Quũ sanguis per tormina intus retentus concrevit, venter flatibus impletur, extremaq; corporis repentè inalgescunt, vis ægri, simulq; pulsus collabuntur.

Tenesmus. Proximus torminibus tenesmus est, Græci τεινεσμὸν appellant, qui illa sæpissimè & antecedere & sequi solet. Frequens æquè atque in torminibus desidendi cupiditas, dolorque in ano est, inter quæ mucosum quid pituitæq; plenum, & modicè cruentum exit: hinc, vbi vlcus directi intestini increvit, purulentum quoque æditur. Huiusmodi deiectioni nõnunquam id interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumq; est. Hic morbus, vbi prægnantibus accidit, elidere etiam partum potest. Idem tamen non difficillimè tollitur, neque vnquam per se occidit, præcipuè si sine febre homo cibum non fastidit: verùm in autumnum vbi incidit, cõtagiosus esse magna

ex

ex parte solet, vtique si tum quoque in tormina vertitur: qui casus, vt cæteris hominibus non tutus, sic pueris maximè lethalis est. Tenesmus interdum vbi vetus fit, in volvulum, aut in coli dolorem (siquidem pituita subest) transit. Si bilis in caussa est, potius torminibus excipitur. Sæpè ex neglecto tenesmo vlcus relinqui solet sordidum ac purulentum, idq; in fistulam verti: quæ ægerrimè remedijs tollatur.

Volvulus. Morbus intestini tenuioris, quem Græci εἰλεον, nos volvulum dicimus, sic noscitur. Dolor acutissimus, modò suprà vmbilici regionem, modò infrà versatur. Fitque ex alterutro loco inflammatio. Tumor autem quidam sic prominet, vt ægrotans intestinũ convolutum ad chordæ similitudinem videatur: ventris itinera, quibus excrementa feruntur, sic impedita præclusaque sunt, vt neque iniectus clyster ascendat, neque cibus ore sumptus descendat, ipsáque aluus ne flatũ quidem emittere vllum possit. Itaq; sursum protrusis omnibus creber vomitus cietur tum bilis, tum pituitæ, hunc multa antecedit nausea, & ructus inanis, & ventriculi humiditas. Spiritus etiam fit difficilis: &, quicquid cibi, vel potionis assumitur, tametsi id intrò descendit, paulò tamẽ post, quia transire inferius non potest, iterũ vomitu redditur impurum, ac malè olens.

Id

Id ferè tum ſolum ſine alui ſaburra per os fertur, cum ſuperior gracilis inteſtini pars laborat. Ipſum autem quoq; ſequitur ſtercus, ſi paulo inferior morbus eſt. Idem incom̃odum ſub vtroque caſu tum etiam accidit, cùm ad extrema ventum eſt, ſubindeque lumbrici evomuntur, vrina difficulter redditur, maximè aſſiduus vomitus eſt, ipſi aluus ita clauditur, vt ne acus quidem admittat acumen. Noviſſimè os, quiq; ructu effertur vapor, ſed & totum corpus mali odoris eſt, acceditque ſingultus, & delirium, itemq; nervorum diſtentio, & gelidus ſudor, & extremorum frigus, & tremor cordis, & ſyncope, omnia certiſſimæ mortis nunticia. Hoc genus vitij omnium quæ inteſtinis inſidiantur acutiſſimum eſt, & niſi reſolvitur intra ſeptimum diem, occidit. Idem pueris familiarius, ſenibus rarius ac penitus exitiale eſt. Frequens ſub eo vomitus, & ſurditas mala ſunt. Sperare ſalutem licet, ſi purgans medicamentũ ore ſumptum, aluũ perrumpens deiectionis initium præbet: vtiq; ſi reliqua quoque ſalutis concurrunt ſigna veriſimilia. Minus etiam periculi eſſe ſolet, vbi dolor locum mutat, quàm vbi fixus is vna in ſede inhæreſcit.

Coli dolor. Non admodum huic diſſimile doloris tormẽtum in laxiore eo inteſtino eſt, quod Græci κῶλον appellant. Graviſſimus cruciatus

ius multaque inflatio incidit per totum abdomen in profundo, idque dextra magis parte, vbi affectum intestinum est: ipsum enim hinc incipit, & ad sinisteriorem partem iliorum in modum zonæ procurrit. Itaque iuxta renes etiam hic coli dolor, & circa dorsum versatur, itemque supra infraque vmbilicum, magnam occupans ventris partem, modò dextram, modò sinistram, vagus omnino, & instabilis: vtique si à flatibus esse morbus cœpit, qui flatus sæpè intus quodam veluti rugitu obmurmurant, arctéque conclusi, neque ore, neque aluo erumpunt, Non rarò coli dolor vno in loco stabilis altè excruciat, eumque neque flatus, neque ructus lenit, ipsum intestinum immanissimi doloris tormento affligitur, vt terebello etiam pertundi videatur, ac penè spiritum elidere. Inter hæc autem vomitus crebrò movetur, quo pituitosa, varia, porracea, & æruginosa vacuantur. Verùm hoc doloris genus tum potius incidere consueuit, cùm pituita subest crassa, lena, ac maximè vitrea: vtrisq; generibus commune est, cibi cupiditatem magisq; dulcioris ac pinguis amitti: ventriculum assiduè, ac si pungeretur, dolere: multam sitim, multumque aquæ bibendæ desiderium esse, quod ipsum tamen potationibus non quiescit: ructum item fieri, & interdum hunciamiam eru-

ctorum, protinus cohiberi: aluum etiam adeò impeditam esse, vt nihil infrà, ac ne flatum quidem emittere aliquem possit: tū si quid vel sponte, vel arte redditur, id sic cum esse, aliàs more ovilli stercoris in globulos intortum, aliàs vt bubulum, leve, flatibus plenum, atque aquæ supernatans: vrinam denique nimij doloris occasione bilescere, & interdum consentientibus huic malo renibus retineri; vbi ad extrema ventū est, frigidos sudores fieri, crebrumque singultum, & delirium, & nervorum distentionem, & extremorum refrigerationem, & syncopen incidere. Vbi salus futura est, excrementa non nimium retineri, dolorem mutari, atque etiam intermittere, ipsum ægrum post redditum stercus, aut post emissos flatus, levari, & in quiete esse, semperq; facilè durante morbo spirare. Sæpè coli dolor in resolutionem nervorum, vel in morbum tum articularem, tum comitialem, vel in hydropem transijt: interdum etiam in volvulum abit, idque intra septimum diem. Sed operæ precium videatur inter hunc ipsum morbum, & coli dolorem, notis quibusdam discernere. Omnia intestini gracilioris morbus atrociora, quàm coli habet. Vtrinq; aluus comprimitur, acutissimi dolores, & frequentes vomitiones fiunt. At vbi tenne intestinum morbum sustinet, quo-
niam

niam id magis ſentit, ſæviorem quoque doloris ſenſum exhibet, & celerius occidit, eiuſque rei cauſa hic ipſe morbus acutus eſt, prior eſſe longus poteſt. Adhæc ſub volvulo dolor magis tum dextrà, aut ſiniſtrà vagatur, magis ab vmbilico ſuperiùs tendit, magiſque curatur per os ſumptis medicamentis, quàm aluo iniectis. Magis etiam ſubvertitur ſtomachus, & crebriores vomitiones fiunt, promptiuſque delirium eſt, & frigidi ſudores, & ſyncope, quàm vbi in colo vitium eſt. Iam verò multis etiam ſignis & coli, & renum inter ſeſe conſentiunt, diſſentiuntque dolores: adeò, vt, niſi arenula vel calculus exturbatur, ſæpè renum cruciatus, ſpecie colicorum, medicos etiam gnaros artis fallant. Ergo his differentijs vti licet. Nauſea, & vomitus, & cibi faſtidium magis vrgent laborante colo, dolorque ferè ab dextra parte infernè incipit, & ſurſum ad ſiniſtram aſcendit. Idem ſæpe veluti circui in omnem ventrem videtur, & plurima loco occupare, modò hîc, modò alibi violentior. Dolor autem renum eodem ſtabilis loco eſt, niſi quod interdum ad coxêdicem, vel ad teſticulum, qui è directo eſt, pervenit, fereque alterutrum latus iuxta renem occupat.

Idem, & ſi perinde vt coli dolor, nõ æquè tamen efficaciter ducta clyſteribus aluo, &

emiſſis flatibus, remittitur: vrina denique primum tenuis, pauca, & aquoſa eſt, & interdum hæc tota ſupprimitur: interpoſito tempore vberior fertur, & craſſa, & arenoſa, & bullans. Itaque hæc etiam vrina ſignificare genus morbi poteſt quale ſit, quoniã dolor interdum etiam colicus, ex vitrea potiſſimum natus pituita, vno eſſe ſtabilis loco poſſit, vt autem emictis arenulis renum dolor conquieſcit, ita coli quoque ceſſat tormentum, frigido humore per aluum excluſo. Illud etiam addendum videatur: Multis frequentem renum dolorem eſſe, coli non item. Præter hoc ipſum, quod propoſuimus, colici doloris genus, quod verè proprium eſt, & crudæ cauſſas pituitæ, aut flatum ſequitur, aliud nonnunquam poſſe reperiri, fatemur, cuius acris materia, ipſaque effectrix ſit bilis. Tum febricula oritur, & & vehementior ſitis, & æſtus, & vigilia. Ipſe dolor non in variam regionem ventris divagatur, ſed vnicam ferè occupat duntaxat idemque ſemper deiectione intenditur: vrina admodum bilioſa, atque acris eſt: noxius etiam eſt calidarum tum epularum, tum potionum vſus. Magis ſtabilis vno in loco dolor eſſe coli ſolet, vbi id inteſtinum inflammatione cingitur, eſtque hoc genus morbi atrociſſimum, ſoletque non rarò in volvulum tranſire. Valida febris multo æſtu,

Coli inflãmatio.

ſtu,

ſtu, ardoreque afficit, intus iuxta morbum pulſatio eſt, oriturq; ſitis, nauſea, ac vomitus, præcipuè bilioſus, ex quo tamen nihil dolores levantur. Aluus nihil reddit, & ipſa interdum retinetur vrina.

Obſervatum à doctis hominibus video, gravissimis etiam doloribus vrgeri peritonæum conſueſſe, vel certè has membranas, quæ abdomini ventriſque partibus obtenduntur. Hi dolores etſi nullo iure ad coli tormentum pertinent, quoniam tamen æquè graves ſunt, ac penè ſimiles, neq; etiam ſpacijs locorum multum diſſident, eos hîc quoque ponere rectè poſſe videor.

Peritonæi dolores.

Sunt autem hi, vt graviſſimi, ſic admodũ diuturni, neque vllis remediis, quæ coli debentur doloribus, miteſcunt, ſive datum medicamentum fuit, ſive adhibitum fomẽtum, ſive ſubtus iniectus clyſter. Ferè autem longas febres, & ea genera excipiunt morborum bilioſorum, qui non facilè ſolvuntur. Sæpèque veluti quadam iudicatione viſi ſunt continuas febres, & tertianas, & quartanas hi dolores finiviſſe: idque ita tamen, vt longo pòſt tempore, qua die febris eſſe acceſſio ſolet, eadem hi quoque increſcerent.

Lumbrici.

Lumbricorum, quos Græci communiter ἕλμινθας appellant, non vna omniũ forma eſt. Alij longi & teretes ſunt. Alij bre-

viores & ad speciem seminis cucurbitæ lati. Alij exigui sunt, tenus, simulq; teretes, ἀσκαρίδας græcè dicunt. Communes hæ notæ sunt duorum priorum. Per somnum dentes strident, multaq; saliua ex ore defluit, quam homo sæpius tum quoque devorare quasi mandens aliquid videtur : vigilanti sæpè pruriunt nares: & multa infesta sitis est, quæ poculis non sedatur : interdum venter distenditur cum murmure, atque multa torsione, idemq́ non rarò, ac si hydrope affectus homo esset, inflatur: acceditque subinde levitas intestinorum, oculorum suffusio, pallor faciei, sudorq; frigidus ac male olés. Nõnunquam ipsa etiam incipit affici mens: verùm æger tum festucas non legit, vt in acutis accidit febribus, neque gravem dolorem capitis sentit. Ipsi subinde lumbrici modò per os, modò per aluum, & interdum naribus etiam redduntur, ijdemque noctu esse molestiores, quàm de die solent. Per inediam autem maximè sursum repunt, tũque intestina, & præcordia, & stomachum morsionibus sollicitant, simulq; animi subinde inferunt defectionem, vel præfocationem, vel tremorem, vel morbum comitialem, vel ipsam denique syncopen: quibus malis sæpè pueri oppressi, extinctique fuerunt. Præter hæc quæ proximè dixi vitia, etiam & coli dolorem, & caninam appe-

entiam,& boulimon,& cordis palpitatio-
né à lumbricis fieri animadverſum eſt. Fe-
rè autem longis proprium eſt, vt in gracili-
bus inteſtinis gignantur, vtique hæc morſi-
bus per inediam impetant, & interdum in
ipſum procurrant ventriculum, tumq; do-
lorem moveant,& nauſeam, & vomitum,
& ſingultum, ſiccamque tuſſim, & tenuem
brevibuſque moleſtam intervallis. Iidem
cùm fortè ad ſtomachum peruenіunt, diffi-
cilem deglutitionem reddunt. Inter hæc
autem alij per ſomnum ædito clamore ex-
pergiſcuntur,& exiliunt è cubili,iterumque
protinus ſopiuntur. Alij inter dormiendum
linguam exerunt, aut dentibus ſtrident, aut
aliena loquuntur, ſimulque vario decubitu
corpus iactant. Pueri etiam ſic formant os,
vt quaſi eo tenere mammæ papillam, ac de-
vorare aliquid videantur. Multis oculi ſan-
guineo rubore imbuuntur, itemque malæ:
verùm is rubor pòſt paulo perit livorè novo
victus.

Pulſus inæqualis eſt, obſcurus, deficiens,
& recurrens. Nonnullis venter corruptum
cibum deijcit, & flatibus intumeſcit, reli-
quum corpus ſine probabili cauſa extenua-
tur. Si febris incidit, ea ſine ordine, ac certa
lege increſcit, acter, quaterq; die vel nocte
temerè recurrit, non ſine ingenti extremo-
rum frigore. Minus in lõgis lumbricis peri-

culi, quàm in latis eſt, ſolentque his etiam illi eſſe frequentiores: præcipuè verò pueros ab ipſa exercent infantia, ad puberem vſque ætatem. Lati autem lumbrici, qui vel in cæco inteſtino, vel in coli cellulis naſcuntur: vt multa quoque habent, quæ eſſe familiaria longis dixi: ſic ſoli aſſiduis morſibus, hominem fatigant, & ingentem, inſatiabilemque cibi cupiditatem inferunt: vt primum enim aſſumptum alimentum eſt, id ipſi continenter depaſcunt, quo iam conſumpto, mordere inteſtina protinus incipiunt. Sæpè hi intus magna mirabilique inter ſe ſerie cohærent. Corpus autem quod occupant, macrum, imbecillum, atque inæquale reddunt. Porrò vbi tenues lumbrici, quos Aſcarides nominari dixi, intus verſantur in ano ſcilicet, ac recto inteſtino, multus in his locis pruritus eſt, ex quib. interdum emergunt, & in fœmora, nateſque quoquoverſus prorepunt: ſæpius in deiecto ſtercore cernuntur, id quod adultis etiam hominibus non infrequens eſt. Inter hæc aſſidua oritur deſidendi cupiditas, homoq; poſt redditam aluum rectius habet. Communiter autem omnis generis lumbrici pueros ſæpius exercent, vtique ſi multa cruditate onerantur, vitioſiſque cibis longo ante tempore, vt caſeo, fructibuſq; fugacibus vſi fuere.

Nunc

Nunc de ea ani vitio loquar, quo venæ quæ in eũ explicantur, sanguinem sine modo fundunt, Græci αἱμοῤῥοΐδα nominaverunt. Tametsi æquè etiam præter naturam sit, sanguinem in hæc loca delatum, pro consuetudine inde vacuari non posse. Itaq; cæcam hanc esse hæmorrhoidem dixerunt, quæ intuentibus patet, ac vehementem in ano dolorem, maximè vbi durum alui excrementum exprimitur, movet. Is dolor interdum adeò gravis est, vt ani inde sequatur inflammatio: vbi verò aperta hæmorrhois est, sanguinẽ semper in conatu, maximèque post extremam aluum, interdum etiam vltrò fundit. Is sanguis seorsim primum melancholicus, dein purus ac rutilus exit, interdum, quia in vacuo recti intestini concrevit, formam grumi rubentis habet. Itaq; ab eo quoque differt, quem vel mesenteriũ, vel iecur, vel loci superiores fudêre. A mesenterio enim non multus fertur, ab iecinore infirmo verus sanguis non defluit, sed dilutus atque aquæ, qua carnem quis laverit animantis nuperrimè mactatæ, similis. A ruptis aut patefactis superiorum locorum venis sanguis manat picis specie retorridus, ac niger. Externa hæmorrhois ex ano conspicua vtcunque prominet: quæ verò intus occulitur, ea sine omni ferè dolore, sine tumore cruorem exprimit, isque cruor simul

Hemorrhoides.

cum deiectione exit, excremento alui nequaquam mistus. Hic fluor si nimis est, ingens periculum habet: tum vires hominis consumũtur: vividus faciei color perit, gravitas in coxis, & multa in cruribus imbecillitas est: ipse qui profunditur cruor, non iam amplius ater, atque crassus, sed purus ac rutilus est, necessarius naturæ thesaurus. Itaque si hoc vitium vetus esse cœpit, principium hydropis præbet. Nihilo leviora pericula fiunt, vbi in ijs hæmorrhoides supprimũtur, qui sanguinis profluvio imbecilliores non fiunt, quique purgationis vice id, non morbi habent: scilicet inclinata in præcordia aut in viscera materia, subiti gravissimique casus incidunt, maximèq; aut aqua intercutem, aut tabes. Quare rectè etiam præcepisse Hippocratem video, sic curandas hęmorrhoides esse, vt ex multis vna maneat apetta. Cui maturè fluunt hæmorrhoides, hunc neque lateris aut pulmonis tentare inflammatio, neque vlcera exedentia, neque lepra, vel elephantia, neque vitiligo, ac neque melancholia, aut quartana febris solet. His autem ferè morbis rapitur, quisquis fluentes hæmorrhoides intempestivè curatas habuit. Melancholicis, vel renum morbo fluctuantibus, vel insanientibus hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Tũ his etiam nimium suppressis commodum

est,

eſt, aut menſtrum erumpere, aut ſanguinem è naribus ferri.

Ani inflãmatio.

Anus etiam inflammatione cingitur, maximè ſi vel dura equitatio anteceſſit, vel cæcæ hæmorrhoides dolorem in eo nimium moverunt. Sub quo caſu aluus propter ani tumorem difficillimè redditur, & interdum multis diebus retinetur : maximus dolor ineſt, qui & compreſſo ano, & deiectionis nixu ſummè exaſperatur. Ex eo malo febricula interdum oritur, vtique ſi longo iam tempore nihil aluo redditur. Qui abſceſſus ab inflammatione gignitur, is ſæpius in recti inteſtini cavum erumpit, tum vlcus fit, ex quo iam tum ſordido pus fertur.

Fiſtula ani.

Id vlcus propter loci naturam facilè ac brevi in fiſtulam vertitur, quæ pòſt difficillimè remedijs cædit: verùm diutiſſimè, dolore etiam ſedato, manat, pulque fundit ante primam aluum, aut certè ſi media id deiectione fertur, excrementis non miſtum.

Vulneratio gulæ, ventriculi & inteſtinorum.

Noviſſimum id modò ſupereſſe videtur, vt notas proponam, quibus vulnera totius eius itineris, quo cibus ab ore per anum fertur, obſervari poſſint. Ergo icta gula, neque epulæ, neque pocula tranſeunt, ſed vt primum ſumi cœperunt, vomitione reddũtur: accedit ſingultus, animi defectio, & interdum nervorum diſtentio. A percuſſo ventri-

triculo, frequens bilis vomitus, atq; ſingultus incidit, quicquid cibi vel potionis ſumitur, id protinus vomitur, pulſus elangueſcit, tenues ſudores extremis frigidis oriuntur, quos ipſa demum excipit mors. Communia vulnerati tum ventriculi, tum tenuis inteſtini indicia ſunt, cibum, potionemque per vulnus ferri, & in vacuum labi abdominis ſpatium, inde ventrem, præcordiaq; intumeſcere, & ſubinde bilem vomi. Cætera icta inteſtina, vel ſtercus, vel eius exhibent odorem.

Obſervationes in vitiis meſenterij, iecinoris, & lienis vtiles.

NON levis meſenterij vitijs debetur obſervatio. In hanc enim ſedem facilè defluunt venarum ſuperflua, indeque graviſſimorum fiunt principia morborum, choleræ, melancholiæ, fluxionis alui, torminum, mali habitus, atrophiæ, languoris, lentarum & errantium febrium, aliorumque difficilis notæ ægritudinum. Vbi hæc pars tumore citra inflammationē obſidetur, is ferè primum laxus eſt, ac mollis, inde prorſus ſpatio ſiccatus, indureſcit. Idem quoniam (vt etiam ipſa pars) ſine dolore eſt, tactu maximè preſſuq; exploratur: altè enim intus eſſe ſepultus animadvertitur.

Tumor Meſenterii ſine inflammatione.

Itaque ipſa quoq, vrget, arctaq; inteſti-

na,

na, & causam tardioris alui præbet. Non ita tumor musculorum abdominis, non venter adipis mole prominens se habet. Neutrum enim intestina, vel aluum sollicitat : adeps etiam manu apprahendi , & distingui ab abdominis musculis potest : hi vbi tumorẽ sustinent, primo contactu occurrunt, tumque semper vbi premuntur, & interdum nõ pressi dolent. Foras item horum prominet tumor non pressu , sed blando tactu perceptibilis, & figuram, qualis est recti in abdomine musculi, oblongam habet.

Inflammatio Mesenterii.

Inflammatione etiam rapi mesenterium solet. Tum gravitas quidem intus, at nullus manifestus dolor inest ; febris oritur levis, nullis molesta casibus gravioribus , ita vt sub ea vitæ etiam obire munia homini liceat ; incipiente morbo, sanies per aluum rubra quædam fertur: orto abscessu , pus albũ defluit, sæpissimè alui permistum excremẽtis, interdum etiam sine mistione sincerum magna copia deijcitur, vtiq; si morbus versus novissima vergit intestina. Certissimum est, id genus puris à solo ferri oportere mesenterio, quoniam ab alijs locis descendere sine dolore, vel sine mistione, vel sine febre vehementiori non potest.

Iecinoris intẽperies.

Nunc iecinoris proponam vitia , quæ generis varij , & multæ esse observationis solent. Si id viscus impensius calet, vt inedia

inimicissima est, ita tamen cibi amittitur cupiditas, maximèque carnis: frequens etiam ac multa sitis est : ipse homo toto corpore calet, præcipuè palmis, & plantis pedũ: quæ partes etiam, si ad calorem siccitas accessit, inarescunt: si humidas, madent. Ferè autem contraria his contingunt, si iecur frigidiore, quod rarò fit, intemperie labefactatur. Et quidem si materia etiam qualitatum intemperantijs (quod fit vbi hæ diutius immorantur) accessit, ea, si iecur calore vrgetur, bilis est, quæ subinde vomitu vel aluo extunditur, primum tenuis ac pallida, dein crassa, flava, ac fœtida. Inter hæc autem os amarescit, vehementior, & inappetentia, & sitis oritur.

Interdum & febris movetur, quæ ferè intermittens est tertiana, vel incerta, vel, si jecoris quoque radicitus vitiata substantia est, lenta, per quam corpus interposito spacio sensim contabescit. Frigidi humoris notæ sunt, aluus nec frequens, nec multa, sine fœtore, sine multa coloratione: rara febris tertiana: corpus quidvis potius, quàm macrũ, cæteraque alia quæ contraria esse superioribus signis possunt.

Imbecillo iecinore multa observari possunt, in quibus color corporis maximèque faciei, & alui deiectio facilè principem locum tenent.

Fa-

Facies tristi quodam pallore, aut vitore fœdatur: deiectio, si quidem parum iecur trahendo valet, liquida vt cremor est, tametsi eo tempore nullum vitium ventriculus, vel mesenterium sustinent. Id enim si hîc esset, vix vllum concoctionis rudimentum, quod deijcitur, haberet. Quod si iecur non retinet, iam tum varij, difficilesque incidere casus à profusione alui possunt. Eoque vitio raptos, fluxusq; factos, Græci propriè ἡπατικοὺς, nos iecinorosos appellamus. Deiectio primum similis est aquæ, qua nuper mactatæ animantis carnes ablutæ sunt, saniosa scilicet atque subcruenta. Interposito spacio, eadē variè mutatur, prout iecur variè intemperatum est. Quum enim id caloribus vrgetur, fæculentus atque ex assatione crassus, ac melancholicus sanguis deijcitur, novissimeq; ipsa etiam atra profluit bilis. Inter hæc totum corpus liquescit, febris oritur, & cibi fastidium, & sitis, estque pulsus celer, & vrina biliosa. Cæterum si sine calore infirmum iecur est, parumque ea occasione retinet, deiectio sequitur sanguinis limosi, ac veluti in grumos coacti, eademq; neque assidua, neque multa est, diversis excrementorum ferè coloribus imbutis, certis tamen tēporibus cumulatior est, ac semper haud multū fœtens: ipsum diutius trahitur malum, ac sine febre incipit: quanquam

Iecinoris imbecillitas.

Deiectio cruenta quæ iecinoris vitio fit.

quam interdum languida ea oritur, putrefacto in viſcere ſanguine. Porrò ſiccitas craſſiorem & magis aridum humorem qui effunditur, facit: humiditas magis tenuem, & dilutum. Facilè iecinoroſa deiectio hæc, qua cruenta redduntur, à torminibus diſtingui poſſe videtur: In his enim ſanguis cum dolore, roſione, & ſtrigmentis ſenſim, breuibusque interuallis paucus exprimitur. Contrà autem iecinore malè retinente, cruenta feruntur ſine dolore, ſine ramentis, idque cumulatim, & maioribus interuallis, duorum ſcilicet & interdum trium etiam dierum. Si rupta intus vena, aut adaperta ſanguis deijcitur, is ab inferioribus locis ferè purus fertur, parum nigreſcens: à ſuperioribus autem protinus ater, ac liquidæ pici ſimillimus, quo tamen tincta lintea rubent: vt hac nota is quoque facilè diſſidere ab atra bile poſſit. Si mutilato membro grandiori, aut propter neceſſariæ ſolitæque vacuationis compreſſionem ex aluo ſanguis diffluit, is multa copia purus ſubitò prorumpit, ſubitoque deſinit, longiſſimis ſpacijs temporum recurrens. Qui autem ab vlcere iecinoris cruor manat, is perexiguus admodum eſt, ſenſimque deſcendit multo virulento, turbidoque pure imbutus. Leuiculus etiam doloris tractus iuxta iecinoris ſentitur regionem, atque eius vlceris quod

illic inhæreſcit, aliquæ ante notæ fuerunt. Et deinque modò proprijs noſci ſignis inflammatio iecinoris debet, quæ ſanioſam ſubcruentamque aluum fecit. His animaduerſis, omnibus facilè conſtat, quæ diſcrimina inter deiectiones ſanguinis iecorarias, & has quæ proximè ſunt comprehenſæ, haberi ponique oporteat. Cæterùm per hanc iecinoris imbecillitatem, quæ modò proponitur, ſæpè vltro ſanguis vel è naribus, vel ex vtero, vel per hæmorrhoidas, vel cum ſputo effertur. Idem morbus, vbi ſpatium temporis accipit, aut in malum corporis habitum, aut in ipſum vertitur hydropem. Quòd ſi prius atra deijci bilis incipit, quàm hi morbi naſcantur, ſcire licet ægri vitam in præcipiti eſſe. Huc modò referenda quoque ea iecoris videtur imbecillitas, qua, tametſi id ſat probè trahit, retinetque, at debiliter concoquit tamen & imperfectè ſanguinem creat. Itaque ſub eo vitio cruditates humorum oriũtur, dein pedes, & mox reliquum corpus intumeſcit. Eſt id genus noxæ his perfrequens, qui à morbo vel graui, vel longo cõvaleſcunt, & quos hydrops, aut durus iecinoris aut lienis tumor, aut longa aurigo labefecerunt.

Iecinoris obſtructio.

Nullum æquè viſcus obſtructionis, vt iecur, patet. Ea ſic noſcitur. Quo loco iecur eſt, in hunc gravitas (maximè cum quis pro-

tinus à cibo exercetur) & distentio incidit, cui vt obscurus quidam dolor, sic nullus tumor, nulla febris accedit. Sub eo vitio fœdus in vultu color est: spiritus interdum non facilè trahitur, vtique si homo iter facit, altioremque superare locum contendit: vrina tenuis, diluta, & aquosa est: aluus, si sima pars jecinoris obstructionem sustinet, liquida est cremoris specie, & multa, interdum (vt quidam volunt) etiam subcruenta: eadem, si gibbum visceris laborat, compressa, siccaque est: si vtrinque vitium est, aluus modò astricta est, modò liquida. Multos hoc malum gravesque casus infert. Ferè enim qui morbus iecoris causa incidit, sive inflammatio sit, siue durus sine dolore tumor, siue hydrops, sive febris, sive atrophia, vel alui fluxiones, ita fieri prægressis visceris huius obstructionibus videtur.

Iecinoris durus sine sensu tumor.

Inueterascente iecinoris obstructione interdum durus insensibilisque in eo gigni tumor solet, quem Græci σκιῤῥὸν dixerunt. Is tumor visceris situ & figura circumscriptus tangenti renitur semper (nisi si durius premitur) doloris omnis expers. Facilius autem sentiri, si quis in dextrum latus decubuit, potest, quàm si idem sit supinus: tum enim tumor non nisi pressu depræhenditur. Magis etiam is sese prodit, si nondum prin-

ci-

ij ium hydropis esse cœpit, simulque graci-
e atque expers adipis abdomen est. Sem-
er autem commodior dextra parte decu-
bitus, quàm sinistra est: vultus obscurum,
fœdumq; colorem habet: spiritus difficul-
er trahitur: languet appetentia: sumptis e-
bulis homo gravatur, detractis rectius ha-
bet: vbi iam vetus fit malum, maxillæ quo-
dammodo laxantur: vrina non æquè largi-
ter, vt antè, profluit, tandemq; totus venter,
crura, pedesq; intumescunt, pectus atq; hu-
meri extenuantur. Itaque tum (quoniam
initio parum occursum fuit) hydrops nasci
incipit, qui vt primum iam accesserit, nulla
ægrum medicina periculo subtrahit. Æquè
torrendum est, durum jecinoris tumorem
aurigini initia præbuisse, aut vicissim hanc
ex illo esse cœpisse. Tum enim id hydro-
pis sequitur genus, quod ἀσκίτην græcè ap-
pellari suo loco dicemus. Quum frigidus
autem humor jecinori impactus longo tē-
poris spacio durum tumorem fecit, is ferè
nullo vitæ incommodo diu immoratur: aut
certè si in hydropis speciem aliquam verte-
tur, primùm in vitium mali habitus, dein in
leucophlegmatiam, quam sic Græci vo-
cant, transit.

Iecinoris inflam matio.

Quum jecur inflammatione tentatur, fe-
bris fit ardēs & acuta, dextro præcordio tu-
mor inest, cui dolor iungitur, qui ad nothas

eius lateris costas pervenit. Itaq; levis quoque tussis, & crebra, & sicca oritur, spirandique difficultas: accedit ingens sitis, cibiq; fastidium: tum lingua scabrosa redditur, & lentore oneratur, primum flavo, dein nigricante: quinetiam frequens movetur singultus, & nausea, & vomitus sinceræ bilis, tum vitellinæ, tum æruginosæ, & sub vehementi morbo, ipsius etiam atræ. Idem humor ita subinde violenter per aluum erumpit, vt grave eius profluvium, aut tormina concitet: vrina crassa est, rubicunda, ac turbida: totum corpus sæpè auriginis colore imbuitur. Quidam vrgente accessione desipiunt, simulque acerrimum meiunt. Si gibbum visceris afficitur, tumor evidens, qui iniecta manu, & interdum vsu deprehendatur, dextro hypochondrio, vbi iecur situm est, inhærescit: mox etiam frequentior tussis, majorique oritur spirandi difficultas: ipse perstringit nō solùm nothas costas dolor, verumetiam ad iugulum vsque, & ad eiusdem partis humerum pervenit. Interdum manus quoque dextra torquetur: adhæc gravitas in affecto loco maior est: parum vrinæ meitur, atque, cùm grandior est tumor, etiam nihil: rarior, minorque incidit singultus: tota corporis cutis novo colore imbuitur. Molestius in dextrum latus decumbitur, premitur enim tum pars infir-

ma,

na, magiſque dolet. Porrò vbi de cava vi-
ceris magis conſiſtit inflammatio, minor
uidem gravitas ſubeſt, at faſtidium cibi, ſi-
is, nauſea, vomituſque bilioſus vehementi-
s vrgent: ipſeq; homo ſingultu penè ſtrã-
ulatur. Tum lingua etiam nigrior eſt,
romptiorque bilioſa deiectio, & ſummi
orporis refrigeratio, & ſyncope. Magis et-
am aliquis, ſi in ſiniſtram partem decubuit,
rgetur. Quæ hîc inhæreſcit inflammatio,
curior eſt ea, quæ gibbum iecinoris occu-
at: hæc ſudationibus aut fuſis vrinis, aut
nanante è naribus ſanguine tollitur: illa ſu-
oribus quoque, ſed & cita aluo, aut vomi-
n conquieſcit. Hactenus ea ſigna poſui-
nus, quæ vehementiori debentur iecinoris
nflammationi. Verùm hæc tamen (quod
os freque͂ter vſu medendi obſervavimus)
deò interdum levis, parvaque eſt, vt dolor,
ravitas, totuſq; morbus magna potius re-
piratione depræhendi, quàm tactu debeat.
Omnia ſub hoc caſu mitiora ſunt, ipſumq;
itium multis ſæpè menſibus trahitur. In
uavis iecinoris inflammatione, ſi crudo e-
amnum morbo & viribus infirmis, alui o-
tur profluvium, malum eſt. Inimica etiam
orporis liquatio, præcipuè ſi vel raucitas,
el multa ſimul tuſſis accedunt. Mortife-
um eſt ſpumantem ſanguinem excreari, vel
putum ſtatim ſubputridum, vel ſincerè bi-

 lio-

liosum esse. Haud rarò morbus, vbi non solvitur, suppurat, oriturq; abscessus processus exitialis. Is vbi jam fieri incipit, febres in crescunt & dolores, nihilque ferè de loco affecto defluit: decubitus in omnem partem corporis molestus est: ipse æger sæpè sine ordine, sine certa causa inhorescit, moxque maioribus caloribus vrgetur. Facto pure dolores quidem, ardoresque minuuntur: at homo longè fit imbecillior, id quod pulsu frequenti, paruo, ac languido, crebraque animi defectione cognoscitur. Hæc defectio, vbi rupto abscessu pus effluit, increbrescit, & penè in syncopen transit, ex quo casu servatus vix vnquam quisquam fuit. Quod si vita tum quoque manet, pus modò per aluum, modò per vrinas defluit, & interdum vomitione quoque redditur. Non sæpè etiam exeso viscere in abdominis excidit cavum spacium, fitq; exitialis hydrops, quo venter manifestè intumescit, & inguina, pubesque gravitatem multam habent. Vlcus autem si in iecinore relinquitur, nunquam sanescit, hominemque spacio extenuatum consumit: tum aluus putrida est, & saniosa, & nonnunquam subcruenta, ac si ex cadavere esset facta colliquatio: ipsa quoq; vrina sanie perfusa est, maximè si in gibbo iecinoris vitium fuit.

Iecinoris corruptio.

Iecur quoq; corruptionem tota pati substan-

stan-

stantia, vt pulmo, solet, vnde homo spacio contabescit. Is morbus sensim oritur, sensimq; crescit, quare per initia hominem lecto non afficit, sed obire etiam munia vitæ sinit, tumq; febris esse nulla deprehenditur, quæ tandem tamen crescente admodũ malo lenta oritur, qualem primo libro proposuimus. Non ingens sitis, non tumor in hypochondrio est: summum vini meraci optimiq; desiderium, maximum carnis, & præcipuè calentis fastidium afficit: totus homo languet, tum animo, tum corpore, sæpè anima deficit, idq; vbi tandem violentius fit, sudor frigidus erumpit, sub quo æger perit.

Tumor lienis.

Lienis sæpius quàm iecur tumore, tum laxo, tum duro oneratur. Creber ac difficilis spiritus est, maximè currentibus, vel intẽtè laborantibus, vel in dextrum cubantib. latus. Ferè manet appetentia, sed malè cibus concoquitur, vnde fluctuatio gignitur, & multa oris saliva, rugitus etiam in sinistro hypochondrio auditur, & flatus suprà infraúe plurimus æditur. Interdum morbi materia ita corrumpitur, malignaque fit, vt totum quoque impetat corpus, idque vel ictero, vel malo habitu turpe reddat. Sub eo malo habitu os malè olet, gingivæ, exeduntur, & à dentibus discedunt: loca sub inferiori palpebra tument, sanguis aliqua parte, præcipuè è narib. funditur: dum intus

epulæ concoquuntur, acidum quid evomitur, tametsi vomitus in eo morbo semper difficilis est: aluus sæpissimè esse astricta solet: venter sinistra parte intenditur: aliquis etiam vesperi cruribus est tumor: vultus pravo obscuroque colore fœdatur: per quietem turbulenta, & aliena fiunt insomnia. Iam si neque sanguis vspiam erumpit, neq; os fœtet, vlcera in tibijs fiũt, quæ aut omnino non sanescunt, aut ægerrimè cicatrice teguntur. Et quidem si durus lienis sine sensu tumor est, quem Græci σκιῤῥὸν appellant, is aliàs ipsius visceris obsidet corpus, situ, & partis figura circumscriptus, aliàs totum vndique sinistrum occupat hypochondriũ. Idem longiore tempore, quàm is qui laxus est, contrahitur, duritiem, omniaque graviora & maiora habet. Nihil æquè significare lienis, aut iecinoris vitia, atq; color hominis potest, adeò vt ex eo quidam solo nõ exploratis tactu visceribus, morbum deprehendant. Tumor autem lienis ijs insidiari solet, quibus crebrò incisa vena, sanguis profunditur, & quibus vagæ & incertæ febres, maximèque pestilentiales fuêre. Solet autem is plus habere spacij, & minus periculorum, quam si iecinori inhæresceret. Sub eodem vitio si pedes intumescunt, in proximo hydrops est. Periculosum est sæpè tentatam medicinam non profuisse: vrina etiam

iam tuta non est, quæ diu tenuis, & aquosa fertur: tormina non longa in eodem morbo vtilia sunt, sæpèque malum ex toto finiunt: verùm vbi hæc inveteraverunt, nocent: & quidem tum si eadem hæc vel in lævitatem inversa sunt intestinorum, vel in hydropem, nulla succurrere medicina potest. Quilibet lienis tumor curationem per initia difficillimam habet, at si is trahere incipit, nunquam, aut ægerrimè tollitur. Decrescente liene, salutiferum est vrinam, amisso aquoso colore, ad sanguineum vergere cœpisse, aut crassam, fæculentam, multamque ferri. Quo magis grandescit lienis, eò impensius corpus emacrescit, corrupti intus humoris argumentum. Varij eventus esse tumidi lienis solent: alijs enim per intervalla modò grandescit, modò minuitur: alijs assiduè magnus manet, neque vlla curatione extenuatur, atque hi maiore in periculo versantur, hydropi magis opportuni: non paucos etiam videre memini, cum duro liene vitam omnem nullo incommodo exegisse.

Lienis inflãmatio.

Inflammatio (quod rarò fit) liene, durus tumor, ac pulsans, dolorque sinistrum obsidet hypochondrium, cum assidua vehemẽtique febre. Ingens etiam æstus atque sitis est, linguaque sub nigro lentore oneratur, cibi amittitur cupiditas, spiritus fit difficilis,

ac velut interſectus, qualis eſſe per iram eiulantibus pueris ſolet. Si abſceſſus fit, itemq; vlcus, iiſdem propè notis hîc deprehendi, quibus in iecinore poteſt.

Atra bilis Proximum eſt de Atra bile dicere, quem morbum miror (tam frequens cùm ſit) non niſi ab vno, & item altero noſtrorum hominum agitatum literis eſſe. Siniſtrum hypochondrium neque tumet, neque diſtenditur, opprimiturúe, nec vnquam, niſi fortè obſcurè, dolet, verùm præcordia æſtuant, præcipuè vino aut calidioribus epulis aſſumptis. Siquidem hæ non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus. Arteriæ in præcordijs ſupraque vmbilicum vehementer moventur, ipſaq; oritur ingens, crebraque cordis palpitatio, quam animi ſubinde excipit defectio, quo tempore pulſus etiam protinus mutatur. Inter hæc quibuſdam incipit aliena eſſe mens, vanaque triſtitia, ac metu concuti. Longus hic morbus eſt, ſæpèq; victus errore revertit.

Aurigo. Nunc de communibus vitijs loquar, quæ tum iecinoris fieri occaſione, tũ lienis poſſunt. Incipiam ab Aurigine, quam Græci ἰκτερὸν dicunt. Sub eo morbo bilis vel flava, vel atra in ſum̃um corpus effuſa, ſuo id colore inficit. Hic color maximè in oculorum albo, & circum tempora cernitur, Vbi à fla-

va

va bile morbus oritur, fit capitis dolor, & sitis, venæque sub lingua plenæ tument, ingens corporis, maximè cùm id movetur, segnicies, ac mentis hebetudo est: aliquis etiam pruritus tota cute vagatur: ipsum tamen vix sudat corpus. Semper autem quacunque de causa natus morbus est, accedit membrorum laxitas: &, vbi vehementius homo movetur, spirandi difficultas: multo autem interposito tempore, totum corpus cum pallore quodam inalbescit: febris aut nulla aut admodum lenta inhæret: vrina turbida, crassa, & crocea est: aluus, si quidem bilis intus cumulata morbi causam dedit, penitus biliosa est: si verò quæ ad bilis folliculum pertinent itinera obstruuntur, deiectiones albicant, nulla amari humoris in aluum illapsa parte: descenditq; paucum stercus, & subviscosum, idque paulatim, & crebrò ad desidendum progestu: tum quoque vrina adeò rubra, crassoque est, vt propè nigrescat; sensus etiam gravitatis aliquis, at nullus evidens tumor dextra præcordiorum parte percipitur. Porrò icterus si lienis sequitur affectum, obscuriore primum colore corpus inficit, dein sublivido & subnigro: tum ferè sinistro hypochondrio gravitas inest, & subdurum interdum tumor: tristior est animus, atque alienis cogitationibus præpeditus: corpus minus

gra-

graue, quàm in superiore vitio est: deiectio atque vrina, modo pro natura sese habent, modò subnigra sunt: sæpius tamen aluus comprimitur. Hoc genus icteri superiore gravius est, & magis in vetustatem cadit. In eo ipso hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Nunquam lienis flavum icterum fecit, iecur sæpè nigrum, tametsi hic iste nō æquè per omnia niger est, vt is qui propter affectum lienem gignitur. Vndecumque autem is esse morbus cœpit, periculum hydropis minatur, si vrina prorsus alba, aut certè multum diluta diu fertur. Idem hydrops ijs etiam insidiatur, quibus gravis aurigo, longaque fuit. Etenim spacio niger quoque lapillus in bilis concrescit folliculo, quem casum nūquam ferè non hydrops sequitur. Perniciosissimum est durum fieri iecur, aut ex hoc prius duro natam auriginē fuisse. Ea enim res extra omnem opem humanæ medelæ est. Periculum etiam habet orta inflatio, maximèque si ea curationibus non solvitur. Tutum quoque non est nimiam vigiliam esse, itemque penitus amissam cibi cupiditatem, aut linguam resolutā, sic vt vix formare æger sermonem possit suum, metumque auget, delirium si his intervenerit. Grave etiam est post natam auriginem, febrem sequi, vtique si dextra præcordia dura manserunt. Præter hanc auriginis spe-

speciem, quam veram esse perhibemus ac simplicem, alia atque alia est, quæ simplex non est, quæque multo rarius incidit. Siquidem vbi iecur inflammatione tentatur, corpus interdum præ sanguinis incendio vndique torrefacta bile suffunditur: sub quo casu præter dextri hypochondrij gravitatem, tensionem, & dolorem, vehemens ardensque febris oritur: & accedit biliosa tum vrina, tum deiectio: cæteraque signa sequuntur, quæ jecinori inflammato iungi suo loco demonstravimus, Aliud quoque auriginis genus fit per febrium biliosarum iudicationes, cùm flavus humor vi naturæ in summum corpus extruditur, suumq; cuti imprimit colorem, Subitò hæc aurigo nascitur: &, si non alieno tempore fit, febrem absolvit. Tempestivè eam fieri Hippocrates scripsit, die septimo, aut nono, aut vndecimo, aut decimo quarto, modo tamē mollia præcordia sint: ante septimum febris diē si oritur, periculum ostendit.

Hydrops. Grave in primis malum & observatione non pauca dignum, aqua inter cutem est, Græci ὕδρωπα vocant. Tria eius numerantur genera. At primum quidem est cùm toto eo spacio quod intēr peritonæum & intestina vacuum est, multa aqua coit, vnde totum abdomen distenditur. Græci id ἀσκίτην appellant. Secundum est, cùm hæc loca quæ

dixi

dixi plurimus intus flatus onerat, quod vitium τυμπανίας græcè dicitur. Novissimum genus aquæ subter cutem est, quam Græci λευκοφλεγματίαν nominant. Corpus molli tumore grandescit, maximèque tibiæ acpedes, cùm aliàs tum vesperimè & post exercitationem, aut quum diu decliues hæ partes fuerunt. Is tumor si premitur, fossulam quæ tardè rursus impletur, habet, impressi digiti vestigium: idemque sæpè tumor & ad fœmora, & ad scrotum pervenit, quique vesperi ingens in pedibus erat, mane omnem pene molem deposuit. Venter ad contactũ crassus est, nihilo tamen ferè plus tumoris huic, quam cæteris partibus inest. Corpus siquidem æquabiliter molle, laxum, ac pallidum est, idemque enerve, ac languidum minimis laboribus frangitur. Ipse trahitur acervatim spiritus, maximèque sumptis epulis, febris item lenta continenter afficit: pulsus vndosus est, & parvus, & creber, & inæqualis: deiectio cruda, & non sæpè subcruenta est: vrinæ albæ, tenues, aquosæ. Hoc genus hydropis ferè diuturnas febres excipit, vitiosumq; ventriculi habitum, & nimium compressos nimiumúe fluentes tum menses, tum hæmorrhoides: adhæc spiritus longam difficultatem, & imodicam vigiliam. Idem pueris sæpius quàm adultis insidiatur, solaq; magnitudine à pitu-

λευκοφλεγματίας.

tu-

tuitosa differt cachexia, quod in illo plus, in hac minus tumoris insit. Ferè autem fit vt qui sic laborant, modò rectius sese modò peius eodem etiam die habeāt. Morbo autem incipiēte, si aluus sponte profluit, principium secundæ valetudinis facit.

Proximum est notas, quibus Ascites depræhendatur, proponere. Venter, totumq; abdomen cum quodam gravitatis sensu intumescit, & quum impellitur, sonum collectæ permotæque intus aquæ præbet, qualis ab vtre non omnino aquæ pleno redditur. Hic humor totus modò intra spacium abdominis includitur, modò pars eius aliqua in scrotum, & in fœmora, & in pedes delabitur, maximeque post corporis exercitationem. Sæpè etiam & ad pectoris penetrat spacium, & intra ipsum etiam vterū, vtique cùm iam magnus morbus, & vetus esse cœpit. Vbi premitur tumor, spiritus fit difficilis: Ferè autem semper vehemens adest sitis: pulsus parvus, frequens, subdurus, atque tensus est, vrina perpauca meitur, eaque ferè crassa & rubicunda est, vtique si ab iecinore ortum primò malum fuit: totum autem corpus dempto ventre, extenuatur, ac veluti liquescit: subinde etiam febricula corrupta intus aqua nascitur. Hic iste hydrops ferè duros veteresq; mesenterij, iecinoris, lienis, vel vteri excipit tumores, itēq, arden-

Ἀσκίτης.

ardentiſſimas febres, & ex viſcerum noxa contractam, diuq; immoratam auriginem. Idem infrequentior pueris eſt, quàm adultioribus. Fereque eos etiam adoritur, qui propter viſcerum ruptam vel exeſam venã, crebrò ſanguinem vel vomitu, vel aluo reddunt.

Supereſt modò noviſſimum hydropis genus quod à flatibus oritur, & ob id Τυμπανίας Græcis appellatur. Venter, etſi minus quàm in Aſcite habeat molis, ita tamen tenditur vehementer, vt digito percuſſus tamquam tympanum ſonet: idem parum fluctuat, ſed leve murmur: ac quendam veluti rugitum exhibet: frequens ructus deſiderium eſt, eoque ædito levari aliquantulum homo videtur: pedes non vſqueadeo vt in cæteris generibus tument: reliquum corpus extenuatur. Sæpè hoc malum ventriculi & coli inflationibus, itemque longis febribus ſucceſſit, Illud rectè ab Hippocrate animadverſum video: quibus tortiones, & circa vmbilicum, circaque lumbos dolores ſunt, qui neque medicamentis, neque vllo alio modo ſolvuntur, ijs in hoc ipſum genus ſicci hydropis iſta conſueſſe firmari. Aſcites atque Tympanias ſic a Leucophlegmatia differunt. In hac totum corpus laxa mole æqualiter creſcit, venterque nihilo plus huius, quàm cæteræ partes habent. At in illis

Τυμπανίας.

prio-

prioribus, ſolus venter attollitur, eſtque aliquis pedibus tumor, ſed reliquum corpus emacreſcit. Pulſus ſub Leucophlegmatia vndoſus eſt, mollis, & latior. In Aſcite parvus, creber, ſubdurus, ac tenſus. In Tympania longior, celerior, creber, non imbecillus, ſubdurus, ac tenſus. Illa ferè omni hydropi communia ſunt. Vbi his nondũ quidem eſt, ſed vt fiat metuitur, ſolitas naturæ vacuationes præter modum compreſſas eſſe, potiſſimum hæmorrhoides atque menſes: aut contrà aliquid ex his ipſis æquo plus vel diutius ferri: adhæc vel durum in iecinore atque liene tumorem, vel auriginem, inteſtinorumúe lævitatẽ invetera ſcere, neque idoneis tolli remedijs potuiſſe: præterea diu malos ſuccos, malumúe corporis habitum fuiſſe (illud Græci κακοχυμίαν hoc καχεξίαν dicunt.) Sed & inter hæc vel teſticulos interdum intumeſcere appetentiamúe modò ingentem, modò nullam eſſe. Vbi verò morbus invaſit, inferiora corporis à ventre ad pedes vſque tumorem exhibere, ſpirandique eſſe difficultatem, & colorem hominis vitiari ex virore ſcilicet albicantẽ: adhæc cibi incidere faſtidium, itemq; ſitim, ac ſiccam tuſſim, tametſi prior illa magis peculiaris ſit Aſciti, & tuſſis arida Tympaniæ. Æquè communia ſunt ſemper in hoc morbo iecur affici, & humoris nimiam abun-

dantiam esse, ob quam ne vlcera quidem in corpore facilè senescunt. Hydrops sæpè per se incipit, sæpè alteri vetusto morbo, potissimum quartanæ, supervenit. Ferè autem eum aqua repletum iri timor est, cui sanguis vbertim suprà infraue erupit, itemque febris accessit: ex quo casu vix quisquam evadit. Tutius laborant hi, quibus magni modò fiunt tumores, modò rursus occulũtur. Verùm decipit ea sæpè res ægrotos, penitusque facit, vt curationes negligant medicorum, ac pereant, fiducia secundæ valetudinis falsi. Securior cẽsetur hydrops, qui lienis quam is qui iecinoris secutus tumorem est. Securissimus, qui nullo antecedente morbo cœpit: vtique si firma viscera sunt: si spiritus facilè trahitur: si nulla aut tussis, aut sitis, aut linguæ ariditas est, præcipuè à somno, quo tẽpore incidere illa maximè solent: adhæc si nullum cibi fastidiũ, eoque sumpto, nulla homini molestia est: si venter mollis est vel extenuatur: si is ipse accepto medicamento, movetur: aut si excrementum fundit: molle ac figuratum: si vrina mutatione potionum, aut epotis medicamentis, ipsa protinus demutatur: si homo expers doloris, & caloris, & lassitudinis est, morbumque facilè sustinet. Qui omnia hæc habet, is tutò laborat. Bonum autem est, tumores in extremis tantum partibus

esse:

esse: optimum est nusquam esse. Cita quoque aluus quæ levat morbum, vtilis est: quæ gravat, prorsus inutilis, atq; perniciosa est. At verò summum periculum significatur, si is morbus calidum siccumque corpus, ac simile jecur occupat: si ex acuto morbo cœpit: si durum iecinoris aut lienis secutus tumorem est, sic enim nunquam, aut certè vix vnquam sanescit. Metus autem augetur, vbi in eodem morbo sicca tussis oritur, aut fluxio sanguinis, alteriusúe qui hominem non levat humoris, maximè si spiritus manet difficilis, & ipsa vertitur in tormina deiectio. Tum enim ægrum proximus ferè tertius dies tollit. Tutum quoq; non est comitiales affectiones accedere, malè olere spiritum, itemúe sputum, aut sudorem, aut vniversum deniq; corpus: adhæc vbi febris quoq; accessit, vrinam modicam atque turbatam esse, aut, vbi aqua iam medium corpus impleuit, sanguinē sursum, deorsumúe aliqua parte prorupisse. Præterea sublatum morbum, sæpius, & brevibus intervallis reuertisse, multoque magis idoneis agitatum remedijs remittere non potuisse, stabilemq;, & in concussum corpori inhærescere. Ad extrema ventum est, vbi sub infirmis viribus incipit profluere aluus, simulque ingens spirandi difficultas vrget: vbi prava vlcera grandiaque in ore, gingivis, tibijs, aut

alia denique corporis parte oriuntur, vbi veluti cõcretus ſanguis ab aluo deijcitur: vbi vrina diverſis matulæ regionibus diverſos colores exhibet, ſic vt infernè rubra ſit, ſupernè livida, aut contrà. Cita quoque mors occupat, ſi, cùm quis ſecatur, aut vritur, aqua ex ventre ſimul, ſemelque omnis effuſa eſt.

Vulneratio iecinoris & lienis.

Iecinoris atque lienis vulnus, ſi ſumma tantum parte acceptum eſt, hæc infert. Ad ſpinam præcordia reducuntur: ſanguis vomitione, atque deiectione redditur: in latus dolor pungens incidit, qui in nonnullis ad iugulum etiam pervenit: inter hæc ſæpè anima deficit, oriturque febris, atque alui profluvium. Si æger primis diebus non moritur, ſpacio conſumitur, egenſque nutritionis contabeſcit. At verò quum altius intra viſcera mucro deſcendit, ſanguis, qua parte præcordiorum vulnus illatum eſt, copioſè profluit, ſequiturque bilis vomitus: ipſe æger lubens, ac quadam voluptate in ventrem cubat. Hinc animi oritur defectio, quæ ſæpè gravis recurrens, orto frigido ſudore occidit.

Obſer-

Obſervationes in vitiis renum, & veſicæ vtiles.

Renū inflammatio

REnes vbi affecti ſunt, diu malè habent, præcipueq́ue in ſenioribus. Eorum inflammatio, quæ tamen admodum infrequēs eſt, his ſeſe ſignis prodit. Aſſiduè febris tenet, & ſine certo ordine, ea modò increſcere, modò minui videtur: dolor gravis ac pulſans cum vehementi ardore, paulo nothis coſtis altior, in dorſo verſatur, eiuſque tractus inde ad iecur vſque, ſi dexter ren laborat, pervenit: deorſum vero ad veſicam, ad naturalia, ad pectinem, & ad fœmora pervenit, magiſque ſi vitium in rene ſiniſtro eſt. Hic ipſe dolor ſternutamento, atque tuſſi intenditur. Idemque aliàs continenter hominem fatigat, aliàs intervalla quibus miteſcit, habet. Adeò verò in quibuſdam effrenatus eſt, vt animi occupētur defectione, & fuſis ſudoribus labefiant. Inter hæc ingens eſt cibi faſtidium, itemque nauſea, & ſtomachi dolor, & crebra bilis vomitio: venter arctiſſimè comprimitur, ex quo is etiam inflatur, & ſurſus ſurſum per os aſſiduè extundit: vrinæ reddendæ difficultas, at aſſidua cupiditas eſt, eaque frequenter quodam cum ardore promanat, primū tenuis, & aquoſa, in qua nihil ſubſidet, hinc magis rubra, tandem autem craſſa, & mu-

cosa. Sæpissimè autem extremæ partes, maximeq; pedes refrigescunt, propinquo cruri stupor inest, ac vix erigi homo potest, vel pedibus incedere. Facilior etiam ægris in latus infirmum decubitus est, facilior supinis, quàm pronis. Id profectò genus morbi concoctione proba maturuisse, iamque penitus sanatum esse, finitis doloribus cognoscitur, & vrina multa, crassaque, in qua quod subsidet, bonum est, vimque finiendi morbi habet. At verò periculum nunciatur, si frequens bilis vomitus est, longeque magis delirium terret, si simul etiam extrema inalgescunt. Certa mors est, quum ren præ nimio tumore disrumpitur. Iam autem vbi inflammatio adhibitis remedijs nō cessit, dolorque in loco pulsans & gravitas manent, febrisque non minuitur, imo potius increscit, sed & crebrum simul meiendi desiderium, magnaque difficultas est: scire licet suppurationem intus fieri, quę vbi iam consummata est, manet quidem gravitas in rene, at dolor mitescit, minorque redditur febris. Vbi erupturus abscessus est, homo inhorrescit, sequitur vehementior & febris, & dolor. Vt primum is erupit, protinus hæc ista conquiescunt: tum vrina crassa, turbida, subcruēta, & multa profluit: cum qua si pus album, leve, æquale, & odoris non mali fertur, certam bonæ valetudinis spem facit.

At

At si id ad intestina quoque diuertit, aut alioqui cum vrina redditum malè olet, liuidumq; est, & inæqualiter mucosum: scire licet malum esse, ex eoque gravem intus exulcerationem significari. Ferè tum quoque caruncul æ quædam perexiguæ ex putri renum substantia quasi capilli cum vrina efferuntur. Iam autem non sæpè curata perperam inflammatione elapsis maturationis tẽporibus, febris omnis doloŕq; cessant, durus autem tumor cum multa loci gravitate relinquitur. Cuius rei peti indicium inde debet, quòd sine resolutione materiæ sine suppuratione dolores conquieuerũt, & ꝙ diu vrina aquosa, & pauca fertur, quoq; coxæ, & quæ his sunt partes inferiores, stupent, impotentes fiunt, atq́ue emacrescunt. Is profectò casus extra spem omnem medelæ est. Itaque interposito spacio, in hydropem vertitur, & occidit.

Renum calculus.

Tormentum à calculo renibus illatum, sic innotescit. Acerbissimus atque more infixi aculei purgens dolor in renem incumbit, eaq́ue sede stabilis inhærescit, nisi quod interdum per ilia versus coxendicem, vel ad testẽ proximũ excurrit. Nullus foris tumor est: spina ægrè flectitur: crus quod è directo est affecti renis, alijs stringitur, alijs quasi obtorpescit: frequens est ructus, & ingens cibi fastidiũ: sub maximis dolorib. vomitus

fit, primum pituitæ, mox bilis flavæ, ac tandem etiam æruginosæ, post quæ dolores mitescunt: aluus astringitur, eademq; quia renem fece vel flatibus premit, dolorem auget: quod si fortè ea solvitur, cum spiritu excrementum subbiliosum reddit. Cùm quis aut in ægram decumbit partem, aut cibo vacuus est, dolores leniuntur, cùm in contrariam cubat, aut cùm sumptæ epulæ descendere iam ad intestina incipiunt, omnino exaugentur.

Vrina veniente accessione pauca, tenuis, & diluta est, moxque crescente tormento, tota subinde cohibetur: at excusso è meatu vrinario (quem οὐρητῆρα græcè dicunt) lapide, vrina copiosa, crassaque profluit, in qua resident arenulæ multæ, & subinde grādiores, & inæquales calculi, aut horum confractæ partes. Eadem interdum bullat, & malè olet, quodamque sensu ardoris crebram mictionem facit: non rarò etiā quasi sanguinem trahit, maximè si labor aut equitatio durior antecessere. Qui huic morbo obnoxij sunt, his multo tempore vrina ferè crassa, subrubra, cum densa, tenacique spuma redditur: quæ aliàs sedimentum habet rubrum, subviscosum, arenosumque: aliàs turbida permanet, quæ si panno percolatur, in eo similem propositi sedimenti sordem deponit. Huiusmodi vrina sæpè multis annis

annis nullo vitæ incommodo fertur, sine renum dolore, sine vlla alia calculi nota; verùm tandem subitò præter omnem opinionem acutissimus dolor in renem incidit, simulque aluus astringitur, & crus quod è directo est, stupet. Is dolor ex intervallis sat longis sæpius redit, idq; interdum sine calculi excretione, tumque vrina crassa, ac turbida est, propterq; prægressam duram fortè equitationem, interdum cruenta. Scilicet sola sanguinis mictio sæpè renis calculũ patefecit, qui neque dolore, neque vllo alio indicio significabatur: adeò, vt ne subesse quidem putaretur. Quum autem renis dolorem calculi sequitur excretio, is, vbi in caput impegit ductus vrinarij, penitus efficit vt vrinæ meiantur tenues, paucæ, subaquosæ, & haud rarò etiam totæ cohibeantur: vbi verò vel remeat hinc in cavum renis calculus, aut certè vbi foras in vesicam excutitur, protinus ea redditur vrina, quam modò proposui: vt rectè dixisse Hippocratem existimem, repentino renum dolore, cum mictionis defectu, calculorum, aut crassarum vrinarum excretionem portendi. Non rarò calculus adeò grandis est, vt è renum substantia, in qua gignitur, pelli in cavum non possit. Itaque id temporis vix vllus dolor inest, sed vrina fertur crassa, turbida, subrubra, qualem descripsi, Et quidem si validus la-

bor, aut dura inciderit equitatio, non solùm huiusmodi vrina redditur, sed etiam verè cruenta, in qua quod subsidet, quasi sanguis est in grumum concretus. Vbi propulsus in vacuum renis calculus est, is si grandis est, deorsum latus meatum obstruit vrinarium, ipsamque adeò intercipit vrinam, vel certè reddi paucam facit, eamque solito tenuiorem, & subaquosam, simulque acutissimum dolorem movet: vbi minor est, quã vt multum impingere in iter vrinæ, cùm in hoc descendit, possit: itemque vbi grandis est, & in cavo renum contentus, hucque recens è substantia trusus, nondum ad vrinæ meatum impegit, vrina fertur crassa, turbida, rubra, aut subliuida, obscura. Porrò leues calculi, & rotũdi, non æquè difficulter, vt oblongi, & asperi, excluduntur. Non omnibus autem eadem magnitudo, vel forma, vel aspretudo est. Quibus vetusti iam renum dolores sunt, quoniam vrinæ itinera magis patent, hi grandioribus calculis potius torquentur, mediocribus non item. Quibus novum id vitium est, aut certè rari eius dolores fuere, hi minimo etiam calculo cruciantur. Omnibus autem renum calculis ferè color subruber est: quanquam purulenti renes albos etiam calculos edunt: sed & aliâs nigros & pallidos fuisse eiectos constat. Quo vrina sub hoc morbo

ma-

magis aquæ similis est,& quo diutius sic fertur,minusque sedimenti habet, eò duriores in rene calculos, & magis confirmatos,magisque rebelles esse sciendum est. Tametsi vrina vix vnquã clara ab his meitur,qui gravioribus renum doloribus sunt opportuni. Idem tormentum fequẽtius est pinguioribus corporibus,itemq; senioribus, vix vnquam autem pueris accidit,raro ad adultã ætatem provectis. Infrequens etiam est ijs qui sæpius vomunt,& aluum non impeditam habent. Vt omnia renum vitia in sene difficillimam curationem accipiunt;sic hoc ipsum quod proponitur,plane nullã. Idem omnium est,maximè hæreditarium, adeò vt vix vnquam calculi effugiat tormentum, quisquis parentum occasione huic expositus morbo ab naturæ ortu fuit.

Renũ exulceratio.

Cùm alijs de causis,tum maximè propter calculum exulcerari renes solent, id quod his notis ostenditur. Vrina crassa,turbidaque est, & per labores plus coloris habet, in hac sedimentum per quietem fit crassiusculum, tumque reliqua vrina ferè inclarescit. Si recens vlcus, simplexque est, cruor cum vrina fertur: si cavum ac sordidum est,crassior vrina fit,& alba,& fœtida,vereq; purulenta, lacti non admodum dissimilis:in hac autem ipsum subsidet pus: *vbi altius vlcus insedit, & sine modo sordidum in fistulam*

abit,

abit, in hac ipsa quam proximè dixi vrina, crassamentum quoddam subsidet viscidum & cohærens, narium muco, aut oui candido persimile. Inter hæc ipse sæpè ren ita perediτur, vt pus membrana eius ambiente tanquam marsupio, multique item calculi obvolvantur.

Hinc etiam in venas pus delatum, malũ efficit corporis habitum, qualis antecedere Leucophlegmatiam consueuit. Interdùm etiam inter peritonæi fluctuat membranas: non sępè etiam eo ipso tota ventris, lumborumque regio impletur, & subinde vomitu, vel aluo sincerum redditur. Iam verò per omnem penè morbi decursum vrina modò non ægrè meitur, modò guttatim destillat, assiduèque ad mingendum quodam irritamento invitat: dolor lumbos exercet cum aliquo gravitatis sensu. In hoc autem vitio si post mictionem puris, sanguis meitur, indicium gravis erosionis præbet. Vlcus renum & vesicæ, vbi longa (quod ferè fit) vetustatę occupatur, nunquam sanesçit.

Cruenta à renibus mictio.

Est etiam animadversio in mictione sanguinis è renibus profecti necessaria. Semper is vniversæ vrinæ sic temperatur, vt hæc quasi dilutus esse putetur sanguis, idemque protinus subsidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Quod quidem vesicæ causa dico, à cuius musculo qui cruor dimanans, & in cavum vesicæ lapsus inde em ei-

emeitur, vrinæ non æqualiter miſcetur, idemque vbi ſubſedit, in grumum mutatur: ſi calculus in cauſa cruentæ mictionis eſt, (id quod ferè ſemper, niſi caſus aut ictus intervenit, incidit) notas attendere oportet ei vitio peculiares. Tametſi ſæpè cruenta mictio calculum ſola detexit, ſine renum dolore, alióue eius morbi indicio. Si ruptaintus vena eſt, ſanguis vbertim, & ſubitò, inopinanterque profluit: ſimul caſus violentus anteceſſit, ſive ictus aliquis eſt, ſive grave onus levavit, ſive ex alto cecidit, aut quid huiuſmodi perpeſſus iniuriarum eſt. Rarior omnino ea ſanguinis eſt mictio, quæ à renum pendet imbecillitate, vel quæ venarum in ijs adapertionem ſequitur, vel iecinoris vim infirmam; vel conſuetæ inanitionis defectum, vel vitam ſummi ocij compotem, vel membri alicuius amputationem. Non rarò cruor ab eroſis exulceratiſque renibus deſtillat, tumque paulatim is, & cum pure aliquo miſtus exit, idque diutius durat. Itaque cùm à rupto renum abſceſſu is etiam cum pure deſcendit, propterea ab vlcere renum non reddi intelligitur, quòd eius mictio nō diu trahat: ſed ferè intra tertium diem ceſſet. Sanguinem ſæpius minxiſſe cum febre, & dolore, malum eſſe Hippocrati placuit: tum autem præſagire licet futuram puris mictionem, eodemque tempore febres dimiſſu-

missuras. At rarò cruorem cum vrina ferri, idq; sine dolore, sine febre, non vsquequaq; esse periculosum, idē autor iudicauit: quod per lassitudines ferè incidit, quæ inde protinus solvuntur.

Vrinæ fluor.

Vrinæ fluor, qui Græcis διαβήτης appellatur, tum subesse dicitur, cùm potio nō multo post, quàm sumpta est, nihil ferè demutata immodicè sub aquæ specie cruda meitur, ingens sitis continuo afficit, quæ potatione sedari nulla potest: quod bibitur sæpè, id maiore copia meiendo redditur, quàm quà sumptum fuit. Itaq; totum etiam corpus eo modo consumitur, ac veluti liquescit: quanquam nonnullis lumbi, & coxæ, & testes maximeq; pedes leviter intumescunt: visceribus etiam aliquis inesse æstus videtur. Id genus mali, ubi incidit, diturnum est, & à renibus pendet. Cùm recens est curari interdum potest, cùm in vetustatem incidit, nūquā potest: sed corpus liquefacit, atq; marcore consumit. Idem vicium rarissimum esse volunt. Nobis per omnem vitam non nisi semel apud Neruios, quum illic Medicinę artem exerceremus, observatum fuit.

Renū vulneratio.

Vulneratis renibus dolor ad inguina, & ad testiculos descendit, & urinæ difficultas est, eaque cruenta redditur: Interdum etiam cruor fertur.

Priusquam vesicæ attingam vitia, tabem

hoc

hoc loco dorsalem proponẽ. Grave genus morbi, quod nostri homines non animadverterunt, ipse luculenter memoriæ prodidit Hippocrates: nos inter curationes ęgrorum non semel observavimus. In caput vehemens & acutus incidit dolor, ex eoque nonnullis supernè descendere veluti formicæ videntur. Dolet etiam collum, & lumbi, eorumq; musculi, & crurum articuli, sicut inflecti interdum non possint: aluus pigra atque impedita nihil reddit, & urina difficulter meitur: quum autem vel aluus, vel urina redditur, profluit genitale semen multum ac liquidum, idemque fit per somnum, sive utitur aliquis fœminæ consuetudine, sive caret: semen etiam in utero non manet: per vehemẽtes itineris labores, maximeq; si altior locus superãdus est, corpus summè labefactatur, spiritus fit difficilis, caputq; grave est, & aures sonãt. Qui sic laborat, febre caret, &, quanquam nullo urgetur cibi fastidio, eius tamen nullum fructũ sentit, penitusq; consumitur: idem incipiente morbo quietius sese atque rectius habet. Quò autem magis is ipse morbus inueterascit, eò magis omnia homo dolet: & crura velut ab aqua inter cutem intumescunt: nõnullis ulcera à lumbis emergunt, quorum alia sanescunt, alia rursus enascuntur: tandem orta gravi suffusione, homo penitus

Tabes dorsalis.

occæ-

occæcatur. Exercet hic morbus præcipuè cùm recentes sponsos, tum alios qui nimiũ Veneri indulserunt. Illud quoq; à nonnullis observatum est, intermittere aliquando hoc vitium, & denuo redire consuesse: quod per septennia fieri quidam medicus, quem hoc affectum, occæcatumq; morbo novi, tum in sese ipse, tum in plerisque aliis animaduertit.

Vesica calculus. Grave inprimis tormentum calculi vesicæ est, quod & diu trahit, & quibusdam intervallis sæpius recurrit. Vbi id autem incubuit, gravitatis ingens sensus (si grandior calculus subest) magisque ad motum corporis, vel quædam quasi titillatio circa pubem & perinæum versatur: vrina cùm mictionis assidua cupiditate difficulter redditur, fitque quoddam veluti stillicidiũ, sic vt vix posse cohiberi vrina videatur: quæ tamen, vt primum cœpit perrumpere, quàm mox tota intercipitur, incidit que hoc modo intercisa mixtio. Inter hæc dolor toto colis meatu versatur, sæpeque is sola in glande est, post extremã mictionem gravissimus. Id temporis aluus deijci velle videtur: promptius in nonnullis si recti sunt, quàm si supini cubant, vrina exprimitur, vtiq; si grandior intus calculus hæret: alij inclinati emingunt, colemque contrectando atq; extendendo remedium doloris quęrunt. Fœminæ

minæ extrema pudenda manibus crebrò ſcabunt,&,admoto à veſicæ cervicem digito,calculum ſubinde ſentiunt. Multi etiam medijs doloribus pedes inter ſe iteratis vicibus implicant. Si vrina prodit, ea alba, craſſa, & turbida redditur, cui ſedimentum ineſt purulentum, vel mucoſum: Interdum etiam ſanguis, aut quid cruentum concretum trahitur. Hoc genus morbi genus morbi ſæpius pueris accidit,quam adultis: ſæpius viris quam fœminis. Calculus veſicæ magis albicat, itemque grandior,& durior eſt, eo quem renes extruderunt. Minor facilius in veſicæ impingit cervicem, vrinamq; pertinacius retinet, quàm is qui maior eſt: hic enim vel apto corporis poſitu,vel intromiſſo inſtrumento, inde non difficillimè depellitur.

Non leve periculum in quovis calculo vertitur. Immenſis enim fractus doloribus, & propter obſtructum iter ſuppreſſa nimiũ vrina extingui homo poteſt. Haud rarò animadverſum eſt, à veſicæ calculo data vel teneſmi, vel procidentis infimi inteſtini principia fuiſſe. Multos conſtat eſſe repertos,qui ſine dolore calculum diutiſſimè intus fouerunt.

Veſica inflammatio

Nullus æquè metuendus caſus incidere in veſicam poteſt, vt inflammatio,quæ non in huius partis (vt fortè aliquis exiſtimet)

ſubſtantia : ſed potius in ceruicis defigitur musculo. Febris acuta cum multo æſtu movetur: infrà perinæum, ſuprà pecten, atque pubes latè dolent: interdum his locis rubor, ardor, atque diſtentio accedunt, quæ omnia à pube ad ipſum vſque perveniunt vmbilicum : frequens deſidendi cupiditas, ſummaque difficultas eſt: vrina ægerrimè excluditur, ſæpè tota diutius cohibetur, maximeque cubante ægro : interdum guttatim maximo conatu deſtillat. His accedunt vigiliæ, delirium, vomitus bilioſus, & extremorum frigus. Perrara eſt veſicæ inflammatio, pueris magis familiaris, à calculi ſcilicet tormento illatis injuriis. Metum minuit vrina purulenta, cui ſedimentum album ac leve ſit. Si dolores in hoc morbo non ſoluuntur, neque veſica molleſcit, periculum eſt ægrum primis circuitibus moriturum. Nulla etiam euadendi ſpes eſt, vbi febris acuta diu immoratur, ſimulque vrina, & alui deiectio prorſus retinentur : aut vbi vrina nullam exhibet notam concoctionis, vnaque dolores magis indies ingraveſcunt. Inter quæ ſæpè vltrò lethalis oritur gangrena, ex qua vix vnquam quiſquam euaſit. Vbi ſuppurare malum incipit, (quod certè graue eſt) omnia fiunt atrociora. Quod ſi antè erumpere id, quàm pereat æger, contingit, dolores cæteraque miteſcunt omnia, ipſaque
vber-

bertim vrina, cum pure fertur. Visus est hic abscessus viam sibi per perinæum patefecisse, qua parte vrina elapsa per anum omnis ferebatur.

Cruenta à vesica mictio.

Cum multis de caussis, tum maximè propter vehementes in excludendo calculo nixus cruor è vesica ferri consuevit: is vrinam non totam vndique perfundit, & cùm per quietem subsedit, concreuisse in grumum cernitur: eius subinde cruoris pars aliqua sine vrinæ mictione elabitur. Ferè autem sub eo vitio vrina paulatim veluti stillicidio quodam exprimitur, eademque dolorem exiens movet, ac veluti colis radicem adurit. Cæterùm grauissima quæque incidere sanguine intra vesicam concreto solent: nam crebrò anima deficit, ipsaque fit exigua spiratio, & pulsus obscurus, paruus, & frequens: oritur etiam multa nausea, animi anxietas, & frigidus sudor. Hinc totus homo fit imbecillus, & pallet, & extremis partibus refrigescit. Vt plurimum autem aliquis antè incubuit in vesicam violentus casus, quem aliquandiu sanguinis secuta mictio est, subitoque sine certa caussa desijt. Tum verò subinde rigor incidit, cæteraque protinus post hunc sequuntur signa, quæ modò proposuimus. Tardius cruenta mictio vesicæ affectu nata curatur, quàm quæ à superioribus locis profecta est.

Vesicæ exulceratio. Comprehensis vesicæ malis, haud rarò eius succedit vlceratio: maior quidem atq; gravior in ceruicis musculo, post abscessus ruptionem ab inflammatione relicti: levior autem in vesicæ corpore, quam fortè exulcerationem, vel acrior vrina, vel offendens calculus fecit.

Si ex abscessu vlcus mansit, id cavum est ac sordidum, vnde aliàs sanies, aliàs multũ fœdidi puris cum vrina crassà fertur, in qua idipsum per quietem subsidet. Iam verò si interior vesicæ pellicula leviter abraditur, crassa quoque vrina est, quæ exiguum modò puris, modò cruoris trahit: &, cùm paulò altius vlcus insedit, pelliculas, & furfuracea quædam ducit. Hæ pelliculæ magis crassæ, albæ, magnæque sunt, si vlcus in altiore vesica est: si iuxta vrinæ ductum atque fistulam, minus albæ, magisque tenues, & parvæ redduntur. Ingens in proposito casu mingendi cupiditas est, sic vt teneri vrina vix possit, tumque gravis dolor pubem & perinæum exercet, maximeque hic novissimam sequitur emictionem. Idem etiam dolor vbi quis sese erigit, augetur. Quod si serpens fit vlcus atque depascens, aliquis etiam subinde cruor cum sanie, pureq; fœtido in vrina cernitur. Sæpissimè quoq; vlcere admodum sordido, maximè si à Venereo seminis profluvio id natum fuit, quædã

velu-

eluti filamenta in vrina versantur, primùm
enuia, mox ita crassa, vt spissam quoque v-
nam faciant : tandem crassus & viscidus
eluti mucus, quale candidum ovi est, sub-
det. Quæ proximè dixi filamenta, longo
òst tempore, quanquam vlcus curatum
t, cum vrina feruntur.

Inter renum & vesicæ vlcera sic distin-
uitur. Renibus ita affectis, non æquè dif-
culter vrina redditur, & quod ex his dete-
tur, rubet, seu tenues trahuntur caruncu-
æ, seu filamenta capillis similia : minor et-
m incidit dolor, sæpiusque cruor, & ma-
ore copia meitur, magisque toti vrinæ per-
nistus est. At verò exulcerata vesica, maior
t vrinæ tum cupiditas, tũ difficultas. Quic-
uid decedit, album est: (nisi id tamen à re-
ibus huc descendit) dolores magis vrgent:
inus sanguinis, minusque vrinæ misti fer-
ur. Cæterùm si is vrinæ meatu, quem οὐρη-
θρα Græcis appellari dixi, exulceratur, vri-
a subcrassa est, particeps modi cruoris, vel
ertè puris, quod capillorum specie natat in
rina. Æquè etiam sub hoc casu pelliculæ,
c quædam quasi furfuracea redduntur: sed
olor inter renem, & pubem versatur. Vl-
era renum, aliorumque vrinæ itinerum
romptiùs, quàm vesicæ sanescunt. In seni-
us nullam penitus hæc ipsa curationẽ ha-
ent, in alijs ætatibus difficillimam.

Varia fieri noxa in reddenda vrina solet. Ea enim aut paulatim destillat, aut summa difficultate redditur, aut denique prorsus cohibetur. Primum Græci στραγγουρίαν, alterum δυσουρίαν, postremum ἰσχουρίαν nominauerunt. Priora duo leniora esse possunt. Tertium grauissimum, ac, si diutius immoratur, mortiferum est. Vbi superioribus inhærescit vrinæ ductibus obstructio, in lumbis doloris est aliquis vel grauitatis sensus, noxæque affectorum renum antecesserunt: vesica inanis nihil vel dolet, vel tumet, neque quicquam vrinæ adhibito instrumento reddit, quare ne vllum quidem mictionis vrget desiderium. Contrà hoc ipsum maximum est, cum vesicæ obstructa ceruix vrinam impediuit, tumque pubes tota intumescit atque dolet, multumque vrinæ intromisso ferro prorumpit. Ad suppressam vrinam si tenesmus accedit, intra septimum diem occidit, nisi febris interuenerit, quæ liquefactione iter urinæ expediat. Cæterùm in eo malo, quod δυσουρίαν vocari dixi, vrina difficulter, magnoque dolore redditur, idque interdum affatim, interdum paulatim. Stillicidium autem esse vrinæ dicitur, cùm ea guttatim semper conatu quodam, at dolore aliàs nullo, aliàs vehementi, exprimitur. Id vitium si dolore caret, retentioni vrinæ finitimum est, sin minus, difficultati. Si vrinæ stil-

Vrina retentio.

Vrina difficultas,

ſtillicidio voluulus acceſſerit, primis diebus ſeptem hominem tollit, niſi febris quoque interuentu fluere vbertim vrina cœperit. Omnino autem id malum ſenibus diuturnum eſt, junioribus breuius, neutris (niſi quid accedit) lethale. Quod ſi id à ſanguinis grumo qui intus impegit, oritur, horrendum eſſe grauiſſimis caſibus ſolet: nam natiuus homini color perit, pulſus fit paruus & frequens, & languidus, idemq́ue totus ſubinde concidit: accedit rigor, febricula, nauſea, defectio animi, frigidi ſudores, & id genus alia, quæ concreto intra veſicam ſanguine fieri diximus. Porrò nonnunquam inuitis vrina ſine acrimoniæ & doloris ſenſu profluit, quod vitium in ſenibus curari non poteſt. Idem, ſi per febres incidit acutas, viribus iam infirmis, peſtiferum eſt.

Vrinæ ſtillicidium.

Vrinæ incōtinentia.

Vbi veſicæ illatum vulnus eſt, dolent inguina, quæq́ue iuxta pubem ſunt loca intenduntur. Ex vulnere vrina fertur, aut certè pro vrina ſanguis meitur. Accedit vomitio bilis, ſingultus, delirium, & horum ſequax comes mors.

Veſicæ vulneratio.

Obſeruationes in vitiis naturalium vtiles.

Profluuiũ ſeminis.

SEmper tædiorum, ſæpè etiam plenum periculorum vitium, humani ſeminis profluvium eſt, γονόῤῥοιαν id Græci vocant. Semen præter voluntatem, præterque modum, ſine pudendi tentigine, ſine Venere, aut nocturnis imaginibus elabitur: idq́; adeò interdum diu & impenſe fit, ut interpoſito ſpacio, hominem conſumat. Paulatim enim corpus labeſit, cumq́; indies aliis id locis omnibus, tum maximè circa lumbos emacreſcit. Ipſum verò quod ita fertur ſemen, crudum, aquoſum, liquidum, tenue nec prorſus album eſt. Maximè autem id vitii eos adoriri ſolet, qui impuberem ætatem Venereis libidinibus corrupere. Idem noſtro ſeculo contagioſum eſſe cœpit, digniſſimum ſcortatoribus flagellum, à quo recta ad morbum Venereum via eſt. Sub eo caſu virus quoddam album aut ſubcitrinum per colem noctu atque interdiu latenter ſine ſenſu elabitur: id interpoſito ſpacio admodum fit putre, atque acre, ideoq́; ipſum etiam intus exulcerat penem. Id verò iam factum eſſe dolor oſtendit, qui colem cum is erigitur ſic afficit, ut veluti fune ſubſtringi videatur. Idem dolor per mictionem maximè cum ea fieri, vel incipit, vel deſinit, ſeſe prodit, ſic ut vel difficultas ſubeſſe urinæ,

vel

vel calculus putetur. Is morbus tum viris accidit, tum fœminis: sed in his frequentius est, ægriusque quàm in illis tollitur. In eo autem, cum vterino convenit fluore, quòd humor assiduè promanet: verùm dissidet contrà, quod multo hic sit crassior, quodq; vix vnquam desit vlcus ab acri virulentoq; natum excremento: adhæc quòd fusis menstruis, hęc ista fluxio non desinat, quum vteri fluor in ipsis menstruis, & paulò pòst cessare sit solitus.

Quodvis colis interioris vlcus diu trahere consueuit: interdum ita fit cavum, maximeque per Venereum seminis profluuiũ, vt foras etiam ad ipsam vsque penetret, emergatque cutem. Si id vlcus negligitur, nõ rarò carnosum tuberculum vrinæ ductui innascitur, itemq́ue ex aggestis sordibus quidam veluti callus verrucæ similis: tum vrina vel retinetur, vel non pleno impetu fertur, ipseque homo sic ad omnem corporis positum vrgetur: compresso pene, itemque intromisso instrumento tuberculum deprændenditur.

Est etiam in cole vitium, quo is continẽter erigitur cum lasciua quadam palpitatione, multaque opinione libidinis, σατυρίασιν Græci nominaverunt. Est & eius penè generis aliud, quod πριαπισμὸν vocant: in eo arrectum assiduè pudendum sine Veneris

Σατυρίασις, καὶ πριαπισμός.

desiderio, præter naturam increscit, quodam quasi tetano distentum. Raro id malum incidit, quo tolli etiam hominem posse nonnullis placere video.

Proximum est scroti vitia proponere, in quibus inflammatio est, & sine hac durus tumor, maximeque ramex, quem Græci κήλην, nostri etiam Herniam vocant. Eius multæ formæ, multæque esse caussæ possunt. Quum rumpitur aut etiam relaxatur ea tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus intestina debuit, Græcisq; περιτόναιος appellata est, protinus deuoluitur, aut omentum, aut intestinum, ac sensim ab inguine (nisi in eo tamen immoratur, vitiumque τῆς βουβωνοκήλης gignit) in scroti demittitur sinum. Commune est euidentem in scroto, vel in inguine tumorē, eumque non permanentem esse, sed cursu, labore, satietate, & retento spiritu crescere: iterumque resupino homine, vel sponte, vel per lenem digitorum impulsum eò quod intus est remeante, perire. Si id quod descendit, omentum est, ægerrimè intrò reuertit, siue inedia fuerit varius corporis positus, atque figura: vbi verò remeat, id penitus sine murmure fit. Idem hic tumor si tangitur, inæqualis est, & mollis, & lubricus. Græci id genus ἐπιπλοκήλην, nos Ramicem omenti nuncupamus. Quod si intestinum

Ramex.

illa-

illapſum ſcroto eſt quod vitium ἐντεροκήλην, id eſt, Herniam inteſtinorum appellant, tumor ſine dolore, ſine inflammatione: modò minuitur, modò creſcit, idémque quieſcente homine aut etiam vigili, ſed tamen diutius reſupino, interdum ex toto perit: verùm clamore, ſatietate, violentóque corporis motu, propterúe graue tollendum pondus nixu creſcit, frigore omni contrahitur, calore laxatur. Id temporis rotundum eſt ſcrotum & tactu læue. Quod intus eſt, vbi premitur, lubricum eſt, & modò ſpontè, modò ſi leniter digito impellitur, quodam veluti rugitu ac flatulento murmure recurrit. Vbi graue id vitium ſit, inteſtinum accepto ſtercore vaſtius tumet, ſic vt retro compelli non poſſit, ex quo caſu grauis oritur voluulus, qui tollere etiam hominem ſolet. Inter quæ dolores magni, & ſcroto, & inguinibus & abdomini accidunt. Incipit ſubinde affici ſtomachus, ſequiturque bilis vomitus, primum ruffæ, dein viridis, ac interdum ipſius etiam atræ. Cæterùm ſit ne ex ruptione eius, quam dixi membranæ Ramex ortus, an verò ex laxatione, certis internoſci notis poteſt. Nam ſi inteſtinum ab initio protinus, atque vniuerſim deuoluitur, prægreſſa ſola violenta cauſſa, tumorque prægrandis eſt, & minus æqualis: & vbi ſupinus homo eſt, ſi compreſ-

preſſum inteſtinum multo rugitu ſurſum recurrit, iterumq; recto corpore protinus vel tuſſi, vel retento ſpiritu delabitur, ſcire licet factam ruptionem eſſe. At laxationis hæ notæ ſunt. Longiore temporis tractu inteſtinum paulatim magis magisq; quamlibet ob cauſſam deſcendit, tumor æquabilior & magis eſſe in profundo deprehenditur, neq; aliquo murmure id quod deſcendit recurrit, neque ita facilè vbi erectus homo eſt, elabitur. Quinetiam ramex ex laxatione, vix vnquam extra inguina procedit: ex ruptione autem, propè ſemper in ipſum promouetur ſcrotum. Ramex ex ruptione per initia, primis fortè ſeptem diebus, non difficillimè tollitur, maximeque in pueris: vbi inueterauit, vix vnquam curari, niſi manu, poteſt. Quod tamen auxilium anceps, & plenum periculorum eſt. Porrò ſcire licet, interdum ſimul, & omentum, & inteſtinum poſſe deſcendere, quod vitium Græci ἐπιπλοεντεροκήλην, id eſt, Ramicem omenti, atque inteſtini vocauerunt. Iam verò ſine peritonæi offenſa aliqua, ſcroto accidere alia genera ramicis ſolent. Nam interdum aquoſus humor intus collectus, interdum caro increſcens, nec raro varicoſus tumor caſſam morbi huius dedit. Cum aqua ſubeſt (quod vitium Græcis ὑδροκήλη, nobis aquoſus ramex dicitur) tu-

mor,

mor, quantum in se est, dolore omni caret, & firmus in intento scroto inhæreſcit, fame quidem, aut febricula, aut etiam de die, maximeq́; pueris vtcunque extenuatur, at nunquam ex toto tollitur. Idem tactui cedit, si paucior intus humor est: verùm vbi is multum creuit, æquè vt vter repletus, & strictus digito renititur, & opposito lumine, vt cornu, pellucet. Quòd si in vtraque parte scroti, hæc ipsa quæ proponimus, cernuntur, constat vtiq; duplicem ibi ramicem aquosum esse: Vbi diutius retenta intus aqua vehementer computruit, ipsum etiam subinde corrumpit testiculum. Insidiatur autem magis hoc genus ramicis ijs corporibus, quorum ſucci non boni ſunt, (Græci hæc κακοχυμικὰ nominauerunt) & his etiam multo magis, quæ in hydropem inclinant. Quare extracto per ferri vſum humore, facilè nouus denuo ingeneratur, nisi toti quoque corpori adhibita curatio est. Ad hanc ramicis aquosi speciem non alienum sit, hunc quoque referre, qui ex flatibus ortus, nimia distentione grauem dolorem mouet. Flatulentum appellari eum à quibuſdam video. Raró quidem, sed aliquando tamen dura caro intra testium tunicas increſcit, idq́ue vitium græcè σαρκοκήλη, id est carnoſus ramex dicitur: cuius tumor etiam perpetuus, vt in superiore est, sed pondere grauior,

uior, itemq́; durior, obſcurior, coloris vbſ-
que eiuſdem, neque pulſatus reſonat, idem-
q́ue longiore ſpacio temporis paulatim in-
creuit. Supereſt modò ramex varicoſus,
qui græcè κιρσοκήλη dicitur, durus, & ad mo-
dum virgarum oblongus tumor, quem ſcire
licet ægerrimè tolli remediis poſſe.

Teſticuli inflammatio.

Inflammatione etiam affici nonnunquã
teſticulus ſolet: tumq́ue acutus dolor, ru-
bor, calor, atque durus tumor ſubeſt: eaq́;
omnia magis ſeſe foris produnt, ſi inflam-
matio in ſcrotum effunditur: obſcuriora
autem ſunt, magisq́ue tangendo, qvam in-
tuendo explorantur, ſi vitium ſolum occu-
pans teſtem in profundo occulitur. Prout
autem grauis eſt inflammatio, febris etiam
modò eſt aliqua, modò nulla. Poſt malè cu-
ratum morbum, durus ſæpè manet tumor
ſine dolore, ſine calore, atque rubore, qui
tumor nunquam ferè auferri ex toto poteſt.

Vteri inflammatio.

Proximum eſt ad vteri morbos tranſire,
qui & varij eſſe, & pleni tædio periculisq́ue
ſolent. Grauiſſimum eius malum inflam-
matio eſt, ea quidem quæ totum vterum,
non autem ſolam (quod ſæpius fit) eius cer-
uicem occupat. Vehemens dolor atque
pulſans locum vrget: isq́; ſi anteriora vteri
magis afficiuntur, ad pubem peruenit, &
vrinæ difficultatem aliquam, vel ſtillicidiũ
parit: ſi poſteriora magis inflammantur,
aluus cohibetur, & dolor lumbos fatigat.

Iam si in latere plus vitij est, protinus inguen intenditur, cruraq; grauia difficulter mouentur: Semper autem acuta febris inest,& multus capitis dolor,magisque anteriore eius parte, & circa radices oculorum. Dolent quoque cum distentione atque grauitate imus venter, pubes, coxæ, vicinæque his id genus partes. Lumbis etiam multus infestus ardor est. Incipit affici stomachus, doloreque & nausea,& singultu sollicitari. Ipsa autem fœmina adeò parum commodè in omnem partem corporis mouetur, vt non sedere, non surgere,nisi summa difficultate, non pedibus ingredi.nisi quadam claudicatione possit. Eadem molestè in id latus cubat, quod morbo caret. Porrò si vteri ceruix inflammationem sustinet, id quod frequentius fieri dixi, abdomen dolet,ipsumque vteri os, admoto digito durum occurrit, feruidum, atque præclusum. Atque is sanè casus reperire aliquam curandi viam potest: prior ferè nullam potest. Nonnunquam vteri inflammatio in durum, sensuque carentem tumorem desciscit: rarius in cancrum: sæpius in abscessum: qui, simul atque fieri incipit, pulsantem dolorem atque febres exauget, hæque cum horrore crebrò sunt, & nullo ordine exasperantur. Confecto pure, protinus hæc ista paulùm mitescunt, iterumque cùm ab-

ſceſſus rumpitur, increſcunt: ac tum quidem aliàs vrina cohibetur, aliàs aluus: interdum tumor iuxta pubem attollitur, & quaſi inundatio profluentis rei alicuius intus ſentitur. Id temporis pus erumpit, aliàs in vteri cauum, aliàs in abdominis ſpacium, ibique inter inteſtina ſubſiſtens, copia imum ventrem diſtendit, ac veluti pondere onerat. Quod autem pus per vteri ceruicem foràs excluditur, id ſi album eſt, leue, æquale, & odoris non mali, ſanitas fœminæ redditur: ſi verò virulentum eſt, malè olens, & multis coloribus variegatum, ſcire licet rem in periculo eſſe. Rupto atque exinanito abſceſſu, ſordidum vlcus manet: ſub quo acer mordaxque oritur dolor, ſanies, & colluuies fertur, non eadem vſque copia, ſubſtantia, atque colore: odor huic modò grauis adeſt, modò etiam nullus, ſic vt ab albo vteri fluore, id quod ita exit, profectum eſſe credatur. Si in vteri ceruice malum inhæreſcit, ipſo etiam deprehendi tactu poteſt: ſin altius inſedit, eorũ quæ efferuntur vtendum nota eſt. Ergo vbi ſimplex vlcus non à rupto natum abſceſſu, interiorem vteri, aut eius ceruicis pelliculam abraſit, aut modicè excauauit, humor paucus, æqualis, craſſus, albicans, excernitur. Quod autem vlcus è rupto abſceſſu ſordidum eſt, plus quidem humoris fundit, at minore dolore,

Vteri exulceratio.

Vteri

Vteri vlcus ita interdum malignum fit, vt serpendo proxima quæque loca erosione violet. Id Græci νομὴν appellauerunt, estque hoc tum multò magis sordidum, fœtidum, ac rebelle, quàm prius fuit. Tum sub hoc casu, tum sub duro, longoque vteri tumore procliuis esse cancer solet. Dolor eo tempore circa inguina, & imum ventrem, & abdomen, & lumbos versatur: moles intus grauis esse quasi pondus aliquod videtur, jungiturque febris, non æquè tamen ardens ea, vt in vteri inflammatione: ipsum denique malum maximè diuturnum est. Quum exulceratio quoque cancro accessit, vlcus, præterquam quòd dolet & durum est, etiam labris est prætumidis, & ex concreta sorde liuidis atque horridis. Quod ex eo manat, id graueolentissimum est, tenue, nigrum, vel etiam fuluum. Hoc genus vitij, vel ipso judice Hippocrate, inanem omnem medicinam experitur.

Vteri dur9 sine dolore tumor.

Interdum ex inflammatione neque resoluta, neque in abscessum versa, itemque alijs de caussis durus nasci vteri tumor potest: idque modò totius huius, modò alicuius in eo partis. Is tumor tactu durus, atque retinens deprehenditur, cui nullus aut certè obscurus inest dolor, sed difficulter vel vrina, vel aluus redditur: & vbi recta fœmina est, graue pondus pudenda vrget, quasi foras pro-

lapſurum : totum corpus fit impotens, ægreq́ue mobile, maximè inferioribus eius partibus, ſic vt difficilis admodum hoc nomine omnis inceſſus ſit: nonnunquam venter inflatur, & ſpeciem hydropis (qui ſubinde tamen ſequitur) præbet.

Vteri inflatio.

Vterus quoque certis de cauſſis inflatur, id quod duraſſe nonnullis per omnem vitam obſeruatum eſt. Venter imus ingentem tumorem habet, & tenditur, & dolore vrgetur: hic dolor ad ſeptum vſquè tranſuerſum, & ad ſtomachum peruenit. Idem latera etiam vtrinque perſtringit, ſæpeque alterum inguen, interdum vtrunque: adhæc vmbilicum, lumbos, pectinem ipſumque ſubinde afficit per conſenſum caput. Non rarò flatum manifeſtò elidi per naturalia fœminarum contingit, itemque murmura intus, ſtrepitusque, vbi corpus flectitur, exaudiri ſimiles omninò his ſonis, qui cieri ſub torminibus ſolent. Ipſe autem venter digito percuſſus, tanquam tympani ſonum ædit, vtique ſi capax vteri ſpacium flatus implevere. Quod ſi is ipſe rarioribus ſubſtantiæ meatibus inhæreſcit, dolores mouet longè atrociſſimos, & ægrius remedijs tollitur. Solet hic morbus puerperas magna ex parte tentare, non ſine magno periculi metu.

Vteri hydrops.

Eſt etiam aliquis vteri hydrops tota eius capacitate aquarum plena. Venter inflatur,

ma-

magnamque grauitatem, & conversus in aliquam partem sonum fluctuantis intus humoris exhibet. Eum humorem quibusdam ex vtero singulis mensibus, nullo vitæ incommodo esse expurgatum, doctorum hominum constat animaduersione.

Sequitur modò id vteri vitium, quod Græci μύλη, id est, mola, appellatur, quodque nulli accidere fœminæ sine viri consuetudine potest. Informis in vtero consistit caro, cute, vel membranis circundata, venasque intus multas habet, sine visceribus tamen, si intestinis, atque ossibus. Ea caro, assumpto per venas suas alimento indies crescendo, vterum omnem ingenti mole implet, vt vel octimestris etiam subesse partus existimetur. Hæc verò moles non sæpè per omnem vitam intus tutò manet: paucis etiam quarto anno, aut quinto excidit: plerisque omnibus tertio quartoúe excluditur mense, spemque prægnationis omnem falsò conceptam ludit. Siquidem in hoc vitio, menstrua retinentur, mammæ intumescunt, vrget cibi fastidium, facies decolor est, venterque indies magis ac magis grandescit. Verùm vt his notis imprægnationi consentit: sic rursus ab ea distat, quòd durior hic est tumor, & quod nullo id quod intus est motu proprio cieatur, sed stabile inhærescat, grauitate fixum sua, neque vnquam nisi

Mola.

vbi vel premitur, vel vbi sese fœmina in latus conuertit, moueatur. Tum enim, non vt fœtus leni blandoque impulsu, sed impetu quodam, in quam partem corpus inclinat, prouoluitur. Quin etiam subinde informis hæc caro, aut multus sanguis cum humoribus intus cumulatis, nec rarò etiam flatus excluditur. Quibusdam quales inter pariendum esse solent dolores atque pressiones, ab eo, quem dixi, flatu oriuntur. Omnibus autem inter hæc corpus extenuatur: incessus fit difficilis, sic vt propendere pondus aliquod ex vtero videatur: tandem verò, cùm jecur quoque vnà jam affici cœperit, ipse sequitur hydrops. Mola omnis, nisi inter initia curatur, ægerrimè tolli potest. Quum menses sine certis imprægnationis notis retinentur, simulque venter sine hydrope intumescit: scire licet aliquid in vtero, quod præter naturam sit, inesse, irritum videlicet conceptum, vel molam, vel flatum.

Vteri ascensus atque descensus. Vterus etiam ferri è sua sede potest, isque modò ascendere, modò descendere, vel prolabi, & interdum in alterutrum latus inclinare. Ascensio adeò in quibusdam vehemens est, vt ad ventriculum etiam, vterus velut globus aliquis efferatur, eumque graviter premat, indeque manu de pelli suum in locum possit. Vbi id vitium incidit: fœmina præcordijs dolet, & spirandi vrgetur dif-

difficultate, & animi defectione, idque illæsa penitusque incolumi mente. Vbi autem descendere incipit vterus: mulier, si recta est, grauem in pudendum molem sentit incumbere, quæ digito etiam explorari, tangique, quoniam pudendo occurrit, potest: si supina est, vel aluum dejicicit, rectum vteri intestinum sentit: si prona, difficulter meit. Idem morbus longè gravior redditur, cùm euersus vterus (quod tamen rarius incidit) foràs prouoluitur. Quo tempore ingens dolor pectinem fatigat, oriturque subinde neruorum distentio atque tremor. Vteri fundum magnitudine oui anserini aut struthiocameli foris prominet admisso digito obuius. Is si sic diu persistit, vix vllum auxilium periculo fœminam subtrahit. Iam verò si conuulsus vterus in inguen, dextrum vel sinistrum contorquetur, crus totum maximeque femur torporem atque frigus habet, inguen, & interdum coxendix graui dolore conflictantur. Is dolor vehementius increscens, neruotnm infert distentionem, & quendam (vt vocant) vteri furorem.

Vteri conuulsio.

Haud leue vitium est ab vtero factus strangulatus, qui Græcis πνίξ ὑστερική vocatur. Eo incipiente nausea multa fit, fereque sine vomitu: sequitur cibi fastidium, cùm ventris quodam rugitu, tametsi hic iste non semper comitatur: post hæc incipit esse dif-

Vterini strangulatus.

ficilis ſpiritus, creber, ac brevis: idemque poſt paulum ita arctatur, vt veluti vinculo præſtrictæ fauces videantur, magno metu præfocationis: inter quæ leuiter anima deficit, ex qua tamen re vix pulſus immmutatur. Tandem verò incipit affici caput mentis ſedes, quæ tum iracundia, tum metu, ſimilibusque paſſionibus turbatur. Sæpius autem altus incidit quaſi ſopor, ſub quo obmuteſcit fœmina, totaque palleſcens atque oculis clauſis corruit, ac veluti attonita jacet, ſenſus, motuſque expers, ſic vt comitiali morbo videatur proſtrata. Spiritus huic ſummè paruus, rarus, & obſcurus eſt, adeò, vt vix ſupereſſe vllus credatur: pariterque ipſe propè concidit pulſus, tametſi etiam is (vbi leuius malum eſt) interdum conſtet: cùm remittit acceſſio, vterus paulatim laxatur, & humoris quippiam emittit, tum obmurmurant inteſtina; oculi aperiuntur: malæ rubeſcunt: protinusque mens, ſenſus, ac motus fœminæ redeunt: ſic vt eorum quæ inciderunt, penè omnium ſuppetat memoria. Differt hoc iſtud vitium à morbo comitiali, quoniam neque oculi vertuntur, neque ſpuma ex ore mouetur, neque admodum nerui diſtenduntur. Strangulatus cauſſa vteri genitus, multis crebrò reuertens perpetuus eſt: aliis protinus in ipſa eſt acceſſione, aut paucis poſt eam ho-
ris

horis lethalis: quo tempore hæc ferè comitantur. Diu immoratur accessio: fit summè spiritus difficilis, pulsusque creber & ordinis expers, tametsi is interdum totus etiam aboletur: perit insuper sensus & motus: summum corpus frigido sudore imbuitur: post quæ syncope incumbit, & mors. Minus graue vitium est, in quo hæc quæ proposuimus insunt omnia, solo illæso spiritu. Eò rursus minus graue, in quo sensus etiam, motioque, non tantum spiratio integritatem habet, cætera assunt. Morbus hic quibusdam interuallis quasi circuitibus vt comitialis mouetur, inciditque magis hyeme atque autumno, maximè calidis atque humidis puellis, ac viduis etiam quæ præter morem consuetudine viri diu caruere: itemque his etiam fœminis, quibus sterilitatem medicamenta, non ætas, conciliauerunt.

Menstrua.

Proximum nunc est ad eas obseruationes quæ de menstruis haberi possunt, transire. Ergo vbi hæc opportunè justo modo, & æqualis, boníque coloris singulis temporibus, & iisdem propè mensium diebus feruntur, optima, ac pro natura esse putandum est. Hisce autem erumpentibus horrores incidunt, & lassitudines, & capitis grauitates, & colli dolores. At verò periculum grauissimorum afferunt morborum, quæ

nimium vel cohibentur, vel profluunt. Neque enim illud ab Hippocrate dictum ratione caret: vtrisque his, quarum menstrua plus justo vel retinentur, vel fluunt, ab vtero morbos fieri. Vbi præter modum, præterque ætatem retinentur, totum corpus fit graue, doletque caput cum grauitate, præcipuè anteriore parte: hic dolor ad ceruices etiam peruenit, ad scapulas, ad lumbos, & ad fundamenta oculorum. Sæpè fœmina, ac si concepisset, inhorrescit, sæpissimè nauseat, ac cibum fastidit: nec rarò etiam febricula vrgetur: ipsa tota tristis, & inquieta est, subindeque viri consuetudinem concupiscit: vrina crassa est, turbida, rubicunda & interdum nigricans. Longa menstruorum retentio, gravissimarum fomes ægritudinum est: vt furoris, melancholiæ, morbi comitialis, resolutionis neruorum, caliginis oculorum, tussis, difficilis spirationis, præfocationis, duri viscerum tumoris, hydropis, podagræ, tremoris cordis, syncope, & hujusmodi. Quæ fœmina lac habet, si neque peperit nuper, neque grauida est, ea à menstruis defecta est: tum verò necesse est, si ea diu sic manet, acerbissimos in capite dolores fieri, vel morbo aliam quampiam partem infestari. Quod si inter hæc sanguis è naribus fertur, res omnis in tuto est. Quæ fœmina non peperit, grauius & citius

Menstruorum retentio.

tius

ius retentione laborat menstruorum, quàm ea, quæ peperit: in hac enim venæ magis ad hanc fluxionem patent, in illa minus.

Menstruorum fluor.

Æquè horrendum est, nimium menstrua fluere cœpisse, ex quo totum fit infirmum corpus, eiusque color vitiatur: labascit cupiditas, atque concoctio: crebri oriuntur febriles ardores, novissimè pedes molli tumore inflantur, indeque reliquum corpus, ex quo ipsa gignitur inter cutem aqua. Hoc genus fluxionis, si ob partum grandiorem incidit, ferè tutum esse, ac suapte cessare sponte solet. Cùm abortum sequitur, exanimare etiam fœminam, & præceps afferre exitium potest. Si rupta aut patefacta intus grandior vena est, cruor profusè effluit. Si minor vena fuit, paulatim is ipse nec multus fertur. Vbi autem erosio venam afficit, non solum paulatim sanguis manat, verum etiam cum sensu doloris. Menstrua humidioribus fœminis diutius durant, citoque hæ, nisi illa profluunt, intumescunt.

Fluor muliebris.

Huic fluori is quodammodo affinis videatur, quem Latini muliebrem, Græci ῥοῦν γυναικεῖον dicunt. In eo tamen non purus fertur sanguis, sed quid corruptum, idque assiduè, nulloúe certo vel ordine, vel circuitu. Quod promanat, aliàs liquidum est cremori simile, aliàs citrinum, aut pallidum, idemque acre, atque mordax, cui modò

nullus odor, modò grauis adest: vtrique autem vitio commune est, locos humoribus madescere, fœminam decolorem fieri, eamque neque appetere cibum, neque eius fructum sentire, oculosque (vbi fluor inueterauit) habere prætumidos, ac difficulter spirare. Vteri fluor non solum ætate maturas, verum etiam virgunculas afficit juniores, quas esse fœdas tristis pallor facit.

Vltimo hoc loco ea jam proponenda animaduersio est, quæ de abortu, atque incommodo haberi partu potest. Sed prius quædam de conceptione dicere non alienum est

Impregnationis impedimenta

Primum itaque scire licet, non concipere fœminam posse, cui nimium frigidus ac densus est vterus, in quo nimirum viri semen extinguitur, nec etiam, cui is ipse præsiccus atq; calens est: nam semen deficiente nutrimento, corrumpitur. Nec cui præter naturam crassæ os vteri ab omento comprimitur, nec cui nimis tenue corpus atque macrum est. Si finitis menstruis os vteri non siccatur, sed humectum manet, signum est, conceptionem fieri nondum potuisse. Quę fœmina concepisse se rata, non concepit, & per multos fallitur menses, menstruis jam tum cessantibus, simulque ventre augescente: ea caput dolet & præcordia, neque lac, nisi modicum, & id aquosum habet. Verùm quæ concepit, ea his doloribus

(nisi

(nisi si familiares sunt) caret, & lac non improbum habet. Fœcunda mulier sanitate vtitur firmiore, at citius est anus: sterilis autem diutius juuentæ decorum seruat, at non firmæ valetudinis est. Concepisse autem fœminam hinc scire licet, cùm ea simul cum viro aut paulò post magna voluptate semen emittit, idque intus cum eo quod viri est, retinet, sic vt muliebres minimè madescant loci. Tum horrore mulier eo ipso afficitur die, ac veluti quadam titillatione contrahi vterum sentit: cuius deinde os ita clauditur, vt ne specilli summam admittat aciem: idemque interposito tempore, interius retrahitur, vt vix explorari digito obstetricis possit. Inter hæc menstrua compressa sunt, nisi si primis aut nouissimis mensibus, non ex ipso quidem vtero, sed ex iis quæ ad ceruicem eius pertinent, venis, (vt in virginibus fit) sanguis nullo fœtus incommodo feratur. Post hæc mammæ grandescunt, latera, lumbique exporriguntur, ac venter totus sine vllo molesti ponderis sensu intumescit: vt hoc quoque discrimine, tum à mola, tum ab vteri hydrope verus differre conceptus possit. Per hæc tempora frons interdum maculis fœdatur, vel citrinis, vel liuidis, ipseque oculorum ambitus aspectu languido aqueum liuorem exhibet: vrina citrea est aut sublivida, item-

Impraegnationis notæ

itemque crassa ac turbida, quæ leui concussione bullat, vel granula è summa corona demittit: huius sedimentum crassum est, atque instar carptæ lanæ non bene junctum: eadem vrina si vinum album accepit, similis fit jusculo coctarum fabarum. Tandem verò fœtus moueri incipit, certissimum sui præbens indicium: id quod alijs citius, alijs tardius, plerisque omnibus media imprægnatione contingit. Atque hæ concepti fœtus certæ notæ sunt, qui, priusquam absoluatur, ædaturque in lucem, multis sollicitare incommodis matrem potest. Ea enim si alicui opportuna morbo, aut humorum vitio antè fuit: id secundo, tertioúe mense sentire incipit. Itaque tum tota ea lassa redditur, lumborumque, & inguinum, & fœmorum dolorem, grauitatemque patitur, ac graui somno per diem vrgetur. Inter hæc cibi amittitur cupiditas, fitque ingens nausea, quę modò irrita est, modò bilis vel pituitæ vomitum citat. Hic ipse si non sequitur vomitus, fit protinus difficilis spiratio, & vertigo, animique tum anxietas, tum leuis defectio: interdum etiam absurda oritur rerum alienarum appetitio, vt terræ, carbonum, testarum, & huiusmodi. Sed perire hæc omnia post quartum aut quintum prægnationis mensem consueuerunt. Cæterùm vbi jam grauida esse fœmina cœpit, si subitò mam-

Prægnantium incōmoda.

mammæ emarescunt, abortus periculum significatur. Si cùm eadem gemellos fert, alteru mamma extenuatur, alterum abortit: marem quidem, si dextra emacruit: fœmellam autem, si sinistra. Hac enim parte magis fœmellæ, illa potius mares gestantur. Æquè magnum abortus periculum est, mulierem vtero ferentem acuto morbo rapi, aut sanguine per incisam venam inaniri, aut potentibus medicamentis perpurgari: vtique si longo jam spatio grandior redditus fœtus est. Quin etiam sine medicina partum elidere cita aluus potest. Prægnantibus hæmorrhois, valde malum: Erysipelas in vtero, perniciosum: lac etiam vbi è mammis profluit, præcipueque aquosum: imbecillum esse arguit, quod prægnans intus gerit. Duræ mammæ, incolume id esse testantur. Si gravidæ menstrua solito more fluunt, sanus esse fœtus non potest. Si febribus eadem conflictatur, aut vehementer sine caussâ manifesta emacrescit, magno negotio periculoque parit: aut certè abortiens, in discrimine versatur. Ferè autem præter naturam tenuis tantisper abortit, donec facta sit habitior. Quæ autem mediocriter corpulenta secundo aut tertio imprægnationis mense sine euidenti occasione abortit, huic acetabula (Græci κοτυληδόνας vocant) plena lentoris sunt; sic vt fœtum continere nequeant pondere

dere

dere grauem suo. Quicunque autem prægnanti inciderit casus, spem securitatis amittere non oportet, mammis nondum gracilescentibus. Cæterùm si fœtus vita caret, nullus intus motus est, qui ante frequens fuit: venter grauis est, & quasi procidere velle videtur, nihiloque secius ac si hydrope vrgeretur, intumescit, distenditurque, & cadaueris pondere oneratur: idem simulque latera refrigescunt, quæ antè caluerant: ingens dolor circa vmbilicum versatur: stomachus mordetur: spiritus malè olet: oculi minuuntur dolentque: nares atque aures frigidæ fiunt: totus vultus prauo colore fœdatur: ipsa mulier crebrò inhorrescit, & in animi labitur defectionem: interdum conuulsionibus quasi comitialibus distenditur: ferè autem semper graui vigilia vrgetur.

Signa emortui in vtero fœtus.

Porrò futuri abortus hæc signa traduntur. Mammæ sponte extenuantur, aut ex his lac aquosum fertur: latera, superusque venter arctantur: lumbi, coxæque grauitatem insolitam habent, & pigrè mouentur: fœtus si vitam habet, vix mouetur: postremò aqua profluit saniosa, tenuis, dein sanguinea, postquam ipse sanguis hinc grumus, atque tum protinus fœtus excluditur. Cæterùm quum hoc ipso incolumi partus incipit tempestiuus: plus laboris esse solet in pingui muliere, quam in tenui: plus in pu-

Abortus præsagia.

ella ædenda, quàm in maſculo. Ferè etiam plus negotij abortus, quàm maturus partus exhibet. Præſagire autem difficilem partum licet, ſi totus ante fœtum aquoſus humor effluit: aut longa, copioſaque ſanguinis eruptio anteceſſit: ſi ipſa fœmina crebrò inhorreſcit, & languidiore dolore, perque longiora interualla vrgetur. Rectè enim Hippocrates judicauit, partus ſine debito dolore periculoſos eſſe. Vbi mulier à partu haud commodè purgata eſt: venter, & interdum crura tument dolor, atque rigor lumbos atque imum ventrem occupat: fitque interdum animi defectio. Quod ſi ex partu febris cum ingenti continuoque dolore capitis infeſtat, ſcire licet in magno rem metu eſſe.

Difficilis partus nota.

Vbi vterus vulnere percuſſus eſt: inguina dolent, & coxæ, & fœmora: ſanguis partim ex plaga, partim obſcœnis locis effertur, ſequiturque bilis vomitus: Noviſſimè, vbi in propinquo exitium eſt, eadem quæ corde vulneratis ſolent accidere, ſequuntur.

Vteri uulneratio.

Obſeruationes in vitiis articulorum vtiles.

MOrbus articularis Græcè ἀρθρῖτις appellatus, (ſub quo nomine ποδάγραν, χειράγραν, & ἰσχιάδα comprehendimus) diu trahere, & per intervalla re-

Morbus articularis.

recurrens, grauibus tormentis dolorum afficere hominem solet: neque vllus ferè morbus est, qui magis à parentibus trahatur. Is ipse interdum repente in omnes irruit articulos: sæpius paulatim accedit, oriturque leuis chiragra, vel etiam podagra, maximeque calidioris naturæ hominibus: sic, vt hunc dolorem nemo nisi expertus, morbi esse articularis crederet. Ab his partibus, multo spatio dolor ad cæteros articulos irrepit, quibus ex more esse infestus solet. Quin etiam cùm malum inualuit, vertebræ quæ in spina sunt, afficiuntur, genæque dolent, atque ipsum interdum guttur, nec vlla ferè ossium connexio huius expers cruciatus est. Quæ pars huic vitio patet, ex leui occasione fatigata, æquè frigido, calidoque offenditur. Hic autem morbus, vbi ad senectutem vsque inueterauit, aut certè in ea esse cœpit, itemque vbi extra hanc ætatem callum contraxit, nunquam ex toto sanatur. Dum callum dico, nodosam illam intelligo arthritidem, sub qua diducuntur articuli, distorquenturque, & motu pereunte curui fiunt. Iuueni autem semper facilius succurritur, si amans laboris est, & accuratè victitat, & facilem aluum habet: præcipuè, si quæ morbum fecit materia, non ex diuersis mista humoribus est. Quæ omnia tamen sic spem faciunt, vt interea nondum

ali-

aliquis contractus ſit callus. Nihil æquè propemodum hoc morbo affectos adiuuat, atque tormina, vel quocunque modo fluens aluus. Nihil penè grauius eſt vino, atque Venere, ſi modo carent. Propter febrem quoque, & fieri vitia articulorum, & ſanari poſſunt. Saluti ferum in his ſignum eſt varices naſci, aut vrinam craſſam & multam eſſe. Atque hæc quidem communia ſunt: nunc illa, quæ magis propria, cuique vitio cenſentur, ſequar. Χειράγρα in manu eſt, eiusque vel carpum affligit, vel partem externam, vel articulos ac vincula digitorum: circum ſæpè tumor, rubor, calor, pulſansque dolor eſt. Ποδάγρα autem pedes infeſtat, ingeritque tormentum, vel malleolis, vel plantæ, præcipueque pollicis articulo: eademque hic, quæ in priore ineſſe vitio diximus, ſequuntur. Podagra rarò caſtratos, vel pueros antè Veneris vſum, vel mulieres quæ menſtruis carent, adoritur. Quæcunque pars tum hic, tum in ſuperiore vitio, morbo patet, ea debilior fit, & emacreſcit. Podagræ dolores, ceſſante inflammatione, intra dies quadraginta conquieſcunt: iidemque magis Autumno, atque Vere mouentur. Coxæ autem dolor (Græci Ἰσχιάδα nominant) altius ad ſummam natem, non in magno eius articulo defigitur, inde in femur quoque ſeſe, & in ſuram, & in extremum

Χειράγρα.

Ποδάγρα.

Ἰσχιάς.

pedem extendit. Idem interdum circa inguina inhærescit, & vrinæ difficultatem lacessita vesica parit. Ipsum verò crus modò calidum, modò frigidum est. Raró euidens emergit tumor, minus sæpè calor aut rubor. Id autem vitium grauiorem præ cæteris generibus dolorem mouet: fereque post longum morbum, inclinata in coxam materia, gignitur. Porrò longissimum erit, atque nequaquam anno finiendum, si ingens torpor subest, & crus, coxaque, & lumbi multum frigent, aluusque nunquam nisi vbi coacta est, respondet, & nil nisi stercoraceum mucum reddit: si denique arrigi pudendum non potest, hominisque ætas annum jam emensa quadragesimum est. Huic vitio succurrere ver atque æstas potest. Parum sperare vel Hyeme, vel Autumno licet. Iunioribus æquè graues dolores atque senioribus, at non æquè longa morbi huius spatia sunt: ante quadragesimum enim diem juuenes liberantur: minus etiam vehementes his torpores fiunt, minusque crura, ac lumbi frigent. Iam verò si sub eodem morbo dolor lumbos, coxamque deserit, & ad inferiorem vertitur partem, sperare vtique bene licet: sin contrà, coxa, lumbisque non desertis ad superiora peruenit, rem difficilem esse testatur. Quòd si eo jam ipso in vetustatem incidente fœmoris

-ca

caput elapſum extrà coxam eſt, protinus fœmur contabeſcit, homoque niſi vſtus eſt, claudicat. Obſeruatum haud rarò eſt, ex hoc coxæ dolore natum hydropem eſſe. Sanata podagra, atque iſchias, facilè reuerti conſueuerunt: at cæterorum vitia articulorum, non item. Vbi in humerum articularis doloris tormentum incubuit, nullus euidens tumor, vel calor, vel rubor eſt: vbi cubitum aut genu affligit, multum & doloris, & tumoris exhibet, ac ruboris, calorisque perexiguum.

Obſeruationes in vitiis cutis vtiles.

VAriis incommodis tædiique plenis noſtra expoſita cutis eſt, quæ quamuis per ſe periculo vacent, fœda tamen eſſe, & propter malum fieri corporis habitum ſolent. Primo itaque loco ſcabies ponatur, ξυσμὸς græcè appellata, durior illa ſcilicet cutis aſpretudo, leuisque exulceratio pruriens, & interdum rodens. In hac puſtulæ oriuntur modò humidiores, modò ſicciores: his ruptis, vlcus fit. Id purgata ſanie cruſtula tectum obdureſcit. Eo autem grauius malum eſt, quò magis cutem aſperat, quoque prurit magis, & quò plures occupat partes, & quò ſomnum magis aufert. Prauis ea radicibus, quæ talis eſt, nititur, magnoque negotio tollitur. Itaque hanc

Scabies.

Græci ἀγρίαν, id eſt, feram nominauerunt. Scabies omnis aliis quidem ex toto deſinit, aliis certo anni tempore reuertitur. Ægerrimè autem in ſenibus ſaneſcit, peſſimaque eſſe in capite ſolet.

Impetigo. Hoc vitio grauior impetigo eſt, dura nimirum, aridaque cutis aſpretudo, multa moleſta prurigine. Ea ferè vel manus occupat, vel pedes, habetque ſpecies numero quatuor. Ex his minimè mala eſt, quæ ſcabiem repræſentat, in qua aſperata cutis rubet, ſubduraque eſt, & erodente pruritu laceſſitur. Id communiter pruriginem vocant. Peior eſt ea quæ aſperior, rubicundior, & maiores puſtulas exhibet, eſtque ea impetigo, quæ græcè λειχὴν appellatur. Prorſus autem hîc varia cutis figura eſt, & roſio maior, multæque ſquamulæ decedunt, tum ipſum etiam malum latius vagatur, celerius ſerpit, certioribus temporibus & fit, & ceſſat. Tertia autem longè hac atrocior, peiorque eſt, quæ circum tempora oritur, aut certè ibi eſſe deſinit, neque vnquam ex toto poſſe tolli videtur. Præcraſſa cutis eſt, longeque durior, ac magis tumens, eademque ſiccitate dehiſcens, paſſim finditur: magis etiam eroditur, ſquamulas ſubnigras remittit, furfuribus ſimiles: iſtud vitium Græci *Ψῶρα.* Ψῶραν dicunt. Peſſimum, atque inſanabile qartum impetiginis genus eſt, quod Græcè λέ-

λέπρα appellatur : id erosione latius procedit, totumque cum subiecto humore subalbidum est, ac speciem recentis cicatricis repræsentat : adhæc cutis fissa ac vehementer dura est, ex qua cum squamulis (quas ea habet subalbas vel pallidas (sanguis fertur. Facile Lichen neglectus in psoram : & hæc, in lepram vertitur. Ferè paulatim emarcescunt hi quos semel vel psora, vel lepra contaminauit. Impetigo hoc à scabie distat, quòd siccas pustulas habeat, omnis tum humoris, tum saniei expertes : contra scabies habeat.

Vitiligo. Nunc de vitiligine dicam, in qua cutis alienis maculis, iisque non continuatis, at variè disiunctis vagantibusque fœdatur. Sub hoc vitio sensus affectæ partis vel obtorpescit, vel totus amittitur. Est autem generum id duorum, ἀλφὸς scilicet, & λεύκη. *ἀλφὸς.* Sub priore, summa tantum afficitur cutis, estque maculis quibusdam ceu vmbra obscurata, fitque hoc modo Alphus vel albus vel niger: itaque nouissimus hic Melas appellatur. Porrò Leuce longè altius totam cutem, non tantum sum̃am prehendit, magisque quàm Alphos albet. *λεύκη.* Pili è cute excidunt, & vicissim nascuntur noui, tenues, albi & omnia lanugini similes. Alphos vix vnquam, nisi cum inueterauit, cutem penetrat. Leuce non solum hanc, sed ipsam etiam ad ossa vsque

afficit carnem: ille curationem non difficillimam habet: hæc vix vnquam remediis tollitur, aut si certè tollitur, semper eo loco praui relinquit coloris vestigium. In Leuce cani pili sunt: in alpho naturales. Ex hoc, vbi quis locum acu pupugit, cruor fertur: ex illa, sanies aquosa duntaxat: vtrunque autem vagatur, verùm in aliis citiùs, in aliis tardius. Experimento discitur vterum sanabile quid horum sit, nec ne. Nam cutis inciditur, aut intromissa pungitur acu: tum si cruor promanat (quod ferè in vtroque Alpho fieri diximus) sperari curatio potest: si tenuis, subalbaque sanies, non potest. Æquè inanis omnis medicina est: si id vitium inueterauit: si magnum spatium multaq; occupat corporis loca: si altè intra carnem demersum est: si locus ex toto colorem amisit suũ, ac quiduis potius quàm ruborem habet: si denique aspero panno perfricta cutis, colorem non mutat. Omni vitiligini malus jungitur corporis habitus, quem qui habet, is huic vitio magis opportunus est.

Exanthemata. Exanthematum quoque hoc loco proponenda obseruatio. Hæc vbi quidem intus immorantur, nondum tamen foras emerserunt, talia fiunt. Totum corpus fit graue, & punctionibus quibusdam afficitur: dolor vehemens in capite, aliquis etiam in pectore, in faucibus, & in dorso est: sicco ore

cras-

crassum sputum vix extunditur: oculi intumescunt: pruriunt nares: raucescit vox spiritus difficulter, crebroq; trahitur; totus vultus ardore, ruboreq; quasi efflorescit: inter hæc multa somni cupiditas est, oriturque febris Synocho non vsquequaque dissimilis. Vbi verò id vitium foris quoque sese in cute prodit, increscunt quæ modò dixi omnia, præcipueq; capitis dolor, & spirandi difficultas: ipseque pulsus æquè vt antè creber, velox ac vehemens manet. Ferè autem incipiente eruptione, facies quibusdam maculis imbuitur, quæ mox subeunte humore, vel aguntur in altum, vel in latum exporriguntur: illa, sublimia exanthemata: hæc, lata vocamus: priora exulcerant, & pruritum mouent: quo certè lata carent. Id autem genus vitii, aut corrupti excrementi dejectione, aut copiosis sudoribus conquiescit. Vix quisquam hominum est, quin vel semel sic laboret ante legitimam ætatem. Magis autem expositi exanthematis sunt infantes atque pueri: seniores rarissimè, & non nisi summo periculo ita ægrotant. Quanquam autem exanthemata in quælibet cadere anni tempora possunt, magis tamen Vere, & sub Autumni finem oriuntur: idque humidis magis, quam siccioribus corporibus. Tutiora autem sunt quæ citò emergunt, (aliis enim protinus id accidit,

aliis tertio, vel quarto, & interdum quinto poſt infirmam valetudinem die) & quæ citò (ſi ſublimia ſunt) matureſcunt, quæque rubra, magnaque ſunt, minimeque ſibi mutuò contigua: adhæc quæ febrem non vehementem mouent, eamque egreſſa ipſa finiunt. Cæterùm mala ſunt, quæ lentè prodeunt, magisque ſi violacea ſunt: ſub his enim frequens fit ſyncope. Commoda quoque non ſunt, quæ vel liuidi coloris, aut viridis, aut atri ſunt, quæque iteratis vicibus modò emergunt, modò rurſus occuluntur. Æquè mala ſunt ea quibus ingens accedit febris, vehemensque ſpirandi difficultas, & inquietudo corporis, & multa ſitis, & infirmæ naturæ vires. Hiſce ita concurrentibus, magna ex parte ægri pereunt, magisque ſi lata exanthemata ſunt. Certæ mortis ſyncope eſt index, itemque vrina ſub imbecillo robore viridis. Pernicioſum etiam eſt poſt cruentam vrinam, nigram mei cœpiſſe. Nihil æquè attentè obſeruari, atque vox & reſpiratio debet. His enim integris, magna ſpes eſt: violatis, dubia. Quisquis huic malo ſuccumbit, ferè tanquam ex angina præfocatus, moritur, aut certè propter tormina, aluique profluuium labaſcente natura exanimatur. Exanthemata ſæpè ſine vllo vitæ periculo, ſine peſtis nota in populum aëris vitio graſſantur: ſæpè hæc ipſa peſtem, ma-

lasque judicationes ſanguineæ febris comitantur: ratò aliquis ex ſublimibus moritur: multos lata tollunt.

Obſeruationes in vitiis vtiles, quæ non certam partem aliquam, ſed variam occupant.

Inflammatio.

INflammatio, quæ Græcis φλεγμονὴ dicitur, his ſeſe notis prodit. Pars affecta tumet, prementi digito renititur, tenditur, calet, rubet, & pulſanti dolore vrgetur: is morbus aut latente materiæ reſolutione, finitur, quod probandum eſt: interdum citra hæc malignus eſſe incipit, quod peſſimum eſt. Mala etiam curatione, in durum, ſenſusque vertitur expertem tumorem, quod bonum non eſt.

Gangræna

Grandiorem inflammationem ſubinde gangræna, atque ſphacelus conſequuntur. In priore, pars emori incipit, tenditque ad innati caloris extinctionem: tum autem floridus inflammationis color perit, ſimulque dolor & pulſatio. In ſphacelo autem (qui Latinis Syderatio dicitur) pars ſenſum, motum, ipſamque vitam tota amiſit, fitque prorſus nigra, mollis, putris, & malè olens, & cadaueroſa. Hic caſus (niſi corrupti membri amputatione maturè ſuccurritur) præceps exitium affert.

Syderatio.

Vtilis quoque in eo vitio obſeruatio eſt,

quod Græcis ἄνθραξ, nobis Carbunculus appellatur. Locus primum prurit, dein rubore picis, aut bituminis more splendescente efflorescit, & maximo dolore vrgetur: tum protinus pustula vel vna, vel multa oritur, flagrantissima, non nimium eminens, eaq; nigra est, & interdum liuida, vel pallida. Hæc rupta vlcus cum crusta gignitur, qualis inuri ferro candente solet, eademq; inflammatione cingitur, atque vi ardoris extorretur. Itaque cutis eo loco sic inferiori carni astricta, affixaque est, vt inde diduci ea, diuidique non possit: quæ in proximo sunt partes, caloris, dolorisque incommodum consensu quodam omnes percipiunt: præter hæc, horrore subinde homo concutitur, ac febre perturbatur, cui multa accedit nausea, & somni cupiditas, & cordis tremor: ipse verò tumor nunquam suppurat, sed excidente tandem corruptæ propter exustionem carnis particula cauum accipit, & sordidum vlcus. Id genus mali acutum, & ex toto mortiferum est, magisque si febrem excitauit, si non longè à præcipuis absistit visceribus, in axillis scilicet, & in inguinibus. Metus enim est facilè id intrò reuersurum: quod vbi incidit, in certo vitæ periculo homo versatur, maximeque si plura etiam signa comitantur, non bona. Sæpè etiam, cùm id vitium circà stomachum fauces úe ortum est, subi-

Carbunculus.

ſubitò ſpiritum elidit. Minus lethalis Carbunculus ruber eſt, atque hinc pallidus. Niger ex toto peſtilens ac pernitioſus eſt. Graue autem peſtilentiæ tempus omnis penè carbunculus & antecedit, & comitatur, idemque tum penitus eſt exitialis. Qui verò aliàs oritur; is, etſi maximis quoque doloribus terrere poſſe videatur, curationem tamen non difficillimam habet.

Ερυσιπέλατος quoque proponenda animaduerſio, tum ſimplicis, tum eius quod exulceratum eſt. Vtrique commune eſt horrorem ferè vbi incipit & febrem mouere, ſemperq; minus inflam̄atione, tùm dolore, tùm intumeſcere, perque corporis ſumma latè diffundi, coloris eſſe ex rubro flaueſcentis eoque colore vbi digito vrgetur priuari, iterumque vbi laxatur imbui, ad hæc pulſationem non habere, multoque minus tenſionem, itemque ex vna ſede in aliam ſerpendo migrare, & locum quem obſidet, mordere atque vrere. Simplex Eryſipelas ardorem ceu quandam deflagrationem & ruborem ſine vlcere exhibet. Hippocrates Aphoriſmorum libro, ἐπιφλόγισμα: noſtri, ſimilitudine coloris ducti, Roſam vocant. Quod vitium is author per anginam peſtiferum eſſe ſcripſit, ſi poſtquam ſemel exortum in pectore eſt, ſubitò rurſus intrò reuertit. Cæterùm vbi exulceratum eſt Eryſipelas

Ερυσίπελας

quod

Ignis sacer. quod propriè sacer ignis appellatur, cutis aliâs summa afficitur, in eaque crustulæ tanquam furfuraceæ oriuntur, aliâs tota vlcus sustinet, ruptisque pustulis saniem purulentam reddit. Erysipelas sæpissimè in facie versatur, eamque subinde serpendo, totam occupat, multumque tum intumescit, tum expanditur, ac, nisi remediis succurritur, rapere etiam hominem strangulatu potest. Prauum quoque esse solet, quod propter confractum, aut nudatum os natum est. Semper autem vtile est ab interiore parte ad externam Erysipelas verti: pestiferum ab hac ad illam demigrare. Ab eodem vitio putredo aut suppuratio inimica sunt, id quod nunquam propè accidere simplici Erysipelati solet, vt quod magis perspiratione cuticulari latenter dissipatur.

Papula. Nunc propter caussæ affinitatem de papulis dicam, quas herpetis appellatione significari video. Earum duo genera sunt, alterum simplex, & mitius: alterum exedens ac ferum, quod ideo Græci ἄγριον dicunt. Simplex minimis pustulis summam cutem exasperat, leuiterque rodit, & rubore suffundit, & pruritu sollicitat, in orbemque ferè procedit, ac plerunque sanescente medio extrema longius vagantur. Id vitium, quoniam pustulas exhibet milio similes, græcè ὁ τῆς κέγχρειας ἕρπης appellatur. Vbi

verò

verò feræ papulæ ſunt quas Græci ἐσθιομένας id eſt, excedentes vocant, ſimiliter quidem, verùm magis cutis, non ſumma, ſed tota exulceratur: magiſque, & roditur, & rubet. ex puſtulis ruptis vlcuſcula ſunt arida ſine ſanie, ſine pure. Vt hoc quoque nomine id vitium ab igne ſacro, cui alioqui omnia propè ſimile eſt, differat. Nam huic magnæ ſunt puſtulæ, exulceratæ, humidæ, è quibus pus ſanioſum fertur. Papula omnis minimè omnium vlcerum, quæ depaſcendo ſerpunt, periculoſa eſt. Verum curationem difficilem & longam habet, maximè ea quæ minus rotunda eſt. Talis enim in impetiginem, ſi ſublata eſt, tranſit.

Laxus ſine ſenſu tumor.

Οἴδημα, tumor laxus & mollis, & albus eſt, ſine dolore, ſine calore, idemque digito preſſus foſſulam quandam reddit. Frequens id vitium pedibus, interdum & toti corpori eorum eſt, quos aqua inter cutem, aut tabes, aut malus habitus conſumpſit. Idem ſæpiſſimè reſolutum conquieſcit, nec rarò in nodos quoſdam & excreſcentia tubera degenerat. Promptius per hyemem crapuloſis & ſenibus accidit.

Durus ſine ſenſu tumor.

At verò ὁ σκιρρὸς prædurus ac renitens tumor eſt, ac ſenſus (ſi quidem exquiſitus eſt) expers, colore inter rubrum nigrumq; medio. Idem initio exiguus, paulatim ad grandiorem molem inſurgit. Sæpè eo vitio jecur,

cur, sæpius lienis tentatur non sine certo metu grauissimorum ac lethalium morborum. Interdum aliis etiam partibus accidit, quum perperam curata in ipsis inflammatio vel Erysipelas fuit. Recens schirrus, si premitur, doloris exhibet sensum aliquem, & locum medicinæ præbet: Consummatus sensu penitus caret, neque tolli remediis potest. Schirrus aliis resoluitur, aliis perpetuò durus manet, quibusdam etiam in cancrum vertitur.

Struma. Finitimæ huic vitio sunt strumæ, Græcis χοιράδες appellatæ, duri scilicet glandularũ tumores, maximeque in collo, in quo longa serie disponuntur: vnde interdum ad alas perueniunt, itemque in pectus, & in mam̃as fœminarum: inguinibus etiam quorundam infestæ esse solent. Hoc ipsum vitium interdum mitius est, tumque tumorem exhibet æqualem, rotundum, circumscriptum, non maximè durum, inflammatione doloreque carentem omnia schirro similem. Porrò vbi vetus id graueque factum est, malignum vlcus & serpens, & erodens accipit: vnde ipse quo comprehenditur adeò locaque proxima exeduntur. Idem interdum malignitate adeò efferatur, vt haud multum à Cancri absit natura: tum febris etiam mouetur, tumorque est inæqualis, in quo pulsan-

ſantes dolores inſunt, ipſæque venæ eminent. Idem manuum contrectatione fit peior, & per omnem vitam, quoniam non matureſcit, durat: ac ſiue ferro, ſiue medicamentis hæ ſtrumæ curantur, ferè juxtà cicatrices reſurgunt. Strumæ omnes magno negotio tolluntur, acciduntque maximè (quibus etiam minus noxiæ ſunt) pueris, præcipuè ſi breue his collum, & preſſa tempora, & largæ maxillæ ſunt. Adultioribus, magiſque ad ſenilem ætatem prouectis, raræ quidem, at difficillimæ omnes ſunt ſtrumæ. Deteriores etiam eſſe volunt, quæ dolore carent.

Cancer.

Periculorum, & propter longam durationem plenum tædiorum cancri vitium eſt, Græci καρκῖνον vocant. Tumor eſt durus, rotundus, inæqualis, aſpectu teter magis, quàm inflammatio nigricans, at non juxtà feruidus. Idem latè circum circà dolet, qui quidem eſſe mollis intuentibus videtur: verùm tactui ocurrit duriſſimus. Circa eum venæ interdùm plenæ, vel pallidæ, vel lividæ tenduntur, & quaſi incuruantur: ſic vt animantis cancri diductos pedes ſimilitudine quadam repræſentet. Vbi id malum incipit, forma ciceris exiguum eſt, durum, rotundum, obſcuri coloris, idque aliàs aliquo cum dolore & calore, aliàs ſine his: atq; interpoſito ſpatio creſcens, magnitudine

fa-

fabam: & hinc nucem juglandem, aut quid his maius æquat. Idem tumor modò sine vlcere, modò cum eo est. Vbi id est, suprà hæc quæ proposui, pars assiduè exeditur, eiusque profundum rosione suffoditur, corruptæ carnis exhibens formam, exitque sanies pestilentissima, tenuis, nigra vel fulva, copia, & odore abominabilis: vlcus ipsum inæquale, labiis cum tumore præduris & inuersis, concretaque humorum illuuie teterrimum est: lenta febris assiduè tenet, crebroque anima deficit, maximè si vitium non procul à corde est: interdum multus sanguis ex vlcere propter exesam venam fertur, semperque malum crescendo, donec occidat, serpit. Scire autem licet, vt omnibus corporis partibus inesse hoc vitium posse, ita sæpius fœminarum accidere mammis consuesse, itemque ori, oculis, vulvæ, peni vel ano, magisque si menstrua diu suppressa sunt, vel si diuturnæ curatæ fuerunt hæmorrhoides, aut longa quartana febris afflixit. Vbi recens cancer est, neque adhuc dum aliquo in membro vetustate penitus insedit, curationis aliquam viam præbet. Quum verò is inueterauit, aut penitius etiam inhærescit, nulla medicina vincitur, magisque si simul etiam vlcus accessit. Sed & curationibus magis lacessitur, quàm juuatur: nam si ferro quis adussit, multo magis id tum conci-

concitatur efferaturque, & exitij caussam certi præbet. Tum etiam etsi scalpello excisum est, tamen post inductam cicatricem reuertit, crescitque donec vitam adimat.

Vulnus. Proxima nunc est vulnerum atque vlcerum obseruatio. Tutissimum vulnus est, quod lineæ modò rectum, & in carne, & tantum discissione illatum, non etiam collisione est: præstat enim acuto telo percussum aliquem, quàm retuso esse. Malum autem vulnus est, ex quo aliquid excisum est, aut alia parte abscissum, alia dependet. Omnium que pessimum rotundum est. Lethale est quod cor accepit, vel cerebrum, vel ventriculus, vel jecinoris portæ, vel spinæ medulla, vel pulmo medius, vel tenuium aliquod intestinorum, vel circa fauces magnæ, tum venæ, tum arteriæ. Æquè certum periculum, at non æquè præceps affert, quod membranas, quibus cerebrum continetur, violauit, aut jecinoris crassum, aut renes, aut lienem, aut vuluam, aut vesicam, aut septum transuersum. Anceps etiam casus, & metu plenus est, in alis, & in poplitibus grandes venas intusque conditas ictas esse, itemque eas quæ ad anum, & ad testiculos perueniunt: tum enim periculum omne in nimia vertitur sanguinis profusione. Non tuto etiam loca inania, & articuli, & quæ pars inter digitos est, itemque alæ, & fæmen,

& caput musculorum, vel neruus, arteria, membrana os, & cartilago vulnerantur. Periculo quoque subiacet quodcunque magnum est. Porrò ex omni vulnere facilius sanescit puer, vel adolescens, quàm senior: firmus homo, quàm impotens: quadratus, quàm nimius, vel gracilis, vel plenus: temperans, quàm vino, Venerique deditus. Vulnus citissimè sanescit Vere, tardiùs Æstate, atque Hyeme, tardissimè Autumno. A vulnere distentio neruorum lethalis est. Malum etiam esse vulneratis compressam aluum Hippocrates judicauit.

Vlcus. Quædam etiam in genere dici, de vlceribus possunt, neque enim simplicia ea esse semper, sed & tumorem interdum collisionemque habere constat: eademque aliàs nimia carne, quæ super increuit, onerantur: aliàs varicibus implentur: nonnunquam duris labris ac decoloribus cinguntur. Non rarò etiam vbi facta cicatrix fuit, interposito tempore rursus inflammatione lacessuntur, ac disrumpuntur: maximeque is casibus, vbi os subtus corruptum est, incidit, id quod hinc sciri licet, quoniam os primum pingue fit, dein nigrum, vel cariosum. Iam etiam malignum esse vlcus (κακοήθες Græci dicunt) atque ægrè admittere cicatricem solet, quod δυσεπούλωτον vocant. Id magis fieri per prauum corporis habitum,

aut

aut per jecinoris lienisque affectiones compertum est: ac tum ferè, vel collosa labra sunt, vel varices juxtà inhærescunt ipseque fœdi homo coloris est. Fit quoque exedens subinde vlcus, quod sanas etiam carnes in vicino positas, non tantum corruptas, atterit, depascitque, Græcis νομῶδες appellatur. Id verò oriri maximè post ea consueuit vulnera, quæ medici imprudentia, mordacibus agitata medicamentis sunt: aut certè post ignem sacrum, postque eas pustulas quas acer bilis multo pruritu excitauit. Huius ipsius generis ἡ φαγέδαινα est, quæ latè vagando, cutem & primam tantum carnem exedit: vlcus etiam interdum est cauernosum, cuius osculum angustum est, fundum altè intrò descendit, ac latè sese in varios sinus tanquam in cuniculos diffundit Id modò intus durum callosumque est, modò non est. Vbi est, fistulæ nomen accipit, cuius multa haberi obseruatio potest: siquidem alia curatu facilis, alia difficilis, & quædam penitus incurabilis est. Expedita medicina est, cum id vitium simplex atque recens intra carnem consistit, magisque si juuenis aliquis ac firmo corpore est. Difficilis esse fistula judicatur, quæ os, vel cartilaginem, vel neruum lesit: itemque ea quæ articulum violauit, vel ad vesicam, ad pulmonem, ad vuluam, ad grandes venas

φαγέδαινα

Fistula.

&c arterias, vel ad inania loca, vt ad guttur, ſtomachum, pectus, aut inteſtina penetrauit. Sub his enim caſibus, modò periculum anceps, modò certa pernicies eſt: idque multò magis, ſi ſenex homo, ſi ægrum corpus, aut mali habitus eſt. Ex eodem autem vlcere ſi plus materiæ fertur, quàm quod ſimplici ſpatio conuenit: ſcire licet plures intus ſinus eſſe: atque hic, ſi ſola eroſa caro eſt, pus leue album, & maiore copia fertur: ſi locus neruoſus, eiuſdem quidem pus coloris eſt, verùm tenuius, & minus. Ab ipſo neruo quod promanat, pingue, & oleo ſimile eſt, ad quod etiam dolores accedunt: ſi vena affecta eſt, cruor ſubinde puri miſcetur: ſi os, tenuis inde liquor fertur. Ferè autem vt quodvis vlcus, ita etiam id quod altum, anguſtum, atque calloſum eſt, ſi diutius anno durauit, os afficit. Id autem cognoſcitur, ſi, quod vltimo ſpecillo exploratur, renititur: ſic, vt non elabatur idipſum, verùm æquali in loco ſiſti videatur: tum enim leuis caries eſt. Si verò inæquale, atque aſperum ſubeſt, vehementius os eroſum eſt. Fiſtula omnis difficilimè ſaneſcit, præcipuè quæ inueterauit, quæque profundè inhæreſcit, & multos ſinus habet. Quodcunque vlcus inducta cicatrice ſemel curatum, paulò poſt iterum rumpitur, id ad fiſtulam inclinat. Cæterùm vlcus adeò interdum fit ma-

malignum, atque virulentum, vt partem putrefactione corrumpat. Id sanè viscidum quid, aut carnem intus mollem habet, aut malè olenti obsitum crusta est, ex quo teter vapor fertur, qualis è cadaueribus corruptisúe carnibus spirat. Tale verò vlcus eripere etiam homini vitam potest, & cùm vlterius efferatur, in exedentem sphacelum verti. Porrò scire licet malum vlcus esse, quod diu durat, quodque morbis succedit, itemque quod in ambitu glabrum est. Pilos autem qui semel defuerunt, iterum innasci salutare est. Inimica etiam judicatur à forti in vlceribus pulsu, sanguinis profusio. Si tumores suprà vlcera subitò occultantur, idque in parte acciderit corporis anteriore, prorsus vel lateris acutus dolor, vel insania timenda est. Quòd si id à tergo factum fuit: periculum à neruorum distentione, vel rigore est: optatissimumque inter hæc est, citam aluum fuisse. Malum etiam signum est, multam exulceratis vigiliam esse, & spiritum difficilem, & sitim, & cibi fastidium, & febrem: itemque pus habere nigrum, aut fæculentum, & fœtidum. Animam autem deficere, pessimum omnium est.

Proximum est quædam de sanguine, sanie, atque pure communia vulneribus vlceribusque dicere. Sanguis per se notus est. *Sanguis.* Sanies non solum hoc tenuior, verum etiam *Sanies.*

 omni-

omnium quæ defluunt tenuissima, minime glutinosa, subalbida, aut subrubicunda Græcis ἰχῶρ dicitur. Quod hoc crassius, & magis glutinosum est, id nostri quidem virus, & ab eo vlcus virulentum: Græci autem (quoniam albo propè melli simile est) μελικηρὸν appellant. Cæterùm pus omnibus his crassius est, & albidius: nequaquam tamen sic glutinosum, vt sordes, quæ veluti concreta adhærescit vlceri, vnde sordidum esse vlcus dicitur. Sanguis optimus est calidus, rubens, modicè crassus, non tenax. Malus est, nimium tenuis, aut crassus, liuidus, niger, aut pituita imbutus, aut varius. Sanies inutilis est multa, nimium tenuis, liuida, pallida, nigra, glutinosa, fœtens, calida, erodens: vtilior non multa, modicè crassa, subrubicunda, aut subalbida. Meliceria improbatur multa & præcrassa: huic contraria, tolerabilior est. Pus inter hæc est optimum, meliusque habetur, quo minus est, & quo crassius & albidius. Idemque probatur quod leue & æquale, & coloris vnius est, & nihil olet: quodque modo & magnitudini vulni vulneris, vt tempori conuenit. Siquidem plus eius ex maiore vulnere, & nondum solutis inflammationibus fertur. At verò malum pus esse sciendum est, quod tenue atque dilutum seri colorem refert, magisque si protinus ab initio

Pus.

Sordes.

tale

tale est: æquè vt si pallidum id aliàs, vel liuidum, vel fæculentum, vel fœtidum est. Illud quoque obseruari posse videtur, cruorem ex vulnere ferri, vel recente, vel jam sanescente: pus verò ex eo vlcere, quod ad sanitatem inclinat, saniem ex incipiente, atque crudo: virus ex màligno.

Varix. *Ανεύρυσμα*

Novissimè venæ proponatur, aut arteriæ dilatatio, quæ in hac ἀνεύρυσμα, in illa nobis varix, Græcis κιρσός appellatur. Vtrinque sanguine multo vasa implentur: sed in vena crasso, in arteria spirituoso hîc magna, turgida, sæpeque molesta inest pulsatio: illic nihil horum: vtrinque pars sine dolore tumet, pressaque cedit, reditque. Varici magis crura quàm cæteræ partes patent, maximeque in fœminis, quæ vtero gerunt: & in his viribus quibus soluta quartana, aut curata longa hæmorrhois est. Aneurisma modò in externis est membris, circa jugulum atque pectus: itemque in manibus & pedibus: modò intus quoque inhærescit, præcipuè sub pectore juxta lienem & mesenterium.

MEDICINALIVM OBSERVATIONVM

LIBER III.

QVO II. EVENTVS EAQVE proponuntur judicia quæ tàm de vniuersalibus haberi morbis possunt, quàm de particularibus.

QVVM superioribus libris morbos proposuerim, qui vel totis corporibus insunt, vel solam particulam occupant: proximum nunc esse videatur, in genere quædam de vtrisque dicere. Neque enim parui referre arbitror, quæ cuiusque morbi vis, aut acumen, aut duratio, aut euentus sit, obseruare; æquè profectò, vt in quem alium aliquis verti morbus possit, quibus ætatibus magis accidere, quibus temporibus anni, quibus cæli tempestatibus, quibus locis. Nec inutile quoque videatur, ipsius ægri mentem, mores, orationem, insomnia, vultum, præcordia, spiritum, pulsum, appetentiam, victum, gestum, decubitum, ipsum denique habitum, omniaque corpore exeuntia in morbis omnibus intueri, & ex his obseruationes vtiles petere. Quæ quidem singula, quoad possum, nouissimo hoc libro proponam.

Ergo

Ergo acuti esse morbi, & perniciem afferre magna ex parte laborantibus solent, febris pestilentialis, morbus attonitus, cerebri inflammatio, quam Græci φρενῖτιν dicunt, itemque vesicæ inflammatio, & neruorum rigor, quem τέτανον vocant. Acuti quoque morbi, at commemoratis minus sunt, minusque etiam pernitiosi, verùm sic ancipites, vt modò occidant, modò sanescant, febris ardens, lethargus, uua, angina, inflammatio lateris, vel pulmonis, itemque ventriculi, jecinoris, lienis, renum, vteri. Cæterùm is morbus, quem χολέραν dicunt, æquè vt hi quidem anceps, at longe tamen acutior est. Breues morbi simulque salutares sunt, febris diara, & tertiana intermittens exquisita. Longi autem, & sine periculo sunt (nisi quid ipsis tamen accesserit) febris quartana, grauedo, resolutio neruorum, morbus articularis, siue totum is occupat corpus, siue partem: adhæc, scabies, impetigo, cæteraque penè omnia cutis vitia. Longi & ancipites sunt, morbus comitialis, melancholia, destillationes omnes excepta grauedine; adhæc abscessus in pectore, coli dolor, alui profluuium, tormina, tenesmus, læuitas intestinorum, hydrops, subdurus in jecinore, in liene, & in renibus tumor, vlcus & calculus renum, & vesicæ: itemque hæmorrhoidis, & fœminarum flu-

Morbi acuti & lethales.

Acuti morbi & ancipites.

Morbi breues & salutares.

Longi morbi & salutares.

Longi morbi & ancipites.

Longi morbi & lethales.

or: ipsa demum Elephantia, & Venereus morbus. At verò vt longi morbi, sic etiam pestiferi esse solent, febris hectica obfirmata, vlcus pulmonis, itemque substantiæ tùm in hoc, tùm in jecinore corruptio, tabes, marcor, cancer tùm exulceratus, tùm occultus, & qui febrem acutam, aut durum jecur lienemúe secutus hydrops est, quæque intestinorum leuitas torminibus accessit. Longus morbus cùm penitus insedit, æquè vt acutus difficilis est: & acutus quidem, quo vetustior: longus autem, quò recentior, eò facilius curatur.

Transitiones morborum aliorum in alios.

Morbi autem transire alii in alios interdum solent, idque priore aliàs cessante, aliàs manente. Itaque diaria febris in hecticam transire, & in putridam potest. Erratica autem, & ex variis nata humoribus, sæpè in quartanam: atque hæc interdum in cotidianam vertitur: itemque quæuis alia febris in morbum articularem, vel in resolutionem neruorum, vel in abscessum. Febris verò ardens, & lateris inflammatio, & angina, transire in inflammationem pulmonis possunt: atque hæc rursum ad insaniam. Morbumque quoque comitialem melancholia, atque hæc illum interdum excipit. Sæpè etjam lateris inflammatio, atque pulmonis, in pectoris abit suppurationem: itemque hæc in tabem, atque in alui fluxionem. Adhæc post

post longas destillationes, tabes: post sanguinis sputum, puris sputum: & post hæc tabes. Post morbum attonitum neruorum resolutio, itemque post coli dolorem: post hunc etiam, morbus articularis, vel comitialis, vel voluulus, vel hydrops. Alienis vitiis, & à sinceris dejectionibus tormina: ab his læuitas intestinorũ, post quam hydrops, idem etiam post durum jecur atque lienem hydrops, & post auriginem, & post malum corporis habitum, siquidem hic à pituita crudus est: à melancholia autem natus, magis in elephantiam vertitur. Post tormina, tenesmus, & vicissim post tenesmum, si bilis subest, tormina: vel si magis pituita, coli dolor, aut voluulus. Post longum coxæ dolorem, claudicatio, itemque hydrops. Post fluorem etiam vterinum, & profusas hæmorrhoides, aut vndecunque im̃odicè promanantem sanguinem, hydrops: post cæcas hæmorrhoides, ani inflammatio: post grandissimam inflammationem, gangræna, atque sphacelus; post impetiginem, lepra, quam Græci sic nominant. Porrò qui morbus ex alio nascitur, is ferè occidit: à priore enim fatigata natura, secundum sustinere vix posse videatur. Est tamen huiusmodi transitio interdum tuta. Nam pro valetudine est, pulmonis inflammationem verti in abscessum ponè aures, qui suppuret:

Qui morbi cõmodũ alius succedant.

aut

aut certè in partibus inferioribus, qui ad fistulam perueniat. Febrem quoque continuam quæ vicesimum jam diem excessit, rectè abscessus ad articulos natus excipit. Tuta etiam est post acutam febrem aurigo, siquidem molle præcordium & elapsus septimus dies est. Adhæc non incommodè febris post neruorum est resolutionem, itemque post horum distentionem, nisi eam siccitatem inanitionemque secuta est. Attonitum autem morbum, & coli dolorem tutò neruorum excipit resolutio: lippitudinem, alui profluuium: tormina, tenesmus: insaniam, varix, vel hæmorrhois, vel tormina: singultum, sternutatio: longas deiectiones, vomitio: surditatem, biliosa aluus: sanguinis in fœmina vomitum, profusi menses: lienis tumorem, tormina: dolorem præcordiorum, qui sine inflammatione fit, itemque voluulum ex vrinæ natum difficultate, febris. Ac sub his quidem casibus ferè priorem morbum alter superueniens depellit. Iam verò à viliori parte morbum ad nobiliorem verti, adeoque ab summo corpore ad viscera, vitæque penetralia transire, periculosum est, æquè profectò, vt cùm ex calido morbo alius fit frigidus: veluti si post acutam febrem hydrops oritur, aut post jecinoris inflammationem pædurus in eo sine sensu tumor.

Qu

Qui morbi ſub bonis ſignis non leuantur, & ſub malis remittunt, difficiles eſſe conſueuerunt. Semper verò benigniores ſunt hi, quorum principia affecti ſpiritus dedêre: peiores ex atra bile naſcuntur: ex aliis humoribus ancipites.

Morbi difficiles, itemque faciles.

Haud raró ſemel curatus morbus reuertit. Id verò hinc ſcire licet: quoniam depulſo morbo, homo imbecillus manet: aut certè aſſumptum cibum non ſentit: quoniam neque appetit, neque concoquit, ſed multa nauſea afficitur, & ructu, vel nidoroſo, vel acido. Æquè certum recidiuæ præſagium eſt, ſi inter hæc iſta ſpiritus malè olet: ſi vehemens ſitis eſt, & multa vigilia: ſi præcordia, quæque juxta ſunt loca, tument: ſi denique facies inflata eſt, maximè ad palpebram ſuperiorem. Quæ omnia eò certius reuerſuram ægritudinem denuntiant, quò euidentiora iis temporibus ſunt, quibus eſſe vehementior morbus ſolet. Sed & ægritudinis genus aliquid ad prædicendam recidiuam facit. Facilè namque hæ febres repetunt, quibus affuit inflammatio, tum cum hæ quidem finirentur, calorem tamen æſtumque in viſceribus aliquem reliquerint Eiuſdem ordinis ſunt morbus comitialis, caligo, hemicrania, pertinax capitis dolor, deſtillatio, anhelatio quam ἆσθμα vocant, dolores renum, dolor colicus, morbus articula-

Præſagia recidiuæ.

cula-

cularis & huiusmodi. Autumnus recidiuæ opportunissimus est. Quælibet morbi reuersio tutior est, si malam victus rationem tantummodo secuta est, non etiam relictum à priore morbo vitium. Quo quid citiùs reuertitur, & quò vires simul infirmiores sunt, eò peius est. Quicunque morbus subitò sine ratione, sine bonis signis finitus est, ferè redit. Porrò certis quibusdam ætatibus, & anni temporibus, & cæli tempestatibus, & locis, certi etiam morbi magis esse familiares solent: quod cum aliis de causis, tum ideo quoque obseruatur: vt scire liceat, minore in periculo versari ægrum, cuius naturæ, vel ætati, vel consuetudini, itemque anni temporibus morbus consentit. Ergo infantes, tenerosque etiamnum pueros vomitus exercent, tusses, vigiliæ, pauores, aurium humores, feruida oris vlcera, vmbilici inflãmationes, & cùm illi dentire incipiunt, gingiuarũ pruritus, neruorum distentiones, alui profluuia, febres. Quæ omnia eò sunt grauiora, quò plenius corpusculum est, atque aluus magis impedita ac pigra. Vbi paulùm annis processum est, sic tamen vt nondum peruentum ad puberem ætatem sit, tonsillæ fiunt, & vertebrarum spinæ luxationes, anhelationes: itemque lumbrici, vrinæ stillicidia, calculi vesicæ, strumæ, verrucæ, pluraque alia tubercula. Vt primum pubertas venit, quædam

Primæ ætatis morbi.

Puberum morbi.

dam

dam ex his, quæ comprehensa sunt, incidũt, & febres longiùs trahunt, & sanguis è naribus fertur. Adolescentia morbis est exposita acutioribus, itemque comitialibus, & præcipuè sanguinis sputo, & post hoc tabi. Iuuenibus autem lethargus accidit, & lateris pulmonisque inflammatio, & anhelationes, & insania quam Φρενῖτιν dicunt, & ardentes febres: adhæc longa alui profluuia, choleræ morbus, tormina, læuitas intestinorum, hæmorrhoides. Cæterùm senes exercẽt spirandi difficultas, frequens cum tussi destillatio, vertigo, morbus attonitus, nocturna vigilia, aurium, oculorum, & narium madores, & visus, auditusque hebetudo. Accedunt renum dolores, vrinæ tùm difficultas, tùm stillicidium, præcipueque læuitas intestinorum, tormina, cæteraque huiusmodi citæ alui incommoda. Sæpiùs etiam incidunt dolores articulares, totiusque corporis pruritus, ac malus habitus. Magna autem ex parte minus juuenibus ægrotant senes: verùm semel diuturnis correpti malis, ferè opprimuntur.

Adolescentum morbi

Iuuenum morbi.

Senum morbi.

Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet, ætas media tutissima est. Pueris maximè judicantur morbi vel quadraginta diebus, vel septem mensibus, vel totidem annis: interdum etiam ad puberem ætatem trahunt. Post hanc autem ipsam

Quando pueris morbi finiuntur.

qui

Qui morbi gracilibus, qui obesis magis familiares.

qui manent, ac neque prima Venere, neque primis menstruis finiuntur, longi esse solent. Porrò omnis ætatis hominibus, gracilibus magis accidunt tabes, deiectiones, destillationes, laterumque & viscerum dolores: obesis spirandi difficultas, & præfocatio, cuius occasione interdum subita irruit mors: quem casum vix accidere gracilibus posse hominibus constat. Tenue verò corpus, imbecillum: obesum, hebes est.

Morbi vernales.

Iam autem quod ad anni pertinet tempora, scire licet, etsi omnes morbi omnibus fieri temporibus possunt: Vere tamen eos magis incidere consuesse, qui humoris motu nouantur: destillationes intelligo, tusses sanguinis profusiones, pustulas, abscessus, omnia denique neruorum & articulorum vitia quæ modò accedere solent, modò rursus conquiescere. Iunguntur his lippitudines, insania tum ea quam φρενῖτιν dicunt, tum quam μελαγχολίαν: morbus item comitialis, angina, impetigo, lepra, & huiusmodi. Ver (quantum in se est) inter cætera anni tempora saluberrimum est, minimeque exitiosis morbis opportunum.

Morbi æstiui.

Multa ex his in Æstatem incidunt: verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes, & tertianas multas, itemque lippitudines, vomitus, alui fluxiones, aurium dolores, vlcera oris, naturalium putredines, &

&quicquid sudore hominem resoluit: quod nouissimum quidem eò magis fuerit per febres procliue, quò Æstas Veri fuerit similior. Periculosior autem Æstas Hyeme, Autumno tutior est. Idem Autumnus vix vllo horum vacat morborum : sed febres etiam adjicit incertas, & quartanas: itemque morbos comitiales, insaniam, melancholiam, spirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, vrinæ difficultatem, volvulum, tormina, læuitatem intestinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus est periculorum, neque vllum æquè tempus morbis exitiosis & pestilentiæ patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, aliosque homines nouis incommodis, iisque longissimis, ac potissimum quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimicissimus est. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines, morbi attoniti, lethargi, grauedines, raucitates, tusses, & si qui in faucibus, in lateribus, & in imis visceribus contracti morbi sunt, eos exasperat. Idem tempus salubritate à Vere superatur : Æstate autem, multoque magis Autumno tutius est. Illud in genere nouisse licet, constantibus temporibus, & naturam seruantibus suam, constantes etiam morbos & judicii non difficilis nasci : incertos autem esse, ac difficulter judicari, inæqualibus temporibus. Tum etiam, si talis pergat esse

Morbi autumnales.

Morbi hyemales.

S an-

annus, qualem semel adeptus constitutionem est, scire licet similes penè morbos semper expectari oportere. Meminisse autem conuenit pueros, & his ætate proximos ipso Vere, primaque Æstate, melioris esse valetudinis: senes, ipsa Æstate ad aliquam vsque Autumni partem tota: reliquo Autumno, itemque proxima Hyeme, eos qui in mediis sunt ætatibus.

Varios etiam præsagire morbos, prout variè à sua natura anni tempora deficiunt licet. Nam si Hyems sicca, Septentrionalibus ventis perflatur: Ver autem pluuium cum Austris successit: prædicere licet febres acutas Æstate futuras esse, & lippitudines, & tormina, in fœminis potissimum, atque in his viris quorum humidior natura est. Si verò clementior Hyems Austros exhibuit, atque pluuias: Ver autem siccum cum Aquilonibus fuit: prægnantes, quibus Vere partus fiet, abortu periclitantur: &, si quæ in tempore pariunt, imbecillum id quod excluditur, erit, morbosum, ac minimè vivax. Aliis hominibus lippitudines instabunt aridæ, & tormina, &, si seniores sunt, destillationes, quæ subinde occidant. Iam verò cum sicca & Aquilonaris Æstas, Autumnus pluuius, atque Austrinus est: tum quæ proxima est Hyems, capitis inferet dolores, tusses, destillationes, raucitates, & ipsam in nonnul-

Præsagia morborum ex cæli sumpta variis tempestatibus.

[n]ullis tabem. Quòd si antecedente sicca & Aquilonari Æstate, ipse quoque siccus Autumnus Aquilonibus perstringitur: non inutile quidem huiusmodi tempus ad commodam valetudinem humidioribus fuerit corporibus, maximeque fœminarum: verùm siccæ lippitudines, & febres tùm acutæ, tum longæ, & hi morbi quos atra bilis concitat, fiunt.

Porrò cæli tempestates, prout serenæ sunt, vel nubilæ, vel pluuiæ, vel his aut aliis ventis perflatæ aduentum variatum ægritudinum denuntiant. Saluberrimum est cælum serenum atque purum. Itaque præstare creditur rusticum vrbano, agreste pratensi, mediterraneum maritimo, montanum palustri, terrestre fluuiali, siccum pluuio, sudum nebuloso, meridianum matutino, diurnum nocturno. Sub optimo cælo certior valetudo est, prioresque morbi (si qui fuerunt) promptius sanescunt. Optimum verò Hyeme cælum est, quod omni vento caret: Æstate quod Fauoniis perflatur. Post serenum cælum, optimum est id quod æquale est, siue frigidum, siue calidum. Pessimum autem est quod variat maximè, eoque nomine multos Autumnus, qui cætera parte anni traxerunt, tollit. Rectè enim Hippocrates judicauit: si eodem die modò calor est, modò frigus, Autumnales morbos

Quod cælū saluberrimum.

expectari oportere. Semper autem pluuiis salubriores sunt siccitates. In his tamen febres acutæ fiunt, & tabidi morbi, & lippitudines, & tormina, & vrinæ difficultates, doloresque articulorum. Pluuiæ verò longas febres exhibent, alui fluxiones, putredines, morbos, tum comitiales, tum attonitos, anginas, resolutiones neruorum, cancros. Porrò ex ventis salubriores sunt Orientales, atque Septentrionales, quàm vel Subsolani, vel Austri: etsi ea res tamen pro regionibus variat. Vbi Aquilo cælo imperare incipit, prædicere licet dolores lateris & pectoris, tusses, faucium asperitates, alui & vrinæ compressiones, & horrores: sanum tamen corpus is ventus firmat, & vegetius mobiliusque reddit. Spirantibus autem Austris expectare conuenit oculorum caliginem, aurium hebetudinem, sensus tarditatem, vertiginem, grauitatem capitis, alui fluxionem, totius denique corporis imbecillitatem, atque pigritiem. Cæteræ tempestates cæli, prout vel Aquiloni, vel Austro propiores sunt, modò hos, modò illos potiùs morbos creant.

Qui morbi ab Aquilone, qui ab Austro fiant.

Officium ægroti.

His ita animaduersis, proximum est ad ipsum spectare ægrotantem: qui, si in propria curatione officio non deest suo, & morem imperatis medici gerit, neque quicquam proficit tamen, grauiter vtique ægro-

tat:

rat: omnino autem contrarium fit, si, cum nusquam in officio sit, mediocriter tamen habet. Eius quoque non constare mentem, imprimis graue est. Qui sic est, is, etsi parte aliqua corporis dolorem habet, nullo tamen eius videtur affici sensu. In omni autem morbo hominem compotem mentis esse, bonum est. Aliquid etiam spectari in moribus potest. Tutum enim non est leni animo natum, asperum in morbo responsatorem esse cœpisse, aut quædam violenta manu facere eum, qui semper imperium in animum non difficilè habuit. Turbulentus verò natura homo, etsi non modò ferociter loquitur, verùm etiam desipit per febrem ardentem, non vsquequaque tamen periclitari videatur. Si quis supra modum, supraque consuetudinem vel loquax, vel taciturnus est, malum significatur: tacenti enim soporis, aut melancholiæ principium est: garrienti, delirationis Iam verò falsis imaginibus propter vim morbi mentem turbari, sine magno metu non est: veluti cum quis digitis micat, aut floccos festucasue de stragulis legit, aut armatos adesse sibi hostes putat, malosúe dæmones, vel quid spectrorum huiusmodi. Longeque grauius est, si judicio amisso necessarios vel domesticos non agnoscit: aut si quæ animus concupiscit, eorum ipse protinus homo obliuiscitur. Ad

Mens ægroti atq; mores.

extrema autem ventum est, si inter hæc æger neque audit, neque videt, aut mouetur, extremis iam tum frigescentibus, & liuore fœdis.

Præsagia ex somno atq; vigilia

Haud leuis etiam in somno animaduersio est: vbi is enim auxisse malum videtur, mortalis est: vbi leuasse, non mortalis. Ab eodem itaque delirium sedari, valde bonum. Pessimum est, ex toto ablatum eum esse: vis enim hoc modo infirma consumitur. Eo minus malus est, qui nocte non accedit, etjam si interdiu venit. Qui autem tantum de die fit, is melior esse matutinis temporibus censetur, ad tertiam vsque diei partem. Æquè malum est somni nimietatem esse, sic vt quidam veluti sopor interdiu noctuque immoretur. Plenior per noctem somnus qui delirio succedit, quique cum frigore partium est extremarum, periculum ostendit. Altus sopor cum debili pulsu, & delirio, & extremis frigescentibus, mortalis est. Vt sine modo continuatus somnus, sic etiam nimia vigilia, malum significat. Hæc enim, nisi dolorem afflictionemque sequitur, delirii metum ostendit. Quem longa vigilia confecit, huic tussim accedere, admodum periculosum est.

Præsagia ex insomniis.

Aliquid etiam in insomniis est. Nam si ea alia sunt, quàm diurna negotia fuere, turbationem esse in corpore aliquam testantur

Ita-

itaque si incendia videri videntur, flaua luxuriat bilis: si verò fumus aut densa caligo apparent, atra bilis abundat: si imbres, itemque nix, glacies aut grando objiciuntur, multa intus pituita est. Qui in fœtido se loco versari putat, putrem is humorem intus fouet: cum verò rubra quædam dormientibus per insomnium obuersantur, ipsique cristas habere se gallinaceorum credunt, scire licet sanguinem intus abundantem esse. Luna, si apparet sub insomnio, eas potius affectiones notat, quæ in medio corporis cauis spatiis sunt. Sol, quæ in medio: cætera astra, quæ in ambitu. Si quid igitur horum offendi videtur, aut obscurari, suoúe à circuitu sisti: quæ pars singulis debetur, in ea morbus versatur: leuis quidem, si vel aër, vel nebula luminibus cælestibus impedimentum dedit: grauior, si aqua. Quod si ea ipsa ita superari interiectis elementis videntur, vt penitus euanescant, metus est ægrum morbo succubiturum. Cæterùm, si, fugatis obstaculis, clara fieri signa splendidaque incipiunt, in multa spe esse homo potest: quum verò celerrimo impetu feruntur, insaniæ metum ostendunt: si descendere ad occasum, itemque in mare præcipitare, vel in terram videntur, morbos etiam significant. Turbatum mare, ventris affectum notat. Terram autem aquis inundari videri, bo

num non eſt. Humidum enim id morbum arguit, multoque magis, ſi quis ſtagnis aut fluminibus mergi ſe putat. Peius eſt aridam terram, ac Solibus toſtam vidiſſe: magnæ enim id argumentum ſiccitatis eſt. Si quis per ſomnum auidè quid edere, aut bibere velle videtur, alimenti vel potionis ſignificatur inopia. Aquam puram potari videri, bonum: cætera pocula, malum. Monſtra verò apparere, aut armatos hoſtes, vnde ingens terror dormienti incutitur, morbum oſtendit, & inſaniæ metum. Ex æditiſſimo loco præcipitari videri, vertiginem minatur morbumque vel comitialem, vel attonitum vtique ſi tum quoque caput multo humore oneratur.

Præſagia ex ægri vultu.

Sed miſſis nunc mentis erroribus, exteriora ægri intueamur, in quibus vultus locum habere præcipuum poteſt: is enim ſignis minimè dubiis affectum principium partium commonſtrat. Ergo in omni morbo benè ſperare licet, ſi quis non nimium diſſimilem vultum ſani hominis retinet. In magnis malis, facies bona, metum morbi minuit: in paruis autem non bona, exauget. Extremum periculum oſtendunt oculi vitio morbi concaui, collapſaque tempora, & nares acutæ, inuerſæque imis partibus ac frigidæ, aures & cutis circa frontem intenta atque dura, color liuidus, aut niger, palpebra-

brarum denique, & labrorum, & narium pallor. Hæc facies ſi vim morbi, non autem effrenatam ſecuta exinanitionem eſt, periturum ægrum intra triduum oſtendit, maximeque ſi ſimul deiectiones, vrinæque pingues exierint. Frequentiſſimus hic vultus eſt, cum maxima febris corpus extorret, colliquatque: præcipuè ſi juuenis eſt, qui ſic laborat, & negotiis implicitam vitam degit. Siue autem morbus acutus, ſiue longus ac magnus, vt tabes, faciem ſic violauit: idque ſiue inter initia factum eſt, ſiue poſterioribus temporibus, mortem, etſi non æquè vbique celerem, ſemper tamen certam præſagit.

Præſagia ex præcordiis.

Multum etiam obſeruationis haberi ex præcordiis per morbos poteſt. Ea enim ſine vllo ſenſu doloris æqualiter vtraque parte mollia, magnam ſalutis ſpem faciunt. At verò metum augent, ſi inflammata, & dolentia, & dura, intentaque ſunt: ſi inæqualiter dextra parte ſiniſtraque affecta. Quòd ſi ſic tumida ſunt, vt digitis tamen cedant compreſſa, & non doleant, morbum quidem vt non periculoſum, ita longum forè ſignificant. Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut turbationem, aut delirium portendunt. Æquè verò in omni morbo vtile fuerit, partes circa vmbilicum & pubem obſeruaſſe. Bonum enim craſſitudinem eas habere,

planamque ibi cutem esse, at verò emacruisse, atque liquatas esse, valde malum.

Circa decubitum ista quoque animaduertuntur. Si æger in latus aut dextrum, aut sinistrum pro arbitrio cubat suo, cruribus paulum reductis, & facilè conuertitur, conualescere posse videtur. Contrà verò periclitatur, si hians, & semper dormiens supinus præter solitum jacet, expassis manibus pedibusque, aut si has partes disiicit, aut (quod peius est) si subinde ad pedes delabitur. Pedes autem nudare & manus, quibus vehemens calor non est, malum est, & summæ afflictionis indicium. Pronus decubitus delirium esse, aut dolorem juxta ventrem ostendit. Haud leue etiam malum portenditur, si æger ex morbo debilis, nullum sustinere decubitum potest, sed erigi volens, sessionem expetit: aut si astantes auersatus, sese in vltimum cubile conuertit. Ex manibus etiam aliquid obseruatur, quas si sine caussà æger sæpius naribus admouet, tamquam inde abstersurus aliquid, nihil tamen cum sit, malum id esse judicatur: parque periculum est, si digitis floccos de stragulis vellere conatur, aut quæ in proximo pariete minuta eminent, carpere.

Præsagia ex decubitu corporis

Iam verò quod ad totum corpus attinet, id nimium celeriter per morbos emacrescere: aut contrà æque bene habitum, morbo

Præsagia ex toto corpore.

quan-

quantumuis diutius trahente, videri, malum est: prius enim, magnam naturæ infirmitatem: secundum longam inualetudinem arguit. Æquè verò inutile est, modò calidum esse corpus, modò frigidum, modò his coloribus, modò aliis affectum. Diuturni enim id indicium morbi est.

Præsagia ex respiratione.

Sed corporis quoque ægrotantis intueri facultates, oportet, & ex his vtilia præsagia sumere. Spiratio itaque bona cum in longis morbis, tum maxime in acutis qui cum febre sunt, & intra quadraginta dies conquiescunt, promittere salutem solet: difficilis autem, periculum minari. Inprimis verò horrenda spiratio est, quæ inæqualiter interciseque ducitur, vt dupla videatur aëris intra pectus reuocatio. Mala quoque & præfocans ea est, quæ hominem supinum esse sinit, sed è cubili cogit consurgere: sub qua thorax atque scapulæ plurimum attolluntur. Ea autem difficilem destillationem, vel anginam, vel suppurationem, vel crudum pulmonis tuberculum comitatur. Magna autem & frequens, qua feruidus vapor ore, naribusque efflatur, vehementis sine obstructione incendii argumentum præbet. Itaque hæc per ardentes febres maximè æditur. Frequens autem, & parua, infirmas esse vires testatur: aut certè impedimentum, quo pulmo vrgeatur, arguit.

Pro-

Proin inflammatis pulmonibus, aut lateribus, aut septo transuerso, aut jecinore, aut liene, subinde talis esse deprehenditur. Magna autem, & ex longis interuallis rara, insaniæ nota est. Perniciem autem minatur ea, sub qua spiritus ex ore atque è naribus frigidus fertur: vbi spiritus vix ore, sed totus penè naribus emittitur: magisque si harum contrahi pinnæ, dilatarique cernantur, certum oppressarum virium indicium est. Incumbente per febres morte, spiratio alta, crebra, & difficilis est.

Præsagia ex pulsu.

Nunc de pulsu dicam arteriarum, qui, quoniam cordis vitæque nuntius est, magnas ad recta præsagia vires habet. Is enim si per morbos haud multum à natura defecit sua, talisque esse perseuerat, validum corporis robur, spemque secundæ valetudinis ostendit. Optimus censetur is, qui medius inter magnum est, & paruum, inter celerem & tardum, inter crebrum & rarum, inter vehementem & languidum, inter mollem & durum, inter plenum & vacuum quique bonam ictuum inter se proportionem, æqualitatem, ordinemque retinet. Idem hic variis de caussis suæ naturæ legem amittit, prout vis est ægrotantis, aut vsus pulsationis aut affecta arteria. Magnus pulsus vsum sequitur inauctum, naturæque vim: sed priusquàm à naturali statu in magnum degeneret,

Optimus pulsus.

Magnus pulsus.

heret, primùm fit is, qui omnium naturæ facillimus eſt creber, creſcenteque magis vſu etiam celer. Si imbecillus ſub his caſibus homo eſt, magnus eſſe deſinit, fitque cum crebro paruus & languidus. Dura etiam arteria pulſus non admodum eſſe celer poteſt. Contraria autem ratione de paruo dicendum eſt, ſub quo vis infirma eſt, & nequaquam vrgens vſus: hîc primò rarus, dein, creſcentibus imbecillitatis cauſſis, tardus, & tum paruus eſſe incipit. Ad tarditatem quoque & raritatem facere ſiccitas arteriæ poteſt. Durus etiam pulſus arteriæ notat duritiem, mollis humiditatem. Itaque hic peculiaris eſſe ſopori, lethargo, pulmonis inflammationi, mollibus viſcerum tumoribus, aquæ inter cutem, ſimilibusque morbis ſolet. Robuſtus vehemensque pulſus, ægrotis ſpem ſecundæ valetudinis oſtendit: languidus, exitii metum. Scire auautem licet, non tantum periculi in pulſu verti maximo, vel celerrimo, vel creberrimo vel vehementiſſimo, vel molliſſimo: quantum in eo qui minimus eſt, maximeque tardus, rarus, languidus, durus. Hi enim nunquam ſine graui periculo ſubſunt. Ex priore ordine, optimus quidem vehementiſſimus eſt, dein maximus: prauiſſimus autem eſt, maximè mollis. Ex poſteriore autem deterrimus, languidiſſimus: poſt quem tardiſſi-

Paruus.

Durus, itemque mollis.

Robuſtus.

Languid9

dissimus, & rarissimus, atque hinc minimus. Languidus autem omnis semper naturæ significat imbecillitatem, quæ imbecillitas si longa vetustate morborum contracta est, reddit eundem etiam pulsum paruum, rarum, atque tardum, si quidem febris deest: & crebrum, velocemque, si ea subest. Vbi imbecillitatem nimius dolor, aut vigilia, subitæúe inanitiones intulerunt, pulsus supra languiditatem paruus est, & celer, & creber. Si autem non in se debilis, sed aliqua re impedita, oppressaque natura est: vt in magnis fit grandium vasorum obstructionibus, itemque in repentinis humorum in præcordia confluxionibus, & in ipsis denique pestilentialibus febribus: pulsus maximè continenterque est inæqualis, idemque præter languiditatem, paruus, tardus, & rarus: tametsi subinde paucis ictibus, vel vehemens, vel magnus, vel celer, vel frequens apparet, qua in re maxima eius deprehenditur inæqualitas. Semper autem maior imbecillitas est, si pulsus intermittit: maxima, si is ipse deficit. Idem hic si non recurrit, sed ex toto deficit, (quod ἀσφυξίαν Græci dicunt) horrendissimus est, & certæ mortis index. Plerisque omnibus vita defuncturis sub nouissimum spiritum accidit: quibusdam aliquot ante eum horis, & interdum (quod mirum videri potest) pluri-

Deficiens.

bus

bus etiam diebus. Minus autem periculi in eo vertitur, qui ſenſim gracileſcens minuitur, (Græci μύουρον appellant) Hic aliàs reciprocus eſt, aliàs non eſt: vt vt eſt, magno ſemper metu terret. Et quidem ſi non reciprocat, deterior etiam deficiente reciproco, judicatur. Haud leue quoque diſcrimen intermittens pulſus habet, qui quò diutius à motu quieſcit, eò periculoſior eſt: & cum duarum tempus pulſationum intermittendo tranſigit, mortem denunciat, niſi alicui tamen is pulſus ſecundum naturam eſt: quanquam in ſenibus, longa febre, vel anhelatione affectis, itemque aliàs in pueris, obſeruatum eſt, poſt intermittentem pulſum, vitam manſiſſe, id quod nulli contigiſſe juuenum credibile eſt. Longè hoc pulſu formidabilior, & certior exitii nuncius exiſtimatur, qui in vna intermittens pulſatione eſt. Intercurrens autem pulſus, bonam judicationem morbi pollicetur, & futuram ſalutem: vtique ſi cætera quoque ſigna reſpondent. Bis feriens, ſeu interciſus, calidum humorem, eumque vehementer putrem & facultatem non penitus inualidam ſequitur. Vndoſus, morbos denotat nimio humore corpus irrigantes, febres ſcilicet cotidianas, & continuas has, quæ perpetuis ſudoribus hominem labefactant, τὺ φώδεις Græcis appellatos

μύουρος. *Intermittens.* *Intercurrens.* *Bis feriens* *Vndoſus.*

latos

latos constat: itemque id genus hydropis quod ipsi λευκοφλεγματίαν dicunt. Tum in hisce febribus, tum etiam in aliis, vndosus pulsus sudorem antecedit judicialem, si quidem plures sunt ictus alti, & vehementes, notæque concoctionis cernuntur. Sub vndoso pulsu, neque viscerum subesse inflammatio, neque durus in his sine dolore tumor, minusque vel distentio neruorum, vel nimia ariditas potest. Eundem pulsum in vermiculantem (qui ab illo sola differt paruitate) verti tutum non est. Tum enim vis, etsi nondum deficit, tamen paulatim labascit. Idem vermiculans attritam vacuatione naturam comitatur, itemque pulmonis id vitium, quo ipse totus putris nimio scatet, oneraturque humore: vtique si jam tum quoque vires corpori infirmæ sunt. Quemadmodum de vndoso dixi, ita quoque dicere de vermiculante oportet, quod vterque mollem requirit arteriam: neuter deprehendi in tabe, in inflammationibus, & duris, sensuque carentibus viscerum tumoribus, & in suppurationibus pectoris, ne propinqua quidem jam morte, potest. Nulla febris, nisi quæ leuissima est, ac lenta vermiculantem pulsum exhibet: quoniam crescens calor, tardam esse arteriæ distentionem non permittit. Proin post intemperatam inanitionem ortus vermiculans, si febris

Vermiculans.

accedit, tollitur. Vt verò vndosus si debilior fit, à vermiculante excipitur: ita vermiculans, à formicante. Quare hic quoque incommodi plus, quàm ille portendit. In febribus autem lentis, quæ non vi, sed spatio, longaque vetustate vires exhauserunt, mortis est nuntius. Tum hic ipse, tum vermiculans, vbi ab iis caussis fiunt, quæ vim corporis subitò exoluunt, iterumque corrigi non difficilimè possunt, non æquè magnum metum inferunt. Ad quem casum expositi sunt ii, quibus propter balnei calores anima deficit, aut vires, ob profusum è vulnere, aut naribus sanguinem, subitò collabuntur. Caprizans autem pulsus, naturæ notat robur, & secundæ spondet valetudinis expectationem: nisi tamen posterior pars distentionis fuerit languidior: tum enim anceps naturæ morbique pugna est. Hecticus, pertinacius immoratur, ac morbum longum, siccumque, ac malè sanabilem ostendit: peculiaris est tabidis aut aliqua demum ratione emaciatis. Serratus, inflammationes sequitur, præcipueque partium neruosarum: quare etiam lateris inflammationi familiaris est. Idem eò peior, quò manifestior est: id quod nimia tensio & durities facit. Est etiam comes crudorum intus tuberum, quæ hominem subinde tollere, vbi multæ vires non suppetunt, solent:

Formicans *Caprizans* *Hecticus.* *Serratus.*

nisi si ea tamen tempestiuè suppurant. Rarò conuulsissimus incidit pulsus, idemque periculum habet: præcipuè si post magnam vacuationem, famem, febres ardentes, similesúe ærumnas oritur. Tutior est is, qui protinus inter morbi initia repentè incidit. Accedit etiam ad inflammatorios cerebri affectus, & ad id maximè genus insaniæ, quod Φρενῖτιν dicunt, itemque ad morbum comitialem, ipsis ægris (contrà quàm in syncop. fit) sub corporis calore morientibus.

Vibratus. Vibratus autem, seu turbulentus pulsus in ægrotis qui magnas inflammationes, vel tenacissimas patiuntur obstructiones: itemque neruorum distentionem, naturæ cum morbo pugnam ostendit.

Tremens. Tremens pulsus, vel qui verè est talis, vel ex trementibus ad carpum musculis, si vi morbi, non ex natura inest, syncopen præsagire, & mortem solet. Idem semper languidus est: ac paruus. Ordo in bonis pulsibus, bonum: in malis (tametsi quidam non mediocres viri repugnant) malum significant: tantoque semper ordo magis improbatur, quò pulsus simul deteriores sunt.

Pulsus morientium. Illud in genere nouisse oportet, pulsum morientibus non eundem omnibus esse. Aliis enim prorsus is ante obitum cessat: aliis ad novissimum propè spiritum deficiens est; aliis non talis, sed crebertimus fit, & minimus, & langui-

guidissimus : quibusdam μύουρος est : nonnullis intermittens ; aliis formicans : aliis vermiculans.

Præsagia ex appetentia & fastidio ciborũ

His ita animaduersis, proximum est, appetentiam, aut fastidium ciborum, omnemque denique victus rationem contemplari, atque inde præsagia, judiciaque morborum depromere. In omni morbo, salutis nota est, benè ad ea sese habere ægrum, quæ vice cibi potionisque offeruntur : contrà male habere, periculosum est. Prauis assumptis, si nihilo æger habet deterius, tolerabilis morbus subest : verùm omnibus rectè oblatis, si non modò æger non juuatur, sed etiam offenditur : scire licet id difficilis morbi indicium esse. Si quis per initia morborum cibos auersatur, aut etiam juxta statum, viribus etiamnum sufficientibus, nihil terreri debet : verùm quæ declinantibus morbis, cibi oriuntur fastidia, aut aliàs etiam viribus admodum inualidis, periculo non vacant. Eadem sub longa inualetudine pessima sunt ; sed & in conualescentibus recidiuam minantur, magisque si vnà frequens acidus ructus est. Post morbum, si expetitis & sumptis epulis, homo neque corpore, neque viribus proficit, malum est : nam plus estur, quàm par est. Verùm si idem casus modicè comedenti accidit, scire licet inanitionis eum egentem

esse: quo auxilii genere nisi succurritur, m
tuenda recidiua est. Nempe ea scilicet tu
demum procliuis est, cum quædam in co
pore post judicationes relinquuntur. Ia
autem in ipso etiam morbo, quicunque in
tio probe comedit, nec proficit tamen,
tandem ferè ciborum vrgetur fastidio: co
tra qui magna prius vsus inedia, cibum po
stea concupiscit, is morbo faciliùs libera
tur.

Præsagia ab excrementis.

Sequitur nunc eorum obseruatio, qu
corpore excluduntur: sputum dico, alui ex
crementum, vrinam, sudores, quibus omn
bus sic comparatum est, vt, cum imbecilli
ter & diminutè, paruaque portione effe
runtur, mala sint: magisque, cùm propin
que inter se inuicem prodeunt. Quin etian
tum ingentem ostendunt metum, cum pra
uæ quoque notæ comitantur: sin minus
morbi longitudinem. Illud ferè commune
est, quicquid exit, cuiuscumque sit substan-
tiæ, aut molis, aut qualitatis, quocumque et-
iam id fiat, vel modo, vel tempore, semper
salutem promittere, si post notas fertur con-
coctionis, si die judiciali, si cum ægri leua-
mento: quòd contra vacuatur, id pessimum
atque mortiferum est. Sputi, atque eius,
quod vomitu ex tunditur, animaduersio
superiore libro proposita est, quare hoc lo-
co

ro deiectionem tantummodo, & vrinam, & sudores exequar.

Ergo optima deiectio est, mollis, cohærens, compactaque, & subruffa, quæque odore similem aluum sani hominis non excedit: quæ denique iustæ molis pro ratione assumptorum est, & eodem tempore, quo per secundam valetudinem redditur. Mala autem est, nimium dura, aut liquida citò diffluens, aut consistentiæ inæqualis. Bona quoque non est, vehementer vel ruffa, vel alba: hæc enim cruditatem arguit; illa morbum biliosum: tametsi ruffa non incommodè eodem declinante morbo æditur, abscedente, quæ hunc fecit, materia. Viridis quoque deiectio mala est, æruginosæque soboles bilis. Nigra autem, atram bilem: liuida validum notat in internis frigus. Pinguis item tuta non est: quemadmodum nec viscida, ac tenax. Sub vtraque enim (nisi si talia assumpta sunt) corpus liquescit. Quæ verò malè olet deiectio, commoda non est, vt quæ caloris magnæque putredinis habetur nota. Mala quoque spumosa est, aut quæ more stercoris bubuli flatibus plena ac leuis est. Spumosa quoque incommodum magni intus feruoris ostendit. Ad hæc noxa non vacat, quæ vel pauca, vel nimia est. Varia autem, qualis ramentosa est, & abundè biliosa, & cruenta, & purulenta: adhæc

Præsagia ex deiectionibus.

prassina, & nigra, mala est. Peior est, si similem etiam odorem stercoris infantis habet. Quocunque morbo incipiente, si atra deiicitur bilis, vel etiam per os euomitur, lethale est. Sub acuto morbo spumosa aluus, & vndique biliosa, admodum mala est. Splendentem sanguinem deiici, maximè si qui antè dolores tenuerunt, periculosum est. Liquida deiectio vel aceruatim, vel paulatim incidens, nocet: altera enim nimis imbecillum facere hominem, altera vigilem solet. Mala quoque per morbos acutos aluus aquosa est: magisque, si sitis deest. Eadem sopore detentis atque torpore, pessima est: itemque his, quibus vnà venter in tumorem intenditur. Ex liquida deiectione refrigeratio cum sudore, malum: quæ verò in mortem atri sanguinis nigra est, siue cum febre, siue sine hac, admodum mala est. Pestifera etiam esse consueuit, quæ sensum ægri fugiens elabitur, aut quæ subitò præter rationem in eo homine vbertim profluit, quem longus morbus labefactauit. Obiter etiam aliquid de ventris flatu dicam, quem præstat sine strepitu elidi: nam si is acuto in morbo strepit, dolorem arguit vehementem, vel ipsum certè delirium. Malum etiam est, flatum iam iam erupturum impeditum esse: peiusque, ad superiora reuertisse.

Nunc

Nunc ad contemplationem veniam vrinę, quam ſcire licet optimam eſſe, cuius ſubaureus color, ſubſtantia mediocris, iuſta ſecundum potionem moles, ſedimentum album, leue, & in acutum faſtigatum eſt. Vrina autem alba, cruditatem, aut magnam eſſe in vrinariis ductibus obſtructionem docet. Eadem in acutis febribus delirium portendit: aut certè eam inſaniam, quàm græcè φρενῖτιν dicunt. Ferè etiam ſi hæc ipſa diu nihil variat, frigida prænuntiat vitia capitis, vt vertiginem, vt morbum attonitum, vel comitialem, & huiuſmodi faſtidia quoque arguit ciborum, & dolores in articulis, & neruorum reſolutionem. Alba remiſſior, vt lactea, & glauca, incipientibus, & increſcentibus febribus reddita, copiam putris materiæ: naturæque laborem demonſtrat. Quod ſi hæc diutius fertur, longi frigidique indicium morbi præbet. Tenuis autem vrina, & diluta, vereque aquea, morbi diuturni nota eſt: & quidem ſub hoc, ſi diu talis ea cernitur, cæteris ſignis ſalutem ſpondentibus, dolorem abſceſſumque in partibus fore ſepto tranſuerſo inferioribus indicat: eadem in pueris peſſima eſt. Subaurea ſeu ruffa ſeu citrina, vt modò retuli, probæ concoctionis notam habet, omniumque (ſi ad colorem ſpectes) eſt media. Hanc ſequitur flaua, & mox rubra, exaucti caloris teſtes.

Præſagia ex vrina.

Vrina optima.

Vrina alba

Ruffa.

Rubra.

Rubra perspicua. Rubra perspicua, quæ etiam ignescens flammeaque dicitur, ardentem indicat febrem, aut jecur immodicè calens: eadem nihil habet sedimenti, vel nubeculæ, febris principium, cruditatemque materiæ commonstrat. Ac si quidem diutiùs per acutam febrem talis fertur, periculum etiam interitus, priusquam spatio maturescat, minatur.
Rubra crassa. Rubra autem, simulque crassa & obscura qualis obstructo vitiatoque ferri jecinore, & decedentibus febrium accessionibus, solet, flauam subesse bilem, aut rubram, aut vitellinam ostendit. In Synocho itaque putrida, nunquam penè talis meitur.
Vinea. *Passea.* Rubram vrinam sequitur vinea, & passea: illa assati sanguinis, hæc tostæ bilis nuntia: ambæ similem vuæ nigræ colorem adeptæ. Magna autem ex parte, si sic diutius feruntur hæ, auriginem prænuntiant.
Viridis. Viridis autem, corruptissimæ bilis nota est: ad quam si vehemens sitis, atque æstus accedunt, periculum à distentione neruorum est.
Veneta. Veneta autem vrina, humoris frigidi, siccique soboles est.
Liuida. Liuida, pereuntis exhibet natiui caloris indicium: quamquam plagas interdum sequi, & accepta verbera potest.
Nigra. Nigra vrina, si rubram viridemque sequitur, extremi caloris index est: si post ceruleam, & post liuidam fuit, summæ frigiditatis. In vtraque mortis periculum vertitur, idque eò maius,

quò

quò ea ipsa est paucior, quoque id, quod in ea subsidet, nigrius est. Cæterùm, vbi morbus ex atra bile natus præcessit, vtpote lienis tumor, quartana, melancholia, & huiusmodi: tum profectò nigra vrina (maximè sub istorum morborum decessu) certam spem secundæ valetudinis facit. Vrina cruenta, quæ scilicet cum refrixit, sedimentum veluti sanguinis concreti habet, renes à calculo atteri significat: vtique si hi nullo ictu, aut casu percussi fuêre. Quæ mali coloris vrina est, quò ea copiosior, hoc minus mala est. Post vrinæ autem colorem, eius quoque obseruanda substantia est. Ea si tenuis est, cruditatem, arctamque esse obstructionem testatur: maximè si simul etiam diluta est, qualis spectari in quartana, & ingrauescentibus renum doloribus solet. In febribus autem longis, & incertis, & non magnis, si diu tenuis vrina meitur, lienem esse affectum constat. Cæterùm crassa vrina copiam ostendit crudorum humorum, qui magna ex parte jecinoris cauum, itemque intestina & ventriculum obsident. Crudissima est tenuis aquosa sic permanens: minus hac cruda tenuis est, quæ post crassescit: hanc sequitur, & micta, & persistens crassa: quæ sub firmis viribus, morbi longioris: sub inualidis, mortis præsagia est. Rursus minus cruda censetur crassa reddita,

Cruenta.

Tenuis.

Crassa.

quæ post sedimentum deponit : ea nempe breuiorem fore morbum significat. Omnia verò genera hæc cruditatem arguunt, & morbi principium, eumque ipsum (si quidem diutius hæc immorantur) longum & judicationis non expeditæ. Si accedenti primum febre, vrina crassa meitur : copiam materiæ, virium infirmitatem, & periculum ostendit.

Crassa alba. Crassa & alba crudæ soboles pituitæ est. Ea si in longis laboriosisque febribus, quæ in abscessum essent abituræ copiosa profluit: ab abscessu & à dolore liberat.

Crassa subrubra. Crassa & subrubra vrina, magisque si tale quoque nacta sedimentum est, tutum quidem morbum, at longum fore portendit.

Crassa rubra. Crassa verò & penitus rubra qualis in febribus cernitur continentibus, multitudini sanguinis attestatur : tametsi ea res non vsque certa perpetuaque est. Nam sæpè non abundante sanguine talis vrina fertur, tùm in quartana & tertiana intermittente, tùm in aurigine. Quod si sine hoc casu, vrina crassa rubraque in febre ad quadragesimum vsque diem manet : solui profectò febris ante diem sexagesimum non potest.

Crassa nigra. Crassa & nigra, in totum exitiosa est : eoque magis, quò pauciore redditur mole. Tuta tamen esse interdum, & salutaris potest, vbi declinantibus (vt superius retuli) atræ bilis morbis, noxius humor roburæ naturæ

ex-

excluditur. Quo crassior in morbis acutis vrina est, eò deterior est. Iam etiam cruditatis nota plus terrere in vrinæ consistentia, quàm in colore debet. Quæ vrina lentore crassitieque oleum, vel etiam comota refert: liquescere corpus, vel tabe, vel hectica febre vel hydrope significat. Si vrina prius splendida, externo frigore crassescit, & matulam alba lentaque sorde onerat, iterumque igne soluta, colorem recipit suum: in acutis morbis cœptam esse concoctionem ostendit, alioqui nullius præcipuè notæ est. Si verò vrina ex sese, qualis jumentorum est, crassa turbidaque meitur, neque igne soluitur, & huic multa innatant corpuscula ex pure aut muco conflata, quæ per quietem specie crassi sedimenti descendunt, reliqua tum ferè inclarescente vrina, scire licet in renibus vlcus, vel in vesica, maximeque calculi caussa esse: aut certè has partes crudo humore præpediri. Quod si integris his, sic turbida vrina est, crassi humoris totis venis abundantiam, morbosque longos & difficiles ostendit: maximè verò capitis, judice Hippocrate, vel præsentes, vel imminentes dolores. Quin etiam hinc interposito tempore sequi, vel lethargus, vel altus sopor potest. Sæpè cum quartana soluitur, itemque jecinoris, & lienis morbi, & quum abscessus intus erupit, vrina repente turbida meitur.

Oleacea.

Crassa turbida.

Por-

Porrò si vrina ita confusa est, vt nullis solvi ignibus, nulla quiete possit: sed nec suspensum habere vllum, nec sedimentum videatur, continuas febres, easque periculosas, & malignitate graues commonstrat. Cæterùm molem quoque vrinæ obseruare non inutile est. *Multa.* Multa enim, aut copiam indicare serosi humoris, (vt in hydrope & diabete) potest, aut corporeæ molis consumptionem, vt in colliquantibus febribus, aut certè exiguam alui deiectionem. Rectè enim Hippocrates animaduertit, ex multa per noctem mictione, paucam deiectionem sequi. *Pauca.* Vrina pauca redditur bibentibus pauca, aut alia parte corporis abundè vacuatis, aut nimio calore laboreúe exhaustis atque siccatis. Sæpè etiam itinera impedita esse, vel crasso humore, vel calculo, paucitas vrinæ docet. In acuta febre, quæcunque pauca redditur propter vim morbi, aut deficiente humido, aut expellendi facultate infirma, certæ mortis indicium exhibet. Quæ modò pauca vrina est, modò iterum copiosa, & interdum penitus cohibetur in acutis morbis, pessima: in longis multæ durationis nota est. *Malè olens* Aliquid etiam in vrinæ odore est. Nam quæ fœtet, simulque crassa est, & alba, cum sedimento purulento, renum aut pudendi vlcus ostendit. Quod si hæc eadem mucum quiete deponit, & mul-

to dolore excluditur, calculum esse in vesica monstrat. Qui fœtor non ab his locis proficiscitur, verùm ex altiore corpore venit, siue in rubra turbidaque vrina est, siue etiam (quod rarius fit) in tenui atque clara, semper grauioris alicuius nota putredinis est. Nunc ad vrinæ veniam contenta, quæ generis non vnius sunt. Sedimentum quod ὑπόστασις græcè dicitur, incolumem naturæ calorem ostendit: idque eò magis, quò citius in emicta vrina cernitur. Sed discernere sedimentum, ab ea sorde non difficillimum est, quæ à renibus, vel à vesica descendens, vrinam turbat, & post in ea ipsa veluti crassamentum quoddam subsidet. Quo in medio suspensum est, (ἐναιώρημα Græci dicunt) infirmiorem naturæ vim arguit: nubes eò adhuc magis debilem. Imbecillissima ostenditur, si nihil vrina vel sedimenti, vel suspensi, vel nubecularum habet: estque ea res in ægrotis apprimè horrenda: sanis autem accidere interdum citra magnum incommodum potest. Porrò optimum sedimentum est, quod mole substantiaque mediocri ad imum matulæ subsidens, album, leue, & æquale est: idemque latum inferius, & superius acuminatum. Optima quoque, & suspensum, & nubes sunt, alba, læuia, & æqualia. Minus bonum suspensum est, quàm sedimentum: vtrumque melius nube est.

Vrina sedimentum.

Suspensum vrinæ. Nubes.

Sedimentũ optimum, itemq; suspensum & nubes.

Quod-

Contẽtum tenue. Quodcunque autem tenue contentum est cruditatis & incipientium argumentum morborum præbet: *Crassum.* crassum autem multum esse materiæ non coctæ docet: tametsi id quoque judicationem comitari longarum ægritudinum solet. *Rubrum.* Contentum rubrum, bilis calorisque soboles est. *Venetum, itemq; liuidum, & nigrum.* Venetum & liuidum, magisque etiam nigrum, oppressi naturæ caloris. Contenta bona, quò magis ad imum sidunt, matulæ tamen non contacto fundo, hoc meliora sunt. Quibus per morbos citò contenta in vrina cernuntur bona, hi citò quoque judicantur. Omnia autem contenta inferiora, potiora sublimioribus sunt. Quæ quarto die in febribus nubeculam subrubram vrina exhibet, septimo liberat: modò reliqua etiam pro ratione respondeant. Tenuis autem vrina ac biliosa, quæ vicissim modò melior fieri, modò peior videtur, longioris mali nota est: quæ si diutius sic fertur, periculum non leue habet. Vrina præter rationem colore, & substantia, & contentis matura, semper in morbis, potissimum acutis, suspecta est. Si quid boni in vrina subsedit, idq; repentè non amplius sequitur: dolores & mutationes significantur. In febribus incertis nubeculæ nigræ, quartanam prænuntiant. Proximum nunc est ea intueri, quæ *Semen in vrina.* vrinæ permiscentur. Si semen inest, id tenue

que ac leue eſt, ſemperque vrinæ innatat: pituita autem craſſa, tenaxque, & cohærens eſt. Pus permota vrina diſſoluitur, ac quoquouerſum fertur. Vtrumque hoc quiete ſubſidet. Porrò ſi quædam in vrina quaſi ramenta cernuntur, toſtos eſſe in venis ſuccos docent. Si ſimilia capillis ſunt, extorrentem in renibus calorem, tenacemque eſſe humorem teſtantur: Quamquam filamenta albis capillis ſimilia ſæpè in Venereo ſeminis profluuio, & fœminarum albo fluore cernuntur. Si veluti exiguæ innatare carunculæ in vrina craſſa cœperint, renes docent exulceratos. Scabies autem veſicæ ſignificatur, ſi cum vrina craſſa quædam furfuri non diſſimilia feruntur. Eadem ſi in tenui apparent, colliquantem ardorem febris notant. Arenarum autem mictio, calculum in rene, aut in veſica arguit. Si in vrina fœtida pus aut ſquamulæ ſunt, veſica exulcerata eſt: ſin minus, extorrens ex ſquamulis febris ſignificatur. Squamulæ tamen tutiores, quoniam tenuiores, quàm furfuracea ſunt. Si in vrinæ ſuperficie quædam pinguia ac araneorum telis quid ſimile innatat: aut ſi (quod leuiùs eſt) diuulſa, & quam ex oleo injecta puncta ſunt, ſcire licet ardentiſſima febri, vel certè hectica, vel tabe corpus liqueſcere. Si verò cumulatim hæc, breuique eſſe cœperunt, calore re-

Pituita. *Pus.* *Ramenta.* *Capilli.* *Caruncula* *Furfuracea* *Sanguis.* *Arena.* *Squamula* *Pinguia.*

renes occupante, eorum subest colliqua[tio].
Vrinæ corona. Pessima ante rigorem oleacea vrina [est].
Corona quoque vrinæ obseruari non si[ne] caussa debet. Nam si hæc meliorem, quà[m] reliqua vrina colorem exhibet, salutem pr[æ]nuntiat: si deteriorem, periculum. Tenu[is] albaque corona, aquosi sanguinis nota es[t]: crassa & alba, pituitosi: ruffa, temperat[i]: rubra, itemque ignea, biliosi & vehemente[r] tosti: liuida atque nigra; melancholic[i]. Itaque vtraque hæc peculiaris, tum morb[o]
Bulla comitiali, tum melancholiæ est. Si bulla[e] in corona multæ integra serie circumsistun[t], caput dolore ostendunt: idque eò magis, quò illæ coloratiores sunt: & minus, quò magis albæ. Bullæ per vrinæ sparsæ superficiem, nihil super capite significant, solius cruditatis, obstructionis, imbecilli caloris nuntiæ. Quibus in tenui vrina, & sedimentis vacua, bullæ cernuntur: ferè hi longa, magnaque renum obstructione affecti sunt. Tum autem bullas has in crassa vrina esse cœpisse melius est. Maiores bullæ, lateque per vrinæ coronam fusæ, dolores minui, qui prius fuerant docent. Subesse autem destillatio creditur, si bullæ instar exigui grani paruæ in corona hærentes, agitata vrina, deorsum pelluntur, iterumque ad coronam ascendunt. Illud in genere nouisse

isse oportet, vrinæ colore, intemperiem significari: substantia crassa aut turbulenta, humoris vitium: confusione, putredinem: admistis, certam loci affecti cognitionem.

Præsagia ex sudorib.

Nouissimè de sudoribus dicam; quos esse bonos constat, si post notas concoctionis toto corpore erumpunt: itemque si per febres intermittentes, decedentibus accessionibus, aut per judicationes continuarum febrium vbertim effluunt, morbumque vel finiunt, vel multum leuant: tum qui veluti guttis quibusdam effunduntur, & euaporant, quique expurgatæ aluo succedunt: &, iam crassiore dempta morbi materia, id quod reliquum est tenuioris, exhauriunt. Mali verò his contrarii sunt, maximeque si ex capite solum, aut è fronte, ceruicibusue feruntur. Pessimi autem iidem hi sunt, si simul etiam frigent. Siquidem in acuta febri, mortis judices: in mitiore, longæ durationis sunt. Mali etiam judicantur non continuati, sed intersecti: parique ratione inutiles nimium multi, quique morbum non minuunt. Hunc enim ipsum tum longum fore, manifestum est. Horrorem post sudores incidere, tutum non est. Sub exolutis viribus, atque syncope, pauco tenacique sudore frontem madescere, valde

malum : concidente verò iam tum pulſu, citæ mortis indicium eſt. Copioſi ſudores calidi, frigidiúe, quique continenter fluunt: frigidi, grauiorem morbum: calidi, leuiorem teſtantur. Ferè autem ſic incidit: vt cum erupturi ſudores ſunt, primum ferri à capite incipiant, ac dein paulatim è reliquis membris. Magna autem ex parte, abundantius ſudores poſteriore corpore emergunt, quàm anteriore: & ſuperiore, quàm inferiore. Eos etiam magis ſomnus fundere quàm vigilia ſolet.

INDEX

INDEX RERUM

succinctus, quæ hoc opusculo continentur.

A.

C.

D.

E.

Febris

F.

G.

H.

I.

Men-

FINIS.